

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Iris Koleča

Diaspore kot orodje prenosa znanja na državo izvora

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Iris Koleša

Mentorica: izr. prof. dr. Andreja Jaklič

Diaspore kot orodje prenosa znanja na državo izvora

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

»Migranti lahko imajo močan doprinos k našim družbam. Vendar so njihovi prispevki možni le, če smo pripravljeni prepoznati in uporabiti potencial migracij«¹ (Malmström 2013).

Hvala vsem, ki ste imeli velik doprinos tudi pri nastajanju tega dela: za vse miselne izzive, raziskovalni navdih in nenehno spodbudo mentorici, za brezpogojno podporo staršem, za vpogled v njihove izkušnje z izseljevanjem vsem intervjuvancem in '(so)migrantom' v Bruslju ter ostalim prijateljem za 'polnjenje baterij' med raziskovanjem.

---

¹ V izvirniku: »Migrants can make very powerful contributions to our societies. But these contributions can only be made if we are ready to recognize and use the potential of migration« (Malmström 2013).

Diaspore kot orodje prenosa znanja na državo izvora

Na svetu je danes več mednarodnih migrantov kot kdajkoli prej, njihovo število pa eksponentno narašča. Pri tem velik delež sodobnih izseljencev predstavlja visoko kvalificirana delovna sila, katere ključna lastnost je talent. Ker je mednarodna mobilnost talenta osrednji element učenja in razvoja, pogosto pa je kljub temu razumljena kot t. i. 'beg možganov', se magistrsko delo osredotoča na strategije držav izvora za pretvorbo bega možganov v priliv znanja. Natančneje: delo proučuje strategije diaspore (dokončna vrnitev izseljencev je namreč le redko trajnostna praksa migracij). Slednje so v svojem bistvu strategije preseganja pomanjkanja virov ali ovir v domovini, zaradi česar so toliko pomembnejše za majhne države z omejenimi zmogljivostmi. Osrednje raziskovalno vprašanje magistrske naloge je torej: »Kako lahko (majhne) države izvora povečajo izkoristek prenosa znanja z diaspor na domovino za večjo gospodarsko rast in razvoj?« Primerjalna študija primerov izbranih držav (Avstrije, Estonije, Irske in Slovenije) pokaže, da je prenos znanja najbolj uspešen in učinkovit, če države naslavljajo v domovino že aktivno vključene in obenem uspešne (ne nujno najbolj izobražene in najbolj kvalificirane) člane izseljenske skupnosti. Pri tem lahko države k svoji izseljenski skupnosti pristopajo bolj ali manj strateško (število strateških dokumentov, povezanih s temo, pri tem ne odraža strateškega pristopa v praksi), so bolj ali manj vpete v odnos z diasporo (običajno jo enačijo z ostalimi izseljenci) in bolj ali manj centralizirajo pristojnosti za izseljenska vprašanja. Njihov pristop je pogojen s percepcijami in prepoznavanjem (koristi) izseljenske skupnosti tako na ravni države kot tudi med njenimi prebivalci, njegova uspešnost pa z jasnostjo komunikacije.

Ključne besede: migracije, diaspore, prenos znanja, strategije diaspore.

Diasporas as an Instrument for Knowledge Transfer to Countries of Origin

There are more international migrants in the World today than ever before – and their number is rising exponentially. A large share of modern migrants is thereby highly qualified: their main characteristic being talent. Since international mobility of talent is a central element of learning and development (though often perceived as 'brain drain'), the thesis focuses on strategies implemented by countries of origin (COO) for turning 'brain drain' into 'knowledge gain'. As definitive return of migrants to their COO is rarely a sustainable migration practice, diaspora strategies are emphasized. These are – in their core – strategies for overcoming resource scarcity or barriers in COO, which marks them crucial for small countries with limited capacities. The research question therefore is: »How can (small) COOs enhance knowledge transfer gains from diasporas for their greater economic growth and development?« A comparative case study including Austria, Estonia, Ireland, and Slovenia indicates, that knowledge transfer is most effective and efficient, when countries address the already actively involved as well as successful (not necessarily most educated or qualified) emigrants. COOs can use a more or less strategic, centralized, or engaged approach to their migrant communities (diaspora is usually not differentiated from other emigrants), whereby the number of strategic documents on migrant related issues does not reflect a strategic approach in practice. The chosen approach is contingent on perception and recognition of the emigrant community (and its value) – both by the government and COO's inhabitants; while its success depends on clarity of communication.

Key words: migration, diasporas, knowledge transfer, diaspora strategies.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	7
1.1	TEMA, RAZISKOVALNI PROBLEM IN CILJ MAGISTRSKEGA DELA	7
1.2	RAZISKOVALNO VPRAŠANJE, TEZI IN HIPOTEZE	9
1.3	RELEVANTNOST UGOTOVITEV	11
1.4	METODOLOGIJA.....	12
1.5	OMEJITVE UPORABLJENE METODOLOGIJE IN PRILOŽNOSTI NADALJNJEGA RAZISKOVANJA	13
1.6	STRUKTURA NALOGE.....	15
2	MEDNARODNE MIGRACIJE IN DIASPORE	17
2.1	MEDNARODNE MIGRACIJE: OPREDELITEV IN RELEVANTNOST KONCEPTA	17
2.2	GLOBALIZACIJA, TRANSNACIONALIZEM IN EKONOMIJA ZNANJA KOT OJAČEVALCI POMENA MIGRACIJ	24
2.3	DIASPORE KOT OBLIKA OMREŽIJ IZSELJENCEV.....	30
3	GOSPODARSKI VPLIV MIGRACIJ IN DIASPOR NA DRŽAVO IZVORA	37
3.1	UČINKI IZSELJEVANJA KVALIFICIRANE DELOVNE SILE NA DRŽAVO IZVORA.....	37
3.1.1	<i>Koristi izseljevanja kvalificirane delovne sile za državo izvora</i>	39
3.1.2	<i>Stroški izseljevanja kvalificirane delovne sile za državo izvora</i>	45
3.1.3	<i>Procesni pogled na migracije in njihov vpliv na državo izvora v različnih stopnjah izseljevanja</i>	47
3.2	DIASPORE KOT ORODJE PRENOSA ZNANJA NA DRŽAVO IZVORA	49
3.2.1	<i>Diaspore kot omrežja znanja in iskanja</i>	55
3.2.2	<i>Struktura in vsebina omrežij znanja diaspor ter njun vpliv na prenos znanja</i>	57
3.2.3	<i>Ovire prenosa znanja z diaspor na državo izvora</i>	60
4	STRATEGIJE DIASPORE IN VLOGA DRŽAVE IZVORA PRI VKLJUČEVANJU DIASPORE V RAZVOJ GOSPODARSTVA	62
4.1	POLITIKE IN STRATEGIJE DRŽAVE IZVORA ZA UTRJEVANJE ODNOSA Z NJENO DIASPORO	66
4.2	RAVNI IN NAČINI SPODBUJANJA VKLJUČENOSTI DIASPORE V GOSPODARSKI RAZVOJ DRŽAVE IZVORA.....	72
4.3	OVIRE USPEŠNOSTI VLADNIH POLITIK ZA VKLJUČENOST DIASPORE V GOSPODARSKI RAZVOJ DRŽAVE IZVORA	75
5	PRIMERJALNA ŠTUDIJA IZBRANIH PRIMEROV	78
5.1	IZSELJEVANJE VISOKO IZOBRAŽENIH EVROPEJCEV	80
5.2	ŽELJA PO IZSELJEVANJU.....	89
5.3	NACIONALNE STRATEGIJE DIASPORE V IZBRANIH DRŽAVAH ANALIZE	90
5.3.1	<i>Državni organi, odgovorni za vključevanje diaspore v razvoj države izvora</i>	90
5.3.2	<i>Državne percepcije diaspore in ostalih izseljencev</i>	107
5.3.3	<i>Vključenost diaspor kot potenciala gospodarskega razvoja držav izvora v nacionalne strateške dokumente in praksa vključevanja diaspor v vladne aktivnosti</i>	111
6	SKLEP	141
7	LITERATURA	149
	PRILOGE	194
	PRILOGA A: POVZETEK INTERVJUJA Z EVELYN SMITH, MENEDŽERKO BRUSELJSKE PISARNE ENTERPRISE IRELAND.....	194
	PRILOGA B: TELEFONSKI POGOVOR Z NAMESTNIKOM VODJE MISIJE VELEPOSLANIŠTVA REPUBLIKE IRŠKE V BRUSLJU FEARGHASOM DE STOKOM.....	202
	<i>I. Vprašanja za irsko veleposlaništvo, kot so bila veleposlaništvu po elektronski pošti poslana 29. oktobra 2013</i>	202
	<i>II. Povzetek telefonskega pogovora z g. Fearghasom de Stokom</i>	203

PRILOGA C: POVZETEK TELEFONSKEGA INTERVJUJA Z G. CIARANOM MADDENOM Z IRSKEGA MINISTRSTVA ZA ZUNANJE ZADEVE IN TRGOVINO (ENOTA ZA IRCE V TUJINI)	204
PRILOGA Č: POVZETEK INTERVJUJA Z NJEGOVO EKSCLENCO G. GERTOM ANTSUJEM, VELEPOSŁANIKOM REPUBLIKE ESTONIJE, IN GO. TUULI PÄRNSALU, ZADOLŽENO ZA KONZULARNE IN GOSPODARSKE ZADEVE NA VELEPOSŁANIŠTVU REPUBLIKE ESTONIJE V BRUSLJU	213
PRILOGA D: VPRAŠANJA ZA AVSTRIJO IN ODGOVOR AVSTRIJSKEGA MINISTRSTVA ZA ZUNANJE ZADEVE	227
I. Vprašanja za avstrijsko ministrstvo za zunanje zadeve, kot so bila ministrstvu po elektronski pošti poslana 9. oktobra 2013	228
II. Odgovor avstrijskega ministrstva za zunanje zadeve, prejet po elektronski pošti.....	230
PRILOGA E: POVZETEK INTERVJUJA Z DR. ZVONETOM ŽIGONOM	231
PRILOGA F: POVZETEK TELEFONSKEGA INTERVJUJA Z DR. MARINO LUKŠIČ-HACIN, PREDSTOJNICO INŠTITUTA ZA SLOVENSKO IZSELJENSTVO IN MIGRACIJE	258

KAZALO TABEL

Tabela 5.1: Stopnja izseljevanja (visoko izobražene) delovne sile (leto 2010).....	81
Tabela 5.2: Avstrijski izseljenci	82
Tabela 5.3: Estonski izseljenci	82
Tabela 5.4: Irski izseljenci	83
Tabela 5.5: Slovenski izseljenci	84
Tabela 5.6: Indikatorji trga dela za ljudi, rojene v Avstriji, ki živijo v OECD državah	85
Tabela 5.7: Indikatorji trga dela za ljudi, rojene v Estoniji, ki živijo v OECD državah	86
Tabela 5.8: Indikatorji trga dela za ljudi, rojene na Irskem, ki živijo v OECD državah	87
Tabela 5.9: Indikatorji trga dela za ljudi, rojene v Sloveniji, ki živijo v OECD državah.....	88

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Povezave med državo izvora in sprejema, ki jih sprožijo migracije	18
Slika 2.2: Globalna želja po stalnih migracijah, načrti in priprave na selitev (2008–2010).....	22
Slika 4.1: Štirje moduli strukturiranja kolektivne izkušnje v tujini.....	75
Slika 5.1: Izobrazbena struktura prebivalstva analiziranih držav, starejšega od 15 let (leto 2010).....	80
Slika 5.2: Osebe, ki bi se stalno izselile, če bi imele priložnost za to (2008–2010).....	89
Slika 5.3: Pristojnost avstrijskih ministrstev za izseljence ter odnosi z njimi	93
Slika 5.4: Pristojnost estonskih ministrstev in vladnih institucij za izseljence ter odnosi z njimi	96
Slika 5.5: Pristojnost irskih ministrstev in vladnih institucij za izseljence ter odnosi z njimi.....	99
Slika 5.6: Pristojnost slovenskih ministrstev in vladnih institucij za izseljence ter odnosi z njimi.....	103

1 UVOD

1.1 Tema, raziskovalni problem in cilj magistrskega dela

V magistrskem delu proučujem tehnike, ki jih države izvora migrantov v procesu *mednarodnih migracij*² uporabljajo za upravljanje znanja svojih izseljencev, spodbujanje prenosa njihovega (v tujini pridobljenega oz. nadgrajenega 'domačega') znanja na domovino³ in preprečevanje izgube znanja ter načine njihove uporabe. Osredotočim se na (majhne)⁴ države in njihove strategije pri vključevanju visoko kvalificirane diaspore kot posebnega segmenta izseljencev⁵ v gospodarsko rast in razvoj držav izvora prek prenosa znanja z diaspore oz. njenih članov na domovino. Mednarodna mobilnost talenta je namreč osrednji element učenja in razvoja (Kuznetsov in Sabel 2006). Kot člani mednarodnih omrežij migranti predstavljajo 'most' med državo pošiljateljico in sprejemnico ter so tako pomemben kanal prenosa informacij, znanja in drugih virov (Gurak in Caces 1992; Meyer in Brown 1999; Brown 2000; Pănescu 2004; Ionescu 2006; Kuznetsov 2006a; Meyer 2007; Brinkerhoff 2009; Jayet in Rapoport 2010). Pomembno vlogo pri prenosu znanja lahko odigrajo t. i. *strategije diaspore* (Meyer in Brown 1999; Brown 2000; Ite 2002; Séguin in drugi 2006; Larner 2007) – eksplicitne in sistematizirane politične iniciative, usmerjene k razvoju in upravljanju odnosov z diasporo (Ancien in drugi 2009).⁶ V magistrskem delu proučujem te strategije na ravni držav (tj. držav izvora), pri čemer izhajam iz predpostavke, da ima

---

² Mednarodne migracije zajemajo tokove ljudi med dvema ali več državami (Fawcett 1989). Ločimo imigracije (tj. priseljevanje), kjer gibanja čez mednarodne meje potekajo z namenom (stalnega) vstopa v dano (tuyo) državo (Sykes 1979; Sharma 2007; Sinha in Zacharia 2009), in emigracije (tj. izseljevanje), kjer selitve potekajo iz domovine. Izseljenci (tj. emigranti) z vidika ene države so hkrati priseljenci (tj. imigranti) z vidika druge. Ker je fokus magistrskega dela na državah izvora, v nalogi prevzamem njihovo perspektivo migracij in te obravnavam kot izseljevanje.

³ Znanje je delno izključujoča in netekmovalna dobrina, zaradi česar ima lastnosti javne dobrine in je podvrženo prelivanju (ang. *spillovers*) (Mukkala 2008).

⁴ Gre za države z omejenimi zmogljivostmi (Petrič 2010). Zaradi osredotočenosti magistrske naloge na notranje zmogljivosti države uporabljam koncept majhnih in ne malih držav. Majhne države opredelim na podlagi kvantitativnih geografskih, demografskih, ekonomskih in kombiniranih kriterijev (Damijan 1996; Udovič in Svetličič 2007). Upoštevam, da majhnost države ne pomeni nujno tudi njenega majhnega vpliva na (mednarodna) dogajanja (Udovič in Svetličič 2007) – tj. na uvrščanje države med male države (Goetschel 1998; Glas 2003; Bojinović 2004).

⁵ Diaspore so specifična izseljenska skupnost – interesna skupina oz. politični akter (Esman 2000; Wayland 2004), ki lahko zaradi močne (intrinzične) motivacije (Kuznetsov 2006a) in zavezanosti domovini v državo izvora investira več (Safran 1991). Investicije diaspore v domovino pri tem niso zgolj monetarne: v državo izvora diaspore vlagajo tudi neotipljive vire (npr. svoje znanje).

⁶ Najboljši način uspešne implementacije strategij diaspore in vključenosti njenih članov je (dvosmeren) prenos znanja med domovino in njenimi izseljenci (Russell 2012).

posamezna država enotno strategijo za celoten segment (sicer sektorsko in karakterno raznolike) visoko izobražene diaspore ne glede na državo sprejema.⁷

Kljub izjemnemu razvojnemu potencialu izseljenskih skupnosti⁸ (predvsem intrinzično močno motiviranih diaspor) za državo izvora in obsegu migracij⁹ – trenutno obdobje lahko imenujemo kar *obdobje mobilnosti* (Dayton-Johnson in drugi 2007; International Organization for Migration 2011) – je politična razprava o globalizaciji¹⁰ zadnjega desetletja v veliki meri obšla mednarodno mobilnost delovne sile (Freeman 2006). Ni veliko ocen pravega vpliva izseljencev (predvsem diaspor) na razvoj domovine, pomanjkljivo pa je tudi znanje o implementiranih politikah, institucijah, odgovornih zanje, ter programih in orodjih, ki spodbujajo prispevke migrantov oz. članov diaspor – oba dejavnika ovirata vključenost diaspor (in drugih migrantov) v razvojne politike (Organisation for Economic Co-operation and Development 2001; Ionescu 2006). Poleg tega se le redke empirične študije osredotočajo na odnos med mobilnostjo delovne sile in tokovi ((globalno) razpršenega (Powell in drugi 1996; Doz in drugi 2001)) znanja (Oettl in Agrawal 2008; Oddou in drugi 2009). Slednje je v t. i. *ekonomiji znanja* pomemben dejavnik konkurenčne prednosti (Thurow 1992; Wikström 1996; Donaldson in O’Toole 2001; Powell in Snellman 2004; Svetličič 2004; van den Hooff in de Leeuw van Weenen 2004; Vargo in Lusch 2004; Fisher in Smith 2011).¹¹ Državljeni, ki živijo izven državnega teritorija, še vedno sodelujejo v nacionalnih gospodarstvih in politiki

---

⁷ Predpostavljam, da so morebitne razlike bolj kot z državo sprejema povezane s specializacijo oz. sektorjem visoko kvalificirane delovne sile; tj. da države visoko kvalificirane in izobražene člane diaspore diferencirajo glede na njihova področja dela: npr. na znanstvenike, gospodarstvenike, politične odločevalce itd., ki jih nato segmentirajo nadalje.

⁸ Sodobni migranti so večinoma *visoko kvalificirana oz. visoko izobražena delovna sila* (Carrington in Detragiache 1999; Ite 2002; Kapur 2003), ki lahko ustvari ogromne koristi za države izvora (Kuznetsov in Sabel 2006). »V/ družbi znanja izseljenci in povratniki /(*ang. repatriates*)/ postanejo izvozniki, uvozniki in lokalni trgovci s /(*strokovnim*)/ znanjem, najdragocenejšim virom nasploh« (Inkson in drugi 1997, 355). Vendar pa številne institucionalne ovire preprečujejo optimalen izkoristek mobilnosti delovne sile (Dayton-Johnson in drugi 2007).

⁹ Na svetu je danes več mednarodnih migrantov kot kdajkoli prej (International Organization for Migration 2010a). Po ocenah Oddelka za ekonomsko-socialne zadeve Združenih narodov (United Nations Department of Economic and Social Affairs 2013) je leta 2013 izven države izvora živelo 232 milijonov ljudi (tj. 3,2 % svetovnega prebivalstva). Leta 2005 je bilo takšnih 191, leta 2009 pa 214 milijonov ljudi (United Nations Department of Economic and Social Affairs 2009). Čeprav je število mednarodnih migrantov naraslo, je njihov delež v svetovnem prebivalstvu ostal dokaj stabilen (2,5 % leta 1960 in 2,9 % leta 2000 in 3,2 % leta 2013) (Marchiori in drugi 2010; United Nations Department of Economic and Social Affairs 2013). Statistike kažejo ekponentno rast števila mednarodnih migrantov, pri čemer Maria Elo (2014) opozarja, da bodo mednarodne migracije še naraščale, in sicer ne le zaradi socialnih in ekonomskih, pač pa tudi zaradi klimatskih sprememb.

¹⁰ Z globalizacijo so se močno povečale mobilnost delovne sile, sposobnosti komunikacije in zmožnosti transakcij, s tem pa se je povečal tudi razvojni potencial diaspor (Mohan in Zack-Williams 2002).

¹¹ V ekonomijah, ki jih poganja znanje, sta gospodarski razvoj in tehnološki napredek močno odvisna od kopičenja in difuzije znanja (Mukkala 2008). V novi ekonomiji, temelječi na znanju, je tako pričakovati, da bosta prav mednarodna konkurenčnost in mobilnost strokovnjakov povečali človeški kapital ter izboljšali gospodarske rezultate prek povečanih produktivnosti, kreativnosti in učinkovitosti inovacijskega procesa oz. inovativnosti: rekombiniranje znanja namreč širi dostop do znanja in zmanjšuje potrebo po ponovnem ustvarjanju že obstoječega znanja (Romer 1986; Romer 1990; Lerner 2007).

(Fandy 1999). Tako možnost diaspore predstavlja enega glavnih načinov implementacije priliva možganov (Ite 2002) oz. priliva znanja, ki za razliko od priliva možganov ni nujno vezan na fizično mobilnost migrantov (op. I. K.). Vendar pa tudi prispevki diaspore k razvoju niso integrirani v razmislek o odnosih med državo in družbo niti niso podprti v pravnih okvirih in vladnih modalitetah – tudi v relativno zrelih demokracijah (Brinkerhoff 2009).

Pomanjkljivo znanje o načinu pretoka znanja v gospodarstvu in mehanizmih, ki vplivajo na vzorce pretoka znanja (Oettl in Agrawal 2008), prenosu znanja z diaspor na domovino in strategijah diaspor nasploh ovira optimalno izkoriščanje znanja diaspor za gospodarski razvoj in rast domovine. Ni znano, katere (vladne) strategije diaspor so najuspešnejše in najučinkovitejše pri vključevanju diaspor v razvoj njihove domovine prek prenosa znanja nanjo ter kateri dejavniki vplivajo na uspešnost.¹² Prav tako je literatura (Dayton-Johnson in drugi 2007; Chaloff in Lemaitre 2009) osredotočena predvsem na strategije držav sprejema za pridobivanje (visoko kvalificirane) delovne sile oz. na politike priseljevanja (ang. *immigration policies*) (Organisation for Economic Co-operation and Development 2001), pojavlja pa se manjko literature in raziskav o strategijah držav izvora za vključevanje izseljenega talenta v doseganje gospodarske rasti in razvoja domovine.¹³ Cilj magistrskega dela je torej sistematičen pregled ter identifikacija najuspešnejših obstoječih strategij in politik diaspor, s katerimi države izvora spodbujajo prenos znanja z diaspor na domovino in te vključujejo v svoj razvoj in gospodarsko rast.

1.2 Raziskovalno vprašanje, tezi in hipoteze

Osrednje raziskovalno vprašanje je: »Kako lahko (majhne) države izvora povečajo izkoristek prenosa znanja z diaspor na domovino za večjo gospodarsko rast in razvoj?« Opazujem tako mehanizme prenosa znanja, ki jih mora država poznati, da lahko v proces integira diasporo, kot tudi determinante njihove uspešnosti. Posebno pozornost namenim aktivnostim diplomatskih in konzularnih predstavništev držav izvora v državah sprejema kot eni izmed politik domovine za utrjevanje odnosa z diasporo (Ancien in drugi 2009).¹⁴ Ker

---

¹² Še vedno je zelo malo znanega o dejavnikih, ki vplivajo na transnacionalno vključenost (ang. *determinants of transnational engagement*): ni znano ali npr. marginalizacija spodbuja ali odvrta transnacionalno vključenost; ali je dinamika enaka ne glede na družbene, politične, gospodarske, kulturne ali verske oblike tovrstne vključenosti; kako razlike v bogastvu, moči, razredni pripadnosti, etnični pripadnosti, spolu in generaciji znotraj diaspore vplivajo na obliko in obseg transnacionalnih aktivnosti in njihov vpliv (Nyberg Sørensen 2007a).

¹³ Pomanjkanje ocen migracijskih politik in njihove uspešnosti je značilno za diskurz o migracijah nasploh: akademsko raziskovanje se je šele pred kratkim začelo zavedati migracij kot samostojnega prioritetnega interesa (Ardittis in Laczko 2008; International Organization for Migration 2011).

¹⁴ Rupel (2011) trdi, da lahko fizične pomanjkljivosti (tj. majhnost) države uravnotežimo s pomočjo bistroumne politike ali diplomacije. Majhne države diplomacijo potrebujejo bolj kot ostale, da bi presegle svojo ranljivost in pomanjkanje (trde – op. I. K.) moči, saj so odvisne od mednarodnega sistema (Rana 2011). Rana (2011) npr.

omrežja izseljenih strokovnjakov opredeljuje *talent*, temelječ na inovativnosti, za razvoj pa je ob njem nujna še motivacija – pogosto t. i. intrinzična motivacija (Kuznetsov 2006a), ki je med izseljenskimi omrežji še posebej značilna za diaspore;¹⁵ izpeljem dve tezi (T): (T1) Uspešne strategije držav izvora za doseganje gospodarskega razvoja in rasti prek prenosa znanja se med migranti posebej osredotočajo na diaspore (predvsem njihove kvalificirane člane) kot intrinzično motivirane za investicije v domovino. (T2) Države izvora, ki naslavljajo diaspore, namesto v motivacijo diaspore za (monetarno ali nemonetarno) investiranje v domovino vire vlagajo v omogočanje udejanjanja že obstoječe motivacije prek zagotavljanja ugodnih institucionalnih, ekonomskih in družbenih pogojev za to.

Izseljevanje je proces, njegovi učinki na državo izvora pa so različni glede na stopnjo, v kateri se nahajajo izseljenci. Negativni šoki za domovino se pojavljajo v zgodnjih stopnjah migracij, na srednji rok pa lahko zmerno izseljevanje poveča spodbude za kopičenje večšin in dopolnitev teh, kar poveča produktivnost (Katseli in drugi 2006a). Številne koristi za državo pošiljateljico so lahko dosežene šele na daljši rok in zahtevajo investicije v razvoj priložnosti učenja (Organisation for Economic Co-operation and Development 2002). Ker največje koristi za državo izvora v procesu izseljevanja prinaša stopnja mreženja,¹⁶ postavim naslednjo hipotezo (H1): Podaljševanje stopnje mreženja (kot stopnje v procesu izseljevanja)¹⁷ je pozitivno povezano z učinki prenosa znanja z izseljencev na domovino.

Čeprav so diaspore prepoznane kot orodje prenosa znanja, študije kažejo, da so ljudje bolj pripravljeni sprejeti znanje od zunanjega kot od internega tekmeča, ki zanje predstavlja večjo grožnjo (Menon in drugi 2006). Obstaja možnost, da so se države oz. njihovi državljani bolj kot od lastne diaspore pripravljeni učiti od tujcev, ki kot (fizično) oddaljena skupina predstavljajo manjšo grožnjo. Pomemben element prenosa znanja z diaspore na domovino postane upravljanje percepcij. Iz tega izhaja, da je (H2) izgradnja pozitivnih percepcij diaspore kot del strategije države izvora za vključenost diaspore v njen gospodarski razvoj pozitivno povezana s prenosom znanja z diaspore na domovino, saj so se državljani bolj pripravljeni učiti od oddaljenih tekmecev brez nakazanega cilja bližnje vrnitve v domovino.

---

pravi, da morajo imeti majhne države predstavnštva v prestolnicah velikih sil, bolj kot to velja obratno (to je tudi empirično dokazano). Potrebujejo pa tudi predstavnštva v sosednjih državah. Ker imajo majhne države omejene vire – tudi za vzpostavljanje rezidenčnih predstavništev – bi lahko diaspora delovala kot 'nadomestek' predstavništev, tj. opravljala nekatere naloge diplomatskih predstavništev (op. I. K.). Kot na primeru Slovenije (majhne in male države hkrati) pojasnjuje Bojinović Fenko (2013), morajo tovrstne države izkoristiti neoprijemljive vire – tj. znanje in informacije svojih izseljencev.

¹⁵ Gre za segment, ki je identitetno in čustveno povezan z domovino – vez z domovino ga opredeljuje – zaradi česar je bolj pripravljen investirati človeške ali finančne vire v državo izvora (Kuznetsov 2006a).

¹⁶ Prenos (pa tudi nastanek) znanja poteka prek mreženja (Burt 1992; March 1994; Donaldson in O'Toole 2001; Håkansson in Johanson 2001; Goerzen in Beamish 2005; Eapen 2012).

¹⁷ Za podrobnejši opis stopenj izseljevanja glej poglavje 3.1.3.

Velik delež znanja, ki ga izseljenci pridobijo, je t. i. tacitno znanje, ki se ga pogosto izseljenci niti sami ne zavedajo. Poleg tega izseljenci težko identificirajo, kateri vidik znanja bi bil vreden prenosa, če jim ni znan strateški namen izseljenske naloge (Oddou in drugi 2009). Pomembno je torej, da država jasno opredeli vrednost izseljevanja in jo tudi komunicira diasporam. Izpeljemo lahko tretjo hipotezo (H3): Jasna komunikacija nacionalnih ciljev in pričakovanj od diaspore je pozitivno povezana s prenosom znanja z diaspore na domovino.

1.3 Relevantnost ugotovitev

Ključna vrednost naloge je v *postavitvi interdisciplinarnega teoretskega okvirja*¹⁸ o prenosu znanja z diaspor na države izvora ter v (empiričnem) *pojasnjevanju dejavnikov*, ki vplivajo na uspešnost strategij diaspor pri vključevanju (visoko kvalificiranih) članov diaspor v gospodarsko rast in razvoj domovine prek prenosa znanja. Osredotočeno na *strategije držav izvora* za pretvorbo bega možganov v njegov priliv oz. vsaj priliv znanja, ki ni nujno vezan na fizično mobilnost migrantov, magistrsko delo zapolni vrzel literature, ki se osredotoča na strategije držav sprejemna. Vrednost ugotovitev je toliko večja zaradi vse številčnejšega izseljevanja visoko kvalificirane delovne sile¹⁹ in neuspešnih strategij doseganja njene vrnitve v domovino (Ancien in drugi 2009)²⁰ – tudi v Sloveniji²¹ – zaradi česar strategije diaspor predstavljajo priložnost pretvarjanja bega možganov v priliv znanja prek prenosa v tujini pridobljenega oz. nadgrajenega znanja z diaspor na domovino. Ker je strategija diaspore v svojem bistvu strategija preseganja pomanjkanja virov ali ovir v domovini, so ugotovitve

---

¹⁸ Teoretski okvir (skladno s pri izpeljavi hipotez omenjenimi teoretskimi pristopi) vključuje teorije o mednarodnih migracijah, teorije mreženja in teorije prenosa znanja.

¹⁹ Člani diaspor so nasploh večinoma aktivni in sodijo v starostno skupino zaposljivih oseb (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

²⁰ Ram Vemuri (2014) pojasnjuje, da je vrnitev v domovino pogosto posledica želje izseljenca po prehodu iz inferiorne (priseljenske) skupnosti v superiorno skupnost.

²¹ Leta 2012 je Slovenija beležila največje število izseljenih slovenskih državljanov v celotni zgodovini samostojnosti države, in sicer 8.191. Prvič se je iz Slovenije odselilo več slovenskih kot tujih državljanov (tj. 57 % vseh odseljenih prebivalcev), selitveni prirast državljanov Slovenije pa je bil že trinajsto leto zapored negativen: leta 2012 se je iz države odselilo 5.450 več slovenskih državljanov, kot se jih je vanjo priselilo (Statistični urad Republike Slovenije 2013). V Sloveniji gre v veliki meri za odseljevanje mladega in *izobraženega* dela prebivalstva, ki je bolj nagnjen k potencialni izselitvi predvsem v kriznih razmerah (Banka Slovenije 2013). V tujino (najpogosteje v ZDA in Kanado) odhajajo predvsem mladi Slovenci, ki iščejo ugodne razmere za študij in znanstveno-raziskovalno delo. Obstoječe analize kažejo, da jih vsaj polovica ostane v tujini. (Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovencem v zamejstvu in po svetu). Medtem ko statistični podatki glede izobrazbene strukture vseh odseljenih v tujino za daljše obdobje v Sloveniji niso razpoložljivi, pa so po podatkih za leto 2011 odseljeni državljani Slovenije z višje- in visokošolsko izobrazbo predstavljali približno četrtino odseljenih državljanov Slovenije, med vsemi izseljenci iz Slovenije pa je bilo višje in visoko izobraženih le približno 10 % (Banka Slovenije 2013). Poleg tega je bil le vsak peti priseljensec leta 2012 slovenski državljan – tj. povratnik (Statistični urad Republike Slovenije 2013). Statistike pa ne zajemajo številnih neprijavljenih izseljencev.

posebej pomembne za majhne države²² z omejenimi zmogljivostmi (Petrič 2010):²³ tudi za Slovenijo, ki se sooča z valom izseljevanja visoko izobraženih državljanov v tujino (Banka Slovenije 2013, Statistični urad Republike Slovenije 2013).

1.4 Metodologija

V magistrskem delu povezujem *kvalitativni in primerjalni raziskovalni pristop*.²⁴ Enota analize je država. Za postavitev teoretskega okvira analiziram sekundarne vire, tj. obstoječe teorije in empirične raziskave o migracijah, diasporah ter nacionalnih migracijskih strategijah in politikah s poudarkom na strategijah diaspore. Teoretski okvir je interdisciplinaren: skladno s temo teorije s področij migracij povezuje s tistimi s področij mreženja in prenosa znanja. Pri tem predvsem pri pojasnjevanju razvoja koncepta diaspor uporabim *zgodovinsko-razvojno metodo*. Raziskovalni problem empirično proučim na podlagi *primerjalne študije primerov* (primerjam strategije diaspore in migracijske politike Avstrije, Estonije, Irske in Slovenije – vse izbrane države so majhne države in obenem članice Evropske unije (EU oz. Unije), torej imajo podobne institucionalne okvire in druge karakteristike ter so tako medsebojno bolj primerljive), ki povezuje več metod.

S *primerjalno vsebinsko analizo* ključnih strateških dokumentov (tj. nacionalnih razvojnih strategij) in zakonodaje izbranih držav, povezanih z njihovimi migracijskimi politikami²⁵ (tj. primarnih virov),²⁶ identificiram (ne)vklučenost diaspor v strategije doseganja gospodarske rasti in razvoja. Analiza vladnih spletnih strani je dodaten pokazatelj centraliziranega ali decentraliziranega pristopa države k diaspori in poudarka, ki ga le-tej posamezna država namenja. S *poglobljenimi intervjuji* s predstavniki diplomatskih predstavništva in/ali vladnih

---

²² Najvišjo raven izseljevanja beležijo prav v državah z manj številčnim prebivalstvom (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

²³ Podobno kot države v razvoju bi se morale tudi majhne države (op. I. K.) raje kot na (drago) ustvarjanje novega znanja osredotočiti na že obstoječe znanje in tehnologije, ki ga lahko močno povečajo prek intelektualnih diaspor (Filipović in drugi 2012).

²⁴ Nyberg Sørensen (2007a) opozori, da so za razumevanje dejavnikov vključenosti diaspore potrebne predvsem primerjalne analize.

²⁵ Ti dokumenti vključujejo Program avstrijske federalne vlade za 24. zakonodajno obdobje; Akcijski načrt Estonija 2020 za obdobje 2011–2015; Izjavo strategije 2011–2014 irskega ministrstva za zunanje zadeve in trgovino; med slovenskimi dokumenti pa Strategijo razvoja Slovenije (SRS); Strategijo ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020; Strategijo sodelovanja med Republiko Slovenijo in avtohtono slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah na področju gospodarstva do leta 2020 ter Strategijo odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja Vlade Republike Slovenije. Poleg tega pri empirični analizi upoštevam relevantne razvojne načrte, programe in strategije, ki v nacionalni gospodarski razvoj prek prenosa znanja vključujejo diaspore (gre za razvojne načrte, programe in strategije s področij odnosov države z njenimi izseljenci, gospodarstva, izobraževanja in strokovnega usposabljanja ter zaposlovanja) in relevantno zakonodajo (ustave izbranih držav, zajetih v raziskavo; njihove morebitne zakone in resolucije o odnosih z izseljenci ipd.).

²⁶ Razvojne strategije držav in njihove politike so ključni dejavnik (ekonomskih) rezultatov posamezne države (Bellak 2001; Salvatore 2001).

agencij analiziranih držav v Bruslju kot primeru globalnega mesta z visoko koncentracijo kvalificirane delovne sile iz tujine, ki jih dopolnjujejo intervjuji s predstavniki relevantnih ministrstev in inštitutov v državah izvora, opredelim, katere strategije diaspor majhne države že uporabljajo, in identificiram najuspešnejše ter opredelim dejavnike, ki na uspešnost posamezne strategije vplivajo. Zanimajo me podobnosti in razlike med izbranimi državami. V primerjalno študijo vključim tudi analizo uradnih statistik o migracijah – tj. *kvantitativno metodo*.

1.5 Omejitve uporabljene metodologije in priložnosti nadaljnjega raziskovanja

Uporabljena metodologija ima določene omejitve, ki jih je potrebno upoštevati pri interpretaciji rezultatov in sklepu. Pomembna omejitev pri pridobivanju podatkov s pomočjo analize sekundarnih virov je pomanjkanje literature in empiričnih študij o načinu pretoka znanja, mehanizmih, ki vplivajo na vzorce pretoka znanja (Oettl in Agrawal 2008), ter o povezavah med migracijami in prenosom znanja z diaspor in izseljenskih skupnosti nasploh na državo izvora. Oviro pri raziskovanju predstavljajo nezanesljivi in ne celoviti podatki o izseljevanju (Dumont in Lamaître 2005; Freeman 2006), ki obenem niso osredotočeni na sicer specifičen segment visoko kvalificiranih in izobraženih migrantov. Pri analizi strateških dokumentov posameznih držav je treba upoštevati, da aktivnosti, povezane z izseljenci in njihovim vključevanjem v razvoj domovine, niso nujno zajete v te dokumente, izseljenci pa niso nujno opredeljeni kot prioriteta javnost v nacionalni zakonodaji, čeprav jih lahko države kljub temu prioretizirajo in svoje dejavnosti v praksi povezujejo v strateški pristop k izseljenski skupnosti.

V izogib napakam, ki bi bile posledica zgolj tovrstnega metodološkega pristopa (tj. analize sekundarnih virov), je študija dopolnjena s (polstrukturiranimi) poglobljenimi intervjuji. Pri tem omejitev predstavlja osredotočenost na Bruselj kot primer globalnega mesta, v katerega se priseljujejo visoko kvalificirani migranti. Bruselj je namreč zaradi številnih (evropskih) institucij kljub visoki koncentraciji visoko izobražene delovne sile specifičen, saj ni središče znanja in inovacij, pač pa je primarno zbirališče uradnikov. Ta omejitev je sicer delno zamejena s kombinacijo intervjujev z uradniki ministrstev v domovini, ki poznajo tudi splošno nacionalno politiko oz. strategijo diaspore (če ta obstaja), in z diplomati, ki se mandatno selijo iz ene države sprejema v drugo in imajo tako širši vpogled v aktivnosti, povezane z izseljenci. Kljub temu obstaja nevarnost, da njihovi odgovori odražajo osebna stališča in prepričanja ter tako niso nujno (statistično) najbolj zanesljiv vir informacij. Anketni vprašalnik med uradniki in drugimi (izseljenimi) strokovnjaki analiziranih držav glede

aktivnosti, povezanih s prenosom znanja z izseljencev na domovino, torej predstavlja priložnost za nadgradnjo rezultatov magistrskega dela.

Dodatne ovire za optimalno raziskovanje predstavljajo neenotne definicije ključnih pojmov (to se odraža v praksi, ko države diaspor ne razlikujejo od ostalih izseljenskih skupnosti, kar predstavlja omejitev tudi za potrjevanje hipotez in preverjanje tez, saj te temeljijo na distinkciji med navedenimi izseljenskimi segmenti) ter posledično pomanjkljive in medsebojno neprimerljive nacionalne podatkovne baze o izseljevanju. Zaradi pomanjkljivih statističnih podatkov o izseljevanju in relativno nove teme (vsaj z vidika držav analize) niso identificirani niti najuspešnejši nacionalni pristopi k izseljencem. Vse analizirane države so namreč majhne države z omejenimi viri, zaradi česar se pojavita problem nerazvitosti kazalcev uspešnosti politik in strategij diaspore ter pomanjkanje sledenja uspešnosti ukrepov (ki ga ovira tudi pomanjkanje trajnostne zavezanosti znotraj vlad (Barré in drugi 2003; Ionescu 2006), saj se njihovi predstavniki skozi čas nenehno menjajo oz. vsaj rotirajo). Kontinuirano spremljanje učinkov prenosa znanja na domovino v različnih stopnjah izseljevanja sicer presega okvire magistrskega dela, a predvsem proučevanje učinkov izseljevanja v različnih fazah procesa izseljevanja in primerjava držav v enaki stopnji izseljevanja (analizirane države se nahajajo na različnih stopnjah izseljevanja) ostajata priložnosti za nadaljnje raziskovanje.

Naloga je vsebinsko omejena na dejavnosti posameznih institucij in organov, pristojnih za izseljence na nacionalni ravni, medtem ko institucije na lokalni, regionalni ali globalni ravni v študijo niso zajete. Podobno velja za združenja, klube in druge oblike omrežij izseljencev, pa tudi za izseljence na ravni posameznika²⁷ – četudi so ti (lahko) aktivni partnerji vlad pri spodbujanju večje vključenosti izseljencev v gospodarsko rast in razvoj domovine prek prenosa znanja nanjo. Študije na ravni posameznika in dejavnikov, ki vplivajo na njegovo transnacionalno vključenost, predstavljajo možnost nadaljnjega raziskovanja. Podobno velja za vpliv strukture in vsebine omrežij izseljencev (tj. njihovih omrežij z ostalimi izseljenci v njihovi državi sprejema in drugih državah sprejema ter s prebivalstvom v državi sprejema in domovini) na uspešnost in učinkovitost ustvarjanja znanja ter učinek prelivanja – tj. učenja od diaspore. Prav tako pomembni sta struktura in vsebina institucionalnih omrežij entitet, ki naslavljajo diaspore in so del njihovih omrežij (nastavki strukture teh omrežij so podani v poglavju 5.3.1, nadaljnje raziskave pa bi lahko proučile tudi odnose med vladnimi institucijami ter med vladnimi in nevladnimi institucijami, ki se prav tako ukvarjajo z

---

²⁷ Vemuri (2014) poudarja, da se izseljenci vedejo kot posamezniki – tudi v kontekstu diaspor.

izseljenskimi vprašanji).²⁸ Tako struktura kot vsebina omrežij namreč dokazano pomembno vplivata na prenos in razvoj znanja (Rodan in Galunic 2004). Potencial za analizo predstavljata tudi lokalna in nadnacionalna institucionalna raven vpetosti v odnos z izseljenci.

Magistrsko delo je osredotočeno na države izvora in strategije, ki jih te uporabljajo za naslavljanje diaspor. Ker je za njihovo uspešnost in učinkovitost pri tem potrebno razumevanje izseljenskih skupnosti, so priporočljive (kontinuirane) raziskave slednjih, za večjo uspešnost in učinkovitost komunikacije med državami in njihovimi izseljenci pa je ključno razumevanje dejavnikov, ki vplivajo na (želeno) razumevanje sporočil (tako med državnimi uradniki kot tudi izseljenci), kar pomeni, da priložnost nadaljnega raziskovanja predstavljajo tudi diskurzivna in vsebinska analiza sporočil, ki jih obe ciljni skupini naslavljata druga na drugo, ter anketni vprašalnik med člani diaspore in predstavniki nacionalnih vlad za primerjavo pričakovanj enih in drugih od medsebojnih odnosov ter za ugotavljanje ujemanja zelenih sporočil in interpretacije le-teh pri obeh 'ciljnih' skupinah.

Glede na to da je prenos znanja na domovino odvisen tudi od percepcij izseljencev v državi izvora, bi pomemben prispevek k razumevanju dejavnikov prenosa znanja z izseljencev na domovino podala analiza medijskega poročanja o migracijah in nacionalnih sporočil za javnost, dopolnjena z anketnim vprašalnikom med prebivalstvom države izvora (pomembne so tudi percepcije izseljenstva in izseljencev med uradniki pristojnih institucij). Poleg tega se značaj izseljenstva spreminja (Lukšič-Hacin 2014), države pa vse bolj eksperimentirajo tudi z virtualno vrnitvijo izseljencev (Brinkerhoff 2009), ki predstavlja potencial krepitev prenosa znanja. Tako je možnost nadaljnjih raziskav tudi analiza uspešnosti in učinkovitosti spletnih mehanizmov povezovanja za prenos znanja z diaspore na domovino.

1.6 Struktura naloge

Struktura naloge je naslednja: po uvodni predstavitvi teme, raziskovalnega problema, cilja, raziskovalnega vprašanja, tez in hipotez, opredelitvi relevantnosti ugotovitev, metodološkega pristopa, njegovih omejitev (vključno s priložnostmi za nadaljnje raziskovanje) in strukture dela se v teoretskem delu naloge (kjer je podrobneje predstavljena tudi izpeljava tez in hipotez) osredotočim na mednarodne migracije (njihovo opredelitev ter pomen in pojasnilo, kako je ta z globalizacijo, transnacionalizmom in ekonomijo znanja še večji; opredelim tudi diaspore kot posebno obliko omrežij izseljencev). Sledi poglavje o gospodarskem vplivu migracij in diaspor na državo izvora (poudarek je na pozitivnih in negativnih učinkih

---

²⁸ Priporočljivo je osredotočenje na eno omrežje in analizo vzrokov (ne)delovanja posameznih mehanizmov in/ali njihove kombinacije znotraj njega (Jaklič 2014).

izseljevanja kvalificirane delovne sile na državo izvora ter na prenosu znanja – ključnem dejavniku gospodarskega razvoja in rasti v sodobnih ekonomijah znanja – z diaspor na državo izvora). Posebno poglavje je namenjeno strategijam diaspore in vlogi države izvora pri vključevanju diaspore v razvoj njenega gospodarstva (predstavim politike in strategije države izvora za utrjevanje odnosa z njeno diasporo, ravni in načine spodbujanja vključenosti diaspore v gospodarski razvoj države izvora ter ovire uspešnosti vladnih politik za vključenost diaspore v gospodarski razvoj države izvora). Po empiričnem delu, v katerem analiziram strategije diaspore, kot so implementirane v izbranih državah, nalogo zaključim s sklepnimi ugotovitvami.

2 MEDNARODNE MIGRACIJE IN DIASPORE

2.1 Mednarodne migracije: opredelitev in relevantnost koncepta

V magistrskem delu se osredotočim na *mednarodne migracije*, tj. na tokove ljudi med dvema ali več državami (Fawcett 1989). Gre za prostorsko gibanje ljudi iz države izvora v državo sprejema s kakršnim koli namenom, različnim od kratkotrajnih obiskov, ki spremeni vezi družbenega članstva in pri katerem vpleteni posamezniki ali skupine niso zgolj pasivni objekti, temveč so aktivni agentje selitev. Tovrstno gibanje pa ni prosto. Omejujeta ga dva dejavnika: suverenost in državne meje, zaradi česar so mednarodne migracije precej odvisne od politik držav sprejemnic (Duncan 2008; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization).

Države mednarodne migrante uvrščajo v različne pravne in administrativne kategorije, kot so:

- kvalificirani in nekvalificirani delavci;
- stalni ali začasni naseljenci;²⁹
- študentje migranti;
- migranti povratniki k družini;
- tranzitni migranti;
- iskalci azila ali begunci itd. (Global Commission on International Migration 2005).³⁰

Koherentna in celovita migracijska politika bi morala nasloviti posebne okoliščine vsake od teh skupin. Ker lahko posamezen migrant sodi v več skupin hkrati ali pa med njimi prehaja (Global Commission on International Migration 2005; Gilmore 2013), je oblikovanje enotne strategije upravljanja odnosov držav z migranti dodatno oteženo.³¹

Mednarodne migracije niti niso enosmeren proces iz države pošiljateljice v državo sprejemnico (glej Sliko 2.1). Države, ki privabljajo visoko kvalificirano delovno silo, lahko obenem izgubljajo lasten talent. Ker želijo imeti države koristi od spretnosti in izkušenj, ki jih njihovi izseljenci pridobijo v tujini, spodbujajo njihovo konstantno interakcijo z domovino

---

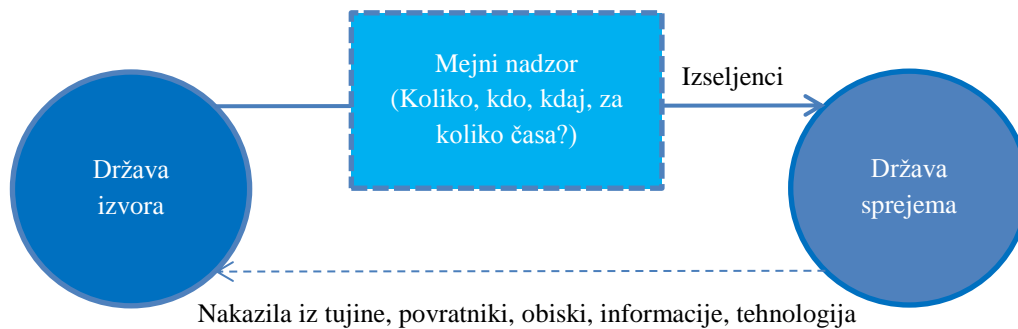
²⁹ Ena najbolj široko omenjanih političnih reform je povečanje začasnih migracij, ki so na mednarodni ravni šibko regulirane, v preteklosti pa so pogosto vodile v stalne migracije (Freeman 2006). V magistrskem delu ne razlikujem med strategijami države do stalnih in začasnih izseljencev, saj predpostavljam da bo zajeten del drugih dolgoročno spremenil svoj status v stalne izseljence. Pri tem ni nujno, da bo posamezen migrant ostal le v eni državi sprejemnici – stalen je namreč proces migracij in ne kraj oz. država bivanja: »nič ni bolj stalno kot začasne migracije« (Ellerman 2006, 29).

³⁰ Razlikovanje med prisilnimi in prostovoljnimi migracijami z mešanimi tokovi (ang. *mixed flows*) postaja oteženo (Nyberg Sørensen 2007a).

³¹ Dufoix (2003) opozarja, da motive za selitve le redko (če sploh) lahko opredelimo na diametralna nasprotja: politični/ekonomski; prisilni/prostovoljni; začasni/stalni.

(npr. prek začasnih napotitev nazaj v domovino). Beg možganov tako pretvorijo v izmenjavo možganov (ang. *brain exchange*) (Poot in drugi 2008) oz. znanja, če pri tem ne gre za fizično mobilnost izseljencev (op. I. K.). Iz sprejemnice v pošiljateljico tako potekajo tokovi povratnikov, informacij nemigrantom, tehnologije, investicij, nakazil in kratkotrajnih potovanj, in sicer predvsem ter primarno prek omrežij migrantov, ki diasporo povezujejo s pošiljateljico, in v povezavi s temi omrežji (Duncan 2008).

Slika 2.1: Povezave med državo izvora in sprejema, ki jih sprožijo migracije

Vir: Duncan (2008, 261).

Migracije sprožijo *dejavniki potega* (zaposlitvene priložnosti, politična stabilnost, varnost ipd.) ali *dejavniki potiska* (nezaželene razmere v državi izvora: npr. nasilje, gospodarski pretresi, nezaposlenost, politična nestabilnost, omejene možnosti za izobraževanje).³² Po trditvah neoklasičnih ekonomistov so mednarodne migracije racionalen proces odločanja za selitev, ki temelji na oceni razmerja med stroški in koristmi (ang. *cost-benefit analysis*), pri čemer posamezniki poskušajo maksimirati pričakovane dobičke v obliki prihodkov prek selitve v tujino.³³ Teorija kumulativne vzročnosti (ang. *cumulative causation theory*) pa poudarja, da kljub iniciaciji mednarodnih migracij z določenim (gospodarskim ali drugim) dejavnikom čez čas te povzročajo same sebe.³⁴ Pomemben faktor slednjega dejstva so

³² Empirične študije kažejo, da je vpliv priseljenskih politik na obseg migracij večji od dejavnikov potiska v državi izvora (Duncan 2008). V magistrskem delu dejavnikov migracij ne analiziram, saj me bolj kot vzroki zanimajo (predvsem pozitivne) posledice izseljevanja za državo izvora – čeprav prvi lahko vplivajo na druge.

³³ Koristi mreženja z domovino za diasporo lahko vključujejo: večji dostop do gospodarskih priložnosti, višjo kakovost življenja, karierne priložnosti med kratkoročnim prenosom znanja/aktivnostmi izmenjave in socialne/moralne prednosti prek programov prepoznavanja, političnih prispevkov in informacijskih virov, ki izhajajo iz posredniških dejavnosti (Brinkerhoff 2009).

³⁴ Začetnik teorije je Myrdal (1958), ki trdi, da se zaradi komparativnih prednosti enega subjekta razlike med subjekti še poglobijo, saj se produkcijski faktorji z manj razvitih subjektov selijo na razvitejše subjekte. Podobno se (kvalificirana) delovna sila seli na bolj razvita območja, s čimer dodatno poglobi razlike v stopnji razvoja med

omrežja izseljencev (Duncan 2008), pri čemer so diaspore delno odgovorne za porast števila mednarodnih migrantov, saj spodbujajo širjenje informacij o stroških in koristih izseljevanja (World Bank 2006).

Mednarodne migracije so za razliko od internih migracij, ki potekajo znotraj ene države, podvržene precej višji stopnji političnega in administrativnega nadzora (Richmond in Verma 1978). To je posledica strahu, ki izhaja iz (pogosto napačnih) percepcij (števila) migrantov³⁵ tako v državi sprejema kot tudi državi izvora³⁶ (International Organization for Migration 2011): absolutno število migrantov v prebivalstvu je pogosto precenjeno (Hurrell 2010; International Organization for Migration 2011),³⁷ stališča do migracij pa so pri tem močno povezana tudi z razpoložljivostjo delovnih mest (Kleemans in Klugman 2009). Podatki za Evropo³⁸ npr. kažejo, da se mnenje glede priseljevanja zaostri v obdobjih gospodarske recesije (Kessler in Freeman 2005). Upravljanje migracij tako vključuje tudi upravljanje percepcij migrantov v družbi – npr. prek zagotavljanja informacij o migrantih in migracijah, ki zmanjša napako pri oceni števila migrantov v državi (International Organization for Migration 2011).³⁹

Anketa, ki so jo izvedli Združeni narodi (United Nations Department of Economic and Social Affairs 2010) in ki izraža poglede vlad ter ne članov skupnosti, kaže, da se je med letoma 1996 in 2009 število svetovnih držav, ki so priseljevanje ocenjevale kot preveč množično, zmanjšalo – povečalo se je število držav, ki so ocenjevale število priseljencev kot

---

regijama ali državama: manj razvita regija oz. država izgubi kakovostno izobraženo delovno silo, bolj razvita regija oz. država pa s priseljevanjem le-te dodatno okrepi svojo konkurenčno prednost (Sawyer 1989).

³⁵ Le redka področja javne politike so podvržena večji napačni interpretaciji v javnem in političnem diskurzu, a bolj podvržena vplivu javnega mnenja kot mednarodne migracije (International Organization for Migration 2011). Na percepcije oz. javno mnenje in posledično gospodarsko vključevanje migrantov v razvoj domovine močno vpliva tudi *medijsko poročanje* o migracijah, ki pa v magistrskem delu ni obravnavano in predstavlja priložnost za nadaljnje raziskovanje.

³⁶ Pogosto je težko ločiti med državami izvora, tranzita in naselitve – številne države sodijo v vse tri kategorije (Global Commission on International Migration 2005; Dayton-Johnson in drugi 2007).

³⁷ Študija osmih držav sprejemnic migrantov (Kanade, Francije, Nemčije, Italije, Nizozemske, Španije, Združenega kraljestva in Združenih držav Amerike (ZDA)) je pokazala, da so anketiranci močno precenili velikost populacije migrantov (Transatlantic Trends 2010). Čeprav je med analiziranimi državami tudi ena majhna država (tj. Nizozemska), pa izsledki za majhne države nasploh ne držijo nujno, saj gre za države z manjšim številom prebivalcev, za katere je velikost izseljenske populacije lahko pomemben indikator neotipljivih virov preseganja njihove 'majhnosti' oz. 'malosti' (tj. omejenih moči in vpliva).

³⁸ Priseljenci so v skupnostih posebej nepriljubljeni prav v Evropi (tako vzhodni kot tudi zahodni): z izjemo Bolgarije so v evropskih državah priseljenci percipirani kot slab vpliv na državo (The Pew Global Attitudes Project 2002). Odnos do migracij in migrantov je zajet v več študijah na makro ravni, kot sta World Values Survey in European Values Study, vendar se te študije osredotočajo na percepcije o priseljencih, medtem ko podobne analize percepcij o *izseljencih* v njihovih domovinah niso zasledila.

³⁹ To je toliko bolj pomembno, ker ima lahko javno mnenje realen vpliv na gospodarstvo: vpliva npr. tudi na tuje neposredne investicije (TNI) (Jaklič 2014).

prenizko.⁴⁰ Sprememba je bila največja med *bolj razvitimi* državami oz. regijami (International Organization for Migration 2011), kar je najbrž posledica demografskih sprememb, kot je staranje prebivalstva (Kapur 2003; Dayton-Johnson in drugi 2007; International Organization for Migration 2011), ter vse večjega zavedanja, da lahko mednarodne migracije v sodobnem (globaliziranem, transnacionalnem in vse bolj na znanju temelječem) svetu predstavljajo izjemen potencial gospodarskega razvoja in rasti.⁴¹ Koristi prinašajo tako državi sprejemnici kot tudi pošiljateljici (Katseli in drugi 2006a), saj migranti kot člani mednarodnih omrežij predstavljajo 'most' med njima in so tako pomemben kanal prenosa informacij, idej, spretnosti, znanja, tehnologije, finančnih in drugih virov (Gurak in Caces 1992; Meyer in Brown 1999; Brown 2000; Pănescu 2004; Ionescu 2006; Kuznetsov 2006a; Meyer 2007; Brinkerhoff 2009; Jayet in Rapoport 2010; Tejada in drugi 2013). »Skoraj nemogoče je preceniti vrednost /.../ umeščanja človeka v kontakt z osebami, drugačnimi od njega, in z načini mišljenja in dejanj, drugačnimi od tistih, ki so mu znani./.../ Takšna komunikacija je bila od nekdaj /.../ eden od primarnih virov napredka« (Mill 1899, 135).

Pozornost na priložnosti (poleg sicer pogosteje obravnavanih groženj) fenomena dodatno usmerja njegov obseg. Trenutno obdobje lahko imenujemo kar *obdobje mobilnosti*: več ljudi se seli (in se bo še selilo) pogosteje in v kompleksnejših vzorcih – ne le zaradi vrzeli v življenjskih standardih ter napredka prometa in komunikacij, pač pa tudi zaradi globalne konkurence za *talent*⁴² in nove demografije (hitre rasti starajoče se populacije razvitega sveta in hitre rasti mladih v razvijajočem se svetu) (Dayton-Johnson in drugi 2007; International Organization for Migration 2011). Pomemben dejavnik vse številčnejšega izseljevanja pa so tudi klimatske spremembe (Elo 2014). Združeni narodi so leta 2000 ocenili, da 2,9 % svetovnega prebivalstva živi izven države rojstva (United Nations Population Division 2002a; United Nations Department of Economic and Social Affairs 2004; International Organization for Migration 2005a). Podobne so ocene Svetovne banke, ki ta delež ocenjuje na 3 % (World Bank 2006).

Od leta 1980 do leta 2000 se je število migrantov, živečih v razvitem svetu, povečalo z 48 na 110 milijonov, v državah v razvoju pa z 52 na 65 milijonov (Global Commission on

---

⁴⁰ Države – tako gostiteljice kot domovine – naj bi vse bolj spreminjale svoj odnos do diaspor in spodbujale toleranco do njih, kar je lahko posledica bodisi naklonjenosti kulturnemu in političnemu pluralizmu bodisi spoznanja nezmožnosti držav zapreti svoje meje in posledičnega pojava novih diaspor (Sheffer 2003).

⁴¹ Transnacionalizem pri analizi mednarodnih migracij uspeh t. i. etničnih podjetnikov (ang. *ethnic entrepreneurs*) npr. povezuje z njihovimi vezmi in poslovnimi partnerji v drugi državi (primarno v državi izvora) (Rusinovic 2008).

⁴² Kot ključno lastnost izseljenih strokovnjakov Kuznetsov (2006a) izpostavi prav talent, ki se nanaša na posameznika z velikim vplivom – bodisi v znanosti in tehnologiji, poslovanju in kulturi bodisi v politiki.

International Migration 2005). Od leta 1960, ko so vsi mednarodni migranti predstavljali 77 milijonov ljudi, se je njihovo število (tudi s pomočjo globalizacije) do leta 2010 povečalo za 177 % (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).⁴³ Na svetu je danes več mednarodnih migrantov kot kdajkoli prej (United Nations Department of Economic and Social Affairs 2009), in sicer 232 milijonov (United Nations Department of Economic and Social Affairs 2013).⁴⁴ Interni migranti ob tem predstavljajo 740 milijonov svetovnega prebivalstva (United Nations Development Programme 2009). Skupno število migrantov torej znaša skoraj 1 milijardo ljudi (International Organization for Migration 2010a).

14 % svetovnega prebivalstva, starega 15 let ali več (tj. 630 milijonov), v 146 državah je med letoma 2008 in 2010 izrazilo željo, da bi se stalno preselili v drugo državo, če bi imeli to priložnost (glej Sliko 2.2), 48 milijonov teh jih je načrtovalo selitev v sledečem letu, 19 milijonov pa se je nanjo že aktivno pripravljalo. Hkrati bi se 26 % ljudi iz 119 držav (tj. 1,1 milijarde ljudi), anketiranih leta 2009/2010, rado v drugo državo preselilo začasno. Oba segmenta (potencialni začasni in potencialni stalni izseljenci) sta sicer demografsko podobna. Potencialni začasni izseljenci so običajno mladi, imajo sekundarno ali višjo izobrazbo in so pogosto podzaposleni⁴⁵ (International Organization for Migration in Gallup 2011; Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).⁴⁶

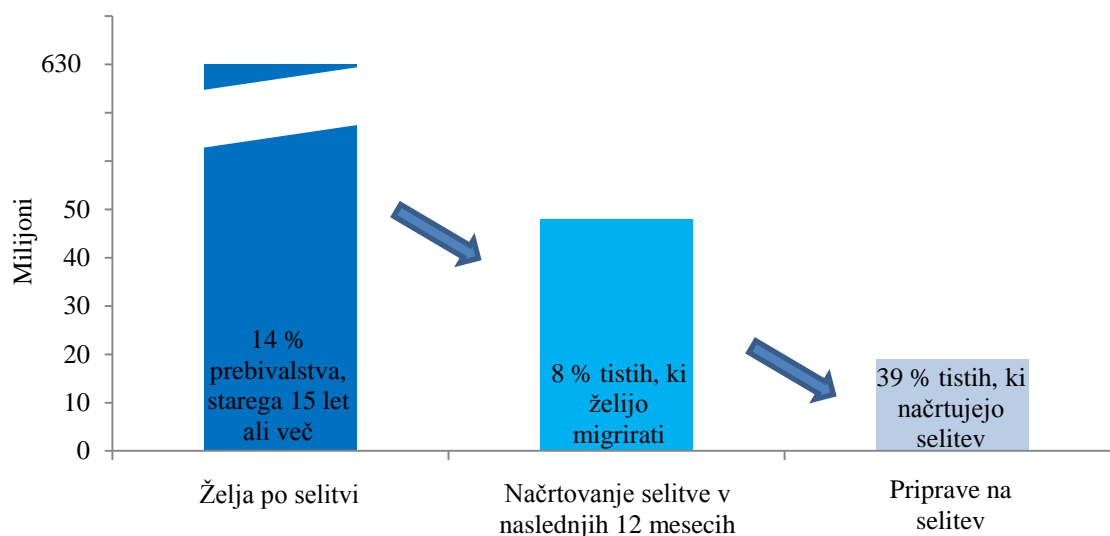
⁴³ Če bo število še naprej naraščalo z enako hitrostjo kot v zadnjih 20 letih, bi lahko do leta 2050 doseglo 405 milijonov (United Nations Development Programme 2009).

⁴⁴ Čeprav je število mednarodnih migrantov (eksponentno – op. I. K.) naraslo, je njihov delež v svetovnem prebivalstvu ostal dokaj stabilen (2,5 % leta 1960, 2,9 % leta 2000 in 3,2 % leta 2013) (Marchiori in drugi 2010; United Nations Department of Economic and Social Affairs 2013).

⁴⁵ Mednarodna organizacija dela (ang. *International Labour Organization* – ILO) podzaposlene osebe opredeli kot sicer zaposlene osebe, ki pa ne dosežajo polne zaposlenosti glede na konvencijo o politiki zaposlovanja (ang. *Employment Policy Convention*) iz leta 1964. Gre za posameznike, ki so ob svoji trenutni zaposlitvi pripravljani delati več/bolje oz. opravljati zanje ustrežnejše delo in so za takšno delo tudi razpoložljivi – njihova produktivna kapaciteta je podizkoriščena (International Labour Organization).

⁴⁶ Dejavniki, ki vplivajo na realizacijo želje po migracijah v dejanske migracije vključujejo: posameznikove lastnosti (starost, izobrazbo, spol) in osebne okoliščine (finančno situacijo, zdravstveni status, družinsko situacijo in zaposlitveni status), kulturne in institucionalne karakteristike (administrativne ovire, migracijske politike v državi izvora in sprejema – npr. prek nižanja ali dviga stroškov migracij, kar je možno prek zahtev jezikovnega usposabljanja, visokih pravnih ovir ipd.). Čeprav so brezposelni pogosto bolj verjetno tisti, ki se želijo stalno izseliti, če bi imeli priložnost za to, pa so redno zaposleni najbolj verjetno tisti, ki se na selitev že pripravljajo – najbrž, ker imajo sredstva za financiranje selitve. Kljub večji verjetnosti želje po selitvi med najmlajšimi (15–24-letniki) imajo sredstva za selitev predvsem odrasli četrtega in petega prihodkovnega kvintila, ki predstavljajo 40 % najbogatejših in si selitve želijo bolj od revnejših oz. jo tudi bolj verjetno načrtujejo. Tudi obstoječe transnacionalne mreže so pozitivno povezane z željo po selitvi in načrtovanjem le-te (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Slika 2.2: Globalna želja po stalnih migracijah, načrti in priprave na selitev (2008–2010)

Vir: International Organization for Migration in Gallup (2011, 20).

Večina držav članic Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (ang. *Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD*)⁴⁷ bo v naslednjih desetletjih verjetno doživela porast pomanjkanja visoko kvalificirane delovne sile,⁴⁸ pri čemer je pogosto prav priseljevanje (zmotno – op. I. K.)⁴⁹ razumljeno kot rešitev tega problema (Chaloff in Lemaitre 2009).⁵⁰ Demografske spremembe ob hkratni hitrosti migracij in ob z njimi povezanih izzivih pomenijo, da morajo vlade koncentrirano upravljati migracije ter sistematično zagotoviti zadostne finančne in človeške vire, da bi izkoristile potencial (prihodnjih) migracij (International Organization for Migration 2010a). »Migracije so prepoznane kot eno od sredstev / (ang. *means*) / odgovora na potrebe trga dela OECD območja za podporo sistemov

⁴⁷ OECD države so Avstralija, Avstrija, Belgija, Kanada, Čile, Češka republika, Danska, Estonija, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Madžarska, Islandija, Irska, Izrael, Italija, Japonska, Koreja, Luksemburg, Mehika, Nizozemska, Nova Zelandija, Norveška, Poljska, Portugalska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica, Turčija, Združeno kraljestvo in ZDA (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

⁴⁸ Poleg visoko kvalificirane delovne sile številne države OECD območja potrebujejo delavce za nizko kvalificirane poklice v kmetijstvu, gradbeništvu in oskrbovalnem sektorju (ang. *care sector*). Menedžment migracij delovne sile (tj. usklajevanje ponudbe delovne sile in povpraševanja po njej) ostaja izziv OECD držav (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

⁴⁹ Strategije priliva možganov (tj. neposrednega vračanja izseljencev v države izvora) naj bi bile neuspešne (World Bank 2005).

⁵⁰ Nesorazmerje med povpraševanjem po delu in ponudbo dela se že pojavlja tudi na ravni EU, kjer nastajajo območja visokega pomanjkanja delovne sile in območja visoke brezposelnosti. Ker se Evropejci znotraj EU niso pripravljali seliti v zadostnem številu, govorimo o naraščajočem deficitu dela ob hkratni premajhni izkoriščenosti obstoječe delovne sile (Harris 2003). Zgolj selitve same po sebi pa ne predstavljajo rešitve problema starajočih se populacij: Združeni narodi npr. ocenjujejo, da bi za stabilizacijo razmerja med upokojenci in zaposlenimi od 1995 do 2050 moralo v Francijo priseliti 1,7 milijona oseb letno (dejansko se je leta 2001 v Francijo priselilo 140.000 ljudi) (United Nations Population Division 2002b; Freeman 2006).

socialne varnosti, ohranjanje mednarodne konkurenčnosti in pogon gospodarske rasti« (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012, 151).

Mednarodne migracije se razlikujejo od množičnega izseljevanja 19. in zgodnjega 20. stoletja: ne le da je skoraj pol migrantk žensk (v preteklosti so močno prevladovali moški),⁵¹ spremenile so se tudi primarne destinacije pritoka in odtoka migrantov⁵² ter struktura migrantov glede na njihove veščine (International Organization for Migration 2003a; International Organization for Migration 2003b; Freeman 2006; Marchiori in drugi 2010). Prav tako se spreminja značaj izseljenstva (Lukšič-Hacin 2014): danes se ljudje le redko selijo zgolj enkrat v življenju, različni so tudi motivi za selitev. Približno tretjina mednarodnih migrantov ponovno mednarodno migrira (bodisi v domovino bodisi v tretje države), možne so tudi notranje selitve – znotraj države sprejemnice (Poot in drugi 2008).

Sodobni migranti so večinoma *visoko kvalificirana*⁵³ oz. *visoko izobražena delovna sila*, ki dosega tudi najvišje stopnje izseljevanja (Carrington in Detragiache 1999; Kapur 2003; Duncan 2008).⁵⁴ Osebe s sekundarno izobrazbo so v povprečju bolj željne migrirati od tistih z nižjo stopnjo izobrazbe (z 20 % proti 9 %), pri čemer delež variira glede na regijo. Podobno je delež visoko izobraženih, ki se aktivno pripravljajo na selitev, večji od deleža nižje izobraženih, ki počnejo enako (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

---

⁵¹ Ženske danes vse bolj migrirajo neodvisno kot hraniteljice in glave družin (Nyberg Sørensen 2007b).

⁵² Okrog 60 % migrantov na svetu danes živi v razvitem svetu. Medtem ko so leta 1970 migranti predstavljali 10 % populacije v 48 državah, se je to število povečalo na 70 držav do leta 2000. Razpršenost migrantov po svetu se je spremenila: v Severni Ameriki je od leta 1970 do 2000 narasla s 15,9 % na 22,3 %, v bivši Sovjetski zvezi s 3,8 % na 16,8 %. Delež migrantov v ostalih delih sveta je padel: s 34,5 % na 25 % v Aziji, z 12 % na 9 % v Afriki, s 7,1 % na 3,4 % v Latinski Ameriki in na Karibih; z 22,9 % na 18,7 % v Evropi in s 3,7 % na 3,1 % v Oceaniji (Global Commission on International Migration 2005). Po gospodarski krizi iz leta 2008 so ti podatki verjetno drugačni.

⁵³ Visoko kvalificirana delovna sila je najpogosteje opredeljena in merjena kot delovna sila z vsaj terciarno oz. univerzitetno izobrazbo (Chaloff in Lemaitre 2009). Vendar pa Lowell (2005) opozarja na koristnost dodatnih informacij o magistrskih ali doktorskih nazivih ipd. za analizo. Izobrazba poleg tega ni popoln signal posameznikovih spretnosti (Beine in drugi 2001). Venturini (2012) pa npr. opozori, da je pogosta napaka analitikov, da delovno silo s terciarno izobrazbo obravnavajo kot enotno skupino, saj so lahko nekateri člani uspešni, drugi pa niti ne – nimajo službe, ki zahteva terciarno izobrazbo (vzrok za to so lahko tudi težave pri mednarodnem priznavanju v drugih državah pridobljenih izobrazbe in/ali kvalifikacij – op. I. K.). Venturini (2012) govori o t. i. zapravljanju možganov (ang. *brain waste*) oz. nekvalificirani zaposlitvi (ang. *unskilled occupation*), ki vpliva na razlike v plačah, vzorce integracije in obete vrnitve. Sheffer (1996) izpostavi, da lahko člani uspešnih skupnosti diaspor k razvoju domovine prispevajo več finančnih virov in imajo obenem lažji dostop do močnih segmentov v državi gostiteljici.

⁵⁴ Docquier in Marfouk (2006) beležita 64-odstotno povečanje števila visoko kvalificiranih priseljencev v OECD državah med letoma 1990 in 2000 (v državah v razvoju to povečanje dosega do 93 %). To je posledica dejavnikov potega migracijskih politik držav sprejemnic, pa tudi dejavnikov, kot sta (1) boljša skladnost visoko kvalificiranih oseb z mednarodnim trgom dela zaradi njihovega družbenega kapitala, jezikovnih veščin, dostopa do informacij ipd. in (2) njihova sposobnost financiranja selitve, saj imajo na razpolago več virov (Dumont in Lamaitre 2005).

Migracije visoko kvalificirane delovne sile predstavljajo vse večjo komponento globalnih migracijskih tokov in bodo imele v prihodnje pomemben vpliv na gospodarstvo (Ite 2002). Posebno pozornost bo v migracijskih politikah tako potrebno nameniti predvsem visoko izobraženi delovni sili, ki je tista, ki pripomore k povečanju učinkovitosti proizvodnje (tudi storitvenih industrij) (McRae 1994; Freeman 2006). Dejstvo je, da lahko kvalificirani izseljenci ustvarijo ogromne koristi za države izvora (Kuznetsov in Sabel 2006): mednarodne migracije lahko pomembno prispevajo k ekonomskemu napredku države, vendar številne institucionalne ovire (pa tudi percepcije migrantov kot *pasivnih* akterjev (International Organization for Migration 2011)) preprečujejo optimalen izkoristek mobilnosti delovne sile (Dayton-Johnson in drugi 2007).⁵⁵

2.2 Globalizacija, transnacionalizem in ekonomija znanja kot ojačevalci pomena migracij

Z *globalizacijo*, tj. z okrepitvijo svetovnih družbenih odnosov, ki povezujejo medsebojno oddaljene lokacije, tako da te vzajemno vplivajo na dogajanje druga v drugi (Giddens 1991), so se povečale: mobilnost ljudi (za statistične podatke glej poglavje 2.1) – Barbora in drugi (2008) govorijo o t. i. transnacionalnih migracijah kot posledici večje intenzivnosti in množstva odnosov med državami; sposobnost komunikacije in zmožnosti transakcij. Posledično je večji tudi razvojni potencial diaspor (Mohan in Zack-Williams 2002) kot interesnih skupin oz. političnih akterjev (Esman 2000; Wayland 2004), ki predstavljajo vezi med domačo ter domačo in tujo kulturo (Sheffer 2006; Cohen 2008; Ancien in drugi 2009).

Politična razprava o globalizaciji zadnjega desetletja je v veliki meri obšla mednarodno mobilnost delovne sile – čeprav so tokovi ljudi osnova za oblikovanje globalne ekonomije, medsebojno prepletanje med migracijo, kapitalom in trgovino pa ključno za razumevanje načina, na katerega globalizacija vpliva na gospodarstva. Večja mobilnost delovne sile čez meje bi lahko – bolj kot številne druge politike, povezane z globalizacijo – povečala proizvodnjo in gospodarsko blaginjo delavcev v državah v razvoju. Vendar pa je zaradi potencialnega povzročanja gospodarskih in kulturnih motenj verjetnost favoriziranja svobodnih priseljevanj med državami majhna (Freeman 2006).

Od druge svetovne vojne so se tako pojavljale številne ovire svobodnemu gibanju ljudi, ki so (ironično) sovpadale z vse večjo globalizacijo in medsebojno odvisnostjo narodov. Čeprav število ljudi, ki se selijo mednarodno, ostaja relativno majhno, narodi (tudi številni v EU)

---

⁵⁵ Ionescu (2006) oblikuje vodič za oblikovalce politik o tem kako diaspore vključiti v razvoj kot *aktivne partnerje* – predvsem v državah izvora.

postajajo vse bolj protekcionistični in uvajajo politike, ki določene priseljence izključujejo⁵⁶ zaradi zaščite 'nacionalne' identitete (Harris 2003; Freeman 2006; Cohen 2008). Kljub temu z globalizacijo ter z njo povezanim trendoma vse večjih migracij in demokratizacije držav (ta omogoča politično aktivnost izseljencev v državi gostiteljici in obenem povečuje možnost izseljencev, da vplivajo na politiko domovine)⁵⁷ domača politika ni omejena na teritorialno državo, temveč poteka v več državah (Koslowski 2005).⁵⁸

Cohen (1997) izpostavi pet vidikov globalizacije, ki imajo poseben pomen za proučevanje diaspor (za definicijo glej poglavje 2.3) kot posebne oblike izseljenske skupnosti, saj predstavljajo priložnosti zanje, da vzniknejo, preživijo in uspevajo:

1. *svetovno gospodarstvo* s hitrejšimi in gostejšimi transakcijami med podsektorji zaradi boljše komunikacije, cenejšega prevoza, nove mednarodne delitve dela (primer je pametna specializacija, ki jo razvija EU – op. I. K.), aktivnosti transnacionalnih korporacij in učinkov svobodne trgovine in politik glede pretoka kapitala;
2. *oblike mednarodnih migracij*, ki poudarjajo pogodbene odnose, družinske obiske, občasne obiske tujine (ang. *intermittent stays*) in kratkotrajna bivanja v tujini (ang. *sojourning*) – ne pa toliko stalnih naselitev in ekskluzivnega prevzema državljanstva države sprejema;
3. *razvoj 'globalnih mest'* kot odziv na intenzifikacijo transakcij in interakcij med različnimi segmenti svetovnega gospodarstva in njihovo koncentriranost v določenih mestih, katerih vloga je bolj globalna kot nacionalna;⁵⁹
4. *oblikovanje kozmopolitskih in lokalnih kultur*, ki promovirajo ali reagirajo na globalizacijo;
5. *deteritorializacijo družbene identitete*, ki predstavlja izziv zahtevam hegemoniziranih nacionalnih držav po ekskluzivnem državljanstvu kot osrednjem fokusu pripadnosti

---

⁵⁶ Po mednarodnem pravu ima vsak posameznik pravico zapustiti svojo državo in se vanjo vrniti (Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, 12. čl.), ne velja pa splošna pravica do priseljevanja v katero koli drugo državo sprejema. Države lahko torej neposredno omejujejo priseljevanje, ne pa tudi izseljevanja.

⁵⁷ Z demokratizacijo in decentralizacijo držav narastejo priložnosti za interakcije med vlado in diasporo, pa tudi priložnosti, da diaspore vstopajo v partnerstva z vladami in se vključijo v postavljanje zahtev za oblikovanje bolj primernega omogočajočega okolja (Brinkerhoff 2009). Freiling (2014) ugotavlja, da so člani diaspor vse bolj povezani s svojimi državami izvora.

⁵⁸ Podobno kot transnacionalna zagovorniška omrežja (ang. *transnational advocacy networks* – TAN) diaspore sočasno sodelujejo v domači in mednarodni politiki ter imajo spreminjajočo se in neformalno strukturo (Wayland 2004).

⁵⁹ Med globalna mesta sodijo Tokio, Osaka, Seul, Taipei, Hong Kong in Singapur v Aziji; London, Pariz, Ženeva, Madrid, Milano, Zürich, Frankfurt, Bruselj, Düsseldorf, Stockholm in Kopenhagen v Zahodni Evropi; in New York, Atlanta, Miami, Mexico City, Los Angeles, Houston, San Francisco, Chicago, Toronto in Montreal v Severni Ameriki (Cohen 1997). Vendar pa podobna (podjetniška) vozlišča nastajajo ne le na ravni mest, pač pa tudi na ravni regij in držav, saj se (podjetniški) talenti v vse bolj intenzivni vojni za talente pomikajo na t. i. napajališča (podjetniških) talentov – tj. lokacije, kjer je omogočen njihov čim bolj optimalen razvoj (Rebernik 2014).

(ang. *allegiance*) in zvestobe (ang. *fidelity*) ter favorizira prekrivajoče se, prepustne in številčne oblike identifikacije.

Globalizacija je povečala praktične, ekonomske in čustvene (ang. *affective*) vloge diaspor, ki so se izkazale za posebno prilagodljive oblike družbene organizacije, ki igrajo ključno družbeno vlogo: premoščajo vrzel med posameznikom in družbo, med lokalnim in globalnim (Cohen 1997).

Če globalizacija nakazuje brezmejnost, *transnacionalizem* dobesedno pomeni prehode meja (ang. *border crossings*) (Bernal 2004; Clavin 2005) – torej je diskurzivno utemeljen na državah. V literaturi mednarodnih odnosov se je transnacionalizem prvič pojavil v zgodnjih 1970-ih in posebno pozornost namenil vlogi nedržavnih akterjev, ki je bila v realistični paradigmi zanemarjena (Keohane in Nye 1981; Wayland 2004). Nye in Keohane (1971, 331) termin uporabljata za opisovanje »kontaktov, koalicij in interakcij preko državnih meja, ki jih centralni vladni organi za zunanjo politiko ne nadzorujejo neposredno«. Pri tem koncept transnacionalizma omejitata na mednarodne aktivnosti *nevladnih* akterjev (Keohane in Nye 1974), kamor sodijo tudi izseljenci oz. člani diaspore. Basch in drugi (1994, 6) transnacionalizem opredelijo kot »/.../ procese, prek katerih priseljenci oblikujejo in vzdržujejo več sklopov družbenih odnosov, ki povezujejo njihove družbe izvora in nasetitve /.../ /ob čemer je ključno/ množstvo vključenosti, ki jih transmigranti vzdržujejo tako v domači kot gostiteljičini družbi /.../«. V ospredju transnacionalizma so torej *ljudje* oz. državljani, ki prek migracij iz revnih držav v bogate države, tako da sodelujejo v več kot enem narodu, uspejo zgraditi in negovati družbena polja, ki tesno povezujejo njihovo domovino in lokacije diaspore (Basch in drugi 1994; Patterson 2006). Bernal (2004) pri tem opozori, da pretok idej, kapitala in ljudi vpliva tudi na značaj življenja relativno nemobilnih – in ne zgolj mobilnih – ljudi.

Diaspore so kot entitete, povezane tako z državo izvora kot tudi z državo sprejemnico, primer resnične in izživete transnacionalne izkušnje (Wahlbeck 1998) – gre za transnacionalne skupnosti (Wayland 2004), transnacionalne v dveh pomenih besede:

1. Oblikujejo politična omrežja, ki delujejo preko državnih meja, da bi vplivala na politike, pri čemer se vključujejo v subdržavne odnose (Wayland 2004). Poskusijo lahko neposredno vplivati na dogodke v domovini (bodisi podpirajo bodisi nasprotujejo domači vladi) prek financiranja, dobave orožja, bojnega osebja, specializiranih strokovnih znanj itd. Vplivati lahko poskušajo tudi na vlado gostiteljice in mednarodne organizacije, da bi te delovale v korist ali nasprotno z interesi trenutne vlade v domovini, obenem pa države izvora in njihove vlade prav tako poskušajo

diaspore vključiti v podporo njihovih strateških in gospodarskih ciljev (pogosto s poenostavljenjem finančnih nakazil, povratka članov diaspore, ki so v tujini pridobili pomembno znanje in veščine, v domovino, pa tudi prek propagande in manipulacij). Tudi gostiteljica lahko diasporo poziva k podpori njenih strateških in/ali gospodarskih ciljev (Esman 2009) – je konkurenca njeni domovini.

2. Člani diaspor imajo skupno identiteto, ki širi državne meje (Wayland 2004) – čeprav so fizično in poklicno v državi sprejema, so kulturno in družbeno še vedno v domovini (Esman 2009).

Transnacionalizem in globalizacija torej rekonfigurirata odnose med državo in družbo: narod postane večji, saj vključuje tudi državljane, ki živijo izven meja države ter so aktivno udeleženi v nacionalno politično in gospodarsko življenje; obenem pa se tudi manjša, saj ima nacionalna vlada manjši vpliv na pogoje, v katerih živijo njeni državljani – znotraj ali izven državnih meja (Bernal 2004). Dufoix (2003) govori o dveh premikih v razumevanju nacije: (1) njen prostor se širi čez teritorialni okvir (nastajajo ekstrateritorialni narodi, kjer so državljani, ki živijo v tujini, pravi državljani); (2) pojavlja se vključevanje posameznikov, ki živijo v tujini, v nacionalni prostor, kar je nenavadno, saj povezava med njimi in državo ne temelji na narodnosti pač pa na izvoru – nastajajo ultradržavni narodi, ki presegajo državo.

Narod je s transnacionalizmom in globalizacijo tako postal bolj razpršen, fleksibilen in porozen – spremenil je obliko (Bernal 2004). Diaspore, podrobneje predstavljene v nadaljevanju, so pomemben del tega trenda.⁶⁰ Wayland (2004) jih opredeli kot deterritorializirana omrežja: njihova identiteta in organizacija lahko presegata državne meje, vendar pa njihovi člani kljub temu živijo v državah in usmerjajo svoje dejavnosti v državne politike, kar državam daje vsaj določeno stopnjo moči nad aktivnostmi diaspor. Osrednja vloga državne vlade, o kateri podrobneje pišem v 4. poglavju, tako postane upravljanje transnacionalnega kapitala in mednarodnih odnosov (Bernal 2004), pri čemer je (lahko) transnacionalizem orodje za napredek ljudstev – in sicer prek sodelovanja matične države z diasporami v tujini za ustvarjanje koristi za državo izvora (Patterson 2006). Obenem je transnacionalizem učinkovito sredstvo za prenos oz. transfer znanja, spretnosti in bogastva (Patterson 2006), kar je toliko bolj pomembno v obdobju *ekonomije znanja*.⁶¹

---

⁶⁰ Ker so se države od nekdaj neurejeno prelivale čez lastne meje v sledenju populacijam, je potrebna revizija razumevanja moderne nacionalne države: institucionalizirani odnosi med državo in diasporo bi morali biti namreč razumljeni kot redne in ne pogojne oblike politične organizacije (Gamlen 2011).

⁶¹ Roberts (2009) opozarja, da zaradi neenakomerne porazdelitve znanja med razvitimi državami in državami v razvoju (še) ne moremo govoriti o *globalni ekonomiji znanja*.

Ekonomijo znanja so že v zgodnjih 1960-ih povezovali z idejo znanja oz. intelektualnih zmogljivosti kot vira inovacij in gospodarske rasti (Powell in Snellman 2004): če so nekoč konkurenčno prednost predstavljali naravni viri oz. kapital, so njeni sodobni viri t. i. procesna tehnologija (ang. *process technology*), izobrazba, spretnosti delovne sile, znanje in informacije,⁶² kreativnost ter povezanost (ang. *connectivity*) oz. omrežja (Thurow 1992; Daniels in Svetličič 2001; Powell in Snellman 2004; Svetličič 2004; Fisher in Smith 2011). Slednja omogočajo dostop do virov (Donaldson in O'Toole 2001; Zaheer in Bell 2005) – predvsem do informacij in bodisi obstoječega bodisi prek mreženja na novo ustvarjenega znanja (Burt 1992; March 1994; Donaldson in O'Toole 2001; Håkansson in Johanson 2001; Goerzen in Beamish 2005; Venaik in drugi 2005; Eapen 2012). Prav znanje, ki pogosto temelji na odnosih (Wikström 1996; van den Hooff in de Leeuw van Weenen 2004),⁶³ pa je ključni gonilnik (mednarodnega) uspeha (Donaldson in O'Toole 2001; Vargo in Lusch 2004), saj je zaradi možnosti skoraj takojšnje širitve po svetu in značilnosti javne dobrine ter priložnosti za repliciranje postalo gonilna sila ustvarjanja vrednosti – ekonomske in družbene (Filipović in drugi 2012).

Drucker (1993) znanje označi kot osnovni ekonomski vir družbe – je namreč tako vir moči kot tudi vir dobičkov na sodobnih globalnih trgih (Drahos in Braithwaite 2002). Čeprav je bilo znanje del družbe že od nekdaj (in tudi hitro prepoznano kot posrednik gospodarske rasti (Chandrasekhar 2006)), pa so spremembe v 1990-ih (pospešeni procesi zaradi razvoja informacijskih in komunikacijskih tehnologij; vse bolj sofisticirani postopki kodiranja, učenja in upravljanja z znanjem; družbene percepcije znanja kot strateške dobrine podjetij, narodov in ljudi) vodile v spremenjen način ustvarjanja, difuzije in uporabe znanja (Rodrigues 2003). Bristol (2010) zavzame stališče, da več znanja pomeni večjo vrednost posameznika za družbo. Vendar pa je znanje – podobno kot njegovi nosilci – (globalno) razpršeno (Powell in drugi 1996; Doz in drugi 2001). To pomeni, da bodo priložnosti in izzivi izkoriščanja razpršenega znanja postali ključna skrb menedžmenta v storitvenih in proizvodnih sektorjih – pa tudi na ravni držav, regij ipd.⁶⁴

---

⁶² Rich Karlgaard (2003), urednik revije Forbes, ocenjuje, da so »naravni vir z največjo vrednostjo v 21. stoletju /.../ možgani«. Pri tem poudari, da so pametni ljudje običajno mobilni, tja, kamor gredo, pa jim sledi tudi robustna ekonomska aktivnost.

⁶³ Dokazano je, da so najboljše ideje pogosto interdisciplinarnega in medfunkcijskega izvora (Kanter 1988; Rowley in drugi 2000).

⁶⁴ Rodrigues (2003) govori o t. i. *politikah znanja* (ang. *knowledge policies*): tj. politikah, ki želijo spodbujati in oblikovati tranzicijo k ekonomiji znanja (prek spodbujanja raziskav in dialoga med različnimi kulturami, generacijami in družbenimi skupinami; mreženja; informiranja prek spleta; spodbujanja procesnih in produktivnih inovacij ipd.).

Oettl in Agrawal (2008) izpostavita, da pretok znanja spodbujajo *družbeni odnosi* – tudi odnosi med državljani izven teritorialnih meja domovine in tistimi v domovini (op. I. K.). Ekonomija znanja je torej ekonomija omrežij oz. omrežna ekonomija, saj prav omrežja omogočajo prenos in s tem širjenje znanja. Omrežja odnosov namreč množijo priložnosti za dialog in menjavo (Keck in Sikkink 1999), kar pomeni, da predstavljajo orodje prenosa znanja in dostopa do državi sicer nedostopnih zmogljivosti (Organisation for Economic Co-operation and Development 2000). Ustvarjanje in prenos znanja sta eni ključnih koristi mreženja (Kanter 1988; Burt 1992; Donaldson in O'Toole 2001; Håkansson in Johanson 2001; Venaikin drugi 2005; Goerzen in Beamish 2005): 'trki' različnih virov znanja ne le spodbujajo raziskovalni proces (Eapen 2012), pač pa tudi generirajo inovacije⁶⁵ (March 1994). Širitev slednjih preko državnih meja bo vzorce selitev in tokove znanja, ki so njihov rezultat, pretvorila v pomemben element nacionalnih inovacijskih sistemov (Nelson in Rosenberg 1993).

Matsuura (2007) trdi, da sta v družbah omrežij, del katerih so tudi omrežja znanja diaspor (ang. *diaspora knowledge networks*), izmenjava in deljenje znanja močno spodbujana. Takšne družbe ustvarijo okolje, ki je posebej ugodno za znanje, inovacije, usposabljanje, raziskave in znanstveno podjetništvo (ang. *scientific entrepreneurship*) (Filipović in drugi 2012). »V/ družbi znanja izseljenci in povratniki /(ang. *repatriates*)/ postanejo izvozniki, uvozniki in lokalni trgovci s /(strokovnim)/ znanjem, najdragocenejšim virom nasploh« (Inkson in drugi 1997, 355). Kljub temu se le redke empirične študije osredotočajo na ocenjevanje odnosa med mobilnostjo delovne sile in tokovi znanja (Oettl in Agrawal 2008). V novi ekonomiji, temelječi na znanju, je pričakovati, da bosta prav mednarodna konkurenčnost in mobilnost strokovnjakov povečali človeški kapital⁶⁶ ter izboljšali gospodarske rezultate prek povečanih produktivnosti, kreativnosti in učinkovitosti inovacijskega procesa oz. inovativnosti: rekombiniranje znanja namreč širi dostop do znanja in zmanjšuje potrebo po ponovnem ustvarjanju že obstoječega znanja (Romer 1986; Romer 1990; Larner 2007).⁶⁷

---

⁶⁵ Drucker (1993) inovacije opredeli kot opuščanje utrjenih praks v zameno za nove in izboljšane organizacijske procese. Gre torej za proces učenja (Alegre in Chiva 2008). Michael E. Porter (1990) pa ob tem trdi, da konkurenčnost, ki jo vodi zmožnost inovacij in nadgradnje, obstaja ne le med organizacijami, pač pa tudi med narodi.

⁶⁶ Človeški kapital sestoji iz znanja, spretnosti in izkušenj, ki jih posameznik pridobi. Ljudje, ki investirajo v človeški kapital, se običajno selijo v mesta, saj so tam naložbe bolj donosne. Človeški kapital in njegove koristi so ključni dejavniki pri odločitvah o mobilnosti in lokaciji (Jauhainen 2008).

⁶⁷ Inovacije so po naravi inherentno družbene: organizacije (oz. države) dostop do zunanjih virov pridobijo prek *odnosov* z drugimi organizacijami in posamezniki (strokovnjaki pripadniki diaspore), zaradi česar so omrežja družbenih odnosov pomemben dejavnik inovacij in obratno – inovacije vplivajo na ta omrežja (Filipović in drugi 2012).

Podobno kot globalizacija in transnacionalizem torej tudi ekonomija znanja države 'sili' v razmislek o novih pristopih k (strateškemu) (so)upravljanju⁶⁸ njihovih odnosov z vse bolj mobilnimi državljani – sploh ker imajo lahko ti pomemben vpliv na gospodarstvo tako države pošiljateljice kot tudi države sprejemnice (na gospodarski vpliv migracij se osredotočim v 3. poglavju). Prednost transnacionalizma in ostalih podobnih sodobnih pristopov družbenih ved, ki se ukvarjajo z odnosom med lokalnim in globalnim, je, da se oddaljijo od metodološkega nacionalizma in predpostavke, da je država logično in naravno zaprto okolje, v katerem se odvija družbeno življenje. Analitični fokus družbenih ved se ob tem seli od prostora k mobilnosti in z bipolarnega pogleda na prostor izvora in destinacijo h gibanjem, povezanim s trajnostno mobilnostjo ali čezmejnimi bivanjem. Gre za razumevanje globalne medsebojne povezanosti in mreženja migrantov tako s tistimi v domovini kot s tistimi v državi sprejema (Nyberg Sørensen 2007a).

Nov sistem mobilnosti poleg razumevanja kompleksnosti omrežij migrantov zahteva tudi nov niz odnosov med javnimi in nevladnimi sektorji (vključno z zasebnim sektorjem). Socialni partnerji, širša civilna družba – tudi omrežja diaspor – morajo postati soarhitekti novega sistema in deliti odgovornost za njegovo implementacijo, da ta ne bi postal nestabilen in neuspešen (Dayton-Johnson in drugi 2007). Odgovornost za upravljanje novega sistema mobilnosti mora biti deljena, in sicer med različnimi ravni vladanja (ang. *governance*): podnacionalnimi vladami (npr. občinami in regijami), nacionalnimi vladami z unilateralnimi ali bilateralnimi sporazumi, regionalnimi skupinami (vključno s supranacionalnimi akterji, kot sta EU in Afriška unija) in globalnimi organizacijami (npr. Svetovno trgovinsko organizacijo (ang. *World Trade Organization* – WTO)) (Dayton-Johnson in drugi 2007). Vloga nobene od teh skupin (vključno z diasporo)⁶⁹ pa ne sme biti pretirano poudarjena. V nadaljevanju se skladno s ciljem magistrskega dela osredotočim na odnos med diasporo in državo izvora.

2.3 Diaspore kot oblika omrežij izseljencev

Beseda *diaspora* izvira iz antične grščine in je sestavljena iz dveh elementov: *speiro* pomeni sejati in *dia* čez (Cohen 1997; Dufoix 2003; Chaturvedi 2005). Za Grke je beseda pomenila produktivno kolonizacijo (pozitivno za vse vpletene). Z zaslužnjem in izgonom Židov iz Babilona je izraz začel pridobivati negativne konotacije – zatiranje, prisilno selitev in

---

⁶⁸ Izraz soupravljanje uporabim, da bi poudarila partnerski (tj. enakovreden) odnos med državo izvora in njeno diasporo.

⁶⁹ Chaturvedi (2005) opozori, da lahko prevelik poudarek na pomenu diaspore, ki je manjšina, spodkoplje vladavino prava, vpliva na multikulturalizem in prilagajanje ter proizvede deljene lojalnosti. Kljub temu meni, da je vredno slediti agendi diaspor v kontekstu kozmopolitanizma (medkulturnega razumevanja in dialoga).

neprestano iskanje avtentične domovine. Sledile so številne prototipske diaspore žrtev⁷⁰ (kot najbolj značilne: Zahodni Afričani, Palestinci in Armenci, Židje, pa tudi Irci, ki so se med letoma 1845 in 1852 iz domovine izseljevali predvsem zaradi lakote) – v ospredju literature predvsem v 1960-ih in 1970-ih letih. V 1980-ih se je termin ponovno razširil in začel vključevati tudi bolj prostovoljna in proaktivna gibanja ljudi ter povezave med njimi.⁷¹ Družbeno konstruktivistične kritike diaspore so prevladale sredi 1990-ih, ko so bili teoretiki kritični do prevelike razpršenosti koncepta diaspore v prejšnji fazi in poskušali razgraditi dva ključna gradnika ideje diaspore: domovino in etnično oz. religiozno skupnost. V postmodernizmu so tako identitete postale deteritorializirane ter konstruirane in dekonstruirane na fleksibilen, situacijski način.⁷² V fazi konsolidacije na prelomu stoletja so ponovno prevladale ideje doma in domovine kot močnih diskurzov v povezavi z diasporo. Ideja diaspore je bila ponovno (sicer spremenjeno) potrjena: navezanost na prostor je ostala pomemben element pri razumevanju koncepta (Cohen 1997; Mohan in Zack-Williams 2002; Cohen 2008).

Poznamo vsaj sedem uporab termina diaspora, in sicer je ta uporabljen kot:

1. statistična garnitura (ang. *ensemble*) razpršenih ljudi in njihovih potomcev – populacija;
2. etnokulturna skupnost v več državah;
3. etnična populacija znotraj države ali mesta;
4. določen migracijski vzorec (travmatične, delavske, poslovne diaspore);
5. pogoj, ki je hkrati psihološki in zgodovinski, individualen in kolektiven, interpretiran kot pozitiven ali neaktiven;
6. geografsko območje razpršitve, ki je opredeljeno z oddaljenostjo od države izvora;
7. podskupina večje diaspore (npr. Gujarati in Telugu diaspori v indijskem primeru) (Dufoix 2003).

---

⁷⁰ Gre za ljudi, razpršene zaradi kataklizmičnega dogodka, ki je travmatiziral skupino kot celoto in tako ustvaril središčno zgodovinsko izkušnjo žrtve v rokah krutega zatiralca. Diaspora žrtve ima lahko tudi elemente ostalih diaspor – vključno s prostovoljnimi selitvami zaradi trgovanja, dela ali drugih vzrokov. Izvor žrtev je bodisi samopotrjen ali privzet s strani zunanjih opazovalcev kot tisti, ki določa njihov prevladujoč značaj. Ponovna vzpostavitev domovine ali vrnitev z močnim kolektivnim spominom na domovino postane pomemben fokus družbene mobilizacije in kalup, v katerem so oblikovane popularne kulture in politična stališča pripadnikov diaspore (Cohen 2008).

⁷¹ Od 1980-ih dalje se je termin tako nanašal na različne in bolj raznolike kategorije skupin ljudi: začasne izseljence (ang. *expatriates*), izgnance (ang. *expellees*), politične begunce, tuje rezidente (ang. *alien residents*), trajne izseljence (ang. *immigrants*) ter etnične in rasne manjšine (Cohen 2008).

⁷² Da se identiteta migranta spremeni, lahko zadošča že obdobje 1–3 mesecev življenja v tujini (Lukšič-Hacin 2014).

Danes prevladuje opredelitev diaspore kot deterritorializirane transnacionalne skupnosti,⁷³ ki je razpršena⁷⁴ iz domovine v dve ali več perifernih oz. tujih regij,⁷⁵ njeni člani pa *stalno* bivajo v eni državi gostiteljici ali v več državah gostiteljicah, v katere verjamejo, da ne bodo popolnoma sprejeti (vidijo pa možnost distinktivnega, kreativnega in bogatečega življenja v teh državah),⁷⁶ ter posedujejo kolektiven, včasih idealiziran mit o domovini (imajo skupno zgodovino), kamor se želijo vrniti – bodisi sami bodisi to pričakujejo od svojih potomcev. Kolektiven spomin lahko izhaja tudi iz travmatičnega dogodka, ki povezuje skupino (Safran 1991; Cohen 1997; Vertovec 1999; Cohen 2002; Dufoix 2003; Wayland 2004; Chaturvedi 2005; Patterson 2006; Cohen 2008; Oetl in Agrawal 2008). Gre za element identitete (Peteet 2007): identiteta diaspore je močno povezana z nacionalno identiteto in vodi v občutek solidarnosti do članov iste etnične skupine v drugih državah (Cohen 1997; Patterson in Kelley 2000, 19; Byfield 2000). Člani diaspore so člani etničnih in narodnih skupnosti, ki so zapustili domovino, a z njo vzdržujejo povezave (Ionescu 2006).

Čeprav lahko člani diaspore sprejmejo državljanstvo sprejemnice,⁷⁷ njihova identiteta in identiteta naslednjih generacij ostaneta prežeti z narodom, ki so ga zapustili (Ancien in drugi 2009).⁷⁸ Sheffer (2006) opozarja, da so skupnosti diaspor po definiciji povezovalne priseljske skupnosti (ang. *associational immigrant communities*), ki jih želja po ohranjanju odnosa z državo izvora motivira za iskanje ostalih, ki prinašajo vez z domovino in delijo njihovo transnacionalno psihološko pripadnost. Občutek dolžnosti do domovine je tako družben konstrukt, pri čemer so družina in vrstniki vir in utrditev moralnih dolžnosti za izseljence. Družbena omrežja lahko tako povečajo interes za (monetarne in nemonetarne – op. I. K.) investicije, če so te družbeno želeno vedenje v skupini (Nielsen in Riddle 2010).

Nielsen in Riddle (2010) pri tem spregledata, da izseljenci niso vpleteni v omrežja zgolj s sodržavljani, pač pa so vključeni tudi v omrežja države gostiteljice, ki nanje prav tako izvaja

---

⁷³ Transnacionalnost diaspor izhaja iz povezave med njihovim bivanjem v tuji državi in hkratnim vzdrževanjem odnosa z domovino (Ionescu 2006).

⁷⁴ Razpršenost implicira distanco: vzdrževanje in vzpostavljanje povezav postaneta pomembna cilja zmanjševanja distance ali soočanja z njo (Dufoix 2003).

⁷⁵ Gre za nasprotje med globalnim, saj so diaspore simbol transnacionalnega gibanja, in teritorialnim, saj se skupnost diaspore oblikuje glede na teritorialne meje nacionalnih držav (npr. gostiteljice in pošiljateljice) (Axel 1996).

⁷⁶ Mednarodna organizacija za migracije (ang. *International Organization for Migration*) (2011) opozarja na stigmatizacijo migrantov (tako v državah sprejema kot izvora), Brah (1996) pa po drugi strani izpostavi integracijo diaspor v tuje okolje kot vzrok za njihovo nevrnitev domov.

⁷⁷ Evropska komisija (European Commission 2005, 23) diaspore opredeli kot skupino ljudi, ki »ne vključuje zgolj državljanov države, ki živijo v tujini, pač pa tudi migrante, ki so med bivanjem v tujini pridobili državljanstvo države bivanja (pri čemer pogosto izgubijo izvorno državljanstvo), in otroke migrantov, rojene v tujini, ne glede na njihovo državljanstvo, če ohranijo neko obliko zavezanosti državi izvora ali državi izvora njihovih staršev in/ali interesa zanjo.«

⁷⁸ Ni nujno, da je član tovrstne transnacionalne skupnosti kdaj živel v domovini. Tak član diaspore ima lahko celo močnejši občutek dolžnosti podpirati domovino kot član, ki je v njej rojen (Patterson 2006).

družben pritisk. Diaspore so namreč trilateralen niz odnosov, ki vključuje: (1) državo izvora, njeno vlado, politična gibanja, množične medije, razširjeno družino in prijatelje; (2) državo sprejema, njeno vlado, gospodarske, politične, izobraževane in informacijske institucije, ki vplivajo na preživetje, dobrobit in adaptacijo diaspore novemu okolju; (3) diasporo samo in njene številne povezave z domovino, državo sprejema ter s segmenti diaspore v drugih državah in drugih mestih v državi sprejema (Esman 2009). Kljub množstvu odnosov pripadniki diaspore verjamejo, da bi morali biti predani vzdrževanju in ponovni vzpostavitvi domovine, njeni varnosti ter razcvetu, in ohranjajo (redne ali občasne) stike z domovino ter posamezniki in skupinami enakega ozadja, ki bivajo v ostalih državah gostiteljicah (Sheffer 2006; Cohen 2008). Diaspore so tako že po definiciji omrežja s percepcijo (so)odgovornosti za domovino in sodržavljane, ki pa ni nujno mobilizirana oz. udejanjena (op. I. K.). Werbner (1998) diaspore npr. opredeli kot skupnosti *skupne odgovornosti*, ki prepoznavajo ne zgolj lojalnosti, temveč tudi svojo eksistenčno povezanost s pripadniki iste diaspore drugod ali pripadniki naroda, ki ostajajo v državi izvora. Nadaljnji psihološki odnos z domovino diaspore razlikuje od ostalih izseljenskih skupnosti, katerih člani se skušajo asimilirati v novo kulturo in se distancirati od države izvora (Gillespie in drugi 1999).⁷⁹

Dufoix (2003) opozori, da ima termin diaspora *paradoksalno statičen pomen*, saj opisuje rezultat selitev prebivalstva. Za tem statičnim pogledom se skriva več iluzij: iluzija bistva (vse se zgodi, kot da bi ime impliciralo resničen obstoj substance), iluzija skupnosti (diaspora ni družbeni konstrukt pač pa vsota: gre za izgradnjo skupnosti po principu agregiranja, kot da bi ontološki – etnični, nacionalni, verski – odnosi med razpršenimi ljudmi vzpostavili uspešne povezave, skupne karakteristike implicirale samozavedanje skupine in tako pretvorile diasporo v akterja, sposobnega razmišljanja in delovanja); iluzija kontinuitete (diaspora ne izginja), dimenzija identifikacije (problem izbora poimenovanja, ki izvira iz štirih virov: domovine, uradnih predstavnikov transdržavne skupnosti in družbenih znanstvenikov), dimenzija diferenciacije (vprašanje enotnosti in omejitve transdržavnih skupnosti) in zgodovinska dimenzija (preteklost kot zagotovilo kontinuitete čez prostor in obstojnosti čez čas, in opis le-te kot performativnega načina obstoja).

Diaspore so lahko precej mobilne ter se gibajo med državo sprejemnico in domovino v kompleksnih vzorcih. Termin diaspora tako postane sinonim za kompleksne, dvojne, celo

---

⁷⁹ Psihološke vezi pripadnikov diaspore z njihovimi državami izvora povečajo verjetnost vzdrževanja vezi z domovino in vključenosti (ang. *involvement*) v te države v primerjavi z izseljenci, ki tovrstnih vezi identifikacije z državo izvora nimajo (Safran 1991). Ljudje z močno afiniteto do domovine bodo bolj verjetno (finančno ali politično) podprli razvojne aktivnosti, ki domovino ponovno ustvarijo oz. jo utrjujejo (Mohan in Zack-Williams 2002).

množične identitete, ki pogosto izražajo vmesnost med domačo in tujo kulturo (Ancien in drugi 2009).⁸⁰ Člani diaspor mnogokrat tvorijo in vzdržujejo večtirne družbene odnose, ki povezujejo družbe njihovega izvora in naselitve (Basch in drugi 1994). Nekateri lahko veliko časa preživijo tudi fizično prisotni v svoji državi izvora (Levitt 2001). Povezovanje migrantov tako z državljanji njihove domovine kot tudi države sprejemnice lahko vodi v dvojen (včasih simultan) proces identifikacije z domačo državo in državo gostiteljico (Kadende-Kaiser in Kaiser 1998).⁸¹ Migranti namreč ponotranjijo dvojno lojalnost – ohranijo lojalnost domovini in izgradijo lojalnost do države sprejemnice. Tako je vse bolj razširjena možnost dvojnega državljanstva,⁸² ki je danes ponujena v približno 30 državah⁸³ (Bhagwati 2004), medtem ko približno 89 držav dovoljuje dvojno državljanstvo ali migrante vključuje kot uradne člane svoje politične skupnosti (Renshon 2000).⁸⁴

Axel (2004, 27) tako diaspore opredeli kot »globalne mobilne kategorije identifikacije« – nanje (podobno kot Katseli in drugi (2006a) na izseljevanje nasploh) gleda kot na proces (Axel 2004).⁸⁵ Predpostavka, da identitete migrantov ostajajo nespremenjene čez čas, namreč močno omeji obete prispevkov diaspore k razvoju. Poleg tega enostavna tipologija diaspor zamegli razlike med migranti, ki se selijo, da bi izboljšali svoj gospodarski položaj; tistimi, ki iščejo varnost pred političnimi in civilnimi konflikti; migranti, ki bežijo pred naravnimi

---

⁸⁰ Kadar ne prevlada kulturna komponenta, vezi pa so šibkejšje in kratkotrajne, ne govorimo o diaspori, pač pa o omrežjih sodržavljanov – etničnih skupinah, ki sicer vplivajo na otipljive ekonomske in politične dobičke, a niso diaspora (Mohan in Zack-Williams 2002).

⁸¹ *Dubai chalo sindrom* se nanaša na ljudi, ki živijo med dvema svetovoma: novo skupnostjo migrantov in domačo skupnostjo (Barbora in drugi 2008).

⁸² Sporazumi dvojnega državljanstva so povezani z več nakazili, tokovi (mednarodnega) kapitala, tokovi pomoči in namenom povratka (Leblang 2009; Leblang 2013). Indijsko ministrstvo za zunanje zadeve je septembra 2000 imenovalo visok odbor za indijsko diasporo (ang. *a High Level Committee on Indian Diaspora*) z nalogo spodbujanja interakcije med Indijo in njeno diasporo ter kontinuiranega opazovanja le-te. Pogovori s predstavniki diaspore (predvsem v Severni Ameriki) so pokazali željo po *dvojnem državljanstvu*, ki naj bi promoviralo investicije, trgovino, turizem in filantropske prispevke Indiji (Akt o državljanstvu iz leta 1955, tj. *Citizenship Act of 1955*, namreč določa, da se Indijec odpove indijskemu državljanstvu, ko pridobi državljanstvo druge države; parlament pa je na podlagi priporočil odbora decembra 2003 sprejel zakon, s katerim dovoljuje dvojno državljanstvo ljudem indijskega porekla v 16 državah, ki ga je januarja 2004 potrdil indijski predsednik) (Chaturvedi 2005). Vendar pa se lahko države izvora prav tako izogibajo očitnemu vključevanju diaspore v domačo politiko (tudi podeljevanju dvojnega državljanstva), saj številni državljanji doma izseljencem zamerijo njihov dvojni status (Rana 2011). Vzročno-posledična povezava med dvojnimi državljanstvom in gospodarskimi koristmi namreč ni empirično potrjena: Žigon (2013a) opozori, da je lahko dvojno državljanstvo zgolj odraz emocionalne pripadnosti narodu – torej indikator in ne vzrok angažiranosti.

⁸³ Med izbranimi državami analize dvojno državljanstvo omogočata Irska in Slovenija, medtem ko v Estoniji in Avstriji dvojno državljanstvo (uradno) ni dovoljeno (Best-Citizenships.com). Intervju z njegovo ekselenco g. Gertom Antsujem (2013), veleposlanikom Republike Estonije je pokazal, da Estonija to možnost *de facto* ima. Po estonski ustavi ima namreč vsak, ki ima vsaj enega starša estonske nacionalnosti, z rojstvom le-to tudi sam in mu državljanstvo ne more biti odvzeto – lahko se mu le sam odpove (Pärnsalu 2013): tako je med Estonci precej ljudi z dvojnimi državljanstvom (Antsu 2013).

⁸⁴ Termin dvojno državljanstvo učinkovito loči državljanstvo od prebivališča in poruši definicijo države (ang. *nation-state*), opredeljene kot teritorija z jasno definiranim prebivalstvom, ki ima skupni kulturo in zgodovino (Leblang 2009; Leblang 2013).

⁸⁵ Posamezne faze procesa izseljevanja so podrobneje predstavljene v poglavju 3.1.3.

katastrofami, ali tistimi, ki poskušajo diverzificirati svoje vire preživetja in izboljšati svoje možnosti družbene mobilnosti (Nyberg Sørensen 2007b).

Diaspore so (čeprav so pogosto znamčene kot homogene (Vemuri 2014)) različne po svoji naravi; oblikovane glede na vzroke migracij, obseg, čas in geografijo tokov,⁸⁶ način interakcije z družbenimi, političnimi, ekonomskimi, kulturnimi in okoljskimi pogoji regij selitve ter sprejem v državi sprejemnici, pogled na lastno domovino in kulturo. Ni torej enotnega (globalnega) recepta za naslavljanje diaspor, pač pa mora biti ta specifičen posamezni državi (pošiljateljici), pa tudi odnosu med državo pošiljateljico in sprejemnico (Ancien in drugi 2009). Poleg tega je taksonomija diaspor težavna, saj se tudi te skupine prekrivajo oz. spreminjajo čez čas (Cohen 1997) – so fluidne.

Cohen (1997; 2008) npr. opredeli pet ključnih skupin diaspor, pri čemer ima lahko posamezna skupina elemente drugih skupin:

1. Diaspore žrtev oz. ubežnikov (ang. *victim diasporas*) so populacije, ki so izgnane oz. zapustijo državo zaradi lakote ali slabih življenjskih razmer – tudi mučenja (npr. židovska, afriška, armenska, irska in palestinska diaspora).
2. Delavske diaspore (ang. *labour diasporas*) obsegajo množične migracije zaradi iskanja zaposlitve in gospodarskih priložnosti (npr. indijska, kitajska, japonska, italijanska in turška diaspora, diaspora sikhov).
3. Trgovinske, poslovne oz. strokovne diaspore (ang. *trade diasporas*) so migracije zaradi iskanja odprtih trgovinskih poti in povezav (npr. kitajska, libanonska, beneška, japonska diaspora ter poslovni in profesionalni sodobni Indijci) – gre za etnične ali religiozne skupine, naseljene na končnih točkah in točkah pretovarjanja na trgovskih poteh (Rauch 2001), za proaktivne trgovce (omrežja le-teh), ki prevažajo, kupujejo in prodajajo dobrine na dolge razdalje (Cohen 1997). Dominirale so v čezkulturni⁸⁷ trgovini večjega dela sveta do 18. stoletja (Curtin 1984).
4. Imperialne oz. kolonialne diaspore (ang. *imperial diasporas*) so migracije med tistimi, ki želijo ohraniti imperije in jim služiti (npr. britanska, ruska, danska, španska, portugalska, nemška, starogrška, nizozemska in francoska diaspora).

---

⁸⁶ Diaspore so lahko bolj ali manj razpršene: migranti s Kitajske, iz Romunije in s Poljske so v preteklosti npr. potovali na večje število destinacij, medtem ko so bili Indijci, Rusi in Turki v primerjavi z letom 2000 v letu 2005/2006 bolj zgoščeni (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

⁸⁷ Avtor uporabi izraz čezkulturno, saj izraz mednarodno implicira nacionalno državo, ki pa takrat še ni obstajala (Rauch 2001).

5. Brezteritorialne, hibridne, postmoderne oz. kulturne diaspore (ang. *cultural diasporas*) pomenijo migracije, ki gredo skozi proces verižnih migracij (npr. karibska ljudstva, muslimani, sodobni Kitajci, Indijci).

Esman (2009) za razliko od Cohenove petdelne tipologije diaspor, osredotočene na izvor in razloge transnacionalnih migracijskih gibanj, svojo klasifikacijo omeji na tri skupine: diaspore kolonistov (ang. *settler diasporas*), diaspore delavcev (ang. *labour diasporas*) in podjetniško diasporo (ang. *entrepreneurial diaspora*).⁸⁸ Osredotoča se torej na funkcije, ki jih pripadniki diaspore izvajajo v državi sprejema. Trdi namreč, da vzroki za migracije ne določajo ali pojasnijo funkcij, ki jih kasneje izseljenci opravljajo v državi gostiteljici (lahko pa določajo njihovo vključenost v državo izvora oz. stopnjo te – op. I. K.).

Število diaspor danes narašča: spremljajo ga večja predanost utrjevanju organizacij diaspor, širitev njihovih interesov in večanje razpona aktivnosti. To velja tako za z državami povezane diaspore kot tudi za brezdržavne (ang. *stateless*) diaspore, katerih domovina je neznana ali pa ji vlada drug narod (Sheffer 2003). Zaradi različnih zmogljivosti, priložnosti in nagnjenj za izvajanje vpliva v imenu domačih ali zunanjih interesov lahko skupnosti diaspor obravnavamo kot interesne skupine in kot politične akterje (Esman 2000) – gre za družbeno-politične formacije (Sheffer 2006). Lerner (2007) diaspore opredeli kot vladno kategorijo, ki je sestavni del novih geografij globalizacije. Diaspore prispevajo k političnemu, izobraževalnemu in gospodarskemu razvoju (Esman 2009) ter rasti v domovini – prek primernih politik lahko države njihove prispevke še povečajo (Duncan 2008). V svojem transnacionalnem obstoju lahko diaspore postanejo pomembni akterji v mednarodnih odnosih. Lahko so vir doseganja strateških ali gospodarskih ciljev bodisi države pošiljateljice bodisi države sprejemnice (Esman 2009). Ker je en glavnih razlogov, zaradi katerega se države izvora skušajo povezati s svojimi diasporami (in izseljenskimi skupnostmi nasploh), gospodarski (Ancien in drugi 2009), se v nadaljevanju osredotočim na gospodarski vpliv migracij in diaspor na državo izvora.

---

⁸⁸ Diaspore kolonistov sestavljajo migranti, ki pridejo v državo sprejema s ciljem prevlade; diaspore delavcev predvsem manj izobraženi in kvalificirani posamezniki (proletarci in kmetje), ki težijo k zaposlitvi nižjega ranga v državah sprejema; medtem ko podjetniška diaspora vključuje posameznike s poslovnimi izkušnjami in boljšo izobrazbo – lahko visoko. V tujini iščejo boljše priložnosti, kot so jim bile na voljo v domovini (čeprav lahko prav tako začnejo na nižjih pozicijah) (Esman 2009).

3 GOSPODARSKI VPLIV MIGRACIJ IN DIASPOR NA DRŽAVO IZVORA

3.1 Učinki izseljevanja kvalificirane delovne sile na državo izvora

Danes je (i)migracijska politika oblika načrtovanja delovne sile (ang. *manpower planning*) (Harris 2003). Čeprav so relokacije (tj. selitve) posameznika običajno motivirane z željo po pozitivnih posledicah zanj, lahko selitve delovne sile na območja, kjer je človeški kapital najbolj produktiven, utrdijo blaginjo družbe (Poot in drugi 2008). Člani izseljenskih skupnosti posedujejo tri vire, ki jih umeščajo na položaj za enkratne prispevke pri razvoju v domovini: (1) neobičajno visoko motivacijo za pomemben vpliv na tok dogodkov, (2) znanje o globalnih priložnostih in lokalnih podrobnih podatkih ter (3) finančne vire, ki jim omogočajo dejanja, skladna s ponujenimi priložnostmi.⁸⁹ Če so vsi viri prisotni hkrati, so lahko pozitivni učinki diaspore ogromni (Kuznetsov 2006b).

Države, katerih izseljenske skupnosti se kvalificirajo kot diaspore, so lahko bolje pozicionirane, da izzovejo interes teh skupnosti za investiranje v domovino (pa tudi druge pozitivne učinke migracij na gospodarstvo – op. I. K.), saj:

- diaspore ohranijo spomin, vizijo ali mit države izvora;⁹⁰
- so predane/zavezane ohranjanju ali obnovi domovine; ter
- je njihova zavest in solidarnost opredeljena tudi z nadaljnjim odnosom z domovino (Safran 1991).

Kotkin (1992) tako predvideva, da bodo imele diaspore pomemben vpliv v ekonomiji 21. stoletja. Države jih bodo morale torej (še bolj) aktivno vključevati v svoje strategije – sploh če ob demografskih spremembah ne bodo želele (p)ostati del manj razvitega (tretjega) sveta (Vemuri 2014).

Uspešna omrežja diaspore imajo naslednje ključne lastnosti:

1. združujejo ljudi z močno intrinzično motivacijo;
2. njihovi člani igrajo neposredne (implementacija projektov v domovini) in posredne vloge (so most in antena razvoja projektov v domovini – zaznavajo okna priložnosti in jih prilagodijo lokalnim okoliščinam);
3. uspešne iniciative se selijo iz razprav o načinu vključenosti v domovini do transakcij (oprijemljivih rezultatov) (Kuznetsov 2006b).

---

⁸⁹ Kljub splošnemu prepričanju, da so izseljenci najrevnejši prebivalci držav izvora, je to le redko res, saj so stroški migracij relativno visoki (Pellerin in Mullings 2013).

⁹⁰ Mohan in Zack-Williams (2002) opozarjata na idealizacijo in romantizacijo doma med diasporo.

Vpliv migracij na državo izvora (in sprejema) je odvisen od strukture migrantov glede na njihove kvalifikacije (Rosenzweig 2006). Kotkin (1992) trdi, da imajo gospodarsko uspešne diaspore poleg močne identitete zelo verjetno tudi ugoden poklicni profil in strast za znanje.⁹¹ Vloga strokovnjakov, ki so člani diaspore, je lahko ključna tako za ustvarjanje kot privzemanje inovacij. So vir dragocenega potenciala, novega znanja, nujnega za ustvarjanje inovacij, a bolj cenjeno je njihovo strokovno znanje za izbor prave smeri delovanja in (še bolj) prepričevanje drugih, da jim sledijo (Filipović in drugi 2012). V nadaljevanju se torej osredotočim na vpliv migracij visoko kvalificirane delovne sile in tako nastalih diaspor, ki posedujejo vse naštete lastnosti, na državo izvora, in sicer na njihove potencialne (gospodarske) koristi za domovino.

Raziskave kažejo, da so učinki določene ravni izseljevanja *lahko* pozitivni za državo izvora (Beine in drugi 2003),⁹² vendar pa ekonomska literatura – tudi zaradi pomanjkanja zanesljivih in celovitih podatkov ter kompleksnosti fenomena, ki otežuje empirično oceno izselitev (Dumont in Lamaître 2005; Freeman 2006) – še ni prišla do konsenza glede pozitivnega oz. negativnega vpliva izseljevanja kvalificirane delovne sile na državo izvora (Marchiori in drugi 2010): dokazi ostajajo šibki in omejeni na države višjega srednjega dohodkovnega razreda, ki so bolj pozicionirane za izkoriščanje transferja tehnologij (in znanja – op. I. K.) iz tujine (Dayton-Johnson in drugi 2007).

Literatura o gospodarskem učinku mednarodne mobilnosti visoko kvalificirane delovne sile izvira iz 1960-ih, ko so migracijski tokovi znanstvenikov in strokovnjakov medicine potekali iz Evrope v ZDA (Dumont in Lamaître 2005). Če so bili avtorji sprva osredotočeni na negativne učinke tovrstnih selitev za državo izvora – pojavil se je izraz beg možganov (ang. *brain drain*), ki je bil prvič uporabljen leta 1963 v publikaciji the British Royal Society (Cervantes in Guellec 2002), danes pa konotira tako migracijo izobraženih kot tudi tistih, potrebnih za proizvodne procese države izvora (Venturini 2012) – so začeli sodobni ekonomisti analizirati predvsem *pozitivne stranske učinke* izseljevanja kvalificirane delovne sile (Castellani 2007; Marchiori in drugi 2010), predstavljene v nadaljevanju.

---

⁹¹ Predvsem akademske in druge intelektualne skupnosti diaspore izstopajo kot ekonomska in kulturna avantgarda, saj sta znanost in ustvarjanje znanja globalni podjetji (Filipović in drugi 2012).

⁹² Beine in drugi (2003) in Beine in drugi (2008) ugotovijo, da lahko države izvora uživajo koristi bega ali priliva možganov ob *nizkih* ravneh izseljevanja, saj obstaja pozitiven učinek obetov kvalificiranih migracij na človeški kapital. Ko stopnja izseljevanja visoko kvalificiranih prebivalcev preseže 20 % (v državah z več kot 5-odstotno ravnjo visoko kvalificiranih v celotni populaciji), država doživlja neto izgubo človeškega kapitala.

3.1.1 Koristi izseljevanja kvalificirane delovne sile za državo izvora

Ena ključnih koristi izseljevanja za domovino so *vhodne tuje neposredne investicije* (TNI) (Ionescu 2006; Kuznetsov in Sabel 2006; Kugler in Rapoport 2007; Ancien in drugi 2009; International Organization for Migration 2010b), ki predstavljajo največji vir zunanjega financiranja držav v razvoju (Global Commission on International Migration 2005)⁹³ in lahko izboljšajo mikroekonomske učinkovitost v državi (predvsem s sprejetjem mednarodnih bonitetnih in operativnih standardov) (Wint in drugi 2005).⁹⁴ Ivlevs in De Melo (2010) z analizo 102 držav izvora za obdobje 1990–2000 ugotovita, da obstaja povezava med TNI in kompozicijo izseljevanja glede na kvalifikacije delovne sile. Zmanjšanje relativne ponudbe kvalificiranega dela (tj. več emigrantov) privlači TNI: povečanje izseljevanja visoko kvalificirane delovne sile za 10 % med letoma 1990 in 2000 je bilo npr. povezano s povečanjem pritoka TNI za 0,2 % letno (kot deleža BDP). Izseljevanje kvalificirane delovne sile je torej komplementarno TNI, saj odtok te delovne sile vodi v pritek kapitala.

Posebej člani diaspore so pomembni potencialni investitorji (Wint in drugi 2005).⁹⁵ Kot investitorji v domovino so diaspore pomembna ciljna skupina predvsem za države, ki nimajo velikega domačega trga, primerne infrastrukture in privlačnih strukturnih karakteristik (Gillespie in drugi 1999) – člani diaspore namreč menijo, da lahko te ovire obvladujejo bolje

---

⁹³ O vzrokih investicij diaspor v njihove države izvora je znanega malo. Raziskave kažejo, da so pogosti motivatorji odločitev za investiranje nepremoženjski oz. psihološki (Nielsen in Riddle 2010). Ancien in drugi (2009) poudarijo pomen *izgradnje patriotizma* med člani diaspore prek podpore družbenih in kulturnih aktivnosti (izobraževanja, učenja jezikov), saj je pogoj uspešne strategije diaspore motivirana diaspora, ki je pripravljena prispevati k nacionalnemu razvoju in je usmerjena k temu. Vendar pa so diaspore že po definiciji intrinzično motivirane za odnos z domovino in investicije vanjo, zato njihova trditev bolj kot za člane diaspore velja za ostale izseljence. Nielsen in Riddle (2010) po drugi strani opredelita tri skupine pričakovanega donosa naložb (ang. *investment return expectations*), ki lahko vodijo v investicije diaspore: finančen donos, čustven donos in družben status. Posamezen investitor je pri tem lahko hkrati motiviran z več tipi pričakovanega donosa.

⁹⁴ Kljub prevladi psiholoških motivatorjev investicij v domovino lahko osebne in podjetniške investicije v državo izvora, ki temeljijo na prihrankih, države dodatno spodbujajo z ugodnimi investicijskimi pogoji, dobro infrastrukturo, transparentnimi pravnimi postopki in boljšimi informacijami glede dela na projektih in ustanavljanja podjetij ter o obstoječih priložnostih. To vključuje ukinitve omejitev (ang. *suspending restrictions*) za nerezidente pri nakupu nepremičnin, kot je to leta 2003 storila Indija, uvedbo davčnih spodbud za investicije, pomoč povratnikom pri ustanavljanju majhnih podjetij, ustvarjanje zaposlitev ali ponujanje spodbud za člane diaspore, da investirajo v nekoč državna podjetja. Vlade držav izvora lahko npr. ponudijo tehnično pomoč, informacije ali osebne investicijske sheme (npr. za nakup doma). Pomembna je izboljšava poslovnega okolja, izgradnja osveščenosti (ang. *awareness*) o poslovnih priložnostih za izseljence (tj. investitorje, živeče v tujini) (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012). Vendar pa ima – kljub z državljanima matice načeloma izenačenimi socialnimi, civilnimi in kulturnimi pravicami – diaspora z gospodarskega vidika enake pravice kot tuji investitorji (Kapur 2003), kar lahko ovira njeno vključevanje v razvoj in gospodarsko rast domovine.

⁹⁵ Pogosto so produktivni investicijski potenciali precenjeni, saj številne domovine ne morejo zagotoviti ali oklevajo pri zagotavljanju zadostnega prepoznavanja, komunikacije ali forumov dialoga za možne skupne agende ali paralelne družbene in gospodarske razvojne investicije domačih vlad (Nyberg Sørensen 2007b).

oz. se jim izognejo,⁹⁶ zaradi česar imajo navedene ovire nanje manjši negativen vpliv pri nameri investicij (Gillespie in drugi 1999).⁹⁷

Ivlevs in De Melo (2010) za analizo povezav med migracijami in TNI ter med trgovino in TNI predstavita model okostja (ang. *skeleton model*). Model kaže, da ima lahko izseljevanje različnih tipov delovne sile različne učinke na TNI: emigracija dela, specifičnega za izvozni sektor, ima npr. negativen vpliv na TNI; izseljevanje delovne sile, specifične za netrgovinski sektor, pa ima pozitiven vpliv na TNI, če je stopnja substitucije proizvodnih dejavnikov v tem sektorju višja od stopnje substitucije netrgovanih in uvoženih dobrin v potrošnji. Tudi TNI lahko vpliva na migracije – predvsem kvalificirane delovne sile, saj lahko dvigne povpraševanje po slednji ali pa poveča splošne prihodke in tako zmanjša migracije oz. jih poveča, če so finančne omejitve migracij zavezujoče. Poleg tega na TNI vpliva dolžina časa, preživetega v tujini: migranti, ki so v tujini dlje časa, imajo manj verjetno informacije o trenutnih investicijskih priložnostih v državi izvora. Največ tovrstnega znanja imajo migranti, ki so se izselili pred kratkim (to še posebej velja za države v razvoju, kjer se politični režimi in administrativni postopki pogosto spreminjajo). Raven izobrazbe prav tako vpliva na TNI in migracije.

Čeprav avtorji TNI prepoznavajo kot pomemben vir zunanjega financiranja držav izvora ter upoštevajo vpliv (diferencirane) izseljene delovne sile na TNI in obratno (vpliv TNI na izseljevanje), pa zanemarijo, da lahko TNI izseljencev v domovino dodatno delujejo tudi kot tržni mehanizem spodbujanja tujih investorjev k investiranju v državo izvora izseljencev, saj signalizirajo gotovost na trgu.⁹⁸ Poveča se lahko *internacionalizacija domačih podjetij* (Riddle 2008).

Formalna *nakazila iz tujine* (ang. *remittances*) so drugi največji vir zunanjega financiranja držav v razvoju (Global Commission on International Migration 2005) in ena najpogosteje navajanih koristi izseljevanja (Chaturvedi 2005; Ionescu 2006; Ancien in drugi 2009; Gibson in McKenzie 2010; International Organization for Migration 2010b; Ivlevs in De Melo 2010;

---

⁹⁶ Tesar in Werner (1995) govorita o t. i. lokalni pristranosti (ang. *local bias*) pri investiranju v domovino, ki ga Nielsen in Riddle (2010) poimenujeta pristranost države izvora (ang. *country-of-origin bias*).

⁹⁷ Ključna omejitev študije, ki jo izvedejo Gillespie in drugi (1999), je prav osredotočenost na *interes* za investicije in ne toliko na dejanske investicije. Kljub temu so izsledki pomembni za razumevanje načina spodbud diaspore k investiranju v domovino, saj je interes pogoj za investiranje. Za večjo uspešnost in učinkovitost nacionalnih strategij je tako potrebna identifikacija skupin, ki so zmožne investirati v domovino, in nato zagotavljanje (ohranjanja) motivacije za to in lažjanje procesa. Država izvora mora targetirati skupine izseljencev, ki so zmožne in motivirane investirati v domovino obenem (npr. uspešne visoko kvalificirane člane diaspor).

⁹⁸ Na Kitajskem je skoraj 80 % vhodnih TNI v 1980-ih sicer izviralo od kitajskih investorjev v tujini, nekitajske TNI so sledile šele v 1990-ih (Ramamurti 2004) – po uvedbi nekaterih mehanizmov, ki so sicer tradicionalno izolirano državo začeli (tudi gospodarsko) odpirati proti Zahodu (glej npr. Vietor in Kennedy 2001).

Marchiori in drugi 2010).⁹⁹ Zaradi pomena nakazil iz tujine za državo nekatere države uvajajo politike, ki zmanjšajo stroške procesa in ga poenostavijo oz. racionalizirajo.¹⁰⁰ V Indiji je bil leta 2006 npr. uveden portal za nakazila iz tujine (ang. *the Remittance Gateway*), ki ljudem indijskega izvora omogoča takojšnje pošiljanje denarja na 14.500 lokacij po vsej Indiji ob precej nižjih stroških, kot to omogočajo nakazila prek komercialnih podjetij in bank (Ancien in drugi 2009). V primerjavi z ostalimi oblikami finančnih tokov so nakazila iz tujine izjemno stabilna, kar je posebej pomembno v času gospodarske upočasnitve (International Organization for Migration 2010b), vendar pa kljub manjšanju revščine ta nakazila malo verjetno ustvarjajo gospodarski razvoj (Ellerman 2006; Kuznetsov 2006a). Niimi in drugi (2010) ob tem opozarjajo, da vse bolj glede na kvalifikacije selektivne migracijske politike ovirajo dvig nakazil iz tujine, saj vlada prepričanje, da *bolj izobraženi nakazujejo manj* – čeprav so njihove zmožnosti za to večje. Podobno kažejo empirične raziskave (Katseli in drugi 2006b; Dayton-Johnson in drugi 2007; Organisation for Economic Co-operation and Development 2007).

Finančni prispevki diaspore vključujejo tudi *donacije* diaspore specifičnim dobrodelnim organizacijam in projektom v domovini prek filantropskih skladov (Newland in Patrick 2004; Ancien in drugi 2009). Poleg tega diaspore *mobilizirajo solidarnost* (Esman 2000): posamezniki, ki iščejo družbeno odgovorne investicije, so motivirani s priložnostmi vpliva na družbene spremembe ali dobrega občutka, ki ga dobijo po tovrstnih dejanjih (Michelson in drugi 2004; Hofmann in drugi 2008). Gillespie in drugi (1999) ter Aharoni (1966) investicije v državo izvora tako npr. povezujejo z altruizmom. Poleg tega je pomemben dejavnik namena investicij v domovino tudi družbeno priznanje, ki izvira iz potrebe po pripadnosti (Nielsen in Riddle 2010).

Izseljenci lahko imajo pozitiven vpliv na *ustvarjanje, spodbujanje in vzdrževanje trgovinskih tokov in tokov kapitala* med državo pošiljateljico in državo sprejemnico prek družbenih omrežij (Freeman 2006; Ionescu 2006; Dayton-Johnson in drugi 2007; Riddle

---

⁹⁹ Po ocenah Mednarodnega denarnega sklada (ang. *International Monetary Fund* – IMF) so nakazila iz tujine leta 2003 znašala okrog 131 milijard USD na svetovni ravni (United Nations Department of Economic and Social Affairs 2004). Leta 2004 so formalna nakazila iz tujine znašala okrog 150 milijard USD – tj. skoraj trikratnik uradne razvojne pomoči; medtem ko so bili neformalni transferji ocenjeni na 300 milijard USD (Global Commission on International Migration 2005). Nakazila so pogosto višja od čezmejnne razvojne pomoči (ang. *overseas development assistance* – ODA) in verjetno tudi od neto TNI (International Organization for Migration 2011). V redkih primerih lahko ta nakazila predstavljajo pomemben delež BDP države: v poznih 1990-ih so nakazila in zasebni transferji predstavljali okrog 30 % armenskega BDP, leta 2008 pa 18 % (Ancien in drugi 2009).

¹⁰⁰ Finančni transferji med gostiteljico in domovino predstavljajo poseben izziv: potrebna sta operativen bančni sistem v domovini in promocija sprememb posameznikovega finančnega vedenja in vedenja, povezanega z varčevanjem, doma in v državah gostiteljicah (Ionescu 2006).

2008; Ancien in drugi 2009; Gibson in McKenzie 2010; Jayet in Rapoport 2010), ki znižajo neformalne trgovinske ovire (Rauch 2001) oz. stroške in ovire menjave.¹⁰¹ Migranti lahko k trgovini med državo sprejema in domovino prispevajo na dva načina: (1) prek informacij oz. znanja o priložnostih in trgih,¹⁰² dostopa do distribucijskih kanalov, kontaktov, znanja jezika, poznavanja lokalnih običajev, zakonov in poslovnih praks; prek članstva v omrežjih in združenjih, ki predstavljajo ključne povezave med državama – migracije imajo lahko vpliv tako na uvoz kot izvoz (Rose in Stevens 2004; Katseli in drugi 2006a; Law in drugi 2013); in (2) prek preference migrantov do doma proizvedenih dobrin bodisi zaradi navade bodisi zaradi odvisnosti oz. domotožja (Wagner in drugi 2002), kar vpliva na uvoz.

Rauch in Trindade (2002) ugotavljata, da priseljenci v Kanado povečajo uvoz v državo izvora za 3 % in izvoz za 1 %, Gould (1994) podobno ugotovi, da 10-odstotno povečanje priseljencev v ZDA poveča izvoz ZDA v države izvora priseljencev za 4,7 % in uvoz ZDA iz držav izvora za 8,3 %. Law in drugi (2013) nadalje pokažejo, da sta tako izvoz kot uvoz pomembno povezana s številom tujih priseljencev v domovini, medtem ko je uvoz statistično povezan le s številom izseljencev v tuje države. 10-odstotno povečanje priseljencev iz določene države v Novo Zelandijo npr. poveča novozelandski izvoz v to državo za 0,6 %, medtem ko uvoz iz te države v Novo Zelandijo naraste za 1,9 %: migracije po teh podatkih sodeč bolj kot izvoz spodbujajo uvoz. Vendar nekatere druge raziskave kažejo ravno nasprotno.¹⁰³ Razlike so možne zaradi razlik v številu kontrolnih spremenljivk med raziskavami, pa tudi zaradi meddržavnih razlik med dobrinami, ki jih države izvažajo in uvažajo. Raziskava migrantov v Novi Zelandiji sicer pokaže, da je vpliv na trgovino večji s privabljanjem priseljencev iz tujine kot s pošiljanjem izseljencev v tujino, vendar pa je lahko razlika v koeficientih tudi posledica statističnih napak zaradi različne kakovosti podatkov (podatki za diasporo so omejeni na določeno točko v času) (Law in drugi 2013). White (2007) v študiji, v kateri se osredotoča na odnos med zalogo izseljencev in obsegom trgovine, po drugi strani namreč oceni, da 10-odstotno povečanje bazena izseljencev v državi sprejema vodi v 4,7 % povečanje izvoza iz države izvora.

Spodbujanje podjetništva (Organisation for Economic Co-operation and Development 2003) je še ena od potencialnih koristi izseljevanja za domovino. K temu prispevajo dejavniki

---

¹⁰¹ To običajno ni cilj migracijske politike, pač pa naključna posledica izseljevanja (Law in drugi 2013).

¹⁰² Diaspore zmanjšajo informacijsko asimetrijo prek znanja o trgu države izvora, znanja o povezovanju dobaviteljev in kupcev ter svoje sposobnosti preprečevanja kršitev pogodb (Duncan 2008).

¹⁰³ Zaradi povpraševanja po domačih proizvodih med izseljenci se poveča *uvoz* iz domovine v sprejemnico, medtem ko izvoz iz gostiteljice ni povečan (učinek je večji za diferencirane dobrine), vendar pa lahko ob zadostnem številu izseljencev v državi ti sami začnejo proizvajati določene produkte in teh tako ne uvažajo (Dunlevy in Hutchison 1999; Girma in Yu 2002; Law in drugi 2013).

potiska in potega: diskriminacija manjšin na trgu dela, ko samozaposlitev pomeni način izogibanja brezposelnosti; podporna etnično-poslovna omrežja in neformalni viri dela družin. Poleg tega pogosto emigrirajo prav najbolj podjetni ljudje (Ionescu 2006). Saxenian (2005) npr. investicije kvalificiranih migrantov poveže z ustvarjanjem ekosistemov za podjetništvo, pri čemer so pomembne predvsem izkušnje izseljencev (de Haas 2010). Izseljenci so vključeni tudi v *znanstveno ali tehnološko diplomacijo* oz. promocijo domovine v poslovni skupnosti in skupnosti raziskav in razvoja v državi sprejema (Meyer 2007), kar lahko dodatno pripomore k spodbujanju gospodarskega razvoja države izvora.

Čezmejna mobilnost delovne sile v EU npr. večja vsesplošen gospodarski potencial Unije, saj ima nevezan človeški kapital (tj. predvsem delovno sposobno prebivalstvo) potencial, da deluje kot protiutež gospodarskih neravnovesij, in sicer prek selitev iskalcev zaposlitve v regije, kjer povpraševanje po delu presega lokalno ponudbo delovne sile – tako migracije spodbujajo tudi *socialno kohezijo* (Morehouse in Busse 2013).¹⁰⁴ Poleg tega so migranti vir informacij za tujce, pa tudi turisti v domovini sami (Gibson in McKenzie 2010) s čimer prispevajo k *spodbujanju turizma* (Newland in Patrick 2004).¹⁰⁵

Izseljenci h gospodarskemu razvoju države izvora tako ne prispevajo le monetarno. Zgolj ekonomska definicija nakazil ne zajame kompleksnih in večplastnih načinov transferjev, prek katerih migranti vplivajo na lokalni razvoj: to so npr. *socialna nakazila* (ideje, prakse, identitete, družbeni kapital), ki se gibajo iz sprejemnice v domovino bodisi prek migrantov bodisi so izmenjani prek različnih oblik komunikacije (Nyberg Sørensen 2007b) in lahko vplivajo na politično, ekonomsko in družbeno-kulturno vključenost (lahko utrdijo mir, razvoj in demokracijo, lahko pa tudi prispevajo k nacionalistični podpori trajnostnega konflikta z daljave) (Nyberg Sørensen 2007b).¹⁰⁶

Diaspore k razvoju svoje domovine prispevajo tudi prek *političnega vpliva*.¹⁰⁷ Postale so pomemben (politični) del in advokat domačih vlad (Brinkerhoff 2009). Sodelovanje izseljencev v politiki domovine je podcenjen političen fenomen. Prihaja namreč do globalizacije domače politike, ki je posledica treh dejavnikov: (1) vse večjih migracij, ki širijo

---

¹⁰⁴ Vendar pa je mobilnost znotraj EU še vedno nizka: leta 2012 je bilo le približno 2 % celotnega delovno aktivnega prebivalstva (to so 15–64-letniki) v EU državljanov druge države članice EU (tj. 1,3 % celotnega prebivalstva EU-27) oz. 1,3 % celotnega prebivalstva EU-27 (Eurostat 2013).

¹⁰⁵ Law in drugi (2013) s študijo novozelandske diaspore potrjujejo, da migracije pospešujejo trgovino, pri čemer so največji učinki doseženi prav na ravni turizma in ne trgovanja z dobrinami.

¹⁰⁶ Kadar govorimo o materialnih ali družbenih nakazilih, ne smemo spregledati zgodovinskega konteksta. Njihova uporabnost in dejanska uporaba sta odvisni od številnih osebnih spremenljivk in družbenih determinant. Variirajo tudi glede na pogoje skozi čas: nakazila niso niti enotna niti konstantna. Obravnava nakazil kot nacionalnega vira razvoja predstavlja grožnjo zmanjšanja teh transferjev, pa tudi spregleda možne kompleksnosti in večplastnosti oblik diasporičnega kapitala (Nyberg Sørensen 2007b).

¹⁰⁷ Adamson (2006) trdi, da izseljevanje lahko utrdi državno moč in je ne zmanjšuje oz. ogroža.

število potencialnih političnih akterjev; (2) revolucij v komunikaciji in transportu, ki izseljencem omogočajo lažje vzdrževanje kontakta z domovino; in (3) vse večje demokratizacije, ki ustvarja atmosfero, ugodno za politično dejavnost migrantov tako v državah gostiteljicah kot tudi v domovini (Koslowski 2005). Prav bivanje izven domovine lahko članom diaspor namreč daje prednost za bolj uspešno promocijo svojih političnih agend (Brinkerhoff 2009).¹⁰⁸ Diaspore lahko imajo pri tem vpliv, neporocionalen z njihovim številom, in sicer zaradi znanja, spretnosti in finančnega kapitala, pridobljenih v državi gostiteljici, in prek lastnega vpliva na politike gostiteljice v odnosu do njihove domovine (Koslowski 2005). Lobiranje diaspor za politične in gospodarske interese domovine v državi sprejemnici je v preteklosti že dosegalo ugodne trgovinske sporazume med državo sprejema in domovino (Ionescu 2006).

Izseljevanje lahko povzroči tudi *povečanje človeškega kapitala*¹⁰⁹ prek (a) prenosa (tudi zelo specialističnega) znanja, pridobljenega v tujini (npr. o ravnanju z odpadki), s povratnikov (Dustman in Kirchkamp 2002; Dos Santos in Postel-Vinay 2003; Pănescu 2004; Ionescu 2006; Meyer 2007) (mentorstvo študentov v tujini, *ad hoc* konzultacije o raziskovalnih oz. razvojnih projektih (Meyer 2007) ipd.) in (b) potencialnih spodbud k investicijam v izobrazbo v domovini, temelječih na migracijah (Mountford 1997; Stark in drugi 1997; Vidal 1998; Beine in drugi 2001; Gibson in McKenzie 2010; Ivlevs in De Melo 2010).¹¹⁰ V pravih pogojih je lahko človeški kapital diaspor pomemben vir gospodarskega razvoja države izvora (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012). Posamezni člani diaspore se lahko v domovino vrnejo z namenom izgradnje kapacitet – bodisi prek stalnih bodisi začasnih, kratkoročnih nalog (Brinkerhoff 2009); in tako zagotavljajo prenos znanja. Poleg *prenosa znanja* pa kvalificirana diaspora pospešuje tudi *prenos tehnologije* – prek TNI, ureditev, kot je tehnološka licenca (ang. *technology licences*), ali skupnih naložb (ang. *joint ventures*) (Wei in Balasubramanyam 2006; Docquier in Rapoport 2012). Diaspore k razvoju

---

¹⁰⁸ Kot platforme politike so lahko diaspore potencialne lokacije sprememb, vendar pa so kot ekstrateritorialna politična arena tudi pod vplivom časovnega zamika glede na politične spremembe in dogajanja v državi izvora, zaradi česar lahko kultivirajo konzervativizem, zgodovinske in politične frakcije ter antagonizme (Nyberg Sørensen 2007b).

¹⁰⁹ Na dolgi rok lahko migracije visoko kvalificirane delovne sile povečajo ali zmanjšajo človeški kapital v državi izvora (Docquier in Rapoport 2012).

¹¹⁰ Izobrazbene odločitve so sprejete v negotovosti glede migracijskih možnosti: brez mednarodnih migracij so investicije v izobraževanje v državi izvora nižje, kot če je dovoljeno migriranje, ki torej prinaša pritek možganov (Dumont in Lamaître 2005). Marchiori in drugi (2010) opažajo, da večje migracije visoko kvalificiranih tako med visoko kot nizko kvalificiranimi starši sprožijo investicije v visoko izobrazbo za večje število otrok, saj priložnost migracij predstavlja večje pričakovane prihodke teh otrok. Model endogene rodosti s presečnimi generacijami Marchiori in drugi (2010) preverijo na primeru Filipinov in ugotovijo, da povečanje emigracijskih tokov za 10 %, kjer so vsi dodatni migranti visoko kvalificirani, na dolgi rok poveča človeški kapital (delež visoko kvalificiranih posameznikov se je z 22 % dvignil na 25 %), rast prebivalstva pa se umiri (zabeležen je bil padec letne rasti prebivalstva z 1,98 % na 1,69 %).

svoje domovine prispevajo tudi prek *prenosa spretnosti* (ang. *skills transfer*) (Brinkerhoff 2009).

Prispevek diaspore h gospodarskemu in k družbenemu razvoju države izvora pa je odvisen od številnih dejavnikov: velikosti diaspore, povprečne ravni spretnosti, bogastva in dolžine delovnega staža (ang. *seniority*) njenih članov ter stopnje organiziranosti diaspore. Odvisen je tudi od prevladujočih pogojev v državi izvora¹¹¹ in institucionalne podpore diaspori (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012), pa tudi od stopnje integracije diaspore v državo sprejema¹¹² ter ekonomskega, političnega in družbenega okolja države izvora (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Prispevki diaspore so spodbujeni, če imajo člani diaspore dostop do petih tipov virov moči: ekonomske, družbene (družbeni status, ki temelji na družbenih vlogah ali spoštovanju družbeno cenjenih kriterijev), politične (možnost vpliva na izvajanje avtoritete), moralne (percepirana legitimnost aktivnosti) in informacijske moči (Uphoff 2005). Ti so v veliki meri prisotni, kadar je domovina (pa tudi država sprejemnica) demokratična in ekonomsko produktivna (Brinkerhoff 2009), kar vpliva tudi na vračanje in prispevke visoko kvalificirane delovne sile iz tujine (Wescott in Brinkerhoff 2006).

3.1.2 Stroški izseljevanja kvalificirane delovne sile za državo izvora

Ker lahko imajo migracije visoko kvalificirane delovne sile na domovino tudi negativen vpliv, je toliko bolj pomembno primerno upravljanje odnosov z izseljenci. Na to, ali bo imela selitev državljanov na domovino pozitiven ali negativen vpliv, namreč najbolj vpliva prav narava sodelovanja med domovino in njeno diasporo (Patterson 2006).

Med *negativnimi učinki* migracij za državo izvora so v literaturi največkrat navedeni:

- padec prihodkov države¹¹³ zaradi manjše ponudbe delovne sile, ki (na kratek rok) dvigne plače substitutov priseljencev (zviša stroške dela) in zniža prihodke

---

¹¹¹ »Učinki diaspore so močno medirani s politikami in pogoji v državi izvora« (Kapur 2003, 446). Davčna politika lahko npr. predstavlja spodbude za odhod visoko izobražene delovne sile, ki je najverjetneje med največjimi zaslužkarji v gospodarstvu in ima marginalna obdavčitev nanjo največji vpliv (dvig obdavčitve najvišjih marginalnih prihodkov z 10 % na 35 % vodi k povišanju stopnje migracij visoko kvalificirane delovne sile za 0,19 točke) (Castellani 2007). Poleg gospodarskih politik so pomembne tudi politične in socialne politike, ki imajo lahko celo bolj dramatičen vpliv od prvih (Kapur 2003).

¹¹² Dobro integrirane populacije migrantov v države sprejema povečajo potencialno vlogo diaspor v državah izvora prek v tujini pridobljenih dobrin in prihrankov ter spretnosti, povezanih z določeno zaposlitvijo (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

¹¹³ Močno poenostavljen Bhagwati-Hamada model kaže, da migracije kvalificirane delovne sile potencialno rezultirajo v večji brezposelnosti v državi in, če upoštevamo tudi stroške izobrazbe, lahko zmanjšajo nacionalne prihodke (Wei in Balasubramanyam 2006).

komplementarnih dejavnikov, pri čemer v modelu niso upoštevana nakazila iz tujine (Freeman 2006; Castellani 2007);

- visoki javni stroški migracij:¹¹⁴ Mishra (2006) opredeli tri tipe stroškov, ki so možna posledica migracij: (1) mrtvo izgubo kapitala (država proizvaja manj ob višjih plačah); (2) manjšo produktivnost nizko kvalificirane delovne sile, ki je posledica manjše ponudbe kvalificiranih delavcev in (3) vladno potrošnjo za izobraževanje.¹¹⁵ Ugotovi, da ti stroški presegajo nakazila iz tujine. Stroški izobraževanja so pri tem posledica izobraževalnih politik (Castellani 2007);
- manjša konkurenčnost (Castellani 2007): Johnson (1967) ter Bhagwati in Hamada (1974) opozorijo, da lahko visoko kvalificirani izseljenci osnovni kapital vzamejo s sabo (vključno s sadovi izobrazbe, ki jo financirajo davkoplačevalci, živeči v domovini). Velike so predvsem eksternalije odhoda doktorjev znanosti in posebej talentiranih akademikov za manj razvite države (Bhagwati in Hamada 1974);
- manjša blaginja državljanov, ki ostanejo v državi izvora, na kar vpliva izguba redkega talenta (predvsem tistih, ki bi igrali ključne vloge v izgradnji institucij): pride lahko do izgube dinamičnega segmenta nastajajočega srednjega razreda domačega podjetništva ali dolgoročnih posledic za univerze (Kapur 2003);
- fiskalni vpliv izgube kvalificirane davčne osnove,¹¹⁶ ki je lahko prav tako velik (Kapur 2003); in
- višja brezposelnost ali nižje plače: pri izseljevanju visoko kvalificirane delovne sile lahko pride do manjše produktivnosti nizko kvalificirane delovne sile, ki ostane doma. Če mora biti v tem primeru zaposlenost polna, bo manjša produktivnost znižala plače (raven je odvisna od elastičnosti povpraševanja po delu). V kontekstu rigidnosti plač se verjetno poveča brezposelnost (Castellani 2007).

---

¹¹⁴ Migracije so zasebna odločitev posameznika, ki je tudi nosilec koristi, medtem ko so njihovi stroški javni (Castellani 2007).

¹¹⁵ Nenehna potreba po financiranju izobrazbe ob oteženosti obdavčenja nakazil iz tujine in nižji ravni prihodkov predstavlja večje davčno breme za prebivalce države izvora, kar lahko privede do večje prihodkovne neenakosti in revščine v domovini (Castellani 2007). Ta strošek se obenem zelo povečuje čez čas in postaja eden od pomembnih motivov upravljanja z izseljenci. Javno izobraževanje namreč ne uvaja klavzul za vračilo teh vlaganj (Jaklič 2013).

¹¹⁶ Bhagwati (2012) je v 1970-ih predlagal uvedbo t. i. Bhagwatijevega davka oz. izseljenskega davka, ki bi ga morali člani (deležni tudi večjega obsega pravic) plačevati domovini – tako bi bili tudi po dolžnostih bolj izenačeni s sodržavljanji v državi izvora. Bhagwatijev davek oz. davek na možgane je torej davek na obdržano državljanstvo (Docquier in Rapoport 2012). Gre za posnemanje ameriškega modela, kjer morajo Američani, živeči v tujini, plačevati zvezne davke (Bhagwati 2012). Za pomisleke o tovrstnem davku (npr. o tem, da številni izseljenci izobrazbo pridobijo v tujini, in da bi bili v domovini sicer brezposelni) glej Docquier in Rapoport (2012).

Večina obstoječih empiričnih študij kaže, da nakazila iz tujine, povratne migracije in drugi načini, s katerimi visoko kvalificirani izseljenci še naprej vplivajo na gospodarstvo svoje domovine, malo verjetno zadoščajo za kompenzacijo izgub, ki jih državam pošiljateljicam povzroči beg možganov (Docquier in Rapoport 2007). Vendar pa Docquier in Rapoport (2007) obenem ugotovita, da lahko tudi omejitve mednarodne mobilnosti izobraženih prebivalcev raven zalog človeškega kapitala dolgoročno znižajo. Za bolj enakomerno porazdelitev stroškov izseljevanja med države sprejemnice in države izvora migrantov tako nekateri avtorji na ravni EU predlagajo oblikovanje t. i. strategije evropske pravične kupčije s talentom (ang. *European fair deal on talent strategy*), ki bi lahko pozitivno prispevala k povečanju koristi kroženja in priliva možganov, gospodarske konkurenčnosti EU in ponovne ekonomske uravnoteženosti Unije. Strategija bi državam članicam, ki talent izgubljajo, omogočila razvoj bodočega 'cevovoda' domačega talenta in spopadanje z brezposelnostjo. Ker tuj talent, za razvoj katerega so potrebne ogromne investicije domovine, zaposlen v tujini, koristi državi članici sprejemnici, pa bi lahko države EU na kratek rok ustvarile mehanizem stabilizacije mobilnosti talenta (ang. *talent mobility stabilizer mechanism*). Država, ki bi talent 'posojala', bi prejela t. i. paket za investicije v talent (ang. *talent investment package*) za njeno nadaljnje vzgajanje domačega talenta in izboljševanje možnosti zaposlitve talenta v domovini (Morehouse in Busse 2013).¹¹⁷

3.1.3 Procesni pogled na migracije in njihov vpliv na državo izvora v različnih stopnjah izseljevanja

Procesni pogled na migracije, ki ga privzamejo Katseli in drugi (2006a), kaže, da so učinki izseljevanja na državo izvora različni glede na posamezno stopnjo, v kateri se nahajajo izseljenci. Izseljevanje je petstopenjski proces, pri čemer lahko države nekatere stopnje preskočijo oz. 'obtičijo' na določeni ravni. Tudi trajanje posamezne stopnje variira. Stopnje izseljevanja so:

1. stopnja izhoda (ang. *exit stage*), ko se z odhodom migrantov zmanjša ponudba dela in pade proizvodnja (ang. *output*) (razen če ni veliko brezposelnih ali premalo izkoriščene delovne sile), ob izseljevanju kvalificirane delovne sile pa pade produktivnost;

---

¹¹⁷ Še pred sredino 21. stoletja naj bi EU izčrpala lastne vire človeškega kapitala, zaradi česar se bo moral mehanizem na srednji rok osredotočiti (tudi) na talent izven meja EU: pojavila se bo potreba po *globalni* pravični kupčiji s talentom (Morehouse in Busse 2013).

2. stopnja prilagajanja (ang. *adjustment stage*), ko z nadaljnjim izseljevanjem proizvodnja še naprej pada, obenem pa se izboljša pretok informacij, ki niža transakcijske in informacijske stroške, povezane z migracijami. Prvotnim migrantom se pridružijo njihovi družinski člani, migracije pa postanejo *strategija preživetja*. Tisti, ki ostanejo v domovini, bolj verjetno začnejo investirati v spretnosti, potrebne za zapuščanje le-te, in iskanje priložnosti v tujini. Gospodarstvo domovine se začne prilagajati migracijam (v obliki večje vključenosti delovne sile določenih skupin prebivalstva – otroška delovna sila, izobraževanje/usposabljanje človeškega kapitala; mehanizacija kmetijstva, večje investicije v človeške vire);
3. stopnja konsolidacije (ang. *consolidation stage*), ko se ponudba dela stabilizira, pošiljateljice pa doživijo oživitev gospodarske aktivnosti zaradi večjega pritoka nakazil iz tujine (ta je odvisen od pogojev na finančnem trgu in poveča potrošnjo), gospodarskega restrukturiranja ali kopičenja človeškega kapitala. Verjetno se poveča rast in zmanjša revščina;
4. stopnja mreženja (ang. *networking stage*), ko je verjetna integracija migrantov v državi sprejema – nastanejo omrežja čez transnacionalne skupnosti, zaključena je ponovna združitev družin, pojavi se druga generacija izseljencev, nadaljujeta se pritok nakazil iz tujine in pozitivna rast. V državi sprejema se oblikujejo združenja z vezmi z domovino, kar izboljša komunikacijo med obema državama in poveča tržne dejavnosti. Migranti s časom pridobijo znanje o trgih obeh držav in postanejo pomembni posredniki trgovine in investicij. Kopiči se človeški kapital.¹¹⁸ Vse to vodi v večjo produktivnost v pošiljateljici; in
5. stopnja povratka, priseljevanja ali kroženja (ang. *repatriation, immigration or circulation stage*), ko se v domovini pojavi pomanjkanje – predvsem nekvalificirane – delovne sile. Povratek starejših migrantov pogosto sovpada s priseljevanjem nekvalificirane delovne sile. S povečanjem ponudbe dela lahko zastane rast produktivnosti, transferji pa padejo z repatriacijo. Pogosto se povratniki nastanijo v mestih, zaradi česar narasteta število prebivalcev urbanih središč in pritisk na trge dela v teh. Učinki na rast so odvisni od stopnje komplementarnosti oz. substitutivnosti dela novih priseljencev glede na domačine, prenesenih spretnosti, ki so posledica repatriacije, fleksibilnosti trga dela in učinkov spodbud na mlajše generacije.

---

¹¹⁸ Izseljenci v tujini izboljšajo svoje spretnosti oz. veščine, ki nato ob njihovem povratku koristijo domovini (Ionescu 2006).

Negativni šoki se za domovino pojavljajo v zgodnjih stopnjah migracij, na srednji rok pa lahko zmerno izseljevanje poveča spodbude za kopičenje veščin in dopolnitev teh, kar poveča produktivnost – pridobljeno znanje je tako prvi vir razvoja pošiljateljic (drugega predstavljajo nakazila iz tujine). Če je ponudba nekvalificirane delovne sile velika, hkrati pa njena brezposelnost visoka, migracije te skupine ne bodo imele velikega vpliva na produktivnost. Če pa je substitutivnost med tujo in domačo delovno silo nizka, lahko imajo migracije negativen vpliv na proizvodnjo in produktivnost v državi izvora (Katseli in drugi 2006a).

Številne koristi za državo pošiljateljico so lahko dosežene šele na daljši rok in zahtevajo investicije v znanost in tehnološko infrastrukturo ter razvoj priložnosti učenja, raziskav in podjetništva doma (Organisation for Economic Co-operation and Development 2002). Ker največje koristi za državo izvora prinaša prav stopnja mreženja v procesu izseljevanja, oblikujem naslednjo hipotezo (H1): Podaljševanje stopnje mreženja (kot stopnje v procesu izseljevanja) je pozitivno povezano z učinki prenosa znanja z izseljencev na domovino.

Države so kontakt z zunanjim svetom od nekdaj vzpostavljale prek kvalificiranih migrantov ter etničnih in verskih skupnosti, ki so jih ustanovile v državi gostiteljici – tj. prek oblikovanja omrežij. Mednarodna mobilnost talenta je pri tem osrednji element učenja in razvoja. Učenje namreč predpostavlja sposobnost iskanja in uporabne rekombinacije razpršenih informacij o proizvodnih metodah, trgih in virih ter obenem k temu prispeva. Razvoj je tako odvisen od povezovanja domačega gospodarstva s širšim svetom (Kuznetsov in Sabel 2006). Prenos (pa tudi nastanek) znanja torej poteka prek mreženja (Burt 1992; March 1994; Donaldson in O'Toole 2001; Håkansson in Johanson 2001; Goerzen in Beamish 2005; Eapen 2012).

V nadaljevanju se osredotočim na vključevanje izseljencev (predvsem visoko izobraženih in kvalificiranih članov diaspore) v gospodarsko rast in razvoj držav prek prenosa znanja na države izvora: t. i. omrežja iskanja (ang. *search networks*) in omrežja znanja diaspore (ang. *diaspora knowledge networks*) namreč spodbujajo prenos (strokovnega) znanja in spretnosti, pa tudi ustvarjanje poslovnih omrežij, ki so lahko nadaljnji vir prenosa znanja in tehnologij (Kuznetsov in Sabel 2006; Ancien in drugi 2009).

3.2 Diaspore kot orodje prenosa znanja na državo izvora

Kot je izpostavil že von Hayek (1945), trg deluje prek koordiniranja unikatnega znanja, ki ga poseduje vsak posameznik. Z mehanizmom svobodno izpogajane cene so informacije posameznikov najprej izzvane nato pa koordinirane prek menjave. Če so omejitve komuniciranja in prevoza odstranjene in obseg menjave preseže politične meje, potencialna

vrednost posameznikovega znanja naraste. Finančne in informacijske mreže diaspor omogočajo, da je realizirana potencialna vrednost, ki jo je možno doseči z zmanjšanjem transakcijskih stroškov menjave, medtem ko se menjava veča na globalne razsežnosti. To se zgodi, ko lahko posameznik uporabi znanje pridobljeno prek članstva v diaspori, da bi znižal stroške in/ali ustvaril dobiček, ki presega tistega, ki bi lahko bil dosežen sicer. Podobno lahko znižamo transakcijske stroške mednarodne trgovine: prek neformalnih, a močno zavezujočih vzajemnih sporazumov, ki so pogosto možni med člani transnacionalne diaspore. Komunikacijska omrežja v kombinaciji z jezikovnimi spretnostmi in neformalnimi pogodbenimi sporazumi so članom diaspore omogočila deljenje lokalnega znanja na način, ki je zgodovinsko vodil v uspeh komercialnih sporazumov. Migracije lahko torej vodijo v ekonomsko globalizacijo (Koslowski 2005).

Lastnost, ki opredeljuje omrežja izseljenih strokovnjakov, je *talent* (tehnični, menedžerski ali kreativni).¹¹⁹ Temelj slednjega je inovativnost, ki je obenem osnova uspešnega razvoja. Izseljen talent bi lahko bil ključni vir razvoja v domovini prav zaradi svoje inherentne kreativnosti in inovativnosti, vendar pa je ključna sestavina tega potenciala tudi motivacija. Gre za intrinzično motivacijo, pri kateri je dejanje izvršeno zaradi dejanja samega in ne zaradi doseganja določenega cilja – dejavniki, ki vplivajo na ta tip motivacije pa so običajno povezani s samoidentiteto (Kuznetsov 2006b). Ker so med izseljenskimi omrežji prav diaspore identitetno in čustveno povezane z domovino (torej jih vez z domovino opredeljuje) ter posledično intrinzično motivirane za investiranje človeških ali finančnih virov vanjo, postavim prvo tezo (T1): Uspešne strategije držav izvora za doseganje gospodarskega razvoja in rasti prek prenosa znanja se med migranti posebej osredotočajo na diaspore (predvsem njihove kvalificirane člane) kot intrinzično motivirane za investicije v domovino. Iz tega izhaja tudi naslednja teza (T2): Države izvora, ki naslavljaajo diaspore, namesto v motivacijo diaspore za (monetarno ali nemonetarno) investiranje v domovino vire vlagajo v omogočanje udejanjanja že obstoječe motivacije prek zagotavljanja ugodnih institucionalnih, ekonomskih in družbenih pogojev za to.¹²⁰ Tako države zmanjšajo stroške vzpostavljanja in vzdrževanja (zanje koristnih) odnosov z izseljenci.

---

¹¹⁹ Talent je razumljen kot edina »resnična in trajnostna konkurenčna prednost« (Phillips 2008, 26), ki pa jo je težje izkoristiti kot fizične ali informacijske dobrine. Talent bo po prepričanju mnogih gonilo gospodarskega in družbenega uspeha v prihodnosti. Menedžment talenta je ob tem kompleksen niz procesov, osredotočenih na identifikacijo, ohranjanje, privabljanje in motivacijo talenta (Filipović in drugi 2012).

¹²⁰ Pomembno je targetirati tiste člane diaspore, ki so že mobilizirani, pripravljeni in zmožni prispevati k prioritarnim razvojnim ciljem: vlade bi morale »targetirati mobilizirane in ne poskušati mobilizirati targetiranih« (Brinkerhoff 2009, 90). Številni člani diaspor so sami dovolj dobro organizirani in so lahko uspešni partnerji v nadaljnjem spodbujanju prispevkov diaspore k razvoju domovine (Brinkerhoff 2009).

Talent in intrinzična motivacija sta temeljna dejavnika ustvarjanja znanja. Da bi kapitalizirala talent, gospodarstva, ki temeljijo na znanju, oblikujejo nove organizacijske oblike, kjer je talent gonilo poslovanja, in pogoje, v katerih je posameznikova intrinzična motivacija za napredek znanja večja – omrežja diaspor (in izseljencev nasploh – op. I. K.) so ena teh organizacijskih oblik nastajajoče globalne, na znanju utemeljene ekonomije (Kuznetsov 2006b). Pri t. i. *omrežjih migrantov* gre za nize medosebnih (sorodstvenih in prijateljskih, tudi narodnostnih) vezi, ki trenutne migrante povezujejo s preteklimi migranti, pa tudi nemigranti iz države izvora in države sprejemnice (Massey in drugi 1993).¹²¹ Omrežja izseljencev imajo dve vlogi: (1) informacijsko vlogo in (2) prenos spretnosti oz. znanja na domovino (Duncan 2008), pri čemer jim tehnološki razvoj vse bolj omogoča izkoriščanje primerjalne prednosti lokalnih informacij, ki jih posedujejo prek omrežij (Koslowski 2005). Posebej člani diaspore lahko služijo kot *transnacionalne povezave znanja* (Saxenian 2006).

Učenje ima v globalnem gospodarstvu strateški pomen (Oddou in drugi 2009), pri čemer je prav prelivanje znanja (ang. *knowledge spillovers*) ključni dejavnik gospodarske rasti (Romer 1986; Romer 1990). Tako je tudi znanje, ki ga izseljenci pridobijo (oz. nadgradijo) v času mednarodnih nalog, pomemben vir ne le za podjetja (Oddou in drugi 2009) pač pa tudi za države, regije in globalno gospodarstvo (op. I. K.).¹²² Prav rotacija osebja (oz. prebivalstva – op. I. K.) v obliki izseljenskih nalog v drugih državah je ključna metoda prenosa znanja (Nonaka in Takeuchi 1995; Argote 1999), ki poteka po načelu mreženja. Predvsem pri selitvah delovne sile ob vzdrževanju strateškega dialektičnega prepletanja med starimi in novimi lokacijami prihaja do transferja znanja oz. t. i. kroženja možganov (ang. *brain circulation*) (Patterson 2006). Migranti lahko v tujini pridobijo znanje in veščine (ang. *skills*), ki jih v državi izvora primanjkuje, in prek investicij oz. ustanavljanja podjetij v državi izvora pridobljen človeški kapital prenesejo na slednjo – govorimo o t. i. prilivu možganov (ang. *brain gain*) (Saxenian 1999; Stark 2004).

Docquier in Rapoport (2012) pod vprašanje postavita tezo, da relokacija talentiranih ljudi (iz držav v razvoju v razvite države) oz. beg možganov zmanjša akumuliranje človeškega kapitala. Beg možganov ima sicer neposreden negativen vpliv na akumuliranje človeškega kapitala z odhodom dela diplomantov iz države, vendar pa lahko možnost izselitve v

---

¹²¹ Fawcett (1989) postavi konceptualni okvir povezav v migracijskem sistemu, pri čemer le-te uvrsti v štiri kategorije in tri tipe ter tako oblikuje matriko dvanajstih celic. Kategorije so: meddržavni odnosi (ang. *state-to-state relations*); povezave množične kulture (ang. *mass culture connections*), družinska in osebna omrežja (ang. *family and personal networks*) ter dejavnosti zastopstva migrantov (ang. *migrant agency activities*). Tipi povezav pa so: otipljive, regulativne in odnosne povezave.

¹²² Mobilnost visoko kvalificirane delovne sile lahko poveča ter goji intelektualni in družbeni kapital migrantov, ki prek širjenja znanja lahko koristi njihovi domovini (Filipović in drugi 2012).

prihodnje poveča stopnjo vpisa oz. delež izobraženih v novi kohorti delavcev. Če prevlada slednji učinek, lahko beg možganov generira agregirano kopičenje človeškega kapitala. Primerjava opazovanega in simuliranega človeškega kapitala pokaže, da beg možganov zmanjša človeški kapital v 79 državah od 148 opazovanih držav v razvoju. Te države vključujejo številne majhne in srednje velike države s stopnjo izseljevanja nad 50 %, medtem ko ima beg možganov (rahlo) pozitiven neto učinek na človeški kapital v državah z nizko ravno človeškega kapitala (pod 5 %) in obenem z nizkimi ravnmi migracij nizko izobražene delovne sile (pod 20 %) – te države so tudi Kitajska, Indija in Brazilija.

Uspeh priliva možganov (oz. priliva znanja, saj ne gre nujno za prenos znanja, ki je posledica fizične mobilnosti – op. I. K.) od diaspore je odvisen od velikosti mreže izseljencev ter – še pomembneje – od obsega njihovih vezi z domovino in zmožnosti le-te absorbirati tovrstne koristi izseljevanja (Duncan 2008).¹²³ Le redke multinacionalke (oz. države – op. I. K.) znanje izseljencev aktivno žanjejo, kar je tudi posledica pomanjkanja kvantitativnih empiričnih raziskav na temo (Oddou in drugi 2009)¹²⁴ ter pomanjkljivega znanja o načinu pretoka znanja v gospodarstvu in mehanizmih, ki vplivajo na vzorce pretoka znanja (Oettl in Agrawal 2008).

Države lahko svoje kapacitete strukturirajo na dva načina učenja, in sicer:

1. *prek pridobivanja že obstoječega znanja*. Ker je malo verjetno, da bo država (ne glede na stopnjo razvoja, v kateri se nahaja) prek lastnega sistema raziskav in razvoja ustvarila dovolj znanja (ki je obenem dovolj kakovostno) za zadovoljitev svojih potreb, je večina znanja, ki ga države potrebujejo za rast in razvoj, obstoječe znanje, ki ga države pridobijo, prilagodijo, širijo in privzemajo. Diaspora je ključnega pomena v vseh stopnjah tega procesa: pri identifikaciji, iskanju, pridobivanju obstoječega znanja, nastalega izven države, njegovem prilagajanju lokalni uporabi, širjenju znanja znotraj države in prevzemu na lokalni ravni; ter
2. *prek ustvarjanja novega znanja*. Diaspora je pri tem nenadomestljiva, saj je lahko neposredno vključena v raziskovanje (ga izvaja) ali pa je sklicatelj in posrednik pri vzpostavljanju partnerstev z vodilnimi globalnimi organizacijami raziskav in razvoja (Filipović in drugi 2012).¹²⁵

---

¹²³ Podobno velja za vpliv povratnikov na produktivnost gospodarstva, ki je prav tako odvisen od sposobnosti držav izvora za koriščenje novih veščin in tega ali so povratniki vključeni v proizvodne aktivnosti ali pa gre za upokojeince (Castellani 2007).

¹²⁴ Redke raziskave so sicer opredelile vrednost znanja, ki ga izseljenci pridobijo v tujini (npr. Gregersen in Black 1995; Osland 1995; Oddou 2002).

¹²⁵ Če Chesbrough (2003) govori o paradigmi odprtih inovacij kot uporabi eksternih in internih idej ter poti do trgov pri napredku tehnologij na ravni podjetij (pomembne so eksterne geografsko-družbene prostorske

Dva glavna načina implementacije priliva možganov (tj. učenja od izseljencev – op. I. K.) pa sta:

1. *možnost vrnitve*: fizična vrnitev izseljencev v državo izvora (primeri uspešne implementacije te strategije – predvsem zaradi odprtja gospodarstev in politik teh držav za spodbujanje domačih investicij, inovacij, raziskav in razvoja – vključujejo Singapur, Korejo, Indijo in Kitajsko);¹²⁶ ter
2. *možnost diaspore*:¹²⁷ mobilizacija na daljavo in povezovanje izseljencev z razvojem držav izvora. Možnost temelji na predpostavki, da se izseljeni strokovnjaki ne bodo vrnili, zaradi česar je cilj vzpostavitev vezi, prek katerih se lahko učinkovito in produktivno povežejo z razvojem držav izvora brez fizične začasne ali stalne vrnitve. Izseljenci namreč poleg lastnega znanja razpolagajo tudi z dostopom do družbeno-profesionalnih omrežij, katerih člani so v tujini (Ite 2002).

Čeprav povratne migracije (ang. *return migration*) in repatriacija zvenijo kot enostavne politične formulacije, je končna vrnitev izseljencev redko trajnostna praksa migracij.¹²⁸ Uspešne vrnitve se lahko pogosto izkažejo kot bolj krožne in začasne narave v primerjavi z izvirnim gibanjem (Nyberg Sørensen 2007b). Poleg tega se, kljub temu da večinoma tudi izseljenci sami nase (podobno kot uradniki in prebivalci države sprejema) gledajo kot na začasne migrante (ang. *sojourners*), le približno tretjina migrantov res vrne v domovino (Esman 2009) – migrante je težko pritegniti k vrnitvi (Ancien in drugi 2009).¹²⁹

Katseli in drugi (2006a) izrazijo tudi dvom v dvig produktivnosti domovine prek povratka migrantov z na novo pridobljenimi veščinami. Te spretnosti namreč niso nujno primerne za domače okolje: če je tehnološka vrzel med državo sprejema in pošiljateljico velika, lahko specifične veščine, naučene v tujini, generirajo omejene koristi ob povratku izseljencev

---

konfiguracije in institucionalni kontekst organizacije pri identifikaciji polj dejanskega in virtualnega znanja, na podlagi katerega lahko organizacija deluje in tako sledi strategiji odprtih inovacij (Filipović in drugi 2012)), na nacionalni ravni privzemanje strategije odprtih inovacij ustvari priložnosti za države v razvoju (pa tudi majhne države – op. I. K.), da uporabijo širok niz možnosti, ki jih nudi partnerstvo z diasporo. Ta ima transnacionalni in transdisciplinarni dostop do široko distribuiranih virov ustvarjanja znanja (Filipović in drugi 2012).

¹²⁶ Raziskave kažejo, da lahko povratniki utrdijo prvotno (negativno) pristranost izbire: če so bili migranti relativno kvalificirani, so povratniki namreč verjetno manj kvalificirani (Borjas 1989).

¹²⁷ Možnost diaspore se je prvotno nanašala na visoko kvalificirano diasporo (Brinkerhoff 2009).

¹²⁸ Povratne migracije so bile osrednja lastnost prve generacije strategij diaspore v 1960-ih (Ancien in drugi 2009).

¹²⁹ Raziskava moldavskih migrantov kaže, da so študenti skupina, ki se najbolj verjetno vrne v domovino (47 %), sledijo jim znanstveniki in raziskovalci (35 %) ter nazadnje še strokovnjaki (ang. *professionals*) (28 %). Pri načrtovanju kar 60 % državljancev naslednjih pet let namerava ostati v trenutni državi gostiteljici (72 % znanstvenikov in raziskovalcev, 60 % strokovnjakov in 40 % študentov), 16 % jih načrtuje selitev v tretjo državo, 10 % pa vrnitev v Moldavijo (največji delež – 14% – jih je med znanstveniki in raziskovalci, 12 % jih je študentov, 6 % pa strokovnjakov). Študenti so bolj negotovi glede kratkoročnih načrtov za prihodnost: tudi ker v državah gostiteljicah ostanejo krajši čas in se nahajajo v manj stabilni situaciji kot ostali dve skupini; so pa bolj odprti za priložnosti (Tejada in drugi 2013).

domov. Niti ni nujno, da se povratniki doma zaposlijo (avtorji navajajo primer upokoјencev, ki se vrnejo domov zaradi nižjih stroškov udobnejšega življenja;¹³⁰ mlajši kadri pa ob vrnitvi težko najdejo zaposlitev, ki ustreza njihovim zahtevam) ali da so visoko kvalificirani (manjša uspešnost možnosti vrnitve je beležena prav med izseljenimi strokovnjaki (Borjas 1989; Kuznetsov 2006b; Nyberg Sørensen 2007b; International Organization for Migration 2011)). Povratek je poleg tega pogosto percepiran kot poraz (Ellerman 2006).¹³¹ Številne države uspešne migrante tako raje ohranijo v diaspori, kot pa jih vrnejo ali repatriirajo, saj lahko v tujini delajo za cilje domovine, vrnitev tistih brez virov pa lahko pomeni dodaten vir odliva redkih virov (Nyberg Sørensen 2007b).

Ker naj bi bile strategije priliva možganov (tj. neposrednega vračanja izseljencev v države izvora) neuspešne (Entzinger 1985; Weil 2002; Hugo 2003; Mutume 2003), de Haas (2005) namesto osredotočenosti na vrnitev izseljencev izpostavi pomen spodbujanja krožnih migracij. Prav tako so se številni vladni ukrepi osredotočili na pritegnitev izseljencev k sodelovanju v državah izvora, ne da bi se morali za to vrniti (Larner 2007): prek formalnih iniciativ, kot so investicijske konference; spletnih povezav, specifičnih za posamezno industrijo ali sektor; oblikovanja podatkovnih baz izseljencev; neposrednih pozivov nacionalnih voditeljev; kratkoročnih obiskov akademikov, mentorjev in industrijskih strokovnjakov; ter eksplicitnega targetiranja finančnih, tržnih in tehničnih strokovnih znanj (Larner 2007). Države danes eksperimentirajo tudi z virtualno vrnitvijo, kjer člani diaspor svoje (strokovno) znanje in/ali prenos znanja prispevajo prek informacijskih tehnologij in videokonferenc (Brinkerhoff 2009).

Ob upoštevanju navedenih omejitev možnosti vrnitve se v nadaljevanju osredotočim na možnost diaspore oz. na t. i. *omrežja znanja diaspore* (ang. *diaspora knowledge networks*) kot orodja prenosa znanja (glej poglavje 3.2.1). Lucas (2005) namreč zapiše, da brez namena povratka vezi z domovino čez čas izhlapijo – z njimi pa tudi nakazila iz tujine, prenos tehnologije in tokovi kapitala, spodbude trgovini (in druge koristi – op. I. K.). Tako postane ohranjanje vezi s stalno izseljenimi člani diaspore toliko pomembnejše (Duncan 2008).

Možnost diaspore (ang. *diaspora option*) je politična usmeritev, ki izvira iz poznih 1990-ih in uporablja človeški, ekonomski in družben kapital migrantskih populacij s ciljem ponovne

---

¹³⁰ Politike, ki favorizirajo povratek migrantov, so pogosto osredotočene na upokoјence z afiniteto do domovine, kar pa ne predstavlja okvira za pritegnitev visoko kvalificiranih posameznikov v produktivnem obdobju. Upokoјitvena starost v državah članicah preprečuje, da bi se povratniki ponovno vključili v delovno silo in širili znanje ali večšine izven investicijskih iniciativ, zaradi česar vrnitev ni optimalna. Iz istih vzrokov so omejene tudi koristi omrežij in povezav povratnikov (Bristol 2010).

¹³¹ Anketa med afganistanskimi povratniki je pokazala, da povratek za večino migrantov predstavlja travmatično izkušnjo: za 75 % anketirancev je izkušnja nanje vplivala negativno (de Bree 2008).

oživitve ravni investicij, spretnosti in razvoja v državah izvora (Pellerin in Mullings 2013). Pellerin in Mullings (2013) sta kritična do nekritičnega (in neselektivnega) prevzemanja možnosti diaspore med državami, razvojnimi agencijami in populacijami migrantov samimi. Možnost diaspore po njunih ocenah popači selektivno, tržno naravnano orientiranost večine politik in subtilne načine, na katere te politike tveganje in odgovornost za družbene spremembe z države in korporacij v zasebni lasti premaknejo na migrantske populacije.

Meyer in drugi (1997) možnost diaspore opredelijo kot pojav politik, ki poskušajo mobilizirati intelektualce v tujini, da bi prispevali k znanstvenim in kulturnim programom doma. Svetovna banka (ang. *World Bank*) kasneje termin definira kot niz političnih orientacij, ki želijo spodbuditi ne le človeški in družben kapital, pač pa tudi ekonomski kapital migrantskih populacij za revitalizacijo ravni investicij, spretnosti in razvoja v krajih, s katerimi imajo izseljenci predniške vezi – kasneje gre za celovito strategijo vključevanja diaspore (World Bank 2007).

Standardni elementi možnosti diaspore, kot jo opredeli Svetovna banka so: (1) iniciative, usmerjene k identifikaciji, vključevanju ter mobilizaciji skupin in posameznikov za spodbujanje podjetništva; (2) strategije, usmerjene k reformiranju odnosa med državami in njihovimi diasporami za doseganje tržno vodenih reform politik; ter (3) iniciative, usmerjene k zajemanju gospodarskega, človeškega in družbenega kapitala članov diaspore (Pellerin in Mullings 2013) – vključno z njihovim znanjem (op. I. K.). Če se Meyer osredotoči na vrednost dobrin (ang. *asset value*) intelektualnih in mrežnih spretnosti znanja diaspore (ang. *diaspora intellectual and knowledge networking skills*), na katere se sama osredotočim v nadaljevanju, Svetovna banka¹³² pomemben poudarek nameni gospodarskim koristim spodbujanja kapitala diaspore (Pellerin in Mullings 2013), ki so podrobneje predstavljene v poglavju 3.1.1.

3.2.1 Diaspore kot omrežja znanja in iskanja

Sam Turner (v Filipović in drugi 2012, 371) omrežja znanja diaspore opredeli kot »družbene strukture, sposobne identificirati, privzeti ter mobilizirati spretnosti in znanje, proizvedene v določenem kontekstu za aplikacijo in uporabo v drugem kontekstu«. Gre za strukture, ustanovljene za korist domovini, ki jih oblikujejo strokovnjaki – člani diaspor. Ti prek mobilnosti, transnacionalne izobrazbe in map trga dela poleg novega znanja in spretnosti

---

¹³² Svetovna banka sicer (vsaj na načelni ravni) močno podpira strategije za večjo politično moč in moč vladanja (ang. *governance power*) skupnosti diaspor (World Bank 2011), vendar se ni nikoli neposredno vključila v proces razvoja tovrstnih politik (Pellerin in Mullings 2013).

vzpostavijo pomembne strokovne in družbene kontakte (Filipović in drugi 2012). Če se Turner omeji zgolj na koristi tovrstnih omrežij za državo izvora, pa Ancien in drugi (2009) omrežja znanja diaspore opredelijo kot omrežja v tujini, ki mobilizirajo veščine, strokovna znanja, kontakte, znanje, poslovni čut, finančne in politične vire pripadnikov diaspore – kot kolektiven vir v korist lokalne in globalne diaspore, pa tudi domovine. Upoštevajo torej dvostranski (partnerski) odnos med domovino in diasporo.

O'Neill (2009) loči štiri vrste omrežij znanj diaspore:

1. globalna omrežja znanja (ang. *global knowledge networks*): transnacionalna omrežja, ki povezujejo globalne regije z domovino in vključujejo trgovinske misije, poslovne forume, mentorstva, svetovanje in dostop do odločevalcev;
2. specialistična omrežja znanja (ang. *specialist knowledge networks*): specifična glede na sektor (npr. pravo, biotehnologija ipd.); ustvarjajo goste, specifične vezi z domovino, da bi pomagala pri širitvi dotičnega sektorja prek zagotavljanja znanja, mentorstev, strokovnih znanj in financ (tvegan kapital – ang. *venture capital*);
3. profesionalna omrežja znanja (ang. *professional knowledge networks*): omrežja profesionalnih in visoko kvalificiranih izseljencev, ki se nahajajo v kozmopolitskih mestih – poudarek je na družbenem in poslovnem mreženju ter izmenjavi kontaktov, spretnosti, nasvetov in idej; ter
4. transnacionalna poslovna omrežja (ang. *transnational business networks*): gojijo gospodarske vezi med območjem naselitve in domovino diaspore. Diaspora je posrednik v odnosu z določeno državo.

Vzpostavljanja odnosov in z njim povezanega prenosa znanja pa ne pojasnjuje nujno (zgolj) pripadnost isti nacionalni kulturi, pač pa je lahko pomemben dejavnik vzpostavitve odnosov tudi poklicna ali organizacijska kultura: Oettl in Agrawal (2008) npr. pokažeta, da izumitelji bolj verjetno vzpostavljajo odnose s kolegi (znotraj istega podjetja) in ostalimi solociranimi posamezniki (znotraj iste države) kot pa z naključnimi posamezniki iz splošnega prebivalstva. Te odnose lahko nato izumitelji ohranijo tudi po selitvi, pri čemer se znanje vrača k podjetju (posredno torej tudi k državi – op. I. K.) izvora tako iz podjetja gostitelja kot tudi iz države sprejemnice – tudi v tem primeru gre torej za t. i. *učenje od diaspore* (Oettl in Agrawal 2008), ki je možno prav zaradi transnacionalnega mreženja 'vrstnikov'.

Ukrepi transnacionalnega sodelovanja med kvalificiranimi Moldavci npr. vključujejo:

- deljenje znanja: skupno sodelovanje na seminarjih in/ali mednarodnih konferencah, deljenje znanstvenega znanja in informacij s kolegi, ki delujejo na istem področju, boljše razumevanje nacionalnih problemov prek izbora tem doktoratov, objave

znanstvenega dela v domovini, zagotavljanje tehničnih nasvetov glede ključnih razvojnih problemov, informacije o priložnostih štipendiranja v tujini;

- skupno raziskovanje: vključevanje 'domačinov' v mednarodne raziskovalne projekte, pomoč domačim znanstvenikom pri oddaji prijav na razpise za mednarodna raziskovalna nepovratna sredstva;
- akademske izmenjave: začasne obiske raziskovalnih centrov in univerz, deljenje podpornih materialov za univerzitetna predavanja, predavanja v domovini (tj. njihovo izvedbo), somentorstvo doktorskim študentom v domovini, sodelovanje pri oblikovanju akademskih programov in učnih načrtov;
- investicije in podjetništvo: investicijske promocijske projekte; ter
- drugo: npr. intervencije v reforme javne uprave (ASM–EPFL survey of the Moldovan scientific diaspora (2011–2012) v Tejada in drugi (2013)).

Za razvoj oz. nadgradnjo obstoječega znanja pa je poleg mreženja posameznikov z isto ali zelo podobno specializacijo pomembno tudi interdisciplinarno mreženje, ki je značilno za t. i. *omrežja iskanja* (ang. *search networks*). Diaspore so ena od oblik slednjih – tj. omrežij, ki članom omogočajo, da najdejo posameznike oz. organizacije z znanjem, ki ga sami potrebujejo, in sodelujejo z njimi. Države pošiljateljice tako predvidoma želijo spodbujati oblikovanje omrežij diaspor prek omogočanja ohranjanja stikov med visoko kvalificiranimi migranti samimi ter med njimi in domovino ter prek oblikovanja posameznih in korporativnih spodbud za njihovo ponovno vključitev v domače gospodarstvo (Kuznetsov in Sabel 2006). Omrežja iskanja so interdisciplinarna in medorganizacijska (Kuznetsov 2006b). Ker se ljudje povezujejo z ljudmi, s katerimi imajo skupne vrednote in norme,¹³³ imajo omrežja izseljencev velik potencial uspešnih povezav, zaradi česar lahko visoko kvalificirani izseljenci uspešno prispevajo k razvoju domovine, tudi če fizično niso doma (Pănescu 2004).

3.2.2 Struktura in vsebina omrežij znanja diaspor ter njun vpliv na prenos znanja

Na uspešnost in učinkovitost ustvarjanja znanja ter učinek prelivanja – tj. učenja od diaspore – lahko pomembno vplivata struktura in vsebina (lastnosti) omrežja (Rodan in Galunic 2004). Oddou in drugi (2009) ter Dumont in Lamaître (2005) opozarjajo, da je

---

¹³³ Sirmon in Lane (2004) trdita, da imajo razlike v poklicni kulturi (ang. *professional culture*) najbolj razdiralen učinek na primarne aktivnosti ustvarjanja vrednosti zavezništev, in sicer zaradi pomanjkanja skupnega osnovnega znanja in podobnih strokovnih izkušenj, ki ovirajo komunikacijo in ustvarjanje vrednosti prek sodelovanja (Lane in Lubatkin 1998). Pomanjkanje 'medfunkcijskega' in 'medspecializacijskega' znanja o določenem problemu lahko privede do nezadovoljivih rezultatov (Hoopes in Postrel 1999), čemur pa se je možno izogniti prek zagotavljanja zavedanja partnerjev o omejitvah in priložnostih področij izven njihovega strokovnega znanja (Hoopes in Postrel 1999). Prenos znanja (s povratnikov) Oddou in drugi (2009) tako opredelijo kot *komunikacijski proces*.

sposobnost prenosa znanja v kontekstu povratnikov oz. povratnih migracij (pa tudi izseljencev – vključno z diasporami – op. I. K.) odvisna od posameznikovih lastnosti, kot so strokovno znanje, omrežja in odnosi ter s službo povezani atributi v obliki položaja moči in odgovornosti, pa tudi od priložnosti za uporabo na novo pridobljenih spretnosti. Pričakovati dodano vrednost od družbenih vezi z akterji, ki le-te niso zmožni ustvarjati, je nesmiselno (Adler in Kwon 2002).¹³⁴

Gostota, centraliziranost in heterogenost odnosov v omrežju vplivajo na prelivanje znanja in informacij. Gostota odnosov naj bi bila zaradi podvajanja informacij med močno povezanimi partnerji negativno povezana s prenosom znanja in informacij (Burt 1992). Raznolikost znanja in informacij pa ni nujno koristna (Sirmon in Lane 2004), saj ovira komunikacijo (Hambrick in drugi 1996; Miller in drugi 1998). Poleg tega v gostih omrežjih zaradi majhnega števila alternativ izbor ni nujno optimalen, medtem ko v omrežjih z redkimi vezmi pomanjkanje poglobljenega znanja otežuje integracijo in implementacijo izbora (Eapen 2012).

Migracije, temelječe na gibanju posameznikov, kot so migracije delovne sile ali ubežnikov, vplivajo na *prevlado šibkih vezi* v družbenih omrežjih, saj ti migranti prispejo v državo sprejemnico kot posamezniki (brez družinskih članov ali prijateljev). Močne vezi so torej omejene, kar sili migrante, da sklepajo večino vezi s člani družbe gostiteljice. Migracije, ki temeljijo na selitvah družbenih enot (npr. družin) pa povzročijo prevlado močnih vezi – potreba po vezeh s člani družbe gostiteljice je manjša (Grieco 1998). Predpostavljam torej, da uspešnejši prenos znanja zagotavljajo migracije, temelječe na gibanju posameznikov in ne tiste, ki so osnovane na selitvah družbenih enot, saj prve izseljence bolj 'silijo' v mreženje s tujimi strokovnjaki, obenem pa so ti izseljenci zaradi močnih družinskih in prijateljskih vezi z domovino bolj motivirani za sodelovanje z le-to oz. za vključevanje v njena gospodarski razvoj in rast.

Nekateri akademiki trdijo, da se intenziteta odziva na dejavnike potiska in potega glede migracij razlikuje tudi glede na *spol migranta*. Družbena omrežja so npr. pomembnejša za ženske, ki se močneje zanašajo na sorodnike in prijatelje za pomoč, informacije, zaščito in vodenje na lokaciji bivanja (Docquier in drugi 2009). Morrison in drugi (2007) pokažejo, da večja vključenost žensk v mednarodne migracije vpliva na količino bodočih nakazil iz tujine, velikost eksternalij diaspore (npr. omrežni vpliv na trgovino, TNI,¹³⁵ difuzijo tehnologije),

---

¹³⁴ Migranti se vključijo v transnacionalne aktivnosti le, če imajo družbene in finančne vire za to (Nyberg Sørensen 2007b).

¹³⁵ Chen in drugi (2004) TNI obravnavajo kot omrežno dejavnost.

strukturo delovne sile in ostale prispevke v državo izvora. Ugotovijo, da ženske pošiljajo nakazila iz tujine čez daljša časovna obdobja kot moški migranti, pošiljajo večje količine sredstev daljnim družinskim članom in imajo drugačen vpliv na potrošnje gospodinjstev v državi izvora.

Motiviranost diaspore za vključenost v nacionalne politike in strategije je odvisna tudi od *trajanja izseljenosti* posameznika: s časom vezi diaspore z državo izvora postanejo manj intimne, kar – čeprav se to z razvojem tehnologij spreminja – kaže na potrebo po gojenju *vezi z drugo generacijo* (Kapur 2003). Tako gre za nagovarjanje dveh različnih ciljnih skupin: mladih državljanov druge generacije v tujini (ta je bolj pripravljena sprejemati tveganja) ter izseljencev, ki se približujejo upokojitvi in imajo pomembne specializirane veščine (te lahko država izkoristi vsaj na ravni polovičnega delovnega časa – predvsem gre za upokojene zdravnike, inženirje, znanstvenike in profesorje, ki bi radi državo izvora obiskali).¹³⁶ Pri prvi skupini je pomembno omogočanje kratkoročnih obiskov države izvora (npr. v obliki študijskih izmenjav, dela z nevladnimi organizacijami v socialnih sektorjih). V primeru upokojencev pa so prav nevladne organizacije in lokalne vlade najprimernejše za vzpostavitev mehanizmov z nizkimi transakcijskimi stroški, ki omogočajo koordinacijo in prečiščenje informacij za povezovanje strokovnih znanj upokojencev s specifičnimi institucijami (Kapur 2003).

Za transfer znanja niso pomembne zgolj selitve že kvalificirane delovne sile, pač pa tudi v literaturi pogosto spregledane *mednarodne migracije študentov*, ki so najmanj regulirana in omejena oblika migracij ter predstavljajo pomemben del mednarodnega gibanja kvalificiranih oseb (Rosenzweig 2006). V poročilu o trendih mednarodnih migracij iz leta 2001 so migracije študentov obenem obravnavane kot oblika pa tudi kot predhodnik kvalificiranih migracij. Študentje sodelujejo v gospodarstvu gostiteljice¹³⁷ prek raziskovalne dejavnosti ali pripravništev, njihove migracije pa lahko postanejo dolgoročne,¹³⁸ saj je lahko mednarodna izobrazba celo del migracijske strategije (SOPEMI 2001).

Države izvora se lahko prepustijo izobraževanju v tujini in tako fiskalno pridobijo (vsaj na kratek rok), izboljšajo povprečno kakovost terciarne izobrazbe in prihranke v proračunu investirajo v potencialno bolj produktivne dejavnosti od izobraževanja, lahko pa na ta način

---

¹³⁶ Državne strategije morajo za najučinkovitejši prenos znanja naslavljati obe skupini.

¹³⁷ Štiri glavne države sprejemnice mednarodnih študentov (ZDA, Avstralija, Kanada in Velika Britanija) sprejmejo skupaj več kot 525.000 študentov letno – skoraj polovico jih sprejmejo ZDA, ki usposobijo več mednarodnih kvalificiranih delavcev, kot jih obdržijo oz. pritegnejo (Rosenzweig 2006).

¹³⁸ Rosenzweig (2005) ugotovi, da v tujini izobraženi posamezniki – zaradi priznavanja izobrazbe in omrežij, ki jim pripadajo – z večjo verjetnostjo najdejo zaposlitev v državi usposabljanja. Sprva kratkoročno izseljevanje na ta način postane dolgoročno.

tudi dolgoročno izgubijo visoko kvalificirano delovno silo in poglobijo beg možganov (Docquier in Rapoport 2012). Patinkin (1968) postavi nacionalističen model, v katerem ugotavlja, da, kadar je potrebno usposabljanje v tujini, dveletno obdobje predstavlja najkrajše potrebno obdobje za aklimatizacijo, štiriletno obdobje pa je najdaljše obdobje, po katerem zelo verjetno obstajajo težave slabitve odnosa z domovino¹³⁹ oz. ponovnega prilagajanja ob vrnitvi. Študij v tujini naj bi tako za zagotavljanje uspešnega prenosa znanja potekal na podiplomski ravni (predvsem doktorski ali višji). Večje koristi bi nastale ob pošiljanju zrelih, že zaposlenih, poročenih ljudi v tujino, ki so bolj verjetno že zavezani razvoju domovine.

Ker empirična študija primerov ne obsega analize strukture in vsebine diaspor oz. omrežij izseljencev, to predstavlja priložnost za nadaljnje raziskave.

3.2.3 Ovire prenosa znanja z diaspor na državo izvora

Čeprav so diaspore prepoznane kot orodje prenosa znanja, pa slednjega otežujejo oz. ovirajo številni dejavniki. Antal in Wang (2006) na podlagi empirične študije v tri skupine strneta najpomembnejše dejavnike, ki ovirajo uporabo v tujini pridobljenega izseljenskega znanja v domovini,¹⁴⁰ in sicer so te:

1. pomanjkanje interesa, nezmožnost ali odpor rojakov, da bi doumeli pomen znanja, generiranega v drugačnem kontekstu;
2. odsotnost mehanizmov za aktivno zbiranje strokovnega znanja povratnikov ter pretvorbo le-tega v aplikativno in funkcionalno znanje v novem kontekstu; in
3. pomanjkanje primernih delovnih mest, ki ustrezajo izkušnjam in strokovnemu znanju povratnikov (ali izseljencev, ki tudi zaradi tega ostajajo v tujini – op. I. K.).¹⁴¹

Študije kažejo, da so ljudje bolj pripravljeni sprejeti znanje od zunanjega kot od internega tekmeca, saj interni tekmeci zanje predstavljajo večjo (percepirano) grožnjo. Stopnja percepirane grožnje za interne tekmece je negativno povezana s prenosom znanja, medtem ko je stopnja percepirane grožnje za eksterne tekmece pozitivno povezana z verjetnostjo prenosa znanja (Menon in drugi 2006). To pomeni, da obstaja možnost, da so se države oz. njihovi državljani bolj kot od lastne diaspore pripravljene učiti od tujcev, ki kot (fizično) oddaljena skupina predstavljajo manjšo grožnjo. Ponovno se pokaže pomen upravljanja percepcij in

---

¹³⁹ Delež študentov, ki v tuji državi, kjer se izobražujejo, tudi ostanejo, je sicer relativno nizek (Irwin v Rosenzweig in drugi 2006), vendar pa Collins (v Rosenzweig in drugi 2006) ob tem opozori, da se del tujih študentov, ki po študiju zapustijo ZDA kot državo izobraževanja v tujini, ne vrne nujno domov, pač pa se lahko naseli tudi v tretjih državah – torej ostane del izseljenske skupnosti.

¹⁴⁰ Avtorja analizirata povratnike, vendar pa študije, pojasnjene v nadaljevanju, kažejo, da podobno velja tudi za izseljence, ki ostanejo v tujini oz. diaspore.

¹⁴¹ Leta 2005/2006 je bilo približno 30 % visoko izobraženih izseljencev iz OECD držav prekvalificiranih (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

jasno komuniciranje nevrnitve oz. časovno močno oddaljene vrnitve diaspore za zmanjšanje percepirane grožnje te skupine. Iz tega izpeljem drugo hipotezo (H2): Izgradnja pozitivnih percepcij diaspore kot del strategije države izvora za vključenost diaspore v njen gospodarski razvoj je pozitivno povezana s prenosom znanja z diaspore na domovino, saj so se državljani bolj pripravljeni učiti od oddaljenih tekmecev brez nakazanega cilja bližnje vrnitve v domovino.

Ker je velik delež znanja, ki ga izseljenci pridobijo, t. i. tacitno znanje, se ga pogosto tudi izseljenci sami ne zavedajo, kar je dodaten izziv pri prenosu znanja. Poleg tega izseljenci težko identificirajo, kateri vidik znanja bi bil vreden prenosa, če jim ni znan strateški namen izseljenske naloge (Wei in Balasubramanyam 2006; Oddou in drugi 2009). Pomembno je torej, da država jasno opredeli vrednost izseljevanja in jo tudi komunicira diasporam.¹⁴² Izpeljemo lahko tretjo hipotezo (H3): Jasna komunikacija nacionalnih ciljev in pričakovanj od diaspore je pozitivno povezana s prenosom znanja z diaspore na domovino.

Poleg tega pri prenosu znanja zaradi socializacije v novo okolje (tako ob izselitvi kot povratku) pride do spremembe interpretacije pridobljenega znanja (Oddou in drugi 2009), kar lahko prenos znanja ovira ali pa potencialno vodi celo v njegov razvoj. To pa je odvisno tudi od pogojev za izkoristek v tujini pridobljenih znanj in izkušenj za razvoj domovine v državi izvora, kot so:

- informacije o institucionalnih iniciativah;
- politična stabilnost;
- izboljšani družbeno-ekonomski obeti;
- primerna infrastruktura;
- skupna vizija vloge diaspore;
- specifični instrumenti za vključenost le-te (Tejada in drugi 2013).

Migracije visoko kvalificirane delovne sile same po sebi torej ne pomenijo niti priliva niti bega možganov, pač pa so *priložnost* za države izvora (pa tudi sprejema), da predvsem za investicije v domovino močno motivirane diaspore pretvorijo v orodje prenosa znanja, ki temelji na vzdrževanju odnosov med izseljenci in državo. Prekinitev vezi med matično državo in njenimi izseljenimi državljani z visoko vrednostjo človeškega kapitala (tj. visoko izobraženo in kvalificirano delovno silo) za državo predstavljajo beg možganov (Patterson 2006) in tako *izgubo*, kar pomeni, da sta komunikacija s tem segmentom in vzdrževanje odnosov z njim ključna za ohranjanje visoke ravni človeškega kapitala ter posledično

---

¹⁴² 66 % vlad kot ključne komunikatorje z diasporami pri vključevanju teh v razvojne strategije uporablja *domača* združenja diaspor (International Organization for Migration 2005b).

gospodarske rasti in razvoja države. Država mora pri tem pokazati zanimanje za znanje, ki ga izseljenci oz. diaspore pridobijo v tujini: študija španske banke¹⁴³ je npr. pokazala, da je banka izrazila le malo interesa za znanje, ki so ga izseljenci pridobili v tujini, slednji pa so posledično čutili, da je njihovo znanje podcenjeno ali nezaželeno (Bonache in Brewster 2001). Nezanimanje banke za pridobljeno znanje je negativno vplivalo na transfer znanja. Podobno kot za prenos znanja z zaposlenih na podjetje je za uspešen prenos znanja z izseljencev na države izvora pomemben njihov *aktiven* pristop do diaspore – tudi prek t. i. strategij diaspore.

4 STRATEGIJE DIASPORE IN VLOGA DRŽAVE IZVORA PRI VKLJUČEVANJU DIASPORE V RAZVOJ GOSPODARSTVA

Strategije diaspore (ang. *diaspora strategies*) so integralni del sredstev, s katerimi globalizirajoča se ekonomija znanja postaja vladna (Larner 2007). Gre namreč za strategije, ki jih oblikujejo in implementirajo države v odnosu do svojih diaspor za doseganje oz. vzdrževanje njihove (večje) povezanosti z državo izvora. Čeprav so te strategije obstajale že pred 1960-imi, so večjo pozornost ponovno pridobile z interesom za transnacionalizem. Strategija diaspore je eksplicitna in sistematična politična (ang. *policy*) iniciativa (ali serija letih), ki je usmerjena k razvoju in upravljanju odnosov z diasporo. Lahko je bolj ali manj formaliziran in strukturiran program ali projekt. Gre za okvir, ki zagotavlja določeno raven koherentnosti med različnimi politikami diaspore, ki jih oblikujejo in implementirajo razne agencije (Ancien in drugi 2009).

Ancien in drugi (2009) zaradi kompleksnih vzorcev mobilnosti opozorijo, da morajo strategije diaspore preseči dojemanje skupin diaspor kot (delno) stalnih skupin v tujini. Pri tem avtorji zanemarijo, da je diaspora stabilna po kriteriju izseljenosti iz domovine, čeprav ni nujno ves čas naseljena v isti državi sprejema.¹⁴⁴ Že same selitve oz. potovanja diaspor so lahko orodje komunikacije med narodi in državami, posledično pa tudi prenosa znanja in gospodarske rasti.

---

¹⁴³ Več podobnih študij obstaja v (podjetniški) literaturi s področja (mednarodnega) upravljanja človeških virov, ki lahko predstavlja osnovo učenja o prenosu znanja z izseljencev ne le za podjetja, pač pa tudi za države. Glej npr. Milliman in drugi (1991) ter Bender in Fish (2000).

¹⁴⁴ Nacionalna strategija diaspore ne more biti opredeljena (zgolj) na podlagi države gostiteljice, saj se ta lahko spreminja oz. menja. Z razvojem diaspor čez čas se lahko njihovi člani ali naslednje generacije ponovno selijo, pri čemer ohranjajo povezave z domovino, s prvim krajem izselitve in prostori, kamor so bili relocirani ostali člani diaspore. Tako prostorskost diaspor postane še bolj kompleksna: geografija diaspore je osnovana na množici lokacij, ki so medsebojno povezane s stalno spreminjajočimi se omrežnimi odnosi (MacGaffey in Bazenguissa-Ganga 2000).

V 1990-ih je možnost strategije diaspore postala avtonomna in celovita, organizirana znotraj nacionalnih politik načrtovanja (Meyer in drugi 2001). Te nove strategije so vključevale poskuse ustvarjanja prenosa znanja prek stimuliranja razprave in deljenje informacij med geografsko razpršenimi visoko usposobljenimi izseljenci brez predhodnega poudarka na fizični selitvi. V poznih 1990-ih se je pojavil termin kroženja možganov, diaspore pa so bile prepoznane kot potencialno premoženje in ne gotova izguba (Meyer in Brown 1999; Brown 2000). Tehnološka partnerstva ter na medmrežju utemeljena profesionalna in znanstvena omrežja so bila tudi formalno opredeljena kot sestavni del strategij diaspore tako med nacionalnimi vladami kot mednarodnimi agencijami. Eksplicitno so jih začeli povezovati tudi z ambicijami po izgradnji na znanju utemeljene ekonomije prek restrukturiranja nacionalnih inovacijskih sistemov (Larner 2007). Če Ite (2002) na primeru afriških univerz pokaže, da je lahko strategija diaspore uporabna in uspešna strategija pretvorbe bega možganov v pritek možganov, Béatrice Séguin in drugi (2006) z empirično študijo pokažejo, da imajo vlade z močnimi politikami diaspore veliko število samoidentificiranih omrežij diaspor, ki se osredotočajo prav na prenos znanja med državo gostiteljico in domovino. Larner (2007) tako strategije diaspor opredeli kot sredstvo dostopa do novih ekonomskih priložnosti in nizov veščin v kontekstu na znanju utemeljene ekonomije.

V dokumentih politik številnih mednarodnih organizacij, nacionalnih vlad in gospodarskih razvojnih agencij so strategije diaspore danes integralni del vladne ideje (ang. *imaginary*), kjer podjetniški, globalno pomreženi subjekti ustvarjajo nove možnosti za gospodarsko rast in na ta način prispevajo k razvoju ekonomije, temelječe na znanju. V Novi Zelandiji se npr. strategije diaspore osredotočajo na mobilizacijo in povezovanje izseljenih strokovnjakov v imenu mednarodne povezanosti, gospodarskega razvoja, podjetništva in inovacij – in ne na njihov povratek domov (Larner 2007). Za gospodarski razvoj so namreč ključni tokovi idej, ki se pogosto gibajo z ljudmi (Spilimbergo 2012).¹⁴⁵

Pri tem lahko vlade vključenost diaspor spodbujajo prek podpore omrežjem, stimulacije komunikacijskih kanalov z državo izvora, ustvarjanja spodbudnega okolja oz. prek lajšanja mobilnosti in uporabe spretnosti. Za doseganje tega cilja (predvsem v kontekstu prenosa

---

¹⁴⁵ Migracije so pogosto del čezmejnega gibanja storitev in kapitala; dejanja državljanov, ki živijo v tujini pa imajo pogosto politične posledice, neproporcionalne z njihovim številom (tudi zaradi izobrazbe in spretnosti, ki jih pridobijo v tujini, akumuliranja finančnih sredstev in kultivacije vpliva na državo sprejema in njene zunanje politike v odnosu do njihove domovine) (Koslowski 2005). Koslowski (2005) zato opozori, da, čeprav se delovna sila ne giba tako močno kot dobrine in kapital, ne smemo zanemariti migracij kot dela internacionalizacije in minimizirati njihovega vpliva na domače politike.

znanja) so potrebni podrobno znanje o diasporah (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012), pa tudi:

- priznavanje članov (znanstvene) diaspore kot pomembne dobrine in promocija z njimi povezanih aktivnosti, podprta z dobro oglaševanimi politikami diaspore;
- primerno okolje za potrjevanje oz. preverjanje znanja in virov, prenesenih znotraj lokalnih družbeno-ekonomskih kontekstov (vključno s politično stabilnostjo in obvladljivostjo (ang. *governability*)); ter
- trajnostno vračanje (tj. kroženje in ne stalna vrnitev – op. I. K.) in nenehno utrjevanje transnacionalnega sodelovanja diaspore, ki morata biti zagotovljena prek izboljšav lokalne strukturne situacije (izboljšave vključujejo sistematično institucionalno zavezanost znanosti in raziskavam; ustvarjanje pogojev za dobre priložnosti zaposlitve in dostopa do virov in infrastrukture; zagotavljanje koherence med programi višje izobrazbe in potrebami na trgu dela; omogočanje prenosa spretnosti, pridobljenih v tujini ob vrnitvi – tj. zagotavljanje ujemanja zaposlitev in kvalifikacij ter zagotavljanje, da lahko preneseno znanstveno raziskovanje in znanje postaneta uporabna za lokalno družbo) (Tejada in drugi 2013).¹⁴⁶

Za doseg nacionalnih ciljev s pomočjo prenosa znanja z diaspore ter vključevanja njenih članov v gospodarski razvoj in rast države izvora sta zaradi spreminjajoče se narave diaspor in mobilnosti njihovih članov pomembna kontinuirano spremljanje potreb in želja diaspor ter povezovanje le-teh z nacionalnimi interesi države izvora – potrebna je na raziskavah diaspor in njihovih članov utemeljena strategija diaspore.

Za boljše razumevanje in posledično naslavljanje svojih diaspor (njihovih potreb, želja, teženj) nekatere države interakcijo z diasporami že utemeljujejo na raziskavah in posvetovanjih ter ustanavljajo raziskovalne enote, ki proučujejo diaspore¹⁴⁷ (npr. Fundacijo jamajške diaspore (ang. *the Jamaican Diaspora Foundation*) in Inštitut jamajške diaspore (ang. *the Jamaican Diaspora Institute*) kot operativni del fundacije; raziskovalne centre na

---

¹⁴⁶ Znanstvena omrežja so posebej dinamična in uspešna, kadar so povezana z določenim akademskim in podjetniškim okoljem (primer je Kitajsko-ameriško združenje za znanost in tehnologijo (ang. *the Chinese American Association for Science and Technology* – CAST), ki vzdržuje profesionalne in regionalne družbe v pomembnih podjetniških in poslovnih grozdih, kot je Silicijeva dolina (ang. *Silicon Valley*)). Omrežja so obenem bolj trajna in bogatejša, če so povezana z določeno univerzo (libanonska mednarodna mreža je npr. povezana z libanonsko ameriško univerzo) (Ionescu 2006).

¹⁴⁷ Zanesljivi podatki in informacije so ključne za uspešno vključitev diaspor v vladne razvojne programe. Najbolje je pri tem kombinirati domače (konzulate, ministrstva za zunanje zadeve, izobraževanje in pravosodje, nacionalne statistične urade, registre prebivalstva, cenzuse/popise prebivalstva in zaposlovalne agencije oz. urade) in zunanje vire (statistične oddelke mednarodnih organizacij, mednarodne pisarne popisa prebivalstva), pa tudi podatke države pošiljateljice (podatke o izhodu iz države) in sprejemnice (podatke o vstopu v državo in o rojstvih v tujini). Podatke zbirajo tudi nevladne organizacije diaspor (Ionescu 2006).

irskih in škotskih univerzah: Škotski center za študije diaspor na Univerzi v Edinburgu (ang. *the Scottish Centre for Diaspora Studies at Edinburgh University*); Globalni irski inštitut v Dublinu (ang. *the Global Irish Institute at University College Dublin*) itd.). Za uspešnejše komuniciranje in povezovanje s skupinami diaspor je namreč pomembno razumevanje ciljnih skupin. Tako lahko vsaka država oblikuje lastno tipologijo skupin diaspor in primerjavo le-teh (Ancien in drugi 2009). Gre za segmentacijo¹⁴⁸ za bolj targetirano komuniciranje z diasporami.

Da bi člani diaspore postali pomembni akterji v nacionalni politiki, osredotočeni na domovino, so pomembne povezave med družbenimi plastmi znotraj diaspore. Tako je za vključenost diaspor potrebno tudi razumevanje kontekstov, ki določajo oblikovanje diaspore. Analiza konteksta (kot del raziskav diaspor in izseljevanja nasploh) mora obsegati:

- stopnjo notranje delitve znotraj diaspore;
- osnovo delitev znotraj diaspore (npr. razred, etnično pripadnost, politično usmerjenost);
- stopnjo skupnostnega, elitnega ali aktivističnega zavedanja glede potrebe po povezavi z domovino – vključno s poskusi za spravo notranjih delitev;
- akterje, vključene, ko so vzpostavljene aktivne vezi z domovino; smer in naravo njihovih dejanj ter dinamiko, ki lahko nastanejo ob tem;
- stopnjo, do katere domača vlada spodbuja povezave z domovino;
- percepcijo izseljencev in beguncev v domovini; ter
- reprezentativnost organiziranih skupin diaspore za širše razvojne cilje transnacionalnega družbenega polja interesov domovine (Nyberg Sørensen 2007b).

Čeprav lahko države izvora beg možganov (na katerega je osredotočen večji del literature o izseljevanju (International Organization for Migration 2011)) vsaj delno nadomestijo z razvojem omrežij, ki spodbujajo *kroženje kvalificiranih delavcev* med državo izvora in sprejema (Organisation for Economic Co-operation and Development 2002)¹⁴⁹ – pri čemer so diaspore, ki so v preteklosti k nacionalnim gospodarstvom prispevale tudi brez spodbud (ali celo navkljub tem)¹⁵⁰ (Ionescu 2006), posebej pomembna ciljna skupina – le redke nacionalne razvojne strategije vključujejo omrežja izseljencev kot uradne partnerje vlad (Organisation for

---

¹⁴⁸ Večina diaspor ali migrantskih kolektivov je notranje razdeljena glede na čas in vzrok prihoda, družbena in politična ozadja, izkušnje in pozicije v državah gostiteljicah (Nyberg Sørensen 2007b).

¹⁴⁹ Filipović in drugi (2012) pokažejo na korelacijo med indeksom bega možganov in indeksom kapacitet za inovativnost države.

¹⁵⁰ Antal (2001) ugotovi, da so izseljenci (tj. zaposleni, preseljeni v tujino) – in ne podjetja; iniciatorji prenosa znanja.

Economic Co-operation and Development 2001; Ionescu 2006).¹⁵¹ Ker so prispevki izseljencev (tudi med močno intrinzično motiviranimi člani diaspore) pogojeni z institucionalnimi okviri, družbeno-ekonomskim in političnim okoljem, pa tudi s percepcijami, imidži, zaupanjem in družbeno identifikacijo tako v državi gostiteljici kot tudi pošiljateljici (Ionescu 2006), predstavljajo premalo oz. neizkoriščen potencial razvoja.

4.1 Politike in strategije države izvora za utrjevanje odnosa z njeno diasporo

Ker so migracijske politike utemeljene na suverenosti države (Bhagwati 2004; Chaloff in Lemaitre 2009), so za migrante primarno odgovorne države. Diaspora svojim članom namreč ne more zagotoviti enakih storitev in priložnosti, kot jih zagotavlja svojim državljanom država – diaspora ni zadostna alternativa egalitarnim državam blaginje (Wahlbeck 1998). Države tako ohranjajo odgovornost do izseljencev, ki ostajajo njihovi državljani, čeprav živijo v tujini. Odnosi držav z diasporo torej niso (zgolj) posledica nacionalnih strateških ciljev, pač pa njihove dolžnosti do svojih državljanov (Ancien in drugi 2009).¹⁵² Vzdrževanje jasno opredeljene povezave z diasporo postane nacionalna prioriteta in se postopno razvija v pomembno dobrino (ang. *asset*) – še posebej na gospodarski ravni (Dufoix 2003).

Da bi utrdila svoj odnos z diasporo, lahko domovina implementira različne *politike*, ki med drugim vključujejo tudi konzularne in diplomatske storitve (Ancien in drugi 2009).¹⁵³ Anketa Mednarodne organizacije za migracije med članskimi vladami organizacije je razkrila, da ima 76 % analiziranih držav konzularne storitve, namenjene interakciji z državljani v tujini. Konzulati so namreč v svojevrstnem položaju ocenjevanja potreb diaspor in snovanja partnerstev z drugimi akterji javnega in zasebnega sektorja (International Organization for Migration 2010b).¹⁵⁴ Konzulati in veleposlaništva igrajo ključno vlogo pri zbiranju podatkov

---

¹⁵¹ Možen vzrok za to je tudi problem legitimnosti oblikovanja nacionalnih strategij v odnosu do diaspor: za razliko od skupin, utemeljenih na principu etnične pripadnosti (ang. *ethnicity*), diaspora namreč *ni uradno priznana* s strani države (Peteet 2007).

¹⁵² Pojavljajo se razlike v kapacitetah držav oblikovati in implementirati migracijske politike: razlike običajno odsevajo relativno blaginjo in zgodovinske izkušnje držav (Global Commission on International Migration 2005).

¹⁵³ Rana (2011) govori o *diplomaciji diaspor* (ang. *diaspora diplomacy*), ki pa je ne opredeli. Opiše jo precej ohlapno: kot posebne procese, ki jih države izvora aplicirajo v odnosih z diasporo. Pravi, da norme in praksa diplomacije diaspor še niso jasno zastavljene, v prihodnje pa bi se lahko diplomacija diaspor razvila v večje vključevanje (inkluzivnost) teh skupin; poslušanje za njihove želje o storitvah domovine zanje; uokvirjanje politik na osnovi dolgoročnih izračunov, pri čemer bo diaspora pozitiven element v bilateralnih odnosih, ki ga bodo države uporabljale na odprt, dvosmeren način; iskanje inovativnih načinov vključevanja diaspore v aktivnosti z različnih področij, pomembnih za domovino (npr. znanosti in tehnologije); trud za izgradnjo povezav z zaporednimi generacijami diaspore kot stalnim dejavnikom koristi domovine; senzibilizacijo diplomatov za najboljše načine odnosov s člani diaspore na podlagi njihovih karakteristik, pri čemer morajo biti diplomati pozorni tudi na prekomeren angažma z diasporo.

¹⁵⁴ Pregled spletnih strani veleposlaništev in konzulatov 30 držav izvora z aktivnimi politikami diaspor kaže na široko konzularno prisotnost na ključnih destinacijah njihovih diaspor (Agunias 2009). Številne države so

o diasporah, zagotavljajo storitve za izseljence in vzdrževanje povezav z izseljenskimi skupnostmi (Ionescu 2006). Konzularne storitve vključujejo tudi podporo kulturnim aktivnostim in učenju jezika, lajšanje kratkoročnih in turističnih obiskov domovine za člane diaspore, zagotavljanje informacij o dogajanjih doma (o poslovnih in drugih priložnostih), implementacijo programov s področij izobraževanja in gospodarskega razvoja ipd. (Agunias 2009; Ancien in drugi 2009).

Za rezidenčne misije je posebej pomembno, da ostanejo v stalnem stiku z voditelji diasporičnih skupnosti in jih senzibilizirajo za ključna vprašanja v državi izvora, saj je z vidika države izvora celo bolj kot število članov diaspore v zakonodajnem telesu in na visokih položajih v administraciji pomembno, kolikšno politično moč imajo pripadniki diaspore, ki lahko (v državi sprejemnici in v domovini – op. I. K.) s pomočjo te moči spregovorijo o težavah in temah, ključnih za državo izvora. Diaspora lahko – kot skupnost, razpeta med domovino in državo sprejema ter vpeta v obe (op. I. K.) – igra neposredno in odprto vlogo v bilateralnih odnosih, ko skupina doseže kritično maso (Rana 2011). Rana (2011) pri tem opozori, da je politično naslavljanje diaspore delikatna naloga, ki najbolje deluje v obliki informiranja in osveščanja izseljenskih skupin o domačih vprašanjih in nagovarjanju teh k podpori, ki je transparentna in vzajemno koristna za obe državi – sprejemnico in pošiljateljico. Obenem opomni, da veleposlaništva ob fokusu na diaspore ne smejo povsem pozabiti na osrednje poslovne, akademske in kulturne akterje v državi sprejemnici.

Ob zmanjševanju števila (rezidenčnih) diplomatskih misij (te so – predvsem v majhnih državah – pogosto akreditirane za več držav) zaradi racionalizacije diplomacije (na predstavništvih je zaposlenih tudi manj diplomatov oz. osebja nasploh) in posledično manjšega neposrednega dostopa držav izvora do svojih izseljenskih skupnosti (Ionescu 2006; Mwangiru 2006; Berkovic 2012)¹⁵⁵ pa potencialno postajajo pomembnejše ostale politike držav izvora za utrjevanja odnosa z diasporo. Te politike obsegajo:

- podporo poslovnim omrežjem diaspore in sestankom, ustvarjanje specialističnih omrežij poslovnega znanja (ang. *specialist business knowledge networks*), vzpostavitev poslovnega mentorstva ali shem pripravništva za študente, gojenje

---

razširile diplomatsko prisotnost v državah z velikimi diasporami, potrebam in interesom diaspore pa se je prilagodila tudi sestava diplomatskega osebja (International Organization for Migration 2010b). Vsako etiopsko veleposlaništvo ima npr. diplomata, ki se ukvarja specifično z zadevami izseljencev (Ministry of Foreign Affairs of Ethiopia).

¹⁵⁵ Številne (manj razvite) države nimajo zadostnih finančnih in človeških virov za zagotavljanje storitev prek predstavništva v tujini – v teh primerih zagotovijo komplementarne storitve za diaspore nevladna združenja (Ionescu 2006).

poslovnih partnerstev, iskanje strokovnih nasvetov in usposabljanj, ki jih izvajajo profesionalci iz diaspore;

- politično lobiranje v državah gostiteljicah;
- razširitev in spoštovanje državljskih pravic (vključno z volilno pravico in s spodbujanjem sodelovanja na volitvah)¹⁵⁶ ter socialno pomoč diaspori v tujini (kadar so državljani v posebej ranljivem položaju: ranljive skupine vključujejo ostarele, bolne, migrante brez dokumentov, revne in nekvalificirane ter zapornike);
- ustvarjanje, spodbujanje in negovanje družbenih omrežij diaspore ter ustvarjanje ter spodbujanje informacijskih tokov in portalov, ki postajajo pomembna prioriteta politik;
- nagrajevanje pripadnikov diaspore, ki pomembno prispevajo domovini (Ancien in drugi 2009); ter
- vse številčnejše uvajanje ministrstev za izseljence in posebnih teles, ki se ukvarjajo s problematiko diaspor (Ionescu 2006).¹⁵⁷

Vladne agencije, ki delujejo kot vmesnik med državo in diasporo (ang. *interface*), obsegajo: ministrstva za zadeve diaspore, posebne pisarne znotraj ministrstev za zunanje zadeve ter iniciative in posebne pisarne znotraj veleposlaništev, predsedniških pisarn in tehničnih ministrstev (npr. za zdravstvo ali mikropodjetja) ter druge specializirane agencije (npr. agencije za promocijo izvoza ali investicij).¹⁵⁸ Nove organizacije in funkcije znotraj

---

¹⁵⁶ Mednarodna organizacija za migracije (International Organization for Migration 2004) v dokumentu o mednarodnih pravnih normah in migracijah opaza, da je dvojno državljanstvo vse bolj pogosto in da se je odnos držav do njega spremenil – od motečega dejavnika mednarodnih odnosov, ki naj bi bil prepovedan, da bi se izognili problemom lojalnosti in diplomatske zaščite, do spoznanja, da lahko ljudje vzdržujejo vezi z več kot eno državo brez pojava velikih meddržavnih konfliktov. Za dvojno državljanstvo so ponekod (npr. v Avstraliji in Indiji) lobirale tudi diaspore same. Volilna pravica jim namreč daje dostop do političnih odločitev v domovini in ponekod do zagovarjanja njihovih specifičnih interesov. Izseljenci so na ta način zastopani v civilnem in političnem življenju v domovini – to rezultira v opolnomočenju, boljšem družbeno-ekonomskem okolju v domovini in nadaljnjih spodbudah za vključenost. Nekatere vlade uvajajo posebne sheme za spodbujanje svobodnega gibanja ljudi, ki niso več državljani države izvora (tj. brez viz) – bodisi zaradi sprejema državljanstva države gostiteljice bodisi zaradi tega, ker so druga generacija migrantov. Pomembna spodbuda za vključenost diaspore je lahko pravica do kupovanja zemljišč in nepremičnin, podobno velja za prenosljive socialne pravice kot so pokojninske in zdravstvene koristi, ki pa so običajno predmet bilateralnih sporazumov o socialni varnosti med državo pošiljateljico in državami sprejema, zaradi česar migranti z željo po povratku običajno niso zajeti v te sporazume (Ionescu 2006; World Bank 2006).

¹⁵⁷ Norveška (Norgestinget), Finska (Ulksuomalaisparlamentti), Švedska (Utlandssvenskarnas parlament), Francija (Assemblée des Français de l'étranger) in Švica (Organisation des Suisses de l'étranger) so pred kratkim ustanovile izseljenske parlamente (ang. *expatriate parliaments*) za posvetovanje s svojimi diasporami glede domačih zadev in zadev diaspore. Indija je ustanovila globalni svetovadni svet predsednika vlade, ki sestoji iz Indijcev v tujini (ang. *the Prime Minister's Global Advisory Council of Overseas Indians*), in gosti dogodke, na katerih se dvakrat letno sestane z diasporo (en dogodek je v Indiji, en pa v tujini) (Ancien in drugi 2009).

¹⁵⁸ Vladne agencije, ki so za odnose z diasporo oz. izseljenci odgovorne v analiziranih državah, so navedene v poglavju 5.3.1.

obstoječih organizacij, ki medirajo med diasporami in domačimi vladami, vključujejo tudi nevladne organizacije in trgovinske zbornice (Brinkerhoff 2009).¹⁵⁹

Vlada spodbudno okolje za diaspore – ki tem daje dostop do položajev z avtoriteto in do družbeno spoštovanih položajev (tako z vidika vpliva na te pozicije kot tudi prevzemanja tovrstnih položajev), dostop do in možnost vpliva na odločevalce, dostop do informacij, nujnih za uspešnost pri doseganju določene agende oz. ki to podpirajo, ter ki jim daje legitimnost cilja in dostop do fizičnih virov (Brinkerhoff 2009) – zagotavlja prek: podeljevanja odlokov (ang. *mandating*), pospeševanja (ang. *facilitating*), financiranja (ang. *resourcing*), partnerstev (ang. *partnering*) in javne podpore oz. 'oglaševanja' s pomočjo znanih osebnosti (ang. *endorsing*) (Fox in drugi 2002; Brinkerhoff 2007).

Podeljevanje odlokov zajema zakonodajni in regulatorni okvir, ki se nanaša na diaspore (jim prek odgovornosti daje legitimnost) oz. vpliva nanje (od državljskih pravic, kot sta dvojno državljanstvo in volilna pravica, do osnovnih pravic, ki diasporam dovoljujejo pobude aktivnosti v domovini neodvisno od državnega nadzora). Z ukrepi *pospeševanja* vlada oblikuje spodbude za diaspore, kot so: prepoznavanje diaspor kot pomembnih volivcev (ang. *constituents*); izboljševanje njihovega življenja v tujini; omogočanje mreženja med skupinami diaspore; organizacija vrhov diaspore in diplomatskih obiskov; oblikovanje specializiranih agencij in iniciativ za posredništvo z diasporo; spodbude za izgradnjo kapacitet za akterje javnega in zasebnega sektorja, da bi sodelovali z diasporami; ter omogočanje dostopa diasporam do informacij glede politik, programov in potreb po kapacitetah v razumljivih jezikih in enostavno dostopnih formatih. Ključna dejavnika spodbude, na katera pa imajo vlade domovine omejen vpliv, sta varnost bivanja članov diaspore v družbi gostiteljici in svoboda gibanja. Vlade se kljub omejitvam lahko vključijo v podporno diplomacijo (Brinkerhoff 2009).

Financiranje lahko vključuje neposredno javno financiranje (investiranje v razvoj podjetij diaspore ali podpora filantropiji diaspore), ustanovitev finančnih spodbud, ki promovirajo prispevke diaspore (davčne in carinske politike, ki izvzamejo iniciative diaspor). *Partnerstva* po drugi strani pomenijo, da se vsak akter, ki nekaj prispeva, strinja z implementacijo izbranih projektov in zagotovi dodatne olajšave, kadar je to potrebno. Gre za vlogo, ki vlado vpelje v odnos z diasporičnimi organizacijami, utemeljen na skupnih interesih in deljenih koristih na podlagi komparativnih prednosti partnerjev.¹⁶⁰ Vlada lahko vzpostavi mehanizme in postopke, ki javnim entitetam dovoljujejo vstop v partnerske sporazume z diasporičnimi organizacijami

---

¹⁵⁹ Glej tudi poglavje 5.3.3.

¹⁶⁰ Glej tudi Brinkerhoff (2002).

(tudi z namenom prenosa znanja). Prav tako lahko vlada sama vstopi v bolj obsežna partnerstva s člani diaspore, ki lahko imajo rezultate na nacionalni ravni oz. ravni načrtovanja (tudi za nacionalni razvoj) (Brinkerhoff 2009).

Javna podpora obsega ukrepe, ki publicirajo, hvalijo in spodbujajo posamezne člane diaspore in organizacije diaspore. Vladna vloga se v tem primeru nanaša na utrjevanje kulturnih vrednot in vpliv na stališča: vlada na ta način potrjuje vrednost članov diaspore za družbo v domovini, utrjuje njihovo legitimnost gradnikov domovine oz. volivcev in razvojnih akterjev ter prispeva k njihovemu družbenemu statusu. Ti ukrepi članom diaspore primarno zagotavljajo družbene in moralne vire moči (Brinkerhoff 2009).

Vlade v navedenih petih skupinah ukrepov uvajajo tudi specifične ukrepe, usmerjene k prenosu znanja z diaspore na domovino. Tako npr. v fazi podeljevanja odlokov zagotavljajo priznavanje tuje izobrazbe in v tujini pridobljenih kvalifikacij;¹⁶¹ v fazi pospeševanja med javnimi uslužbenci gradijo kapacitete za sodelovanje z izobraženo oz. kvalificirano diasporo, identificirajo potrebe po kapacitetah, organizirajo delegacije diaspore in znanstvene konference; pri financiranju zagotavljajo nadomestila oz. nagrade za prenos znanja z diaspore, denar v podporo raziskovanju in razvoju (ang. *research and development* – R&D) med diasporo, uvajajo bonitete, kot so spodbude in zniževanje stroškov storitev (izposojanja avtomobilov, telefonskih storitev ipd.); v okviru partnerstev vlade nudijo podporo ustanavljanju alumni združenj in strokovnih združenj diaspore, vključevanje članov diaspore v parlamentarne odbore in posebne sektorske oz. tehnične enote; medtem ko v okviru javne podpore zagotavljajo publiciteto o pomenu prenosa znanja z diaspore, priznavanje prispevkov na vrhovih diaspore in v diplomatskih delegacijah, podeljujejo nagrade in priznanja, organizirajo natečaje in tekmovanja, spodbujajo medijsko poročanje o dosežkih članov diaspore ipd. (Brinkerhoff 2009).

Gamlen (2006) opredeli tri tipe visoke ravni politike vpletenosti diaspore:

1. politike izgradnje kapacitet, osredotočene na diskurzivno izgradnjo državocentrične transnacionalne družbe in razvoj niza temu prilagojenih državnih institucij;
2. razširitev pravic na diasporo;
3. črpanje dolžnosti od diaspore, ki temelji na premisi dolžnosti lojalnosti izseljencev legitimnemu suverenu.

---

¹⁶¹ Pri priznavanju izobrazbe, pridobljene v tujini, obstajajo razlike med univerzami in državami. Na Univerzi v Ljubljani obstaja npr. več primerov, ki kažejo na oteženost sprejemanja Slovencev z doktorati, opravljenimi v tujini, na matična mesta, medtem ko nekatere druge evropske univerze uvajajo pravilo za kroženje znanja (Univerza Bocconi v Milanu npr. omogoča zaposlitev posameznikom, ki so vsaj en naziv pridobili v tujini) (Jaklič 2014).

Uspešen angažma diaspore skoraj vedno zahteva koncentriran trud za izgradnjo kapacitet, saj vlade kljub prepoznanemu pomenu vključenosti diaspor običajno nimajo kapacitet za oblikovanje in implementacijo uspešnih politik pomenljivega obsega. Dva ključna izziva vlad držav izvora in sprejema pri angažiranju diaspor sta: pridobivanje zadostnih finančnih sredstev ter izboljševanje tehničnega znanja in izkušenj (ang. *know-how*) (International Organization for Migration 2010b). Pomembno je oblikovanje institucionalne in družbeno-ekonomske klime, ki spodbuja vključenost diaspor, posebna pozornost pa mora biti namenjena temu, da politiko diaspore spremlja močna razvojna politika v državi izvora (Ionescu 2006; International Organization for Migration 2010b).

Za izgradnjo kapacitet lahko vlade izberejo eno od naslednjih strategij:

1. oblikovanje inovativnih institucij in programov (kvazivladne institucije; sklad socialne varnosti, ki ga upravlja vlada, financirajo pa migranti oz. njihovi zaposlovalci – zagotavlja storitve kot so orientacijski seminarji pred odhodom, posojila, vrnitev v primeru izrednih razmer, življenjsko in zdravstveno zavarovanje, pomoč pri ponovni integraciji; svet diaspore (ang. *diaspora council*) kot pomemben vir povratnih informacij od diaspore in o njej, kontaktov, financiranja, idej; med programi je zanimiv t. i. povezovalni sklad (ang. *matching fund*) – primer posebnega sklada oz. sheme, po kateri različne ravni vlade dodelijo dolar ali več za vsak dolar, ki ga migrantska organizacija investira v svojo skupnost);
2. kapitalizacijo obstoječih vladnih struktur in znanja, akumuliranega drugod (tj. pomembna strategija predvsem za vlade z omejenimi viri, ki lahko npr. izkoristijo obstoječe konzularne mreže in tvorijo povezave z drugimi vladnimi pisarnami na nacionalni in lokalni ravni; države lahko oblikujejo medvladne odbore ali podprejo iniciative diaspor na ravni lokalne vlade za ustvarjanje sinergij);
3. iniciacijo in vzdrževanje partnerstev z zunanjimi akterji (javno-zasebna partnerstva, partnerstva med domovino in državami sprejema,¹⁶² povezovanje z državami pošiljateljicami migrantov, ki je relativno nova strategija, povezovanje vlad z mednarodnimi organizacijami za spodbujanje vrnitev kvalificirane delovne sile ipd. (Wickramasekara 2002)) (International Organization for Migration 2010b). Pomembni partnerji pri vključevanju diaspor so lahko trgovinske zbornice – sploh tiste z bilateralnimi vezmi (Ionescu 2006).

---

¹⁶² Strategije držav gostiteljic lahko spodbujajo transnacionalno sodelovanje, lahko pa razvijejo celo strategije sorazvoja (ang. *co-development strategies*), osnovane na dvojnem članstvu organizacij diaspor v domovini in gostiteljici, zaradi česar lahko služijo interesom obeh držav (srbsko-nemški forum je npr. ustanovljen na osnovi sočlanstva Srbov in Nemcev za promocijo trgovinskih povezav med državama) (Ionescu 2006).

Strategije, ki jih država izvora uporabi za angažiranje diaspore, so odvisne tudi od pogojev v državi izvora in razpršenosti diaspore oz. stopnje njene sofisticiranosti (Kuznetsov 2006b). Kuznetsov (2006b) na podlagi tega opredeli več *strategij vključevanja diaspore*:

1. V primeru neugodnih pogojev v državi in sofisticirane diaspore je potrebno vzpostaviti *demonstrativne projekte*, diasporo pa najprej pretvoriti v omrežje iskanja in šele kasneje njene člane v neposredne investitorje, filantropo in ponudnike znanja.
2. Če so pogoji v državi neugodni, diaspora pa razpršena, postane pomembno vključevanje posameznega člana diaspore v *širši politični dialog*, saj organizirana omrežja praktično ne obstajajo.
3. Pri zmerno ugodnih pogojih in sofisticirani diaspori je ključna uporaba diaspore kot odskočne deske za *prehod k vrednostnim verigam, ki so intenzivne v znanju* – učinek diaspore je v teh pogojih največji. Izseljenci obstoječe domače zgodbe uspeha povežejo s pomembnimi nišami v globalnem gospodarstvu.
4. Kadar so pogoji zmerno ugodni, diaspora pa je razpršena, je najprimernejša strategija osredotočanje na omrežja diaspor kot *omrežja iskanja* in na *inženiring zgodb uspeha* za ustvarjanje kredibilnosti. Vrnitev izseljencev (čeprav je na agendi) je le redek pojav.
5. V idealnih razmerah ugodnih pogojev v državi in sofisticirane diaspore so omrežja slednjih uporabljena kot ključni vir *prehoda h gospodarstvu, temelječemu na znanju*. Poteka živahno kroženje možganov in obsežno vračanje talenta – pogoji v državi in diaspore se ciklično sorazvijajo. Nastajajo sinergije med iskalno vlogo diaspor in njihovo neposredno vključenostjo v domovino: diaspore razvijajo in implementirajo projekte.
6. Če so pogoji v državi ugodni, diaspora pa je razpršena, slednja postane *vstopna točka za rast*, intenzivno v znanju.

4.2 Ravni in načini spodbujanja vključenosti diaspore v gospodarski razvoj države izvora

Države lahko izseljevanje spodbujajo ali državljanje od njega odvračajo, lahko ga razumejo kot obliko razpršenega ambasadorstva (širitev civilizacije ali avantgardnih investicij v tujino), kot beg virov ali izdajstvo (Green in Weil 2007).¹⁶³ Patterson (2006) pojasnjuje, da se tudi

---

¹⁶³ Litva in Jamajka spodbujata vrnitev migrantov, Čile, Avstralija in Nova Zelandija so osredotočeni na ustvarjanje poslovnih omrežij diaspore (ang. *diaspora business networks*), ki lahko pomagajo domovini, medtem

stopnja sodelovanja med diasporo in domovino razlikuje od države do države: tako variira od popolne odsotnosti vsebinske koordinacije med vladnimi uradi ali kvazivladnimi institucijami in voditelji organizacij, ki jih pretežno sestavljajo člani diaspore – med obema skupinama je lahko odnos celo sovražen; do institucionaliziranega strateškega sodelovanja med obema skupinama, ki je rezultat kombinacije visokega občutka sočutja, solidarnosti, dolžnosti in dobička, ki naj bi bil ustvarjen na drugi strani spektra.¹⁶⁴

Ločimo pet *ravni vpletenosti* države izvora v odnos z diasporo:

- država je odsotna (ang. *absent*): oblikovanje vezi med domovino in diasporo je prepuščeno trgu ali avtonomnim družbenim, kulturnim in političnim gibanjem, diaspora se v odnosu do domovine organizira sama;
- država ja skrbnica (ang. *custodian*): država neguje, varuje oz. ščiti, regulira in nadzira nove in nastajajoče povezave znotraj diaspore;
- država je babica (ang. *midwifery*): država identificira potencialno udejstvovanje in voditelje ter jih mobilizira in kultivira, a lastništvo prepušča diaspori;
- država je mož (ang. *husbandry*): država sodeluje in daje oz. vrača energijo obstoječim organizacijam in omrežjem diaspore;
- država je ustvarjalka (ang. *demiurge*): država neposredno ustvari in vodi iniciative in omrežja diaspor (Ancien in drugi 2009).¹⁶⁵

Dufoix (2003; 2008) za razliko od pogleda petih ravni vpletenosti države upošteva, da je *aktiven* partner v odnosu med domovino in izseljensko skupnostjo tudi diaspora in ne le država.¹⁶⁶ Tako postavi okvir za primerjavo odnosov med domovino in njenimi razpršenimi populacijami (tj. diasporami in drugimi izseljenci), v katerem opredeli idealen tip s štirimi stiliziranimi komponentami (komponente variirajo glede na čas in prostor, lahko pa se celo prekrivajo), ki se medsebojno razlikujejo po treh oseh: (1) odnosu do obstoječega režima; (2)

---

ko imajo Irska, Indija in Škotska različne (bolj pluralne) pristope v odnosu do svojih diaspor, ki vključujejo podporo iz tujine oz. čezmorsko podporo, nakazila iz tujine, filantropijo in poslovne vezi (Ancien in drugi 2009).¹⁶⁴ Številne države – med njimi Italija in Grčija – imajo pomembne izkušnje na področju upravljanja diaspor. Tako mnoge države (sistematično) proučujejo strategije bolj izkušenih držav in se od njih učijo (International Organization for Migration 2010b).

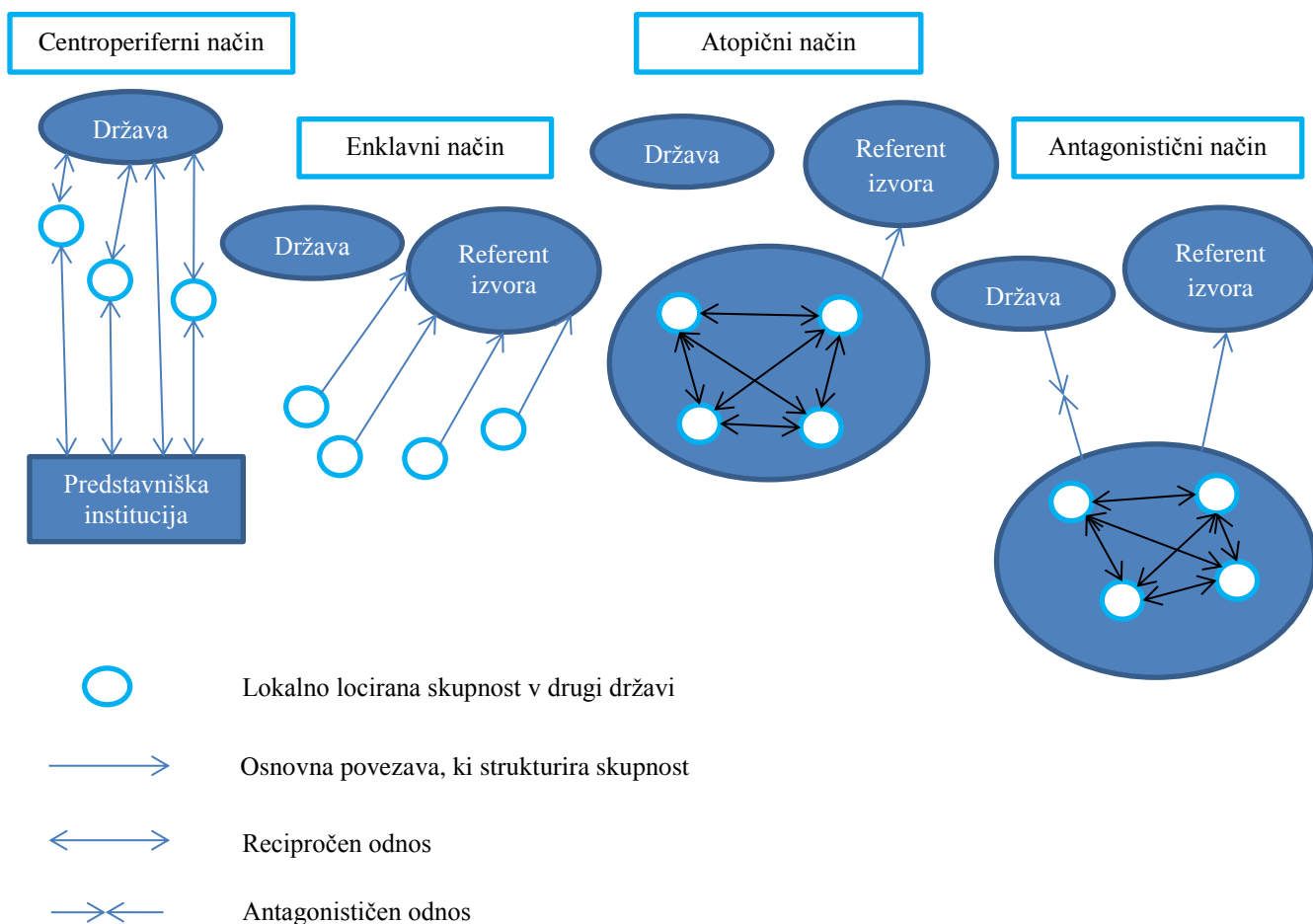
¹⁶⁵ Portes in drugi (2001) izpostavijo vse večjo vpletenost države pošiljateljice in njene vlade pri promociji in vodenju transnacionalnih iniciativ in investicij njenih diaspor.

¹⁶⁶ Primer Nove Zelandije kaže, da strategije diaspore niso nujno zgolj državno vodene, temveč so kolektiven in ponavljajoč se (iterativen) proces med vladnimi agencijami in organizacijami izseljencev (Larner 2007). Dayton-Johnson in drugi (2007) državam sprejema predlagajo naslednje ukrepe, ki kažejo na dojemanje migrantov kot aktivnih partnerjev držav (to velja tudi za države pošiljateljice v njihovem odnosu do diaspor): zadostno financiranje v podporo organizacijam in omrežjem migrantov, vključevanje migrantskih organizacij v procese oblikovanja politik in poglobljanje sorazvijanja iniciativ, ki sodelujejo z migracijskimi organizacijami za implementacijo razvojne politike sodelovanja.

odnosu do referenčnega izvora, ki je ločen od države ali identitete; ter (3) medpolarnosti posameznikov, skupin in skupnosti (glej Sliko 4.1):

- centroperiferni način (ang. *centroperipheral mode*): država izvora je nadzorna sila, ki povezuje domovino in izseljenske oz. emigrantske kolektivitete, vendar z majhno ali nično povezavo med kolektivitetami samimi (ključno vlogo igrajo veleposlaništva, konzulati, kulturni centri, izobraževalne ustanove, združenja izseljencev – pogosto pod okriljem nacionalnih združenj v tujini; država lahko ustvari ali podpre tudi organizacijo, ki ta združenja povezuje med seboj za zagotavljanje predstavništva državljanov) – povezave temeljijo na formalni vezi narodnosti;
- enklavni način (ang. *enclaved mode*): izseljenske kolektivitete črpajo iz vere v skupen izvor, a brez truda, (pozitivno ali negativno) usmerjenega k domovini, ali državne intervencije za nadzor. Kolektivitete so lokalne (običajno na ravni mest) z malo ali nič menjavami čez populacije oz. vozlišča – povezave temeljijo na skupni identiteti;
- atopični način (ang. *atopic mode*): izseljenske kolektivitete črpajo iz vere v skupen izvor, a brez truda, (pozitivno ali negativno) usmerjenega k domovini, ali državne intervencije za nadzor. Tokovi (idej, ljudi in virov) so razširjeni čez izseljenske kolektivitete (transdržavno);
- antagonistični način (ang. *antagonistic mode*): izseljenske kolektivitete črpajo iz vere v skupen izvor, da bi se organizirale *proti* državi izvora (ne priznavajo legitimnosti trenutnega režima). Tokovi (idej, ljudi, virov) se širijo čez emigrantske kolektivitete za izvajanje pritiska proti domovini.

Slika 4.1: Štirje moduli strukturiranja kolektivne izkušnje v tujini

Vir: Dufoix (2003, 65).

Dufoix (2003) upošteva, da populacije, ki živijo v tujini (in so ali niso povezane glede na nacionalnost), nimajo nujno skupnega referenta izvora (ang. *referent-origin*); načini (ang. *modes*) pa ne obstajajo v čisti obliki, temveč so pogosto za večjo uspešnost kombinirani; možni so tudi prehodi med načini, zaradi česar ne gre za tipologijo. Tak okvir je pomemben predvsem, ker kaže, da povezave med državami in njihovimi izseljenci postajajo sistematizirane, goste in večkratne (Meyer in Brown 1999).

4.3 Ovire uspešnosti vladnih politik za vključenost diaspore v gospodarski razvoj države izvora

Vladna motiviranost za vključevanje diaspor v gospodarski razvoj domovine in njihova pripravljenost vzpostavljanja partnerskega odnosa z izseljensko skupnostjo oz. njenimi določenimi segmenti ne pomeni nujno uspešnosti politik in strategij diaspore ali posameznih aktivnosti, ki se osredotočajo na izseljence. Uradni vladni programi za mobilizacijo diaspore z

namenom doseganja razvoja se namreč soočajo z *izzivom legitimnosti*, saj iniciative diaspor običajno obstajajo pred temi programi, skupine diaspor pa pogosto delujejo kot skupine pritiska, zaradi česar so nerade vpletene v skupne aktivnosti z vlado (Ionescu 2006).¹⁶⁷ Veliko prispevkov diaspore za razvoj držav izvora namreč poteka prek organizacij diaspore, ki so po definiciji nevladne.¹⁶⁸ Kot člani razširjene civilne družbe lahko tako v domovini člani diaspore igrajo vloge, značilne za civilno družbo in nevladne akterje nasploh, kot so: opravljanje storitev, agregacija interesov in zastopništvo (sebe ali domovine) ter zagovorništvo politik in nadzor (ang. *monitoring*) (Brinkerhoff 2009).

Za izgradnjo partnerstev z diasporami in njihovo vključitev v produktiven dialog (kar je dolgotrajen in kompleksen proces) lahko vlade sicer oblikujejo posebne institucije, odgovorne za delo z diasporami. Diverzifikacija institucij pa predstavlja dodatne *probleme interne koordinacije*. Poleg tega so *številni programi in institucije relativno novi* in je njihov učinek na prispevek diaspor težko oceniti (Ionescu 2006). Tako kot institucije tudi *politike vključevanja diaspore* (ang. *diaspora engagement policies*) *niso nujno del unitarne, koordinirane strategije*, temveč gre za konstelacijo institucionalnih in zakonodajnih ureditev ter programov, ki nastanejo v različnih časovnih obdobjih, iz različnih razlogov in delujejo različno dolgo, na različnih ravneh znotraj domovine. Ne gre torej za politike v pravem pomenu besede (Gamlen 2006).

Pogosto težavo predstavlja *pomanjkanje trajnostne zavezanosti znotraj vlad*: številne vladne iniciative, povezane z diasporo, so kratke in odvisne od podpore centralne vlade, ki pa lahko variira od režima do režima. Pomanjkanje kontinuitete – to se odraža tudi v neposodobljenih spletnih straneh, ki propadejo kmalu po prehodu njihovih pogosto prostovoljnih ustanoviteljev na nove iniciative (Barré in drugi 2003; Ionescu 2006) – ovira institucionalno učenje, ki je kritično za izgradnjo strokovnega znanja (International Organization for Migration 2010b).

Strategija diaspore pa niti *ni nujno oblikovana na ravni države*: aktivno vključene v oblikovanje te strategije so (lahko – op. I. K.) različne ravni države (lokalna, regionalna, nacionalna in/ali supranacionalna raven vlade). Tudi če ostane določena zgolj na nacionalni ravni, ima lahko strategija diaspore različne učinke na različne dele države (pomembni sta npr. regija izvora in regija, ki predstavlja poslovne priložnosti ipd.) (Ancien in drugi 2009).

---

¹⁶⁷ Nekateri avtorji trdijo, da so številni z diasporo povezani in razvojni uspehi doseženi predvsem zaradi svoje nevidnosti za vlade. Pretvorba diaspore in razvoja v bolj eksplicitno agendo bi lahko te napore pretvorila v bolj ulovljive ali ustrezne (ang. *co-optable*) za vlade (Brinkerhoff 2009).

¹⁶⁸ Tako lahko pri obravnavi diaspor uporabimo literaturo o odnosih med nevladnimi organizacijami in vlado (Brinkerhoff 2009).

Številna združenja v mestih pa npr. obidejo centralno vlado in delujejo neposredno z lokalnimi vladami, saj so lahko zaradi koristi na lokalni ravni lokalne vlade pripravljene lobirati za bolj ugodne politične okvire in izpolnjevanje obljub diaspori tudi na nacionalni ravni (Brinkerhoff 2009).

Kuznetsov (2006b) identificira tri paradokse, povezane z omrežji diaspor:

1. Najtežje je opredeliti, kdaj je vloga diaspor najpomembnejša.
2. Čeprav sta stopnja in moč talenta v tujini pomembna, je kritična kapaciteta institucij domače države za uporabo tega talenta.
3. V redkih uspešnih primerih vključevanja diaspore gre za spontano vključenost in ne za načrtovano intervencijo. Srečna naključja so pomembnejša od vladnih posredovanj.

Ti paradoksi kažejo, da vključenost diaspor ni (nujno) povezana zgolj s politikami in strategijami, ki se nanašajo neposredno nanje, pač pa morajo biti za doseganje pozitivnih učinkov migracijske politike dopolnjene tudi s primernimi politikami na drugih področjih, ki imajo vpliv na mednarodne migracije oz. na katera vplivajo migracije (Global Commission on International Migration 2005). Brez pravega ekonomskega okolja in razvojnih politik mednarodne migracije pošiljajoča območja spremenijo v *vrtce in domove za ostarele* – namesto da bi ustvarile dinamične ekonomije, ki lahko čez čas ponudijo privlačne alternative migracijam (Generalna skupščina Združenih narodov 2006). Ni torej dovolj, da država (ali regija) zgolj spodbuja nakazila iz tujine ali povratne migracije, ki so uspešne predvsem pri starejši (delovno neaktivni) populaciji izseljenske skupnosti.

Pomembno je npr. povezovanje (i)migracijske politike z zunanjo politiko, politikami razvojnega sodelovanja, regulacijo in deregulacijo trga dela, izobraževanjem in razvojem delovne sile ter utrjevanjem notranjih in delovnih standardov za zagotavljanje zelenih rezultatov (Dayton-Johnson in drugi 2007). Globalna komisija za mednarodne migracije predlaga povezovanje države in zasebnega sektorja pri možnih programih začasnih migracij kot orodju naslavljanja gospodarskih potreb v državi izvora in naselitve, poleg tega zaradi prepletenosti področij spodbuja dialog med uradniki in strokovnjaki na področju mednarodne trgovine in mednarodnih migracij (Global Commission on International Migration 2005). Država pa mora predvsem upoštevati aktivno vlogo diaspore. Kot iskalka diaspora odpira vrata in kreira povezave, medtem ko morata vlada in zasebni sektor v domovini (in ne člani diaspor) inovativne projekte, ki jih diaspora pomaga oblikovati,¹⁶⁹ implementirati. Šibke in premalo razvite institucije v domovini diaspore same sicer lahko kompenzirajo s

---

¹⁶⁹ Filipović in drugi (2012) predstavijo model t. i. virtualne univerze diaspore, ki je prostor, v katerem so prek aktualizacije potencialnega (znanstvenega in tehnološkega) znanja ustvarjene nove rešitve.

komplementarnimi aktivnostmi, ki institucije utrdijo, ne morejo pa biti njihovi substituti (Kuznetsov 2006b).

5 PRIMERJALNA ŠTUDIJA IZBRANIH PRIMEROV

V nadaljevanju se osredotočim na strategije in politike, ki jih v odnosu do svojih diaspor oz. do izseljencev nasploh uporabljajo izbrane države analize, in sicer Avstrija, Estonija, Irska in Slovenija, ki so, poleg tega da so vse majhne države in članice EU, tudi članice Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (ang. *Organisation for Economic Co-operation and Development* – OECD). Znotraj OECD območja migracije še vedno dosegajo visoke številke – čeprav predstavljajo manjši delež globalnih selitev kot v preteklosti (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012). Na začetku poglavja povzamem in interpretiram obstoječe kvantitativne kazalnike migracij, pri čemer upoštevam njihove omejitve.

Ocenjevanje števila članov diaspor, posledično pa tudi analiza diaspor ter priprava politik in strategij diaspor so namreč oteženi tako zaradi težke ulovljivosti migracij (registracija stalnega prebivališča izseljencev v tujini v domovini običajno ni obvezna¹⁷⁰ – to velja tudi za analizirane države; poleg tega pa niti pri registriranih izseljenih državljanih ni nujno znano, kje imajo stalno prebivališče, kar otežuje strateško in targetirano komunikacijo z njimi) kot tudi pomanjkanja jasnih in (mednarodno) enotnih definicij ključnih terminov, kot je npr. pojem narodnosti. Tako se med ocenami števila izseljencev pojavlja velik razpon: če je število avstrijskih izseljencev ocenjeno na 497.000 oseb, od katerih jih je 330.000 (prostovoljno) registriranih pri predstavništvih, okrog 251.000 jih ima volilno pravico, več sto tisoč pa je oseb, ki so Avstrijci po srcu (nem. *Herzensösterreicher*), a nimajo avstrijskega državljanstva, se ocene estonskih izseljencev gibajo med manj kot 80.000 in 200.000,¹⁷¹ irska diaspora pa naj bi vključevala med štirimi in 70 milijoni ljudi (Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten 2011; Antsu 2013; Madden 2013; Žigon 2013a).¹⁷² V

---

¹⁷⁰ Posledica neobvezne registracije bivališča v tujini je tudi pomanjkanje ali neobstoj raziskav o vzrokih za nepovezovanje z izseljensko skupnostjo, saj je ta segment izseljencev neidentificiran oz. države izvora niti ne vedo, da ti izseljenci obstajajo (Žigon 2013a). Izseljence države pogosto identificirajo kar po principu snežne kepe (Lukšič-Hacin 2014).

¹⁷¹ V tujini živi 87.330 estonskih državljanov (Estonia.eu 2013), dejansko število pa je verjetno vsaj dva- do trikrat večje od navedenega (Höbemägi 2012). Aho Rebas (v Höbemägi 2012), predstavnik svetovnega sveta Estoncev, ocenjuje, da v tujini živi okrog 200.000 ljudi, ki se sami opredeljujejo kot Estonci, od teh pa jih ima približno 125.000 tudi estonsko državljanstvo.

¹⁷² Približno en milijon je izseljenih Ircev, ki so se rodili na Irskem, trije milijoni izseljencev imajo irske potne liste, vseh članov diaspore pa naj bi bilo okrog 70 milijonov (GlobalIrish.ie).

Sloveniji analiz števila izseljencev ali njihove izobrazbe ni (Lukšič-Hacin 2014).¹⁷³ Kljub temu naj bi izven meja Republike Slovenije (RS) po nekaterih ocenah živelo okrog 500.000 oseb slovenskega porekla (Žigon 2013a).

Beleženje statistik in njihovo primerljivost otežujejo tudi neenotne definicije terminov kot so državljan, pripadnik naroda, izseljenec ipd. Tako se pojavljajo razlike pri opredeljevanju spremenljivk v cenzihi (ti predstavljajo glavni način beleženja statistik o izseljencih). Vprašanja o narodnosti lahko npr. v določeni državi dopuščajo en odgovor – kljub potencialnemu izvoru posameznika iz mešane družine; v spet drugi več – po možnosti rangiranih – možnih odgovorov, ki tako temeljijo na samoopredelitvi posameznika. Ta pogosto zaradi neurejenosti področja tudi sam narodnost enači z državljanstvom, na njegove odgovore o narodnosti pa lahko močno vplivajo številni (tudi politični) dejavniki (Žigon 2013a).

Enotne niso niti opredelitve na ravni posamezne države. V RS Žigon (2013a) z Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu npr. uporablja izraz izseljenci kot krovni termin (izraz diaspora je v Sloveniji redko uporabljen), ki zajame različne kategorije, kot so zdomci, begunci, misijonarji, diplomati, ekonomski izseljenci itn., medtem ko Ministrstvo za notranje zadeve zdomce strogo loči od izseljencev (zdomce opredeljuje kot tiste, ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji, izseljence pa kot tiste, ki imajo stalno prebivališče v tujini). Tudi znanstveniki glede definicij in razmejitev terminov s področja migracij niso enotni (različno pojmovanje izseljencev se npr. pojavlja med zaposlenimi na Inštitutu za slovensko izseljenstvo in migracije) (Lukšič-Hacin 2014). S prekrivajočo se terminologijo se soočajo tudi v ostalih državah analize, kjer (podobno kot v Sloveniji) ne postavljajo strogih ločnic med diasporo in ostalimi izseljenci, pač pa termina uporabljajo izmenično – kot sopomenki (Antsu 2013; Madden 2013; Warum 2013; Žigon 2013a).¹⁷⁴

»Vse statistike so /torej/ relativne in ne odražajo pravega stanja« (Žigon 2013a). Analizi in interpretaciji obstoječih statistik za preseganje njenih omejitev tako sledi še analiza vladnih spletnih strani, relevantnih strateških dokumentov in poglobljenih intervjujev s predstavniki vlad in vladnih agencij izbranih držav. V sklepu, s katerim magistrsko nalogo zaključim, izsledke empirične raziskave povežem tudi s teoretskim delom naloge.

---

¹⁷³ Odsotnost meritev na nacionalni ravni je indikator neprepoznavanja področja kot pomembnega (Lukšič-Hacin 2014). Je pa za statistike o številu slovenskih državljanov v tujini (ne torej pripadnikov naroda) v RS pooblaščen Ministrstvo za notranje zadeve (Žigon 2013a), ki na vprašanje o številu registriranih slovenskih državljanov v tujini ni odgovorilo.

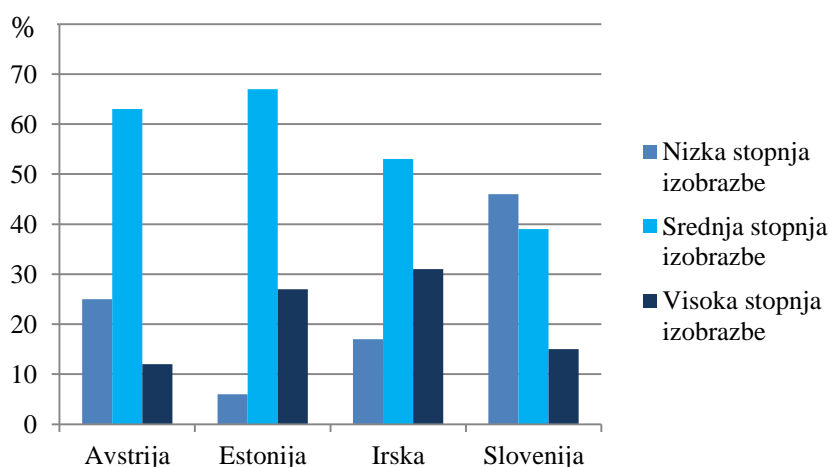
¹⁷⁴ To predstavlja omejitev pri potrjevanju hipotez in preverjanju tez, saj so te osnovane na distinkciji med navedenima skupinama. Izpeljava zaključkov posledično temelji na predpostavki, da so diaspore izenačene z ostalimi izseljenci, od njih pa se razlikujejo zgolj po svoji aktivni vključenosti v odnose z domovino.

5.1 Izseljevanje visoko izobraženih Evropejcev

Leta 2005/2006 je imelo v povprečju 34 % izseljencev terciarne diplome. Stopnja izobrazbe se je med letoma 2000 in 2005/2006 med OECD izseljenci povečala¹⁷⁵ – predvsem med izseljenci z Irske (za 15 %, kar je približno dvakrat večje povečanje od tistega na Švedskem, v Kanadi in Belgiji, ki po povečanju sledijo). Stopnja izobrazbe OECD izseljencev se pogosto odraža v stopnji spretnosti, potrebnih za opravljanje nalog znotraj delovnega mesta, ki ga izseljenec pridobi: v povprečju je leta 2005/2006 skoraj polovica OECD izseljencev delalo v visoko kvalificiranih poklicih, 30 % visoko izobraženih izseljencev iz OECD držav pa je bilo prekvalificiranih (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Med izbranimi državami analize najvišjo stopnjo izobrazbe celotnega prebivalstva dosegata Irska in Estonija – prva z 31 % in druga s 27 % visoko izobraženega prebivalstva; medtem ko Slovenija s 15 % in Avstrija z 12 % visoko izobraženega prebivalstva krepko zaostajata. Če je v Estoniji (67 %), Avstriji (63 %) in na Irskem (53 %) delež srednje izobraženega prebivalstva velik, pa v Sloveniji ta ne dosega niti 40 %. Slaba polovica (tj. 46 %) prebivalcev Slovenije je imela leta 2010 nizko stopnjo izobrazbe. V Avstriji je ta delež znašal natančno četrtino prebivalstva, na Irskem 17 %, v Estoniji pa je bil najmanjši med analiziranimi državami in je znašal 6 % (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012) (glej Sliko 5.1).

Slika 5.1: Izobrazbena struktura prebivalstva analiziranih držav, starejšega od 15 let (leto 2010)

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 156, 168, 182, 208).

¹⁷⁵ Predpostavljam, da se je delež visoko kvalificiranih in izobraženih izseljencev z gospodarsko in finančno krizo po letu 2008 še povečal.

Države so se med seboj leta 2010 razlikovale tudi po splošni stopnji izseljevanja in stopnji izseljevanja visoko izobražene delovne sile: stopnja izseljevanja z Irske (tako splošna kot tista visoko izobražene delovne sile) je bila leta 2010 višja kot v ostalih treh državah (država se je uvrščala na 1. mesto med 34 OECD državami oz. na 32. mesto med 203 državami sveta po splošni stopnji izseljevanja in 36. mesto med 157 državami sveta po izseljevanju visoko izobraženega prebivalstva).¹⁷⁶ Visoka je bila stopnja izseljevanja nasploh in izseljevanja visoko izobraženega prebivalstva iz Avstrije, medtem ko sta Slovenija in Estonija leta 2010 beležili nizko vrednost obeh spremenljivk (glej Tabelo 5.1). (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Tabela 5.1: Stopnja izseljevanja (visoko izobražene) delovne sile (leto 2010)

Država	Stopnja izseljevanja (med 203 državami na svetu)	Stopnja izseljevanja (med 34 OECD državami)	Stopnja izseljevanja visoko izobraženih (med 157 državami na svetu)	Stopnja izseljevanja visoko izobraženih (med 34 OECD državami)
Irska	32. mesto	1. mesto	36. mesto	1. mesto
Avstrija	76. mesto	13. mesto	58. mesto	5. mesto
Slovenija	80. mesto	14. mesto	103. mesto	20. mesto
Estonija	91. mesto	19. mesto	119. mesto	25. mesto

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 156, 168, 182, 208).

Med izseljenci iz Avstrije (glej Tabelo 5.2), Estonije (glej Tabelo 5.3), Irske (glej Tabelo 5.4) in Slovenije (glej Tabelo 5.5) prevladujejo ženske in prebivalci iz starostne skupine 25–64-letnikov. Medtem ko je večina izseljenih Avstrijk (tj. približno tretjina) nižje izobražena (tudi delež visoko izobraženih izseljenih žensk je visok, saj obsega skoraj četrtino vseh izseljenk), pa med moškimi izseljenci prevladujejo visoko izobraženi izseljenci (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012). Stopnja izseljevanja visoko izobraženih prebivalcev v primerjavi z ostalimi državami v Avstriji močno presega splošno stopnjo izseljevanja.

¹⁷⁶ Kar 16 % celotnega prebivalstva Irske, starega 15 let in več, živi v tujini (obteženo povprečje za OECD območje leta 2005/2006 je npr. znašalo 3,8 %, kar je več kot štirikrat manj od deleža na Irskem). Irska je poleg Luksemburga tudi država z največjim deležem izseljevanja visoko izobraženih prebivalcev (t. i. bega možganov), ki je leta 2005/2006 znašal 18 % (gre le za delež izseljencev v druge OECD države) – skoraj petkratnik obteženega povprečja OECD območja, ki je bilo 3,8 % (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Tabela 5.2: Avstrijski izseljenci

Prebivalstvo 15+	2000						2005/2006		
	Vse destinacije			OECD destinacije			OECD destinacije		
	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj
Izseljenci (v 1000)	186,4	229,7	416,1	166,3	208,1	374,4	202,1	227,6	429,6
Nedavni izseljenci (v 1000)	/	/	/	8,2	8,8	17,0	19,1	17,2	36,3
15–24 (%)	4,1	3,9	4,0	2,7	2,6	2,7	4,3	3,1	3,7
25–64 (%)	74,7	64,6	69,1	75,5	65,1	69,7	70,0	64,0	66,8
65+ (%)	21,2	31,4	26,9	21,8	32,3	27,6	25,7	32,9	29,5
Nizko izobraženi (%)	15,8	32,3	24,8	14,3	32,1	24,0	12,4	25,9	19,5
Visoko izobraženi (%)	36,0	22,2	28,5	36,9	22,1	28,8	39,7	26,4	32,7
Stopnja izseljevanja (%)	5,4	6,2	5,8	4,8	5,6	5,2	5,6	6,0	5,8
Stopnja izseljevanja visoko izobraženih (%)	12,8	12,3	12,6	11,8	11,2	11,5	12,0	12,6	12,3

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 156).

Med estonskimi izseljenci za razliko od avstrijskih tako med ženskami kot moškimi prevladujejo višje izobraženi posamezniki. Stopnja izseljevanja visoko izobraženih pa presega splošno stopnjo izseljevanja (glej Tabela 5.3) (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Tabela 5.3: Estonski izseljenci

Prebivalstvo 15+	2000						2005/2006		
	Vse destinacije			OECD destinacije			OECD destinacije		
	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj
Izseljenci (v 1000)	52,3	62,9	115,2	15,1	21,9	37,0	20,8	31,4	52,2
Nedavni izseljenci (v 1000)	/	/	/	1,3	3,2	4,5	6,7	8,5	15,2
15–24 (%)	20,5	17,6	18,9	13,3	12,4	12,8	19,9	15,1	17,0
25–64 (%)	65,7	65,2	65,4	46,7	47,8	47,4	48,9	54,9	52,5
65+ (%)	13,8	17,2	15,7	40,0	39,7	39,8	31,1	30,0	30,5
Nizko izobraženi (%)	20,8	18,3	19,4	28,7	27,6	28,0	29,8	21,2	24,6
Visoko izobraženi (%)	31,2	32,7	32,0	33,5	32,9	33,1	34,5	35,9	35,3
Stopnja izseljevanja (%)	9,4	9,3	9,3	2,9	3,4	3,2	3,9	4,8	4,4
Stopnja izseljevanja visoko izobraženih (%)	13,4	10,6	11,7	4,4	3,8	4,1	5,9	5,4	5,6

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 168).

Če so tako med ženskimi kot moškimi izseljenci z Irske leta 2000 prevladovali nižje izobraženi izseljenci (njihov delež je presegal 40 %), pa se je leta 2005/2006 ta trend med izseljenimi Irci v druge OECD države drastično spremenil: delež visoko izobraženih izseljencev v te države je leta 2005/2006 presegal 40 %. Stopnja izseljevanja visoko izobraženih je za razliko od leta 2000 leta 2005/2006 rahlo presegla splošno stopnjo izseljevanja (glej Tabela 5.4) (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).¹⁷⁷

Tabela 5.4: Irski izseljenci

Prebivalstvo 15+	2000						2005/2006		
	Vse destinacije			OECD destinacije			OECD destinacije		
	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj
Izseljenci (v 1000)	356,3	439,4	795,7	352,4	435,6	788,0	294,5	340,2	634,7
Nedavni izseljenci (v 1000)	/	/	/	25,1	26,4	51,5	24,1	23,8	47,9
15–24 (%)	5,6	5,3	5,4	5,6	5,3	5,4	3,5	4,1	3,8
25–64 (%)	65,9	60,1	62,7	65,9	60,1	62,7	67,0	56,8	61,5
65+ (%)	28,5	34,6	31,9	28,6	34,7	31,9	29,5	39,1	34,6
Nizko izobraženi (%)	44,9	43,1	43,9	45,2	43,3	44,2	22,6	23,0	22,8
Visoko izobraženi (%)	25,7	26,9	26,4	25,4	26,9	26,2	41,5	41,9	41,7
Stopnja izseljevanja (%)	19,5	22,5	21,1	19,4	22,4	20,9	15,4	17,0	16,2
Stopnja izseljevanja visoko izobraženih (%)	19,1	21,1	20,2	18,8	20,9	19,9	19,0	17,4	18,1

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 182).

Leta 2000 so med slovenskimi izseljenci podobno kot na Irskem prevladovali nižje izobraženi izseljenci (njihov delež je presegal 40 %, med ženskami pa se je gibal med približno 50 in 60 %). Stopnja izseljevanja visoko izobraženih iz Slovenije je tako leta 2000 kot tudi leta 2005/2006 podobno kot v ostalih analiziranih državah (z rahlo variabilnostjo na Irskem in razliko v obsegu v Avstriji) presegala splošno stopnjo izseljevanja (glej Tabela 5.5) (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

¹⁷⁷ V letih 2005/2006 je bila Irška edina OECD država, ki je doživela neto zmanjšanje izseljenske populacije v tujini: verjetno zaradi povratnih migracij med gospodarskim vzponom države (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Tabela 5.5: Slovenski izseljenci

Prebivalstvo 15+	2000						2005/2006		
	Vse destinacije			OECD destinacije			OECD destinacije		
	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj
Izseljenci (v 1000)	44,5	57,2	101,7	36,1	41,8	77,9	39,7	54,6	94,3
Nedavni izseljenci (v 1000)	/	/	/	0,9	1,2	2,1	1,0	1,4	2,5
15–24 (%)	4,4	3,8	4,0	3,1	3,0	3,0	3,2	3,6	3,4
25–64 (%)	65,9	55,5	60,0	67,3	56,1	61,3	67,7	66,8	67,2
65+ (%)	29,7	40,8	35,9	29,6	40,9	35,6	29,1	29,6	29,4
Nizko izobraženi (%)	32,7	54,4	44,9	35,2	59,5	48,2	33,3	48,2	41,9
Visoko izobraženi (%)	14,8	11,7	13,1	12,8	10,8	11,7	15,1	15,2	15,2
Stopnja izseljevanja (%)	5,2	6,2	5,7	4,3	4,6	4,5	4,6	5,8	5,2
Stopnja izseljevanja visoko izobraženih (%)	6,7	7,9	7,3	4,8	5,4	5,1	5,2	7,9	6,5

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 208).

Visoko izobraženi izseljenci iz Avstrije so v drugih OECD državah večinoma zaposleni (največkrat kot strokovnjaki), pri čemer je kot prekvalificirana delovna sila zaposlenih več kot desetina moških in petina žensk (oba deleža sta od leta 2000 do 2005/2006 padla) (glej Tabelo 5.6) (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Tabela 5.6: Indikatorji trga dela za ljudi, rojene v Avstriji, ki živijo v OECD državah

Prebivalstvo 15–64		2000			2005/2006		
		Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj
Razmerje zaposlenost-prebivalstvo (%)		84,3	64,2	73,9	82,8	65,0	73,9
Stopnja brezposelnosti (%)		2,1	3,1	2,6	3,9	2,6	3,3
Stopnja vključenosti (ang. <i>participation rate</i>) (%)		86,1	66,2	75,9	86,1	66,7	76,4
Vsi zaposleni (v 1000)		106,3	86,0	192,2	120,7	95,5	216,2
Stopnja zaposlenosti visoko izobraženih (%)		85,2	80,8	83,5	92,5	76,8	85,8
Stopnja brezposelnosti visoko izobraženih (%)		1,5	2,8	2,0	1,9	3,0	2,3
Visoko izobraženi na nizko in srednje kvalificiranih delovnih mestih		14,2	26,3	18,3	12,7	21,6	15,7
Visoko izobraženi zaposleni (v 1000)		45,1	25,9	71,0	55,4	34,0	89,4
Porazdeljenost zaposlenosti po poklicih (%), prebivalstvo 15+	Zakonodajalci, višji uradniki in menedžerji	11,4	11,0	11,2	19,4	6,1	14,0
	Strokovnjaki	31,0	15,5	25,4	23,0	18,6	21,2
	Naravoslovne vede in zdravstvo	0,9	1,7	1,2	1,4	1,5	1,4
	Učitelji in profesorji	1,8	5,6	3,1	1,3	4,1	2,4
	Tehniki in drugi strokovni sodelavci	18,5	19,2	18,7	20,7	18,3	19,7
	Referenti (ang. <i>clerks</i>)	2,7	20,0	8,9	5,6	24,6	13,3
	Zaposleni v storitvah, trgovci v trgovinah in prodajalci na trgu	5,3	22,1	11,3	8,0	24,1	14,5
	Kvalificirani delavci v kmetijstvu in ribištvu	1,0	1,2	1,1	0,9	1,3	1,1
	Obrtniki in delavci v sorodnih poklicih	22,5	2,7	15,4	14,2	2,1	9,3
	Tovarniški upravljavci, upravljavci storitev in monterji	4,7	1,8	3,7	5,6	0,6	3,5
Osnovni poklici	3,0	6,6	4,3	2,1	3,8	2,8	

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 157).

Prav tako so večinoma zaposleni visoko izobraženi izseljenci iz Estonije (največkrat v storitvenem sektorju oz. kot trgovci ali tehniki in drugi strokovni sodelavci, medtem ko je delež zaposlenih kot strokovnjakov od leta 2000 do leta 2005/2006 drastično upadel), vendar pa je stopnja njihove brezposelnosti višja od tiste med visoko izobraženimi izseljenci iz Avstrije. Visoka je tudi stopnja prekvalificirane delovne sile med izseljenci iz Estonije, ki tako med moškimi kot ženskimi izseljenkami presega 40 % (glej Tabelo 5.7) (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Tabela 5.7: Indikatorji trga dela za ljudi, rojene v Estoniji, ki živijo v OECD državah

Prebivalstvo 15–64		2000			2005/2006		
		Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj
Razmerje zaposlenost-prebivalstvo (%)		68,1	55,9	61,1	77,6	69,2	72,9
Stopnja brezposelnosti (%)		11,2	12,9	12,1	6,6	11,9	9,5
Stopnja vključenosti (ang. <i>participation rate</i>) (%)		76,7	64,2	69,5	83,1	78,6	80,5
Vsi zaposleni (v 1000)		5,1	5,7	10,7	9,5	11,0	20,5
Stopnja zaposlenosti visoko izobraženih (%)		82,7	64,0	71,4	82,0	86,2	84,6
Stopnja brezposelnosti visoko izobraženih (%)		6,8	8,3	7,6	3,6	12,6	9,3
Visoko izobraženi na nizko in srednje kvalificiranih delovnih mestih		/	/	/	44,0	42,1	42,8
Visoko izobraženi zaposleni (v 1000)		2,1	2,4	4,5	3,1	5,0	8,1
Porazdeljenost zaposlenosti po poklicih (%), prebivalstvo 15+	Zakonodajalci, višji uradniki in menedžerji	9,3	4,4	6,6	5,7	2,9	4,1
	Strokovnjaki	19,6	18,3	18,9	10,5	10,9	10,7
	Naravoslovne vede in zdravstvo	2,9	2,6	2,7	1,8	2,9	2,4
	Učitelji in profesorji	4,8	6,8	6,0	1,6	3,4	2,6
	Tehniki in drugi strokovni sodelavci	12,6	14,2	13,5	4,9	18,0	12,2
	Referenti (ang. <i>clerks</i>)	4,2	14,0	9,6	2,6	13,4	8,6
	Zaposleni v storitvah, trgovci v trgovinah in prodajalci na trgu	6,8	26,1	17,4	12,8	21,2	17,5
	Kvalificirani delavci v kmetijstvu in ribištvu	2,5	1,4	1,9	0,9	2,6	1,8
	Obrtniki in delavci v sorodnih poklicih	20,5	2,2	10,4	22,6	4,0	12,2
	Tovarniški upravljavci, upravljavci storitev in monterji	14,2	4,5	8,9	24,0	5,9	13,8
Osnovni poklici	10,4	14,9	12,9	16,1	19,6	18,1	

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 169).

Tudi visoko izobraženi irski izseljenci so večinoma zaposleni, vendar pa je ta delež med ženskami približno 5–10 % nižji kot med moškimi (razlika v stopnji zaposlenosti se je od leta 2000 do leta 2005/2006 zmanjšala). Stopnja prekvalificiranih visoko izobraženih izseljencev je podobna kot v Avstriji in Sloveniji, saj znaša okrog 20 % (za razliko od Estonije, kjer presega 40 %). Izseleni Irci so v največjem številu zaposleni kot zakonodajalci, višji uradniki in menedžerji ter strokovnjaki, tema skupinama pa se je leta 2005/2006 pridružila še skupina tehnikov in drugih strokovnih sodelavcev (glej Tabelo 5.8) (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Tabela 5.8: Indikatorji trga dela za ljudi, rojene na Irskem, ki živijo v OECD državah

Prebivalstvo 15–64		2000			2005/2006		
		Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj
Razmerje zaposlenost-prebivalstvo (%)		76,9	63,4	69,7	83,2	74,0	78,8
Stopnja brezposelnosti (%)		5,9	4,2	5,1	4,2	3,9	4,1
Stopnja vključenosti (ang. <i>participation rate</i>) (%)		81,7	66,2	73,4	86,8	77,0	82,1
Vsi zaposleni (v 1000)		179,0	172,0	351,0	168,5	139,1	307,6
Stopnja zaposlenosti visoko izobraženih (%)		89,4	78,6	83,4	93,6	87,5	90,6
Stopnja brezposelnosti visoko izobraženih (%)		3,1	2,8	2,9	2,9	2,3	2,6
Visoko izobraženi na nizko in srednje kvalificiranih delovnih mestih		20,8	19,8	20,3	23,1	22,0	22,6
Visoko izobraženi zaposleni (v 1000)		60,4	66,4	126,8	81,0	75,5	156,5
Porazdeljenost zaposlenosti po poklicih (%), prebivalstvo 15+	Zakonodajalci, višji uradniki in menedžerji	18,2	11,8	15,1	21,7	13,5	17,8
	Strokovnjaki	15,8	14,6	15,2	19,7	18,3	19,1
	Naravoslovne vede in zdravstvo	2,1	2,8	2,4	1,5	3,5	2,5
	Učitelji in profesorji	2,9	5,7	4,3	4,5	6,8	5,6
	Tehniki in drugi strokovni sodelavci	9,9	19,0	14,4	12,9	24,0	18,2
	Referenti (ang. <i>clerks</i>)	4,8	19,7	12,2	2,2	17,4	9,4
	Zaposleni v storitvah, trgovci v trgovinah in prodajalci na trgu	6,0	21,7	13,8	14,2	3,6	9,2
	Kvalificirani delavci v kmetijstvu in ribištvu	1,3	0,2	0,8	2,5	7,2	4,7
	Obrtniki in delavci v sorodnih poklicih	17,4	0,9	9,2	6,0	5,1	5,6
	Tovarniški upravljavci, upravljavci storitev in monterji	10,9	2,0	6,5	10,5	1,0	6,0
	Osnovni poklici	15,6	10,1	12,9	8,3	8,1	8,2

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 183).

Visoko izobraženi slovenski izseljenci so tako kot izseljenci ostalih držav večinoma zaposleni. Razlika med zaposlenostjo moških in žensk je bila še leta 2000 skoraj 20-odstotna, leta 2005/2006 pa se je zmanjšala na okrog 6 %. Stopnja prekvalificiranih visoko izobraženih izseljencev je podobna kot v Avstriji in na Irskem in se je od leta 2000 do leta 2005/2006 zmanjšala za skoraj 4 %. Največ visoko izobraženih izseljencev iz Slovenije je bilo leta 2000 zaposlenih v obrtniških oz. sorodnih poklicih, v osnovnih poklicih, storitvenem sektorju in trgovini ter kot tehniki in drugi strokovni sodelavci. Medtem ko je bil leta 2000 velik delež zaposlenih tudi kot zakonodajalcev, višjih uradnikov in menedžerjev (okrog 10 %), pa je leta 2005/2006 ta delež upadel (na 7 %), za 5 % (na 13,2 %) pa se je povečal delež zaposlenih kot strokovnjakov (glej Tabela 5.9) (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Tabela 5.9: Indikatorji trga dela za ljudi, rojene v Sloveniji, ki živijo v OECD državah

Prebivalstvo 15–64		2000			2005/2006		
		Moški	Ženske	Skupaj	Moški	Ženske	Skupaj
Razmerje zaposlenost-prebivalstvo (%)		72,0	50,7	60,0	72,8	51,6	60,5
Stopnja brezposelnosti (%)		5,8	6,7	6,2	2,8	5,5	4,2
Stopnja vključenosti (ang. <i>participation rate</i>) (%)		76,4	54,4	64,0	74,9	54,6	63,1
Vsi zaposleni (v 1000)		13,4	12,1	25,5	19,2	18,8	38,0
Stopnja zaposlenosti visoko izobraženih (%)		87,1	69,7	78,1	86,3	80,4	82,9
Stopnja brezposelnosti visoko izobraženih (%)		3,6	5,4	4,5	1,8	12,1	7,4
Visoko izobraženi na nizko in srednje kvalificiranih delovnih mestih		24,1	26,3	25,1	24,3	19,4	21,7
Visoko izobraženi zaposleni (v 1000)		2,8	2,4	5,2	3,0	3,3	6,3
Porazdeljenost zaposlenosti po poklicih (%), prebivalstvo 15+	Zakonodajalci, višji uradniki in menedžerji	12,2	7,9	10,2	8,4	5,7	7,0
	Strokovnjaki	8,0	8,4	8,2	13,5	12,9	13,2
	Naravoslovne vede in zdravstvo	0,9	1,2	1,0	0,7	0,7	0,7
	Učitelji in profesorji	1,0	1,7	1,3	1,5	4,9	3,3
	Tehniki in drugi strokovni sodelavci	11,6	15,4	13,3	10,3	16,1	13,4
	Referenti (ang. <i>clerks</i>)	3,6	13,4	8,2	4,2	12,9	8,8
	Zaposleni v storitvah, trgovci v trgovinah in prodajalci na trgu	6,7	23,7	14,6	4,4	22,1	13,8
	Kvalificirani delavci v kmetijstvu in ribištvu	1,5	1,3	1,4	1,1	0,6	0,8
	Obrtniki in delavci v sorodnih poklicih	29,9	5,1	18,4	33,4	3,5	17,6
	Tovarniški upravljavci, upravljavci storitev in monterji	14,5	4,6	9,9	19,3	3,2	10,8
Osnovni poklici	12,0	20,2	15,8	5,3	23,0	14,7	

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 209).

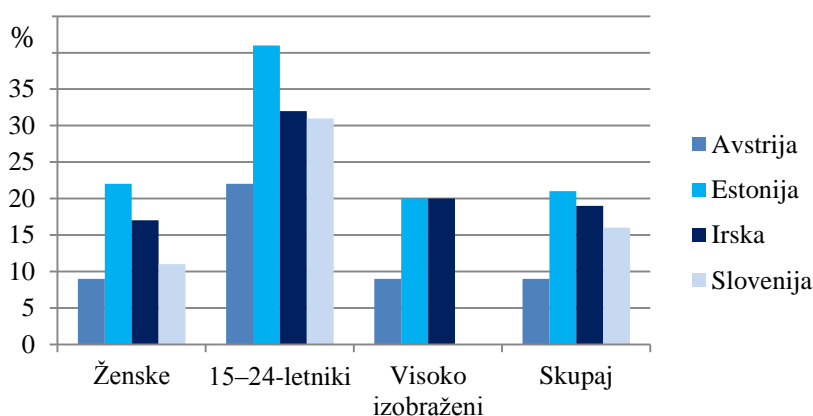
Visok delež prekvalificiranih izseljencev – tj. tistih, ki opravljajo poklice, za katere je potrebna nižja stopnja kvalifikacij, kot jo imajo (najvišji je ta delež med estonskimi izseljenci); predstavlja pomembno oviro pri optimalnem razvijanju znanj in spretnosti izseljencev ter posledično pri prenosu teh na njihovo domovino. Ker visoko izobraženi izseljenci analiziranih držav večinoma zasedajo strokovna (tudi obrtniška in trgovska) delovna mesta, niso umeščeni v okolje, v katerem bi lahko sodelovali s svojimi strokovnimi 'vrstniki', od katerih bi 'prevzeli' pomembno znanje in ga z njimi razvijali. Poleg tega so le redko odločevalci – izjema so irski izseljenci, ki poleg strokovnih delovnih mest v največjem številu zasedajo delovna mesta zakonodajalcev, višjih uradnikov in menedžerjev; zaradi česar je vpliv izseljencev v državi sprejema in nanjo ter na domovino omejen (tudi zaradi strukture njihovih omrežij, za katere lahko na podlagi obstoječih statistik sklepamo, da večinoma ne vključujejo povezav z odločevalci – niti v državi sprejema niti v domovini).

5.2 Želja po izseljevanju

Želja po izseljevanju je med analiziranimi državami največja v Estoniji (med vsemi prebivalci bi se jih iz države stalno izselilo 21 %, če bi imeli priložnost za to). Sledita ji Irska (z 19 %) in Slovenija (s 16 %), z 9 % pa se želi za stalno iz domovine izseliti najmanj Avstrijcev. Podobni so deleži visoko izobraženih, ki se želijo stalno izseliti iz domovin (podatka za Slovenijo ni) in žensk (izjema je Slovenija, kjer je delež žensk s tovrstnimi željami nižji od deleža celotnega prebivalstva). So pa precej višji deleži mladih, ki se želijo izseliti iz domovine, in sicer ti znašajo 41 % mladih v Estoniji, 32 % mladih Ircev, 31 % mladih Slovencev in 22 % mladih v Avstriji. V Avstriji, Estoniji in Sloveniji je to približno dvakratnik deleža celotnega prebivalstva z željo po stalnem izseljevanju (glej Sliko 5.2) (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012).

Slika 3.2: Osebe, ki bi se stalno izselile, če bi imele priložnost za to (2008–2010)

Vir: Organisation for Economic Co-operation and Development (2012, 157, 169, 183, 209).

Ker v skoraj vseh analiziranih državah deleži tistih, ki se želijo izseliti, presegajo 10 %, dejanska stopnja izseljevanja visoko izobraženega prebivalstva pa presega splošno stopnjo izseljevanja, pri čemer visoko izobraženi in kvalificirani izseljenci predstavljajo (premalo izkoriščen) potencial za gospodarsko rast in razvoj njihovih domovin (če država z njimi vzpostavi in ohrani vzajemno koristen partnerski odnos), v nadaljevanju proučim nacionalne strategije izbranih držav analize za vzpostavljanje in ohranjanje odnosa s (predvsem visoko izobraženimi in kvalificiranimi) člani diaspore ter vključevanje le teh v razvoj domovine.

5.3 Nacionalne strategije diaspore v izbranih državah analize

5.3.1 Državni organi, odgovorni za vključevanje diaspore v razvoj države izvora

Analiza vladnih spletnih strani pokaže razlike med državami v razporeditvi odgovornosti za sodelovanje z diasporami oz. izseljenci med ministrstvi. Med avstrijskimi ministrstvi¹⁷⁸ se po pregledu njihovih spletnih strani sodeč nobeno ministrstvo ne osredotoča na problematiko izseljencev ali diaspore. To pomeni, da niti ni posvečeno izseljencem oz. diaspori niti ne izvaja njim namenjenih dejavnosti oz. izseljencev ne vključuje v le-te. Ministrstvo za ženske in javne storitve npr. večjo pozornost kot avstrijskim izseljencem namenja priseljencem.¹⁷⁹ Edina oblika, ki posredno kaže na vključenost visoko kvalificiranih izseljencev v razvoj Avstrije, so bilateralne izmenjave strokovnjakov, akademska mobilnost in publikacije (npr. diplomske naloge na temo izseljencev) ipd., omenjene med dejavnostmi Ministrstva za izobrazbo, umetnost in kulturo ter Ministrstva za znanost in raziskave (das Aussenministerium; das Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz; das Bundesministerium für Finanzen; das Bundesministerium für Frauen und öffentlichen Dienst; das Bundesministerium für Gesundheit; das Bundesministerium für Inneres; das Bundesministerium für Justiz; das Bundesministerium für Landesverteidigung und Sport; das Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur; das Bundesministerium für Verkehr, Innovation und Technologie; das Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend; das Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung; das Lebensministerium).

Nadaljnja analiza pokaže, da je za vprašanja Avstrijcev v tujini primarno odgovorno Zvezno ministrstvo za evropske in mednarodne zadeve (nem. *das Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten*) oz. Ministrstvo za zunanje zadeve (gre za isti resor z dvema različnima poimenovanjema) – odgovornost je centralizirana. Ministrstvo za zunanje zadeve zagotavlja storitve in podporo avstrijskim popotnikom, podjetjem in Avstrijcem, ki živijo v tujini, in sicer tudi tako da podpira združenja Avstrijcev v tujini in

---

¹⁷⁸ Ta so: Ministrstvo za ženske in javne storitve (nem. *das Bundesministerium für Frauen und öffentlichen Dienst*); Naravoslovno ministrstvo – za kmetijstvo, gozdarstvo, okolje in menedžment voda (nem. *das Lebensministerium*); Ministrstvo za obrambo in šport (nem. *das Bundesministerium für Landesverteidigung und Sport*); Ministrstvo za gospodarstvo, družino in mladino (nem. *das Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend*); Ministrstvo za izobrazbo, umetnost in kulturo (nem. *das Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur*); Ministrstvo za zunanje zadeve (nem. *das Aussenministerium*); Ministrstvo za finance (nem. *das Bundesministerium für Finanzen*); Ministrstvo za zdravje (nem. *das Bundesministerium für Gesundheit*); Ministrstvo za promet, inovacije in tehnologijo (nem. *das Bundesministerium für Verkehr, Innovation und Technologie*); Ministrstvo za znanost in raziskave (nem. *das Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung*); Ministrstvo za notranje zadeve (nem. *das Bundesministerium für Inneres*); Ministrstvo za pravosodje (nem. *das Bundesministerium für Justiz*); Ministrstvo za delo, socialne zadeve in zaščito potrošnikov (nem. *das Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz*).

¹⁷⁹ Ministrstvo za ženske in javne storitve med svojimi dejavnostmi kot eno prednostnih nalog opredeli integracijo priseljenc v avstrijsko družbo.

Svetovno zvezo Avstrijcev v tujini (nem. *Auslandsösterreicher-Weltbund*), ki je krovna organizacija avstrijskih združenj v tujini, ter z njimi sodeluje (Warum 2013).

Čeprav vključenost aktivnosti, ki so osredotočene na izseljence, med dejavnosti Ministrstva za zunanje zadeve kaže na vključenost diplomatsko-konzularnih predstavništev (DKP) v vzpostavljanje in vzdrževanje odnosa z izseljenci ter tudi Zvezno ministrstvo za evropske in mednarodne zadeve eksplicitno trdi, da je skrb za Avstrijce v tujini ključna naloga avstrijskih veleposlaništev in konzulatov (Warum 2013), pa telefonski pogovor z uslužbenko avstrijskega veleposlaništva v Bruslju njihovo aktivno vključenost v strateško naslavljanje izseljencev – predvsem v kontekstu prenosa znanja in gospodarskih koristi za domovino – negira oz. nakaže potencialne razlike v naslavljanju izseljencev med predstavništvu glede na državo sprejema. Medtem ko so naloge (kadrovske podhranjenega – op. I. K.) avstrijskega (bilateralnega) diplomatsko-konzularnega predstavništva v Bruslju omejene na 'enostavnejše' (tj. bolj osnovne konzularne) storitve za izseljence, kot je to npr. izdajanje potnih listin, sta v ZDA (znotraj avstrijskega veleposlaništva v Washingtonu) posebej izpostavljena znanstvena oz. akademska izseljenska sfera in (enakopraven) odnos z njo (Warum 2013). Odgovor predstavnika Zveznega ministrstva za evropske in mednarodne zadeve mag. Wolfganga Waruma (2013) dodatno potrjuje neangažiranost diplomatskih predstavništev pri (strateškem) odnosu z avstrijsko izseljensko skupnostjo (tudi in predvsem pri spodbujanju prenosa znanja z nje, pri čemer je washingtonsko predstavništvo poseben primer), saj Warum (2013) pri omembi diplomatsko-konzularnih predstavništev navaja predvsem osnovne (konzularne) storitve za izseljence, ne pa tudi partnerskega odnosa z diasporo ali upoštevanja le-te kot aktivne skupnosti.

Na ravni države pa je – sodeč po Warumovem (2013) odgovoru in analizi spletnih strani navkljub – izseljenska skupnost (tudi Avstrijci namreč ne uporabljajo izraza diaspora) prepoznana kot skupnost z velikim (gospodarskim, kulturnim in političnim) potencialom: predstavlja namreč vez med Avstrijo in državami sprejemnicami; obenem pa so izseljenci ambasadorji svoje domovine (tj. promotorji njenih vrednot in interesov) v tujini. Avstrija naj bi tako (namesto prek svojih diplomatskih predstavništev) poskušala vzpostaviti projekte sodelovanja med avstrijskimi skupnostmi in Avstrijci v tujini (predvsem priznanimi strokovnjaki na različnih področjih), da bi strokovno znanje slednjih integrirala v avstrijsko družbo domovine, prek nekaterih avstrijskih zveznih dežel.¹⁸⁰ Te naj bi vzpostavile

---

¹⁸⁰ Po namigu Slovenskega gospodarskega in raziskovalnega združenja (SGRZ) (2013) v Bruslju, naj bi z bazo Avstrijcev v Bruslju razpolagalo Predstavništvo mesta Dunaj (nem. *Verbindungsbüro der Stadt Wien*) oz. Dunajska poslovna agencija v Bruslju (nem. *Wirtschaftsagentur Wien*), ki z Avstrijci v Belgiji tudi aktivno

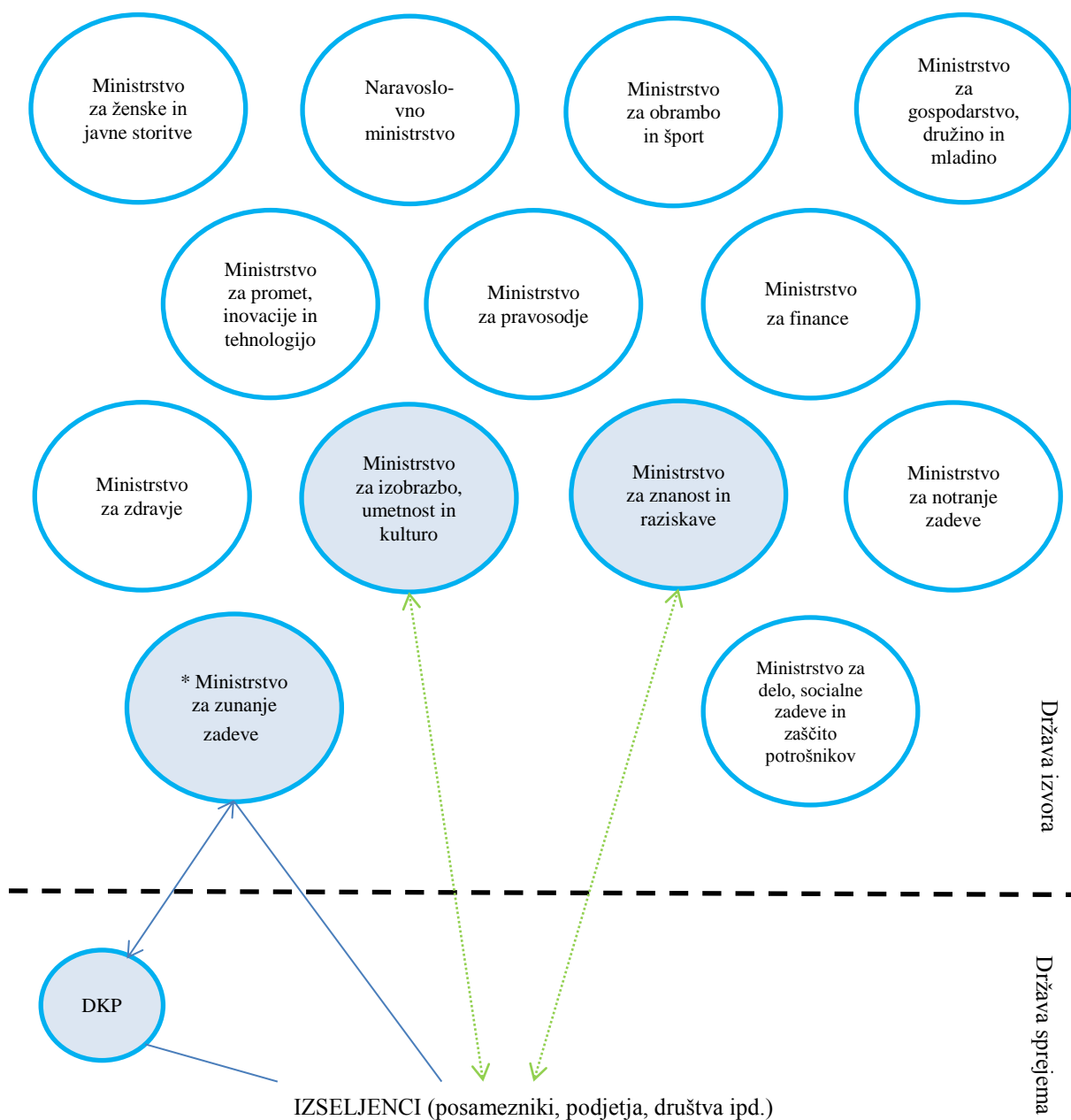
komunikacijska omrežja z državljani, ki živijo v tujini, za izmenjavo izkušenj in znanja (Warum 2013) (za grafični prikaz porazdelitve pristojnosti za izseljenska vprašanja glej Sliko 5.3).¹⁸¹

---

sodeluje. Ko sem se za pomoč obrnila na obe predstavništvi, sta odgovorili, da se s temo magistrskega dela ne ukvarjata in ne razpolagata s podatki, ki bi bili za analizo uporabni. Tudi ti pisarni sta me (tako kot avstrijsko veleposlaništvo v Bruslju) napotili na ministrstvo za zunanje zadeve ali na Avstrijsko agencijo za mednarodno sodelovanje v izobraževanju in raziskavah (ang. *OeAD-GmbH – the Austrian Agency for International Cooperation in Education in Education and Research*) (Vönhoff 2013).

¹⁸¹ Za prenos znanja sta pomembni tudi struktura in vsebina institucionalnih omrežij in ne zgolj omrežij izseljencev. Z grafičnimi prikazi za izseljence pristojnih vladnih institucij so na primeru izbranih držav podani nastavki te strukture, priložnost nadaljnjih raziskav pa predstavlja natančnejše proučevanje odnosov med vladnimi institucijami ter med vladnimi in nevladnimi institucijami, ki se ukvarjajo z izseljenskimi vprašanji. Priporočljivo je osredotočenje na eno omrežje in analizo vzrokov (ne)delovanja posameznih mehanizmov in/ali njihove kombinacije znotraj njega (Jaklič 2014).

Slika 5.3: Pristojnost avstrijskih ministrstev za izseljence ter odnosi z njimi

LEGENDA:

- Odnos (nepojasnjena smer)
- ↔ Dvosmeren odnos
- - - - - Državna meja
- ↔ Izmenjave
- * primarna odgovornost za izseljenska vpr.
- DKP – diplomatsko-konzularno predstavništvo
- Vladna institucija, nepovezana z izseljenci
- Vladna institucija, povezana z izseljenci

O prepoznavanju potencialne gospodarske vrednosti izseljencev in njihovega znanja kljub indicem, da le-to v Avstriji obstaja, z gotovostjo ne moremo sklepati, saj odgovor Ministrstva za zunanje zadeve zajema 'pozitivne' odgovore na skoraj vsa zastavljena vprašanja, kar – tudi zaradi neskladnosti s strateškimi dokumenti, predstavljenimi v nadaljevanju naloge, in pogovori s predstavniki v tujini – vzpostavi sum podajanja pričakovanih odgovorov ter pomanjkanja prave strategije diaspore in politik v odnosu do izseljencev nasploh, posledično pa tudi neaktivnega pristopa k (bolj specifičnemu) prenosu znanja z izseljencev na domovino. Neujemanje oz. pomanjkanje pisnih podatkov o strategiji diaspore v Avstriji je lahko po drugi strani tudi posledica strogih formalnih struktur avstrijske uprave in politike nerazkrivanja informacij. Za večjo zanesljivost ugotovitev bi bilo tako potrebno v analizo vključiti metodo opazovanja, saj obstaja možnost, da *de facto* institucije sodelujejo pri naslavljanju izseljenskih vprašanj (je operativno področje manj centralizirano) in/ali pa imajo operativne mreže namesto na ravni države vzpostavljene na nivoju dežel (Jaklič 2014), čeprav te tega (v uradni komunikaciji) ne deklarirajo. Opazovanje odnosov med institucijami in izseljenci torej predstavlja priložnost za nadaljnje raziskovanje.

V Estoniji so med enajstimi ministrstvi (z dvanajstimi ministri, saj minister za regionalne zadeve deluje v sklopu Ministrstva za notranje zadeve)¹⁸² izseljenci v vladne strategije in dejavnosti vključeni predvsem na ravni jezika (za grafični prikaz glej Sliko 5.4).¹⁸³ To je posebej izpostavljeno na Ministrstvu za kulturo, pri čemer pa so tudi dejavnosti tega ministrstva (podobno kot v Avstriji) na jezikovni ravni osredotočene na integracijo tujih migrantov v estonsko družbo. Ministrstvo za zunanje zadeve dejavnosti, povezane z migranti, povezuje zgolj z jezikom.¹⁸⁴ Jezik izpostavlja tudi Ministrstvo za izobraževanje in raziskave,

---

¹⁸² Estonska ministrstva vključujejo: Ministrstvo za izobraževanje in raziskave (est. *Haridus- ja Teadusministeerium*), Ministrstvo za kulturo (est. *Kultuuriministeerium*), Ministrstvo za pravosodje (est. *Justitsministeerium*), Obrambno ministrstvo (est. *Kaitseministeerium*), Ministrstvo za okolje (est. *Keskkonnaministeerium*), Ministrstvo za kmetijstvo (est. *Põllumajandusministeerium*), Ministrstvo za gospodarske zadeve in komuniciranje (est. *Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium*), Ministrstvo za finance (est. *Rahandusministeerium*), Ministrstvo za zunanje zadeve (est. *Välisministeerium*), Ministrstvo za notranje zadeve (est. *Siseministeerium*) in Ministrstvo za socialne zadeve (est. *Sotsiaalministeerium*).

¹⁸³ Glavni nacionalni cilj, povezan z izseljenci, je, da izseljenci in njihovi otroci ne bi pozabili estonščine, vendar tudi tu nastopijo težave (npr. pri zagotavljanju ohranjanja estonščine v mešanih družinah) (Antsu 2013).

¹⁸⁴ V Akcijskem programu Vlade Republike Estonije za obdobje 2011–2015 (ang. *Action Programme of the Government of the Republic 2011–2015*), obravnavanem v poglavju o strateških dokumentih analiziranih držav, je v okviru zunanje politike države (gospodarsko) sodelovanje z izseljenci sicer posredno omenjeno (kot podpora estonskim podjetnikom prek sodelovanja med Ministrstvom za zunanje zadeve (vključno z diplomatsko-konzularnimi predstavništvi) in misijami v tujini (ang. *foreign missions of Enterprise Estonia*), pri čemer naj bi podpora ukrepu, ki vključuje tudi aktivno poslovno diplomacijo ter podporo izvozu, nudila še Ministrstvo za gospodarske zadeve in komunikacijo ter Ministrstvo za finance), vendar intervju z veleposlanikom Antsujem (2013) pokaže, da gospodarstvo v povezavi z izseljenci ni vključeno niti v strateško razmišljanje niti prakso države.

ki je primarno zadolženo za zadeve diaspore.¹⁸⁵ V odnosu do izseljencev se osredotoča še na strategijo vrnitve in privabljanja visoko kvalificirane (tuje) delovne sile v Estonijo, medtem ko Ministrstvo za gospodarske zadeve in komuniciranje diaspore in izseljencev nasploh ne izpostavlja posebej (na spletni strani ministrstva je omenjeno zgolj vključevanje deležnikov, kar pa je presplošen termin za sklepanje o aktivnostih tega ministrstva v odnosu do diaspore in izseljencev nasploh)¹⁸⁶ (Antsu 2013; Haridus- ja Teadusministeerium; Justiitsministeerium; Kaitseministeerium; Keskkonnaministeerium; Kultuuriministeerium; Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium; Põllumajandusministeerium; Rahandusministeerium; Siseministeerium; Sotsiaalministeerium; Välisministeerium).

Estonska veleposlaništva¹⁸⁷ se s prenosom znanja z diaspore na domovino ne ukvarjajo, saj država niti nima prave strategije diaspore (Antsu 2013). Tudi sodelovanje med veleposlaništvom, gospodarskimi zbornicami in drugimi institucijami v Estoniji ni povezano z diasporami (Antsu 2013). V državi naj bi bila ustanovljena še Fundacija migrantov (ang. *Migration Foundation*) in Svet izseljencev (ang. *Council of Expatriates*) (Ionescu 2006), o katerih ni podatkov niti na spletu niti navedenih entitet ne pozna estonski veleposlanik v Bruslju Gert Antsu (2013), kar kaže na to, da bodisi ne obstajata bodisi nimata pomembnejše vloge v odnosu do izseljencev oz. za domovino.

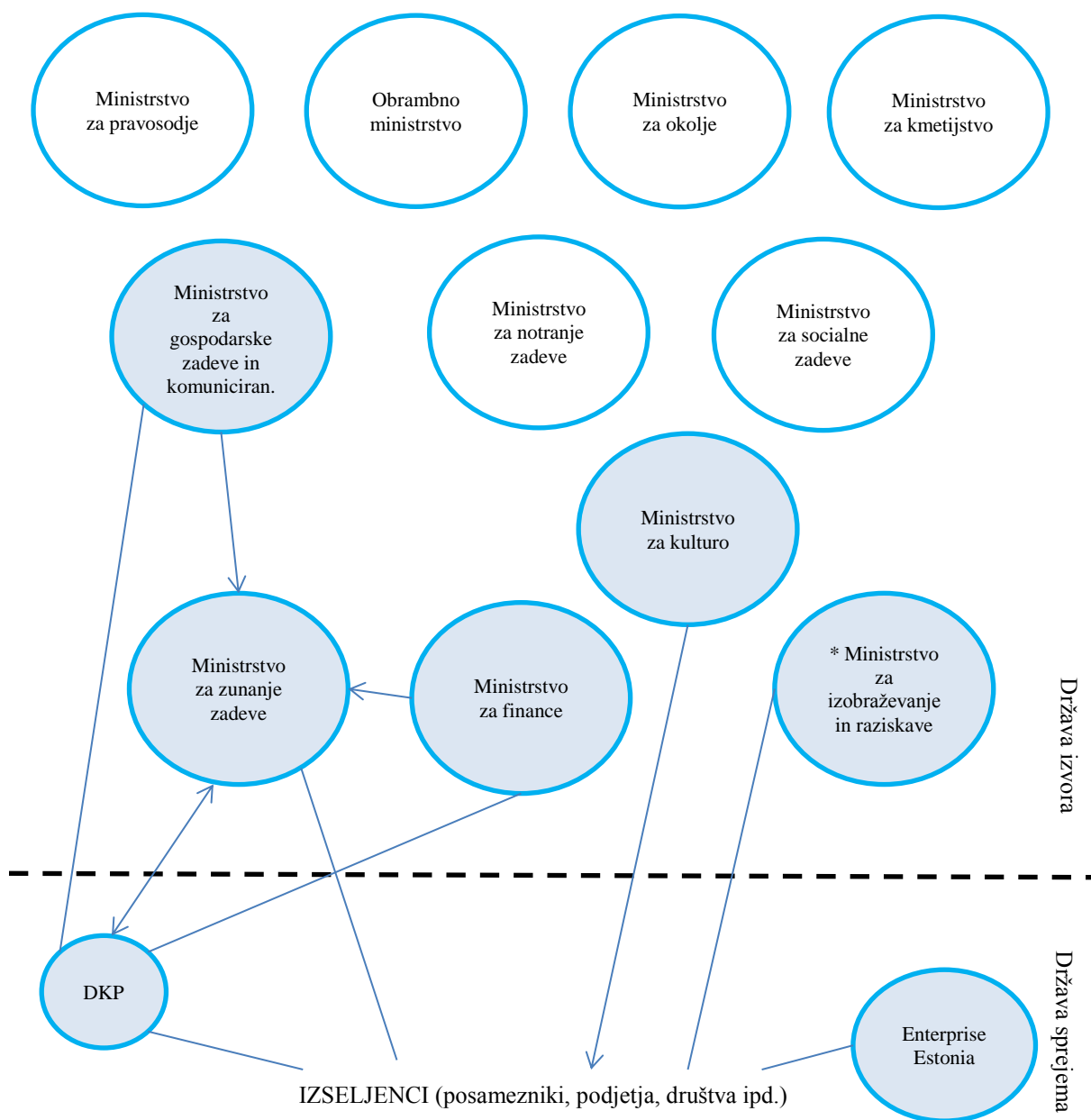
---

¹⁸⁵ Po pregledu strateških dokumentov se pokaže neskladje informacij, saj je kot odgovorno ministrstvo navedeno Ministrstvo za zunanje zadeve, medtem ko tudi intervju z veleposlanikom Gertom Antsujem (2013) potrди primarno odgovornost Ministrstva za izobrazbo, umetnost in kulturo za odnose z diasporo, a hkrati prav tako, da ima prav Ministrstvo za zunanje zadeve prek diplomatsko-konzularnih predstavništev najbolj neposreden dostop do izseljencev.

¹⁸⁶ Gospodarstvo je pri estonskih odnosih z diasporo povsem izključeno. Intervju z Gertom Antsujem (2013) kaže, da tudi ekonomski potencial diaspore ni jasen in prepoznan. Ko nekdo v Estoniji pomisli na diasporo, pomisli na kulturo – jezik kot osnovo nacionalne identitete; gospodarski vidik pa v percepcije ni vključen (Antsu 2013).

¹⁸⁷ Za zapis intervjuja s predstavnikoma estonskega veleposlaništva v Bruslju – tj. z veleposlanikom Gertom Antsujem in konzulko Tuuli Pärnsalu; glej Prilogo Č.

Slika 5.4: Pristojnost estonskih ministrstev in vladnih institucij za izseljence ter odnosi z njimi

Med irskimi ministrstvi¹⁸⁸ je situacija povsem drugačna (glej Sliko 5.5): prav vsa (z izjemo Ministrstva za zdravje) v svoje dejavnosti vključujejo izseljence – še posebej diasporo (zgolj na Ministrstvu za zunanje zadeve in trgovino je 19. avgusta 2013 brskalnik ob iskalnem pojmu 'diaspora' zabeležil 204 zadetke – ob tem se nekatere novice podvajajo (npr. po diplomatskih predstavništvih)) (Department of Agriculture, Food and the Marine; Department of Arts, Heritage and the Gaeltacht; Department of Children and Youth Affairs; Department of Communications, Energy and Natural Resources; Department of Defence; Department of Education and Skills; Department of Finance; Department of Foreign Affairs and Trade; Department of Health; Department of Jobs, Enterprise and Innovation; Department of Justice and Equality; Department of Public Expenditure and Reform; Department of Social Protection; Department of the Environment, Community and Local Government; Department of Transport, Tourism and Sport). Kljub razpršenosti odgovornosti za diasporo pa irska strategija diaspore postaja vse bolj centralizirana pod okriljem Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino, in sicer odkar je del ministrstva, ki prevzema vodilno vlogo pri strategiji diaspore, postala trgovina. Diaspora je tudi bolj postavljena v ospredje, pri čemer si želi Ministrstvo za zunanje zadeve in trgovino¹⁸⁹ (kot koordinator aktivnosti) vključenost ostalih ministrstev – njihovo integracijo v oblikovanje politik (Madden 2013; Smith 2013). Odnosi so namreč osebni in vsako ministrstvo oz. služba ima svojo mrežo – svoje kontakte (Smith 2013); pri čemer lahko vlada prek kombiniranja neposrednih (bolj targetiranih in učinkovitih) odnosov posameznih ministrstev s člani njihovih omrežij izseljencev dosega večje (sinergične) učinke v odnosu do irske diaspore oz. izseljenske skupnosti.

Irska ima tudi posebno delovno skupino za politiko v odnosu do izseljencev, ki se osredotoča na storitve pred odhodom, storitve za izseljence v tujini in storitve za povratnike. Znotraj Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino deluje t. i. enota za Irce v tujini (ang. *the Irish Abroad Unit*), osredotočena zgolj na zadeve, povezane z izseljenci. Ahern (2007)

---

¹⁸⁸ Irsko vlado sestavljajo: Ministrstvo za zunanje zadeve in trgovino (ang. *Department of Foreign Affairs and Trade*), Ministrstvo za finance (ang. *Department of Finance*), Ministrstvo za izobraževanje in usposabljanje (ang. *Department of Education and Skills*), Ministrstvo za javno porabo in reforme (ang. *Department of Public Expenditure and Reform*), Ministrstvo za delovna mesta, podjetništvo in inovacije (ang. *Department of Jobs, Enterprise and Innovation*), Ministrstvo za socialno varstvo (ang. *Department of Social Protection*), Ministrstvo za umetnost, zapuščino in irsko govoreče regije (ang. *Department of Arts, Heritage and the Gaeltacht*), Ministrstvo za komunikacije, energijo in naravne vire (ang. *Department of Communications, Energy and Natural Resources*), Ministrstvo za okolje, skupnost in lokalno upravo (ang. *Department of the Environment, Community and Local Government*), Ministrstvo za pravosodje in enakost (ang. *Department of Justice and Equality and Defence*), Ministrstvo za kmetijstvo, hrano in pomorstvo (ang. *Department of Agriculture, Food and the Marine*), Ministrstvo za otroke in mladino (ang. *Department of Children and Youth Affairs*), Ministrstvo za zdravje (ang. *Department of Health*), Ministrstvo za promet, turizem in šport (ang. *Department of Transport, Tourism and Sport*) ter Ministrstvo za obrambo (ang. *Department of Defence*).

¹⁸⁹ Za povzetek pogovora s predstavnikom irskega Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino Ciaranom Maddenom glej Prilogo C.

enoto opredeljuje kot centralno za strateško misijo ministrstva, kar dodatno kaže na predanost države svojim izseljencem in prepoznavanje njihove vrednosti za domovino. Naloga enote je koordinacija vladnih podpornih ukrepov irskim izseljencem – tako namenjenih tistim, ki o izselitvi še razmišljajo, kot tudi tistim, ki se želijo vrniti v domovino (to vključuje podporo prostovoljnimi agencijam, ki delajo z izseljenci, in – skladno z 2. čl. Ustave Irske – utrjevanje vezi z Irci v tujini in ljudmi irskega porekla) (Ahern 2007; Gilmore 2013). Ključna naloga enote za Irce v tujini je podpora Ircev in irskih podjetij v tujini. V Združenem kraljestvu je pomemben del aktivnosti enote tudi reintegracija (Madden 2013). Posredno (kot indikator doseganja utrditve mednarodnega gospodarskega ugleda ter dviga zaupanja med investitorji in trgovskimi partnerji) pa so kot vez med državo in njenimi izseljenci (tudi diasporo) v irskih strateških dokumentih navedeni veleposlaništva in konzulati, ki naj bi *aktivno sodelovali* z ekonomskimi odločevalci, regulatorji in oblikovalci mnenja (Izjava strategije Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino za obdobje 2011–2014).

Z irsko diasporo se ukvarja tudi vrsta drugih organizacij, kot so Enterprise Ireland,¹⁹⁰ Irška industrijska razvojna agencija (ang. *Industrial Development Agency Ireland* – IDA Ireland)¹⁹¹ (obe organizaciji delata s podjetji) in Irška znanstvena fundacija (ang. *Science Foundation Ireland* – SFI).¹⁹² Gre za sestrške agencije, ki sodelujejo s trgovinskimi zbornicami. Slednje delujejo kot multiplikatorji: Enterprise Ireland jih npr. naslovi, kadar želi doseči večje število podjetij. Združenja diaspor po drugi strani delujejo kot komunikator. Z njimi Enterprise Ireland sodeluje, da bi dosegla člane diaspore. V proces v vsaki državi Enterprise Ireland vključi tudi poslovna združenja, za naslavljanje mladih pa platformo mladih irskih strokovnjakov (ang. *the Young Irish Professionals platform* – YIP), ki se osredotoča na mreženje in kontakte za delovna mesta. Diaspora je pri vsem tem povezovalc (Smith 2013). Poleg vse večje centralizacije odgovornosti za diasporo znotraj Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino (Madden 2013) so z irsko diasporo povezane dejavnosti razpršene po skoraj vseh ostalih ministrstvih, aktivnosti vzpostavljanja in ohranjanja odnosov s člani diaspore pa so (targetirano) dopolnjene z dejavnostmi vladnih agencij in nevladnih združenj.

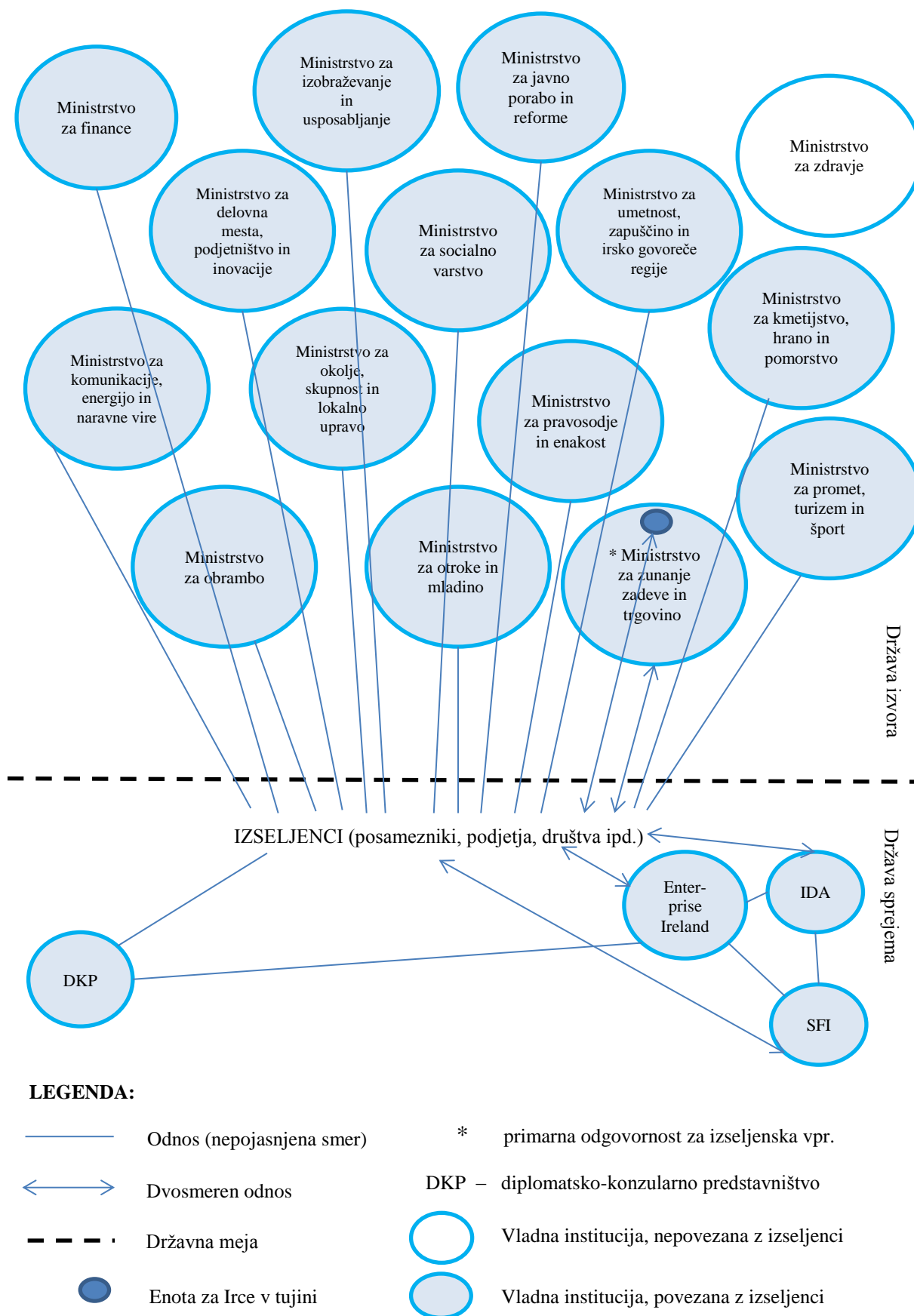
---

¹⁹⁰ Vladna agencija Enterprise Ireland je osredotočena na internacionalizacijo irskih podjetij (Smith 2013) ter povezuje mala in srednje velika podjetja (MSP) z Globalno mrežo Ircev, ki v medorganizacijskem odnosu zagotavlja znanje, zaupanje in napotitve (Madden 2013). Za povzetek intervjuja s predstavnico agencije v Bruslju Evelyn Smith glej Prilogo A.

¹⁹¹ Agencija za spodbujanje tujih investicij na irskem IDA Ireland je odgovorna za privabljanje tujih investicij na Irsko in njihov razvoj v državi (Smith 2013; IDA Ireland).

¹⁹² Irška znanstvena fundacija je nacionalna fundacija za investicije v znanstvene in inženirske raziskave (Science Foundation Ireland).

Slika 5.5: Pristojnost irskih ministrstev in vladnih institucij za izseljence ter odnosi z njimi

Republika Slovenija v svojem odnosu do izseljencev (vključno z diasporo) ubere svojevrsten pristop (glej Sliko 5.6). Organi, ki so v RS odgovorni za odnose s Slovenci po svetu so: Državni zbor (ta določa temeljno politiko sodelovanja RS s Slovenci po svetu, za katere je pristojno posebno delovno telo, ki se ukvarja tudi s problematiko zamejskih Slovencev), Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu (obravnavava in Državnemu zboru v sprejem predlaga odločitve na tem področju), Vlada RS (pristojna je za sodelovanje RS s Slovenci po svetu in Državnemu zboru predloži letno poročilo o aktivnostih RS na področju sodelovanja s Slovenci po svetu s predlogom programa za naslednje leto) in Ministrstvo za zunanje zadeve (MZZ) oz. Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (USZS ali Urad)¹⁹³ (od leta 2004 slednji ni več organ v sestavi Ministrstva za zunanje zadeve (Žigon 2013b)) (ReOSPS 2002).

Z vprašanji diaspore se po pregledu vladnih spletnih strani sodeč ukvarjajo naslednja slovenska ministrstva: poleg Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (ki je med analiziranimi državami edini primer samostojnega ministrstva, osredotočenega na izseljensko problematiko) in Ministrstva za zunanje zadeve (vključno z veleposlaništvu in konzulati)¹⁹⁴ še Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT),¹⁹⁵ Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Ministrstvo za notranje zadeve. Preostalih šest ministrstev (Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, Ministrstvo za zdravje, Ministrstvo za obrambo, Ministrstvo za kulturo,¹⁹⁶ Ministrstvo za infrastrukturo in prostor ter Ministrstvo za finance)¹⁹⁷ med svoje aktivnosti ne vključujejo storitev za diasporo (oz. izseljence) ali sodelovanja z le-to (Ministrstvo za delo, družino,

---

¹⁹³ Tj. ministrstvo brez resorja oz. vladna služba za področje odnosov med RS in avtohtono slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah ter med RS in Slovenci po svetu (Vlada Republike Slovenije 2013a). Ena izmed usmeritev USZS je tudi uveljavljanje interesov slovenskega gospodarstva v tujini, pri čemer osrednjo vlogo igrajo tudi slovenski podjetniki, ki delujejo po svetu. Vloga USZS je predvsem povezovalna, poleg tega pa opozarja pristojne državne in druge inštitucije na morebitne ovire pri tovrstnem povezovanju (Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu 2011a). Urad poskuša spodbujati sodelovanje z izseljenci tudi tako, da temo veže na pristojno ministrstvo oz. organizacijo (npr. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo ali Gospodarsko zbornico Slovenije, če gre za gospodarstvo) (Žigon 2013a). Za zapis intervjuja s predstavnikom Urada dr. Zvonetom Žigonom glej Prilogo E.

¹⁹⁴ Na spletni strani ministrstva diaspora in izseljenci niso neposredno omenjeni, vendar Ministrstvo za zunanje zadeve sodeluje z njimi kot izvajalska institucija, kar je razvidno iz analize primarnih virov. »Skrb za Slovence v zamejstvu in po svetu je del zunanje politike Republike Slovenije. Republika Slovenija vzdržuje kontinuiran dialog z državami, v katerih bivajo Slovenci, še posebej glede položaja Slovencev in njihovih skupnosti v teh državah. Diplomatska predstavništva in konzulati Republike Slovenije v državah svoje akreditacije razvijajo sodelovanje s Slovenci, njihovimi organizacijami in ustanovami. /.../« (Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja 2008, 3).

¹⁹⁵ Izhodiščne cilje in namen, instrumente in način financiranja ukrepov za spodbujanje gospodarskega in regionalnega sodelovanja s Slovenci po svetu določi ministrstvo za gospodarstvo skupaj z organom, pristojnim za regionalni razvoj (ZORSSZNM 2006, 43. čl.).

¹⁹⁶ Slovenija je edina analizirana država, katere Ministrstvo za kulturo se neposredno *ne* ukvarja z migranti.

¹⁹⁷ Diaspora oz. izseljenci niso delovno področje Ministrstva za finance, pač pa so Slovenci po svetu – vključno z diasporo – na ministrstvu obravnavani le kot proračunska postavka drugih ministrstev.

socialne zadeve in enake možnosti; Ministrstvo za finance; Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo; Ministrstvo za infrastrukturo in prostor; Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport; Ministrstvo za kmetijstvo in okolje; Ministrstvo za kulturo; Ministrstvo za notranje zadeve; Ministrstvo za obrambo; Ministrstvo za zdravje; Ministrstvo za zunanje zadeve; Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu). Intervju z dr. Žigonom (2013) pokaže, da institucije v odnosu do izseljencev sodelujejo, pri čemer je tudi Gospodarska zbornica Slovenije (GZS) aktivno vključena v organizacijo gospodarskih delegacij.

Finančna sredstva za dejavnosti Slovencev po svetu, ki so namenjene ohranjanju in rasti slovenske narodne identitete, kulture in jezika ter ohranjanju kulturne dediščine, so zagotovljena v proračunu RS, in sicer v okviru Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu,¹⁹⁸ pa tudi Ministrstva za kulturo in Ministrstva za šolstvo, znanost in šport (za kulturno sodelovanje ter izobraževanje in znanost), na Uradu Vlade Republike Slovenije za informiranje in Ministrstvu za informacijsko družbo¹⁹⁹ (za podporo medijski dejavnosti) ter Ministrstvu za gospodarstvo²⁰⁰ (sredstva, namenjena pospeševanju gospodarskega sodelovanja). Pri porabi sredstev se upošteva načelo povezanosti s Slovenijo – tj. z matično državo (ReOSPS 2002).

Ključna *nosilca* sodelovanja med RS in Slovenci po svetu sta Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Komisija Državnega zbora RS za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu (ZORSSZNM 2006, 13. čl.; Žigon 2013a). Urad je posredno vključen v informacijsko mrežo Ministrstva za zunanje zadeve in lahko prek slednjega daje pobude s področja svojega dela diplomatsko-konzularnim predstavništvom RS (ZORSSZNM 2006, 14. čl.). Pristojnosti Urada obsegajo predvsem (tudi gospodarsko) povezovanje Slovencev po svetu z domovino (tj. RS), oblikovanje in implementacijo državne politike do Slovencev po svetu in finančnih podpor njim in organizacijam civilne družbe v RS za sodelovanje s Slovenci po svetu (Urad obenem izvaja nadzor porabe javnih sredstev v teh organizacijah), pa tudi koordinacijo dejavnosti ministrstev RS s področja sodelovanja s Slovenci po svetu (ZORSSZNM 2006, 15. čl.).

Komisija Državnega zbora Republike Slovenije za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu je pristojna še za opravljanje nalog odpravljanja težav pri Slovencih v zamejstvu in po svetu ter upoštevanje njihovih mnenj in predlogov (ZORSSZNM 2006, 16. čl.), kar pomeni, da je z njimi v bolj neposrednem in tesnem odnosu. V Državnem zboru je komisija tista, ki je

---

¹⁹⁸ Žigon (2013a) izpostavi, da je finančna podpora Urada vedno simbolnega pomena.

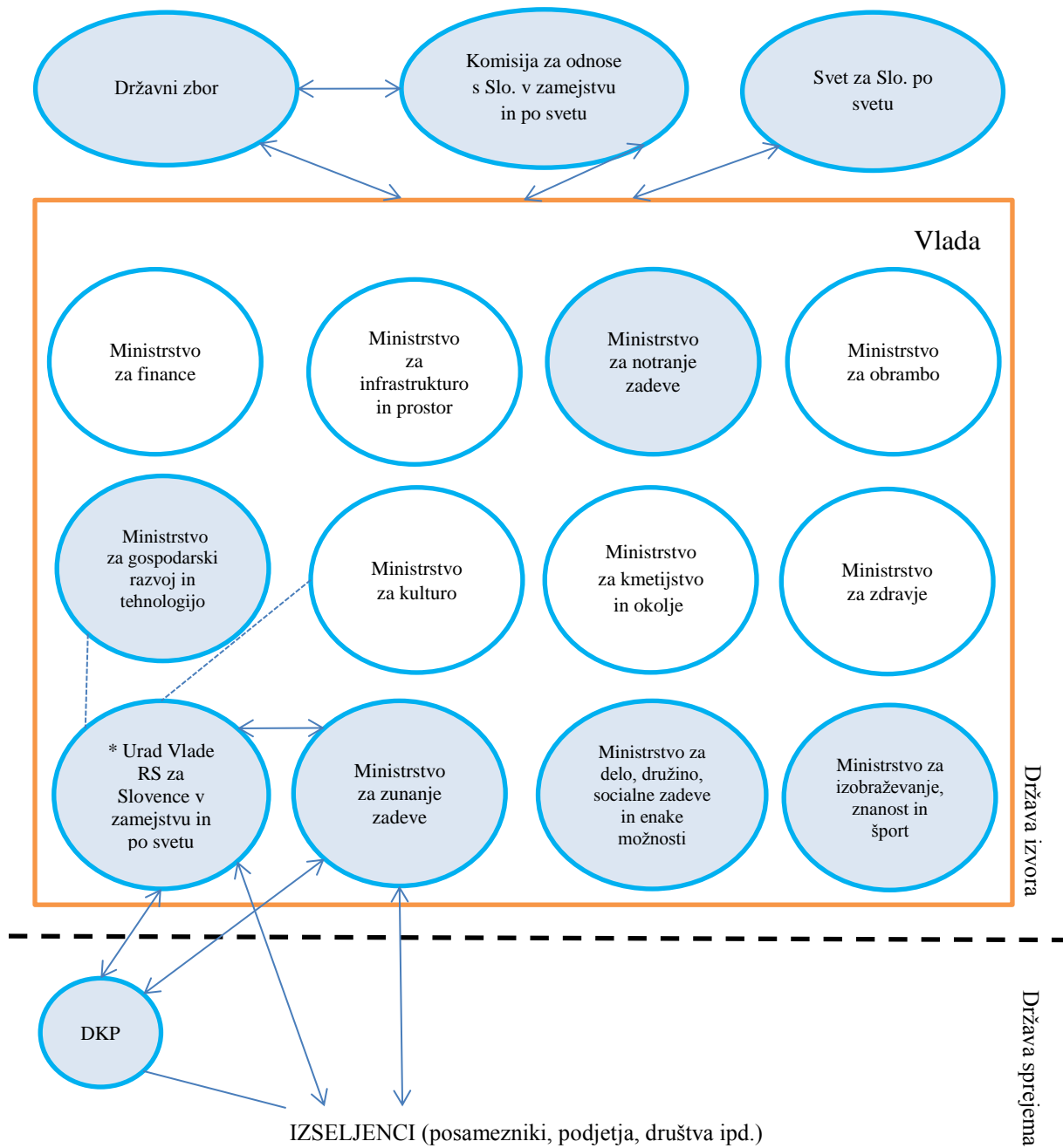
¹⁹⁹ Sedaj direktorat za informacijsko družbo na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport).

²⁰⁰ Sedaj Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo.

neke vrste nadzorno in zakonodajno telo: pred leti je sprejemala in potrdila strategijo, sprejela resolucijo in zakon, obstaja pa tudi odbor, ki se občasno sestane in obravnava problematiko s tega področja. Urad je nato izvršno telo in tisti, ki je s strani vlade odgovoren za Slovence izven Slovenije – ne za priseljevanje in odseljevanje (Žigon (2013a) pravi: »Mi nismo urad za izseljevanje in tudi ne urad za priseljevanje.«), pač pa skrbi, da lahko Slovenci v izseljenskih skupnostih kakovostno živijo (Žigon 2013a).

Za vzpostavljanje odnosov in razvoj sodelovanja z organizacijami Slovencev izven RS so zadolžena ministrstva – v okviru delovnih področij (ZORSSZNM 2006, 18. čl.); pa tudi ostali državni organi RS, organi lokalnih skupnosti, javni zavodi, verske skupnosti in organizacije civilne družbe (ZORSSZNM 2006, 19. čl.). Vlada RS ima tudi stalno posvetovalno telo, tj. Svet za Slovence po svetu, sestavljen iz predstavnikov državnih organov, institucij, političnih organizacij in organizacij civilne družbe iz RS ter zdomstva in izseljenstva (ZORSSZNM 2006, 22. čl.), ki sodeluje pri oblikovanju in izvajanju politike ter strategije RS na področju skrbi za Slovence po svetu (ZORSSZNM 2006, 23. čl.). Svet za Slovence po svetu (njegovi člani so predstavniki izseljencev) predstavlja orodje javnega izražanja izseljencev, ki se enkrat letno sestanejo z ministrom za Slovence v zamejstvu in po svetu ter s predsednikom vlade. Običajno gre za mešanico poročanja in problematiziranja o stvareh, ki se sicer razjasnjujejo stalno in sproti (v komunikaciji z veleposlaništvu in Uradom Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter na raznih posvetih). Enkrat letno je v parlamentu organizirano tudi vseslovensko srečanje (vzporedno s sejo vlade), ki je drug formalni način javnega izražanja izseljencev (Žigon 2013a).

Slika 5.6: Pristojnost slovenskih ministrstev in vladnih institucij za izseljence ter odnosi z njimi

LEGENDA:

- Odnos (nepojasnjena smer)
- ..... Interesno/projektno sodelovanje
- ↔ Dvosmeren odnos
- - - - - Državna meja
- * primarna odgovornost za izseljenska vpr.
- DKP – diplomatsko-konzularno predstavništvo
- Vladna institucija, nepovezana z izseljenci
- Vladna institucija, povezana z izseljenci

Kot posvetovalno telo Vlade RS za področje sodelovanja s Slovenci zunaj meja Slovenije je bil leta 2004 ustanovljen še Razvojno poslovni svet za Slovence iz sveta (RPS), ki pa v praksi ni zaživel. Vzpostavil naj bi mrežo za pospeševanje poslovnega in znanstveno-raziskovalnega sodelovanja prek sprejemanja smernic in priporočil za sodelovanje s Slovenci po svetu, spodbujanja gospodarskega sodelovanja, obravnavanja pobud ter vrednotenja predlogov strateških in programskih dokumentov RS z vidika gospodarskega razvoja (Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020). Šlo naj bi za svetovalno telo Vlade RS posebej za področje gospodarskega sodelovanja s Slovenci po svetu, ki bi sprejemalo smernice in priporočila za navedeno področje sodelovanja, spodbujalo gospodarsko sodelovanje s Slovenci po svetu in bilo vključeno v nastanek strateških dokumentov s področja gospodarskega sodelovanja s Slovenci po svetu, kot je npr. Strategija razvoja Slovenije (ZORSSZNM 2006, 44. čl.). Žigon (2013a) izpostavi, da ustanovitev tovrstnega sveta sicer sama po sebi ni problematična ali težavna – problem je v zagotavljanju njegovega kontinuiranega delovanja in finančnih sredstev zanj ter osmišljanje njegovega delovanja.

Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu financira tudi štiri nevladne ustanove v Sloveniji, ki se ukvarjajo z vprašanjem Slovencev v tujini: so 'podizvajalci' Urada – točka, na katero se obračajo Slovenci iz tujine. To so Slovenska izseljenska matica, Svetovni slovenski kongres (SSK), Slovenija v svetu in Rafaelova družba, ki je sicer ustanova rimsko-katoliške Cerkve in najstarejša od štirih (Žigon 2013a). Z raziskovanjem (slovenskih) migracijskih vprašanj pa se v RS ukvarjata Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ISIM ZRC SAZU)²⁰¹ ter Inštitut za narodnostna vprašanja (INV).

Navedene institucije v praksi medsebojno sodelujejo. Sodelovanje Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu z drugimi ministrstvi je, kot pojasnjuje Žigon (2013a) 'projektno'. Najbolj povezan je Urad z Ministrstvom za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT), s katerim ima posebno delovno telo spremljanja strategije gospodarskega sodelovanja s Slovenci v zamejstvu.²⁰² MGRT obenem financira slovenske poslovne klube²⁰³ izven Slovenije, pa tudi gospodarske ustanove v zamejstvu – med drugim v Trstu in Celovcu;

---

²⁰¹ Za povzetek intervjuja s predstojnico inštituta dr. Marino Lukšič-Hacin glej Prilogo F.

²⁰² Tudi pri gospodarskih aktivnostih, povezanih s Slovenci, ki živijo v tujini, je torej poudarek na zamejcih.

²⁰³ Lukšič-Hacin (2014) prav poslovne klube navaja kot izjemo pri sicer neobstoječi strategiji za prenos znanja v RS. Za podrobnejše izsledke o medorganizacijskem mreženju v procesu internacionalizacije na primeru slovenskih poslovnih klubov glej Koleča (2011).

in po svetu. Pri organizaciji konferenc²⁰⁴ Urad sodeluje tako z MGRT kot tudi z gospodarskimi zbornicami in poslovnimi klubi; z Ministrstvom za kulturo je sodelovanje interesno. Predvsem z Ministrstvom za zunanje zadeve²⁰⁵ in s slovenskimi predstavništvi v tujini je sodelovanje redno in konstantno.²⁰⁶ Še najbolj otipljivo je z diplomatsko-konzularnimi predstavništvi, saj obveščanje o dejavnostih Urada (nagradnih natečajih, razpisih ipd.) poteka prek veleposlaništev oz. konzulatov – tok informacij pa je pri tem dvosmeren, saj tudi diplomatsko-konzularna predstavništva Urada (ki je priključen na interni informacijski sistem Ministrstva za zunanje zadeve – t. i. depešni sistem) obveščajo o dogajanju v državi sprejemnici (Žigon 2013a).

Zadolžitev, ki jo ima vsako diplomatsko-konzularno predstavništvo, je namreč prav tako sodelovanje s slovensko skupnostjo v državi sprejema, če tam takšna skupnost obstaja. Kako močno je to sodelovanje, je odvisno od tega, kako velika in močna je slovenska skupnost v tujini, pa tudi od tega, v katerem kraju se (glede na lokacijo slovenske skupnosti) nahaja veleposlaništvo. Kljub nalogi sodelovanja s slovenskimi izseljenci v državi sprejema pa diplomatsko-konzularna predstavništva nimajo enotnih navodil za vzpostavljanje in ohranjanje odnosa niti z visoko izobraženimi oz. kvalificiranimi izseljenci niti z izseljenci nasploh (Žigon 2013a).

Analiza vladnih spletnih strani, dopolnjena s poglobljenimi intervjuji s predstavniki vlad analiziranih držav, pokaže, da se porazdelitev odgovornosti za diasporo oz. izseljence nasploh med analiziranimi državami razlikuje. Skladno z večjo pozornostjo, namenjeno kulturnim komponentam nacionalne identitete (predvsem jeziku), je v Estoniji za odnose z diasporo primarno zadolženo Ministrstvo za izobraževanje in raziskave, vladne aktivnosti pa so osredotočene predvsem na ohranjanje jezika med izseljensko skupnostjo in ne na prenos znanja ali gospodarsko povezovanje domovine s člani diaspore. V Avstriji je (na državni ravni) področje 'urejeno' najbolj centralizirano, in sicer znotraj Zveznega ministrstva za evropske in mednarodne zadeve, država pa kaže zametke prepoznavanja gospodarske vrednosti svojih izseljencev (vsaj v nekaterih državah sprejema – ponekod celo na ravni prenosa znanja), vendar pa potencialne gospodarske koristi izseljencev na ravni države niso naslovljene organizirano ali sistematično, pri čemer obstaja možnost, da zaradi nerazkrivanja

---

²⁰⁴ Konferenca deluje kot neke vrste 'ženitna posredovalnica' za podjetnike (Žigon 2013a).

²⁰⁵ Čeprav je bil Urad v preteklosti del tega ministrstva (Žigon 2013a), Lukšič-Hacin (2014) opozarja, da je bil precej časa tudi povsem ločen od njega, kar kaže na mačehovski odnos matice do njenih izseljencev in nestratiški pristop k njim.

²⁰⁶ Lukšič-Hacin (2014) opozarja, da sistematičnega strateškega pristopa Ministrstva za zunanje zadeve k iskanju sinergij med različnimi resorji in institucijami ni. Pogosto niti državni sektorji ne vedo za obstoj Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu: podobno kot ni strateških mrež za gospodarstvenike, ki se bolj kot med seboj v tujini povezujejo z diplomatsko-konzularnimi predstavništvi, ni strateških mrež na ravni države.

informacij in formalne uradniške komunikacije rezultati raziskave ne odražajo realne avstrijske prakse na področju izseljenstva, neraziskana pa ostaja tudi možnost, da je problematika naslovljena na deželni ravni.

Tako kot Avstrija (a precej bolj razčlenjeno in definirano) relativno centraliziran pristop do izseljencev privzameta tudi Slovenija in Irska (kljub siceršnji razpršenosti aktivnosti, povezanih z diasporo, med ministrstva v slednji). Obe državi imata posebno enoto, namenjeno posebej pripadnikom naroda izven državnih meja (Irska v okviru Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino enoto za Irce v tujini, Slovenija – edina analizirana država s posebnim tovrstnim ministrstvom – pa Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu). V obeh državah sta za izseljence odgovorni tudi ministrstvi za zunanje zadeve (na Irskem se to imenuje Ministrstvo za zunanje zadeve in trgovino, kar kaže na sistemsko upoštevanje gospodarske vrednosti izseljencev) – čeprav so aktivnosti, povezane z izseljenci, v RS daljše obdobje potekale ločeno od in mimo Ministrstva za zunanje zadeve (pa tudi Urada) (Lukšič-Hacin 2014).

Tako na Irskem kot v RS se pri naslavljanju izseljenskih vprašanj (vladne) institucije povezujejo med seboj. V RS je to povezovanje 'projektno' ali interesno, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu je pri tem najbolj povezan z MZZ, diplomatsko-konzularnimi predstavništvi in MGRT, kar potrjuje večji poudarek na gospodarskem povezovanju s Slovenci v tujini, a ne pomeni nujno tudi enotnega pristopa h gospodarskim priložnostim, ki jih izseljenci prinašajo. Irsko Ministrstvo za zunanje zadeve in trgovino po drugi strani v odnosu do izseljenske skupnosti spodbuja integracijo ostalih resorjev v aktivnosti, ki se nanašajo na diasporo, in k izseljenski problematiki pristopa najbolj celovito med vsemi analiziranimi državami.

Prav tako se Irska in Slovenija poveujeta v nevladnimi ustanovami in iniciativami. V RS so te celo sistemsko (ne pa nujno sistematično ali operativno komplementarno – z izjemo nekaterih institucij (Jaklič 2014)) povezane, medtem ko na Irskem študija primera pokaže tudi komplementarnost vladnih in nevladnih iniciativ. Tako je Irska edina država, ki gospodarski potencial svoje diaspore najbolj aktivno 'izkorišča'.

Čeprav je vloga diplomatskih in konzularnih predstavništev kot ena izmed politik domovine za utrjevanje odnosa z izseljenci izpostavljena v dokumentih vseh analiziranih držav (v Avstriji sicer na podlagi odnosa države do priseljencev), v praksi predstavništva večinoma *nimajo* vidnejše vloge pri spodbujanju prenosa znanja z izseljencev na domovino. To posredno kaže na pomanjkanje prepoznavanja koristi slednjega za domovino (izjema pri tem je Irska s posebnim forumom, namenjenim prav prenosu znanja z izseljencev na

domovino in mreženju med in z njimi). Porazdelitev pristojnosti za izseljence med različna ministrstva je skladna s percepcijami vloge diaspore v domovini: v Estoniji so aktivnosti, povezane z izseljensko skupnostjo, osredotočene na kulturne komponente (predvsem jezik) in ne na gospodarstvo, Avstrija in Irska diasporo umeščata pod ministrstvo za zunanje zadeve. Edini državi, ki – sodeč po pristojnih ministrstvih – diaspore ne dojemata kot 'zunanje' oz. tuje javnosti, pač pa kot del naroda (Irci o njih govorijo kot o delu »globalne irske družine« (Ahern 2007)), sta Slovenija in Irska: prva s posebnim ministrstvom za Slovence v zamejstvu in po svetu, druga s porazdelitvijo dejavnosti, povezanimi z izseljenci, med (skoraj) vsa ministrstva – kljub primarni odgovornosti Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino zanje.²⁰⁷

5.3.2 Državne percepcije diaspore in ostalih izseljencev

Analiza vladnih spletnih strani izbranih držav nakaže različen pogled posamezne države na diasporo oz. izseljence nasploh z vidika njihove aktivnosti oz. pasivnosti. Člani diaspor in izseljenci v Avstriji, Estoniji in Sloveniji so opredeljeni predvsem kot pasivne javnosti (tj. kot potrošniki državnih storitev), medtem ko na Irskem na diasporo gledajo kot na aktivno udeleženko v nacionalnem (tudi gospodarskem) razvoju. To potrjujejo ustave vseh štirih analiziranih držav. V Ustavi Republike Slovenije (5. čl.) je npr. zapisano, da RS »/.../ skrbi za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce, ter pospešuje njihove stike z domovino /.../« ter da lahko »/.../Slovenci brez slovenskega državljanstva uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti /.../«:²⁰⁸ gre torej za enostranski odnos, v katerem je aktivna udeleženka zgolj država. Podobno velja za Estonijo, kjer država varuje svoje državljane – tudi tiste v tujini (Ustava Republike Estonije, 13. čl.). Ustava Avstrije (10. čl.) pa odnos države do izseljencev opredeljuje s pozicije moči: država ima zakonodajno in izvršno moč na področju regulacije in nadzora vstopa v državo ter izstopa iz nje, priseljevanja in izseljevanja.

Vendar pa RS v svoji zakonodaji vzporedno prepozna, da so slovenske skupnosti izven Slovenije samostojne in specifične entitete z lastnimi interesi, potrebami in zmožnostmi; posamezniki in ustanove pa so objekt (finančne pomoči, raziskovanja) in subjekt (partnerstva, sodelovanja)²⁰⁹ hkrati. RS naj bi torej k svojim skupnostim izven države pristopala na državniški, demokratičen in partnerski način (skladno z ZORSSZNM 2006, 11. čl.) ter tako poskušala doseči odgovornost in motivacijo njihovih članov za uveljavitev v lokalnem okolju

²⁰⁷ Poleg tega tak odnos Irske do njene diaspore potrjuje tudi vladna retorika.

²⁰⁸ 5. čl. Ustave Republike Slovenije opredeljuje odnos do Slovencev, ki živijo izven RS, kot trajno in aktivno obvezo RS (ReOSPS 2002). Skrb za Slovence izven RS je ustavno načelo (ReOSPS 2002).

²⁰⁹ Da so izseljenci subjekt (in ne objekt) poudarja tudi Žigon (2013a).

ter za sodelovanje in udeležbo pri razvoju države izvora (Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja). Izseleni Slovenci so v 5. čl. ZORSSZNM (2006) opredeljeni kot »enakovreden del enotnega slovenskega naroda«, skrb zanje pa je neločljiv in bistven del zunanje politike RS (ZORSSZNM 2006, 7. čl.). Opazen je torej prehod z razumevanja izseljencev kot (zgolj) pasivnih objektov k razumevanju teh skupin kot aktivnih subjektov v odnosu do domovine, ki pa se v Ustavi Republike Slovenije (še) ne odraža. Sprememba percepcij slovenskih izseljencev pa sama po sebi ne pomeni, da je aktiven tudi pristop Vlade RS k njim.²¹⁰

Na Irskem je poleg aktivne vladne podpore diaspori *politika vključevanja* tudi ustavna zaveza²¹¹ (Gilmore 2013) – med državo in diasporo je vzpostavljen dvostranski odnos oz. partnerstvo: »Irski narod neguje /ang. (*cherish*)/ posebno afiniteto z ljudmi irskega porekla v tujini, ki z njim delijo kulturno identiteto in dediščino« (Ustava Irske, 2. čl.).²¹² Konsistentna s tem je tudi retorika irske vlade, ki opozarja na to, da morajo biti vlade pozorne na skrbi in probleme, ki vplivajo na njihove skupnosti v tujini, ter odzivne nanje. »Kritično je, da razprava ni oblikovana na podlagi tega, kaj lahko diaspora stori za /vlado oz. državo izvora/ – pač pa bi morali /med državo in diasporo/ vzpostaviti dvosmerno partnerstvo« (Gilmore 2013).

Priznavanje (zgodovinskega) pomena diaspore za razvoj domovine na Irskem vodi k obravnavanju članov diaspore kot enakovrednih partnerjev države – poudarjena je delitev novih virov z diasporo, ki je del »globalne irske družine« (Ahern 2007). »Vzdrževanje in utrjevanje vezi z diasporo je ključna prioriteta vlade ter /.../ ministrstva /za zunanje zadeve in trgovino/« (Ahern 2007). Pri tem naj bi bila vlada spodbujevalec (ang. *facilitator*) in ne edina entiteta, ki implemetira aktivnosti, usmerjene k razvoju (trdnega) odnosa med državo izvora in njenimi izseljenci (Gilmore 2013). Irci na ta način prepoznajo ter poskušajo aktivno tudi izkoristiti in spodbujati vlogo diaspor pri podpori gospodarskega razvoja domovine (Gilmore

---

²¹⁰ Dr. Žigon (2013a) pojasnjuje, da Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ne more in ne sme angažirati izseljencev (niti tistih bolj aktivnih članov izseljenske skupnosti, ki so sicer lažje ulovljivi ter identificirani in motivirani za vključenost) neposredno, ravno zaradi tega ker so izseljenci samostojni subjekti in ne objekti. »Poslanstvo naše vlade je predvsem spodbujanje ohranjanja tistega, kar nekje že obstaja: /in/ to so slovenske skupnosti /v tujini/« povzame Žigon (2013a). Vlada RS torej (dodatno) ne spodbuja vključevanja, pač pa zgolj omogoča oz. oblikuje ugodno okolje za nadaljnje vključevanje že vključenih izseljencev oz. zagotavlja obstoj tistih, ki za vključevanje niso motivirani.

²¹¹ Diaspora razen omembe v ustavi v irsko zakonodajo ni vključena. Je pa v postopku revizija ustave: eno od priporočil je tudi uvedba volilne pravice za Irce v tujini (Madden 2013).

²¹² Nad vključenostjo diaspore v irsko ustavo je bila močno presenečena Evelyn Smith (2013) iz Enterprise Ireland, ki je podvomila v strinjanje izseljencev s trditvijo, da Irska varuje in ceni odnos z njimi. Smithova namreč na podlagi medijskega poročanja ocenjuje, da se izseljeni Irci počutijo zanemarjene oz. zapuščene s strani domovine, pri čemer izpostavlja, da Irska vendar ima določene (socialne) programe, ki posebej dobro delujejo v Angliji.

2013). Percepcije diaspore na ravni vlade kot njenega aktivnega partnerja pri doseganju gospodarskega razvoja in rasti v državi izvora so pogoj aktivne vladne politike in strategije v odnosu do diaspore: če diaspora ni prepoznana kot (legitimen) *aktiven* partner pri reševanju nacionalnih problemov, država ne more imeti strategije diaspore. Šele ob prepoznanju (potencialne) vrednosti diaspore je torej možna natančnejša opredelitev (nacionalnih) ciljev odnosa z diasporo in ciljnih segmentov izseljencev za njihovo realizacijo.

Avstrija, ki (tako kot vse analizirane države) diaspore ne razlikuje od ostalih izseljencev, izseljence nasploh opredeljuje kot dobrotno in 'poslovno karto' za prenos vrednot in pozitivnega imidža Avstrije v svetu – izseljenci so ambasadorji domovine, ki gradijo povezave med državo izvora in družbo, v kateri živijo, pri čemer naj bi avstrijske misije pogosto delovale kot spodbujevalci. Naslavljajo predvsem tiste Avstrijce v tujini, ki so za vključevanje v vladne aktivnosti bolj motivirani. Ti poleg posameznikov z avstrijskim državljanstvom namreč vključujejo tudi t. i. *Herzensösterreicher* (Avstrijce po srcu), tj. nekdanje avstrijske državljanke ali družinske člane avstrijskih državljanov, ki ohranjajo tesne vezi z Avstrijo (Warum 2013). Avstrija torej izseljence opredeljuje zelo široko, medtem ko v RS prav zaradi po njenih ocenah preozke opredelitve izseljencev Lukšič-Hacin (2014) zagovarja revizijo terminologije na področju. Prevod izraza '*emigrant*' v izseljenec namreč v slovenščini izgubi del sicer diverzificirane populacije v tujini (zajame namreč zgolj stalne izseljence) (Lukšič-Hacin 2014).

Tudi Estonci termina diaspora in izseljenci uporabljajo izmenično – kot sopomenki; ter pogosteje naslavljajo predvsem specifične (bolj aktivne) segmente in posameznike izseljenske skupnosti – npr. kulturnike (Antsu 2013). Diferenciacija članov izseljenske skupnosti je sicer večinoma omejena na starejšo in novo diasporo (pri čemer se definicija 'tujega' Estonca nenehno spreminja). V prvo skupino sodijo izseljenci, ki so se iz Estonije selili pred več kot petimi leti: pripadnikov te skupine Estonci ne razlikujejo glede na izobrazbo ali karierno ozadje (gre za t. i. 'prave tuje Estonce' oz. 'pravo' diasporo iz časa Sovjetske zveze); medtem ko je sentiment do novejšje diaspore (izseljene pred petimi leti ali kasneje) drugačen – ta dobi manj t. i. 'avtomatskih uslug'. Obe skupini se razlikujeta po demografskih karakteristikah: če je prva starejša in veliko premožnejša; druga vključuje predvsem mlajše strokovnjake (Antsu 2013) – tj. visoko kvalificirane in izobražene posameznike, katerih potencial za razvoj domovine ostaja pod- oz. neizkoriščen prav zaradi negativnih percepcij v državi izvora, zaradi česar jih tudi državni uradniki niso motivirani naslavljati (niti nanje ni pritiska javnosti za to).

Tako kot Avstrija in Estonija članov diaspore od ostalih izseljencev ne ločita niti RS in Irska (Madden 2013; Žigon 2013a), pri čemer vrednost izseljencev (tako z vidika mirovnega

procesa kot ekonomskih koristi za domovino) deklarirano in v praksi na različnih področjih (od ribištva do prehranske industrije (Department of Agriculture, Food and the Marine 2012a; Department of Agriculture, Food and the Marine 2012b; Department of Agriculture, Food and the Marine 2012c)) prepoznava predvsem Irska, ki z vladno retoriko še dodatno spodbuja pozitivne percepcije svoje diaspore v domovini, v Sloveniji pa je vključevanje izseljencev v vladne aktivnosti predvsem posledica interesov oz. angažiranosti posameznega uradnika in ne predmet nacionalne politike oz. strategije (Lukšič-Hacin 2014). Tudi med prebivalstvom se še vedno pojavljajo nekateri stereotipi o izseljencih (Žigon 2013a), ki lahko ovirajo optimalen izkoristek znanj in spretnosti slednjih v domovini. Vendar pa anketa Episentra kaže, da večina anketiranih Slovencev v RS ocenjuje, da bi slovenski strokovnjaki, ki živijo v tujini, domovini morali pomagati z nasveti, kako iziti iz krize (59 % vprašanih ocenjuje, da je to njihova dolžnost), in da so prav izseljeni Slovenci (percepirano) tisti, ki imajo zaradi izkušenj v tujini več znanja za soočanje s krizo.²¹³ Kljub temu izseljenci želje ali potrebe domovine po njihovi pomoči ne zaznavajo (Ovsenik 2014). Razkorak med pričakovanji Slovencev v domovini in zaznavami teh pričakovanj med izseljenci v tujini – pa tudi percepcijami pričakovanj Slovencev v domovini v odnosu do slovenskih izseljencev na ravni vlade – implicira pomanjkljivo ali neuspešno komunikacijo vlade/oblasti bodisi s prebivalci Slovenije (tj. država ne zaznava potreb na 'domačem trgu') bodisi z izseljenci (tj. država potrebe v Sloveniji zaznava, a jih ne komunicira izseljencem) ali celo neprepoznavanje vrednosti izseljencev na ravni vlade (tj. večine njenih uradnikov in političnih odločevalcev).

Potrdimo lahko, da so strategije diaspor držav odraz njihovih percepcij diaspor (tako med prebivalstvom v državi izvora kot tudi med državnimi uradniki), pa tudi percepcij pričakovanj koristi oz. vrednosti odnosa med domovino in njenimi izseljenskimi skupnostmi (med prebivalstvom v državi izvora, državnimi uradniki in izseljenci). Ker percepcije temeljijo na komunikaciji (bodisi prek medijev bodisi neposredno med vlado in prebivalstvom države oz. izseljenci), lahko (predvsem na podlagi slovenskega primera) potrdimo tretjo hipotezo (H3) o pozitivni povezavi med jasno komunikacijo nacionalnih ciljev in pričakovanj od diaspore ter prenosom znanja z diaspore na domovino. Pri tem je izhodišče za komunikacijo pričakovanj od odnosa med domovino in izseljenci predhodna komunikacija za identifikacijo potencialov in priložnosti tovrstnega odnosa ter pretvorbo le teh v (uresničljiva) pričakovanja vzajemnih koristi.

---

²¹³ Večja količina znanja in izkušenj je (s 43 %) tudi glavno pojasnilo anketirancev, zakaj bi morali izseljenci pomagati domovini. S 27 % kot utemeljitev 'dolžnosti' pomagati domovini sledi nacionalna pripadnost oz. identiteta, z 22 % pa izobraževanje v Sloveniji (Ovsenik 2014).

Interes za komunikacijo pa lahko temelji tudi na stereotipih oz. dolgotrajno vzpostavljenih percepcijah izseljencev kot pasivnih ali aktivnih javnosti oz. kot koristnih ali 'škodljivih' za domovino – gre za percepcije, ki jih je težko spremeniti, saj so del nacionalne kulture. Če v Avstriji in Estoniji diaspore oz. izseljence percepirajo kot pasivne (v Estoniji celo kot javnosti s skrajno negativno vlogo za domovino), so v Sloveniji in na Irskem (vsaj na ravni zakonodaje) izseljenske skupnosti obravnavane kot (bolj ali manj) aktivne javnosti (na Irskem so kot take obravnavane tudi v praksi). Skladno z različnim pojmovanjem in vrednotenjem diaspor oz. izseljencev nasploh (podobno kot je odgovornost zanje razporejena po različnih ministrstvih) države izvora izseljence (v večjem ali manjšem obsegu) vključujejo v različne strateške dokumente.

5.3.3 Vključenost diaspor kot potenciala gospodarskega razvoja držav izvora v nacionalne strateške dokumente in praksa vključevanja diaspor v vladne aktivnosti

Med aktualnimi avstrijskimi strateškimi dokumenti je z vidika predmeta naloge (tj. prenosa znanja z diaspore in drugih izseljencev na domovino) pomemben predvsem Program avstrijske federalne vlade za 24. zakonodajno obdobje (2008) (ang. *Programme of the Austrian Federal Government for the 24th Legislative Period*). Slednji v sklopu ukrepov na trgu dela, in sicer aktivacije potenciala delovne sile (ang. *worker potential*) in trga zaposlitev (ang. *job market*), predvideva vire za proaktivno politiko glede trga dela (ang. *proactive labour market policy*) in posebej navaja aktivacijo potenciala skupine prebivalstva z migrantskim ozadjem za specialistično usposabljanje, pri čemer pa se dokument osredotoča na priseljence (njihovo integracijo v državo sprejema – tj. Avstrijo) in ne na avstrijske državljane, ki so se iz domovine izselili. Tako je tudi vloga diplomatskih in konzularnih predstavništev, ki naj bi »zagotovila več informacij o zakonodajni situaciji v Avstriji kot tudi situaciji na avstrijskem trgu zaposlovanja, da bi potencialnim priseljencem podali realno sliko njihovih priložnosti za priselitev« (Program avstrijske federalne vlade za 24. zakonodajno obdobje 2008, 245), opredeljena na podlagi odnosa države do priseljencev.

Delovni program avstrijske federalne vlade 2013–2018: Avstrija. Zgodba o uspehu (2013) migracije in njihovo upravljanje prav tako v večji meri obravnava z vidika priseljevanja (predvsem pomena priseljevanja ter integracije usposobljene in kvalificirane delovne sile ter v Avstriji izobraženih tujih študentov²¹⁴ v državo za gospodarsko rast in ustvarjanje novih

---

²¹⁴ Dolgoročneje ostajanje tujih študentov v državi Avstrija načrtuje spodbujati s pomočjo ukrepov, kot je oproščanje teh študentov davkov na šolnine po zaključenem izobraževanju (*Delovni program avstrijske federalne vlade 2013–2018: Avstrija. Zgodba o uspehu* 2013).

delovnih mest) ter internacionalizacije izobraževanega sistema in znanosti (prek mobilnosti osebja, učencev, dijakov in študentov ter raziskovalcev; mednarodnega sodelovanja; vzpostavljanja avstrijskih šol v tujini; oblikovanja trajne mreže raziskovalcev, ki imajo vez z domovino; mednarodnega mreženja avstrijskih raziskovalcev s pomočjo znanstvenih in tehnoloških sporazumov s pomembnimi ciljnimi državami; vzpostavljanja pisarn znanosti in tehnologije Avstrije (ang. *offices of science and technology Austria* – OSTA) ter pošiljanja atašejev za raziskave, tehnologijo in inovacije v prioritete partnerske države). Avstrijski izseljenci v dokumentu neposredno niso omenjeni, se pa nanje (čeprav najbrž nenačrtno) nanaša ukrep za priznavanje v tujini pridobljenih kvalifikacij, spretnosti in strokovnih znanj z uvedbo posebnega zakona, ki pred naslavljanje dolgoročnih izseljencev postavlja strategijo povratka.

Dejanska praksa Avstrije v odnosu do njene izseljenske skupnosti je zaradi pojasnil različnih institucij, da se same ne osredotočajo na prenos znanja z diaspore na domovino (v primeru veleposlaništva v Bruslju celo, da so naloge veleposlaništva omejene na enostavnejše storitve za izseljence), ostala neraziskana. Poleg tega – kljub centralizaciji pristojnosti znotraj ministrstva za zunanje zadeve, del katerega so tudi predstavništva v tujini – predstavništva v Bruslju (mestu z zgoščeno populacijo visoko izobraženih priseljencev iz tujine) do avstrijskih izseljencev v smislu prenosa znanja ne pristopajo aktivno, kar je razvidno iz procesa iskanja primernega intervjuvanca v Belgiji, ko so različni naslovniki s predstavništev v tujini (od veleposlaništva v Bruslju do gospodarskih predstavništev, kot sta Predstavništvo mesta Dunaj in Dunajska poslovna agencija v Bruslju) vprašanja preusmerjali na avstrijsko ministrstvo za zunanje zadeve ali na Avstrijsko agencijo za mednarodno sodelovanje v izobraževanju in raziskavah, ker se sami s problematiko prenosa znanja z izseljencev na domovino (kljub boljšemu dostopu do njih, kot ga ima v domovini locirano ministrstvo) ne ukvarjajo.²¹⁵ Odgovor Ministrstva za zunanje zadeve,²¹⁶ ki naj bi bilo odgovorno za odnose z diasporo oz. izseljensko skupnostjo, je bil prekratek in premalo poglobljen za sklepanje o realnem stanju strategij in politik diaspore v državi – poleg tega pa je (verjetno zaradi podajanja t. i. pričakovanih odgovorov) podal precej drugačen oris stanja kot analiza vladnih spletnih strani. Kljub temu odgovor kaže na posebno pozornost, ki jo Avstrija namenja v odnos z domovino bolj aktivno vpetim Avstrijcem v tujini (ti nimajo nujno avstrijskega državljanstva, pač pa so Avstrijci po srcu) – čeprav naj bi država poskušala vzpostaviti odnos z vsemi Avstrijci, ki

---

²¹⁵ Številne preusmeritve institucij so lahko indikator, da Avstrija nima strategije ali politike diaspore, oz. je odgovornost za diasporo nejasno opredeljena, ali pa da država prevzema pri uradni komunikaciji pristop nerazkrivanja informacij.

²¹⁶ Glej Prilogo D.

živijo in/ali delajo v tujini. Prav tako ima država v Severni Ameriki poseben program, osredotočen na sodelovanje z avstrijskimi znanstveniki in akademiki (ang. *scholars*) (Warum 2013)²¹⁷ – torej je aktivna tudi na področju prenosa znanja z izseljencev. Več informacij o praksi (kot dodatka analizi strateških dokumentov) je bilo zbranih za druge države analize.

Če Avstrijci v svoji osrednji strategiji avstrijskih izseljencev ali njihovega povratka sploh ne omenjajo (fokus je na izmenjavah, a bolj zaradi privabljanja tujih kvalificiranih strokovnjakov (znanstvenikov ipd.) kot pa ustvarjanja odnosov z lastnimi izseljenci, prenosa znanja z njih itd.), estonska vlada v Akcijskem programu Vlade Republike Estonije za obdobje 2011–2015 zapiše: »Menimo, da je pomembno zagotoviti, da Estonci, ki živijo in delajo v tujini, ohranijo kontakt z Estonijo in da se imajo njihovi otroci priložnost naučiti Estonščine.« To naj bi doseglo Ministrstvo za izobraževanje in raziskave (tudi prek odpiranja kulturnih in jezikovnih oddelkov na tujih univerzah)²¹⁸ ob podpori Ministrstva za zunanje zadeve in Ministrstva za kulturo. V okviru zunanje politike države pa je sodelovanje z izseljenci omenjeno zgolj posredno: kot podpora estonskim podjetnikom prek sodelovanja med Ministrstvom za zunanje zadeve in misijami v tujini (ang. *foreign missions of Enterprise Estonia*) (podpora temu ukrepu, ki vključuje tudi aktivno poslovno in kulturno diplomacijo ter podporo izvozu in kulturnikom, naj bi nudila Ministrstvo za gospodarske zadeve in komunikacijo, Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za finance in Ministrstvo za zunanje zadeve) ter kot boljše predstavljanje interesov Estonije prek utrditve mreže estonskih predstavništev v tujini, osredotočene na ključne varnostne in gospodarske prioritete ter zaščito interesov estonskih državljanov (tj. naloga Ministrstva za zunanje zadeve). Vlada v dokumentu govori tudi o potrebi po priročnejši in hitrejši interakciji z državo – za vse državljane, ne glede na kraj bivanja (torej tudi za izseljence).

Estonija ima poleg osrednjega akcijskega programa poseben Vladni program za izseljence (ang. *The Governmental Expatriates Programme*) (Ionescu 2006), o katerem – podobno kot o Fundaciji migrantov in Svetu izseljencev – na spletu ni informacij; prav tako ju ne pozna estonski veleposlanik v Bruslju Antsu (2013), kar ponovno nakazuje na to, da vladni program ne obstaja oz. nima pomembnejše vloge. Bolj specifični strategiji, ki se nanašata na izseljence in prenos znanja z njih na domovino sta:

---

²¹⁷ T. i. Pisarna znanosti in tehnologije (ang. *Office of Science & Technology – OSTINA*) na avstrijskem veleposlaništvu v Washingtonu je strateški stik (ang. *interface*) med znanostjo, raziskavami in raziskovalnimi politikami Avstrije in Severne Amerike (Warum 2013).

²¹⁸ Gre za implementacijo programa za akademski študij Estonščine v tujini (ang. *Programme for Academic Studies of Estonian Abroad 2011–2017*) (Action Programme of the Government of the Republic 2011–2015).

- Na znanju temelječa Estonija: Estonska strategija za raziskave in razvoj ter inovacije za obdobje 2007–2013 (ang. *Knowledge-Based Estonia: Estonian Research and Development and Innovation Strategy 2007–2013*) – strategija vrnitve doktorskih študentov v Estonijo in privabljanja visoko kvalificirane delovne sile v državo (ne gre torej za prenos znanja z diaspore v tujini, pač pa za strategijo vračanja in priliva tujih možganov); ter
- Strategija za višjo izobrazbo za obdobje 2006–2015 (ang. *Higher Education Strategy 2006–2015*), ki spodbuja mobilnost in prihod tujih doktorskih študentov v Estonijo z uvedbo programov, izvedenih v angleškem jeziku, in obenem predvideva, da bo tudi vsak estonski doktorski študent največ en semester z delom na svojem področju specializacije opravil v tujini (stroške tega bo krila država), kar je način zagotavljanja dvosmernega prenosa znanja med državo in tujino – vendar ponovno prek začasnega izseljenstva in ne z diaspore v tujini na državo izvora.

Podobno Program za sodržavljane za obdobje 2009–2013 (ang. *Compatriots Programme*) (StudyinEstonia 2010) ponuja štipendije mladim izseljenim Estoncem, ki zadnjih deset let niso stalno živeli v Estoniji in imajo srednješolsko ali višjo izobrazbo. Štipendije so dodeljene za študij na javnih estonskih univerzah, v državnih institucijah aplikativne višje izobrazbe in centrih za poklicno izobraževanje. Program podpira zgolj študij v estonskem jeziku in izseljencem omogoča tudi obiskovanje intenzivnega jezikovnega tečaja, če je to potrebno. Sredstva prispeva Ministrstvo za izobraževanje in raziskovanje. Razvojni načrt za estonsko izobraževanje odraslih za obdobje 2009–2013 (ang. *Development Plan for Estonian Adult Education 2009–2013*) po drugi strani mednarodne komponente sploh ne vključuje.

Čeprav estonska vlada posebej izpostavlja t. i. prakso vključevanja in sodelovanja (ang. *engagement and participation practices*) (Vabariigi Valitsus), niti na vladnih spletnih straneh niti v nacionalnih strateških dokumentih in akcijskih načrtih ni posebej nakazano, da bi bila ta praksa uporabljena tudi v odnosih države z njeno diasporo oz. izseljenci nasploh. Antsu (2013) pravi, da je praksa pravzaprav slaba ideja, saj 'daje glas' napačnim ljudem.

Estonija v svojih strateških dokumentih poleg privabljanja tuje kvalificirane in visoko izobražene delovne sile v državo (bolj kot vključevanje lastnih izseljencev, ki v tujini ostajajo na daljši rok, v vladne aktivnosti) poudarja strategijo povratka. Na povratek je npr. osredotočen program za estonsko mladino HeadEst (Pärnsalu 2013).²¹⁹ Leta 2013 je bila

---

²¹⁹ Ker ne gre za vladni program oz. iniciativo, pač pa vlada programu HeadEst nudi zgolj (finančno) podporo (vključeni sta ministrstvi za kulturo in izobraževanje) (Pärnsalu 2013), v nalogi program ni podrobneje obravnavan.

izvedena posebna kampanja, osredotočena na vračanje talenta v Estonijo, ki pa je imela – z izjemo publicitete – majhen učinek (v domovino se je vrnilo manj kot deset ljudi, ki so se morda želeli vrniti že pred kampanjo – vzročno-posledična povezava med kampanjo in vračanjem izseljencev ni bila dokazana) (Antsu 2013).

Prav tako kljub številnim strateškim dokumentom, ki se neposredno ali posredno nanašajo na izseljence, Estonija nima specifične strategije diaspore ali politike, povezane z njo. V Estoniji niti ni strateškega dokumenta, ki bi diasporo opredelil kot nacionalno prioriteto, prav tako ne podobnega zakona, diaspore pa Estonci (še) ne povezujejo z nacionalnimi strateškimi cilji. Vse aktivnosti so *ad hoc* oz. naključne (nenamerne) ter v zelo zgodnji fazi testiranja in razprave (uspešnosti različnih pristopov v državi še niso uspeli preizkusiti).²²⁰ Razlog za to je maloštevilna diaspora (še pred petimi leti je ta obsegala okrog 20.000 ljudi, danes pa sicer število članov diaspore raste, a je fenomen še vedno dokaj nov) (Antsu 2013).²²¹ Problematika diaspor oz. izseljencev in želja po njihovi vključenosti sta v Estoniji v središču pozornosti (še – op. I. K.) nekaj let (Pärnsalu 2013). Posledično – kot izpostavi v svojem članku ena od estonskih povratnic iz tujine, pričakovanja vlade v odnosu do diaspore in obratno pričakovanja diaspore v odnosu do vlade niso definirana – (še – op. I. K.) ni jasno, kaj početi z diasporo (Antsu 2013).

Tako primer Estonije dodatno kaže na veljavnost tretje hipoteze (H3) o pozitivni povezavi med jasno komunikacijo nacionalnih ciljev in pričakovanj od diaspore ter prenosom znanja z diaspore na domovino. Tudi prevlada naključnega prenosa znanja (ta prevladuje ne zgolj v Estoniji, ki strategije diaspore nima, pač pa tudi v ostalih analiziranih državah – strateškega prenosa znanja v večini primerov ni) kaže na pomanjkanje jasne komunikacije nacionalnih pričakovanj in ciljev v odnosu do izseljenskih skupnosti. Vendar pa naključen prenos znanja (tj. prenos, ki ni strateško – vladno – voden) lahko implicira tudi samozadostnost izseljencev za spodbujanje prenosa znanja na domovino (tj. samozadostnost v odnosu do države in njenih institucij, medtem ko je potrebno partnerstvo z državljani, ki v domovini ostajajo in na katere se znanje prenaša). To pomeni, da komunikacija (nacionalnih strateških) ciljev ne poteka nujno na ravni države, pač pa se odvija na mikroravni (na ravni posameznika).

---

²²⁰ Estonci so identificirali (ang. *mapped*) 814 estonskih talentov v tujini (od tega 14 v Belgiji) (Antsu 2013), kar bi lahko postalo izhodišče za oblikovanje strategije diaspore, osredotočene na visoko kvalificiran oz. izobražen segment izseljenske skupnosti.

²²¹ Estonija ima podobno kot Slovenija zelo majhno populacijo izseljencev (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012). Leta 2010 je od skupno 1.060.000 Estoncev po vsem svetu 930.000 živelo v Estoniji, preostalih 12 % pa v tujini. Ker zadnja skupina vključuje tako ljudi, ki začasno študirajo ali delajo v tujini, kot tudi tiste, ki so domovino zapustili za stalno, lahko predvsem velik delež prvih daje zmoten vtis o stopnji izseljevanja iz Estonije (Ministry of Foreign Affairs Estonia 2010).

Za večjo zanesljivost sklepa o veljavnosti tretje hipoteze bi bila torej potrebna dodatna (diskurzivna in vsebinska) analiza (neposredne in posredne – tj. medijske) komunikacije med diasporo in državo (tj. vlado) ter anketni vprašalnik med člani diaspore in predstavniki nacionalnih vlad za primerjavo pričakovanj enih in drugih drug od drugega ter za ugotavljanje ujemanja razumevanja (in prenosa) želenih sporočil pri obeh ciljnih skupinah, in sicer v vseh analiziranih državah in ne zgolj eni.²²² Potencial nadaljnjega raziskovanja je tudi v analizi percepcij prebivalcev države izvora o izseljencih in njihovih pričakovanj od izseljencev ter (načina) prenosa teh pričakovanj na vladno raven in/ali na (potencialno samozadostne) izseljence.

Vloga diaspore v Estoniji je npr. še vedno ocenjena kot skrajno negativna: Antsu (2013) jo opredeljuje kot zmanjševanje bazena delovno sposobnih ljudi v Estoniji (če so ti visoko izobraženi in kvalificirani gre za izgubo velikih investicij v njihovo usposabljanje in izobraževanje). Pravi, da vlada oz. država še ni v fazi opredeljevanja pozitivnega vidika izseljevanja (npr. razvoja bolj liberalnega razumevanja sveta prek povratnikov), čeprav opozori, da je bila za vlado in zunanjo politiko diaspora že uporabna – in sicer v času hladne vojne (prek lobiranja v ZDA); medtem ko je danes izgubila pomembnost.²²³ Izseljevanja Estonija ne spodbuja (z izjemo kratkoročnega odhoda doktorskih študentov v tujino)²²⁴ in v njem niti ne vidi koristi (Antsu 2013).²²⁵

To potrjuje tudi drugo hipotezo (H2), ki pravi, da je izgradnja pozitivnih percepcij diaspore kot del strategije države izvora za vključenost diaspore v njen gospodarski razvoj pozitivno povezana s prenosom znanja z diaspore na domovino, saj so se državljani bolj pripravljeni učiti od oddaljenih tekmecev brez nakazanega cilja bližnje vrnitve v domovino. V Estoniji, kjer so percepcije diaspore oz. izseljencev nasploh skrajno negativne, namreč prenos znanja

---

²²² Razkorak med statističnimi podatki Episcentra glede pričakovanj Slovencev v domovini od slovenskih strokovnjakov, ki živijo v tujini, in zaznavanjem teh pričakovanj med izseljenci prav tako kaže na pomanjkljivo ali neuspešno komunikacijo slovenske vlade bodisi s prebivalci Slovenije bodisi z izseljenci in utrjuje verjetnost veljavnosti tretje hipoteze.

²²³ Pred več kot 20 leti – v času osamosvojitve – je imela država koristi (bolj kot od izseljencev) od vračanja oz. priseljevanja. Povratniki oz. naslednje generacije izseljencev so prispevale k estonskim zunanjim storitvam (Antsu 2013).

²²⁴ »Nikakor ne spodbujamo izseljevanja! Menim, da Estonci, ki se selijo ali želijo preseliti, selitev vidijo kot začasno rešitev: kot učenje ali pridobivanje izkušenj. Delamo nasprotno: ustvarjamo dobre pogoje doma (npr. manjšamo brezposelnost, ki je en glavnih vzrokov izseljevanja)« pravi estonski veleposlanik v Bruslju Gert Antsu (2013).

²²⁵ Percepcije izseljencev v javnosti so bile v Estoniji izrazito negativne že v 1990-ih, ko izseljenci za domovino sploh niso obstajali, koristi pa so bile le redke (tudi danes so objave o izseljencih precej negativne – označeni so kot izdajalci, zaradi česar ni javnega pritiska za aktivnosti, ki spodbujajo ohranjanje odnosa med njimi in domovino) (Antsu 2013). Čeprav vlada s kampanjami, povratkom izseljencev in zgodbami o uspehu izseljencev percepcije poskuša izboljšati, je to težko: gre za ozko misleč del prebivalstva, katerega pre-izobrazba je po ocenah Gerta Antsua (2013) malo verjetna. Poleg tega vladna komunikacija koristi izseljenske skupnosti ciljnim javnostim ne more biti uspešna in učinkovita, če vlada niti sama ne prepoznava teh koristi.

poteka v omejenem obsegu in je pogosto povsem naključen, medtem ko na Irskem, kjer so percepcije diaspore pozitivne (na vladni ravni in posledično – zaradi jasne in enotne komunikacije koristi diaspore za domovino – tudi med prebivalstvom Irske), prenos znanja z izseljencev na domovino (opisan v nadaljevanju besedila) poteka bolj strateško.²²⁶

Ministrstvo za zunanje zadeve v Estoniji kljub negativnim percepcijam izseljencev išče načine sodelovanja z društvi Estoncev v tujini, ki so tudi ena od problematik, o katerih so morala ministrstvu poročati veleposlaništva. Tako so veleposlaništva tista, ki so v najbolj neposrednem stiku z estonskimi izseljenci, pri čemer pa do nedavnega o problematiki Estonci niso razmišljali (niti na ravni diplomatsko-konzularnih predstavništev niti na ravni ministrstva). So pa prek veleposlaništev poskušali raziskati diaspore (vzroke njihovega odhoda iz Estonije, osebne zgodbe izseljencev itd.) raziskovalci (Pärnsalu 2013). O tematiki so se pred kratkim (povsem spontano in neformalno) pogovarjali še veleposlaniki. Vse več je razumevanja, da bi morali nekaj narediti – da bi morali oblikovati politiko; vendar to ni naloga veleposlaništev, ki sicer izvajajo aktivnosti, povezane z diasporo (dejavnosti so odvisne od posamezne ambasade),²²⁷ pač pa naloga (pristojnega – op. I. K.) ministrstva za izobraževanje (Antsu 2013).

Če je maloštevilčnost estonske izseljenske skupnosti en glavnih vzrokov za zapostavljenost področja v nacionalnih strategijah, pa prav maloštevilčnost predstavlja tudi prednost, saj so izseljeni Estonci v primerjavi z nekaterimi drugimi narodi precej bolj vključeni v odnos z domovino brez aktivnejšega pristopa veleposlaništev oz. države izvora. Ker gre za tako majhno državo, je vsak posameznik pomemben in se težko izgubi. Če je Irska diaspora ogromna, kar pomeni, da vključuje tudi veliko podjetnikov, je v estonskem primeru teh tako malo, da so obstoječi vedno nagovorjeni ter na nek način vključeni (podobna podjetja se npr. učijo od že uveljavljenih) z namenom prenosa znanja in izkušenj – čeprav ne gre nujno za vladno odločitev. Pri svojih dejavnostih tako estonsko veleposlaništvo v Bruslju opaža zelo veliko donosnost sicer zaradi omejenih virov majhnih naložb. Sestanki, ki jih veleposlaništvo organizira, npr. povečajo možnosti, da bi estonska diaspora postala vključena v državo, medtem ko povezav med Estonci v domovini ali podjetji doma in člani diaspore veleposlaništvo samo ne vzpostavlja (Antsu 2013).

---

²²⁶ Glej primer Globalnega irskega gospodarskega foruma in (sistematične, strateške) vključenosti priporočil izseljencev s foruma v nacionalne strateške dokumente Irske.

²²⁷ Veleposlaništvo v Bruslju, ki je akreditirano za Belgijo, Luksemburg in Švico, kjer živi precejšnje število Estoncev (okrog 3.000 v Belgiji, več kot 400 v Luksemburgu in 500 v Švici) npr. poskuša podpirati estonske skupnosti in njihove aktivnosti ter lobira za večjo podporo Estoncem v tujini (npr. za estonsko šolo v Luksemburgu). Delo konzulke je 90 % usmerjeno k estonski diaspori v Belgiji (npr. priprava dokumentov), vendar pa so viri veleposlaništva, ki z dvema diplomatoma pokriva tri države, omejeni (Antsu 2013).

Pri tem je Bruselj z vidika naslavljanja izseljencev specifičen, saj je diaspora visoko izobrazena, veliko njenih članov pa je zaposlenih v institucijah.²²⁸ Štirje Estonci npr. delajo za Evropsko službo za zunanje delovanje (ang. *European External Action Service – EEAS*) in od njih ima država koristi (izkušnje in znanja, ki jih v Estoniji pred tem niso imeli). Vendar pa gre (tudi) pri tovrstnem prenosu znanja za naključje in ne nacionalno strategijo. Ključni dejavniki motiviranosti za vključenost teh posameznikov so čustvene vezi in karijerne priložnosti. Poleg tega je za uspešnost aktivnosti, osredotočenih na izseljence, kot so npr. jezikovni tečaji, vedno potrebna večja koncentracija pripadnikov izseljenske skupnosti. To je lažje v manjših državah sprejema, kakršna je tudi Belgija (Antsu 2013).

Irska se od ostalih analiziranih držav s svojo dolgoletno zgodovino izseljevanja (država je bila večji del zadnjih dveh stoletij neto država izseljevanja (Boyle in Kitchin 2008)) precej razlikuje.²²⁹ Diaspora je skozi stoletja izseljevanja postala visoka nacionalna prioriteta, ki ji irska vlada pripisuje veliko vrednost, kar se odraža v izdatni finančni podpori irski skupnosti, kulturnim projektom in projektom dediščine po svetu, s čimer vlada kaže tudi na prepoznavanje in priznavanje velikih prispevkov Ircev v tujini za domovino (in obenem za države sprejema) (Department of Foreign Affairs and Trade), pa tudi v retoriki vlade nasploh in nacionalnih strateških dokumentih. »En najpomembnejših virov Irske so bili od nekdaj njeni ljudje« (Gilmore v Global Irish Forum). Prepoznana je npr. aktivna vloga irske diaspore v prehrabeni industriji in industriji pijač: irska vlada se torej posvetuje tudi z odločevalci oz. vplivnimi člani diaspore iz teh sektorjev (Department of Agriculture, Food and the Marine 2012a; Department of Agriculture, Food and the Marine 2012b; Department of Agriculture, Food and the Marine 2012c). Podobno prek veleposlaništev in konzulatov (npr. na Japonskem in Cipru) Irska spodbuja vključenost mlajših članov diaspore v odločevalske procese v domovini (Department of Foreign Affairs and Trade). Vse to kaže na targetiran pristop k različnim segmentom diaspore – kljub trditvam vladnih predstavnikov, da tovrstne segmentacije ni.

Čeprav država prioretizira diasporo, pa je slednja (podobno kot diaspore ostalih analiziranih držav) dobro organizirana le v nekaterih delih sveta, medtem ko v drugih niti ne. Le redki posamezniki so vsaj malo (če sploh) vključeni v skupine diaspor ali njihove aktivnosti – tudi v državah, kjer je diaspora dobro organizirana: članstvo v sicer uspešnih

---

²²⁸ Izseljenci, kot so tisti, ki so zaposleni v institucijah in na predstavništvih držav pri različnih institucijah (npr. pri EU v Bruslju), so lahko sicer bolj motivirani za vključevanje v domovino (to kaže njihova poklicna izbira, saj so tudi uradni predstavniki svoje domovine), a sami sebe ne dojemajo nujno kot izseljence, saj se redno vračajo v domovino oz. z njo ohranjajo stik, kar jim omogoča in lajša razvoj (letalstvo, internet) – so sodobni zdomci.

²²⁹ Več kot milijon irskih državljanov živi v tujini, ocenjeno pa je tudi, da približno 70 milijonov ljudi po vsem svetu trdi, da je irskega porekla (Department of Foreign Affairs and Trade).

tradicionalnih skupinah diaspore upada in se stara, kar je posledica priseljevanja na Irsko, vračanja Ircev v domovino in izginotja vzrokov za ohranjanje diaspore, kot so npr. antiirski rasizem in šibko gospodarstvo ali pa mirovni proces v povezavi z irskim vprašanjem (Boyle in Kitchin 2008). To pa še ne pomeni, da upada tudi število izseljencev oz. članov diaspore nasploh (Smith 2013).

Četudi Irci izseljencev ne diferencirajo glede na izobrazbo oz. sektor, v katerem so ti zaposleni²³⁰ (na enak način naslavljajo tudi visoko izobražene izseljence: poslovneže, akademike, znanstvenike itd. (Madden 2013)), ločijo dva tipa članov diaspore: tiste, ki so državo zapustili pred desetimi leti ali več in so bili uspešni ter tako hvaležni Irski – želijo vračati; in tiste, ki so odšli v zadnjih petih letih zaradi brezposelnosti in gospodarske krize. Slednji do Irske gojijo zamero, saj države niso zapustili, ker bi to želeli, in so torej manj nagnjeni k sodelovanju z državo ali investiranju vanjo (Smith 2013).²³¹

Zaradi manjše samoiniciativnosti sodobnih irskih izseljencev postane toliko bolj pomembno oblikovanje strategije diaspore (Boyle in Kitchin 2008). S svojimi aktivnostmi se pri tem podobno kot Avstrijci, Estonci in Slovenci²³² tudi Irci osredotočajo na člane izseljenske skupnosti, ki so že vključeni v aktivnosti, povezane z domovino – tj. aktivne člane diaspore (in ne zgolj tiste, motivirane za vključenost). Prek tovrstnega aktivnega sodelovanja z Irci v tujini so irska vlada in njeni socialni partnerji zaznali potrebo po strukturiranem strateškem pristopu k politiki izseljevanja (Ahern 2007). Madden (2013) ocenjuje, da so prav vzpostavljene strukture, s katerimi Irška diaspora povezuje z nacionalnimi strateškimi cilji, ponovno motivirale ljudi, omogočile vključenost²³³ in slednji dale fokus.²³⁴ Na Irskem so izseljenci, vključno s specifično izseljensko skupnostjo – diasporo – tako vključeni v več dokumentov (tudi v irsko ustavo).

Danes ima irska politika vključevanja diaspore dve veji:

1. Prek Podpornega programa za izseljence (ang. *Emigrant Support Programme*) država *podpira najbolj ranljive skupine*. Od leta 2004 je bilo dodeljenih več kot 100

---

²³⁰ Praksa sicer kaže nasprotno.

²³¹ Med Irci naj bi sicer po raziskavah sodeč predvsem tisti, ki so se iz domovine izselili zaradi dejavnikov potiska, h gospodarskemu okrevanju države izvora prispevali več (Wei in Balasubramanyam 2006): Wei in Balasubramanyam (2006) sklepata, da zaradi sočutja do tistih, ki so ostali doma.

²³² Dr. Žigon (2013a) tako pravi, da je za njegovo delo bolj kot število Slovencev, sodeč po cenzusih, pomembna funkcionalna plat, tj. *število aktivnih izseljencev*, ki pa predstavlja le majhen delež vseh izseljencev (v Clevelandu je tak morda 1 % Slovencev).

²³³ Pomembno vlogo pri tem ima tudi tehnologija, ki oblikuje okolje, kjer je možno aktivno povezovanje izseljencev z družinskimi člani v domovini (Madden 2013).

²³⁴ Čeprav v času povečanega izseljevanja mladih, ki se ne preselijo nujno, ker si tega želijo, pač pa tudi iz nuje, prevladuje žalost, ki v primeru njihovega uspeha preraste v ogromen ponos; so zadnjih nekaj let Irci v tujini vse bolj prepoznani kot vir za domovino, in sicer zaradi vzpostavljene strukture (Madden 2013). Struktura torej vpliva na percepcije izseljencev v domovini.

milijonov evrov nepovratnih sredstev (ang. *grants*) organizacijam v približno 25 državah, ki zagotavljajo storitve za irske skupnosti. Niti ob zaostreni finančni situaciji v državi ni bilo pomembnega zmanjšanja letnega proračuna za ta program,²³⁵ kar kaže na politično zavezanost procesu (Gilmore 2012a; Gilmore 2013).

2. Prek Globalnega irskega gospodarskega foruma (ang. *Global Irish Economic Forum*), ki poteka od leta 2009 vsaki dve leti in povezuje uspešne (ang. *senior*) irske poslovneže s sedežem v tujini (leta 2009 se jih je foruma udeležilo okrog 180), država (kot edina analizirana država – v RS je prenos znanja npr. omejen zgolj na znanstvenike, rezultati letnega posveta z raznoliko izseljensko skupnostjo in konferenc pa niso integrirani v nacionalne politike in strategije, temveč so zgolj formalnost) spodbuja nasvete in *prenos strokovnih znanj* teh 'vplivnežev' na domovino v podporo gospodarske prenovе Irske. Gre za politično razpravo, ki obenem generira mreženje. Kot posledica foruma je bila ustanovljena Globalna mreža Ircev (ang. *Global Irish Network*), ki ima sedež v skoraj 40 državah in vključuje okrog 350 najvplivnejših in najuspešnejših Ircev ter posameznikov, povezanih z Irsko, v tujini²³⁶ ter Irski nudi neprecenljiv vir mednarodnega strokovnega znanja (Gilmore 2013; Madden 2013; Smith 2013). Neposreden dostop do ključnih odločevalcev v zasebnem sektorju po vsem svetu, ki ga omenjena mreža omogoča, ima namreč potencial zagotavljanja resničnih, oprijemljivih gospodarskih koristi za Irce doma in po svetu (Department of Foreign Affairs and Trade 2010).²³⁷ Globalna mreža Ircev je postala centralni element vladnega povezovanja z diasporo pri podpori irskim gospodarskim ciljem (Gilmore v Global Irish Forum). Mreža deluje na osnovi prostovoljnega članstva (skupaj s forumom je t. i. *think-tank*) (Smith 2013)²³⁸ in se je izkazala za posebej uspešno: (1) kot vir strukturiranih nasvetov ključnih akterjev na prioritetenih trgih, v prioritetenih

---

²³⁵ Leta 2007 je Irska izplačala 15,165 milijona evrov za podporo svojim skupnostim v tujini (tj. 26 % več kot leta 2006). Večji delež teh sredstev je bil namenjen podpori najbolj ranljivih skupin (starejšim izseljencem, brezdomcem ipd.) (Ahern 2007).

²³⁶ Mreža vključuje predvsem irske izseljence, pa tudi nekaj posameznikov iz druge in tretje generacije migrantov. Tudi nekateri visoko pozicionirani evrokrati v Bruslju v Belgiji, ki se po opažanjih Maddena (2013) zaradi evropskih institucij ne razlikuje bistveno od ostalih držav sprejema, so člani Globalne mreže Ircev. Irski, zaposleni v Evropskem parlamentu in na Evropski komisiji (podobno kot ostali uspešni izseljenci – op. I. K.), delujejo kot viri informacij, pa tudi predstavitev (vzpostavljajo kontakte in odnose). Povezave z njimi pa domovina vzpostavlja in goji prek stalnega predstavništva pri EU in ne toliko prek bilateralnega veleposlaništva (Madden 2013; Smith 2013). Madden (2013) opozarja, da te skupine ne ustrezajo standardnemu modelu diaspore.

²³⁷ Globalni irski gospodarski forum in Globalna mreža Ircev povezujeta tiste irske izseljence oz. člane irske diaspore, ki so se pripravljene vključevati in prispevati k Irskemu gospodarstvu ter so obenem vplivni oz. imajo pomemben dosež in moč (kar jim dajejo bodisi njihova znanja bodisi omrežja, ki jim pripadajo – op. I. K.) (Gilmore v Global Irish Forum).

²³⁸ Ne gre nujno za najbolj izobražene člane izseljenske skupnosti (Madden 2013).

sektorjih in znotraj multinacionalk – nasveti so bili neposredno vključeni v oblikovanje vladne politike in akcijskih načrtov; (2) pri spodbujanju dostopa irskih podjetij in vlade do odločevalcev na visoki ravni v velikih korporacijah; (3) pri formalni vključenosti v razvoj trgovinskih misij (ang. *trade missions*); (4) v neposredni vlogi pri ustvarjanju delovnih mest prek forumov na temo tujih neposrednih investicij in programa Globalni irski kontakti (ang. *the Global Irish Contacts Programme*);²³⁹ (5) pri podpori/pomoči delu vlade in izgradnji močnega mednarodnega ugleda; ter (6) pri sodelovanju v številnih novih iniciativah – vključno s tistimi v turizmu, izobraževanju²⁴⁰ ter kmetijskem in prehranskem sektorju (Gilmore 2013).

Globalni irski forum kot prostor, ki spodbuja prenos znanja z irskih izseljencev na domovino dodatno potrjuje drugo hipotezo (H2) o pozitivni povezavi med pozitivnimi percepcijami diaspore v državi izvora in vključenostjo diaspore v gospodarski razvoj domovine prek prenosa znanja. Irska namreč konstantno in konsistentno spodbuja pozitiven imidž diaspore kot akterja, ki prispeva k razvoju domovine, in tako povečuje uspešnost njenega vključevanja v razvoj domovine (tudi) prek prenosa znanja. Prav tako aktivnosti in rezultati foruma kažejo na veljavnost tretje hipoteze (H3) o pozitivni povezavi med jasno komunikacijo nacionalnih ciljev in pričakovanj od diaspore ter prenosom znanja z diaspore na domovino. Razprava med udeleženci Globalnega irskega gospodarskega foruma je namreč strukturirana in usmerjena skladno s potrebami države izvora (leta 2013 je bila npr. tematsko razdeljena na 18 delovnih skupin, osnovanih na podlagi nacionalnih ciljev (Madden 2013)), kar pomeni, da so (nacionalni) cilji in pričakovanja udeležencem foruma jasno komunicirani. Posledično so lahko (doseženi pričakovani) rezultati sistematično vgrajeni v nacionalne strategije in/ali politike.

Poleg tega pristop spodbujanja mreženja prek foruma kaže na to, da Irska sicer prepozna dodano vrednost mreženja, vendar na osnovi tega še ne moremo potrditi (niti ovreči) prve

---

²³⁹ Program Globalni irski kontakti je ločena iniciativa, ki jo vodita Ministrstvo za zunanje zadeve in trgovino ter Enterprise Ireland (razvojno telo malih in srednje velikih podjetij). Spodbuja mreženje Ircev v tujini (tudi s tujci, ki želijo npr. ustanoviti podjetje v Evropi in tako potencialno prispevajo k ustvarjanju delovnih mest) (Madden 2013). Iniciativa povezuje irske poslovneže v tujini z irskimi podjetji, ki se želijo internacionalizirati, in sicer z namenom prenosa znanja in tehnologije (gre za izmenjavo informacij med irskimi podjetji) (Smith 2013).

²⁴⁰ Na prvem forumu je bila med drugim oblikovana iniciativa *The Farmleigh Fellowship Programme* v Aziji. Forumu so se namreč udeležili številni posamezniki iz Singapurja, ki so menili, da bi akademski program, ki bi ustvarjal za Azijo pripravljene diplomante, koristil Irski. Oblikovan je bil dvoleten program, ki 25 študentom vsako leto omogoča izmenjavo, katere cilj je vzpostavljanje dolgoročnih poslovnih vezi med Irsko in Azijo. Program izvajata univerzi v Corku in Singapurju, pri čemer ne gre za vladno iniciativo, pač pa vlada zagotavlja določeno finančno podporo – tako je tudi širitev programa na neazijske države odvisna od drugih akterjev, saj vlada iniciative nima v lasti in tako lahko ponudi le podporo z njo povezanim aktivnostim (Madden 2013).

hipoteze (H1), da je podaljševanje stopnje mreženja pozitivno povezano z učinki prenosa znanja z izseljencev na domovino. Za potrjevanje slednje bi bilo potrebno kontinuirano spremljanje učinkov prenosa znanja na domovino²⁴¹ v različnih stopnjah izseljevanja (tj. uporaba zgodovinske raziskovalne metode), ki pa ga države same ne izvajajo in ki presega okvire magistrskega dela. Čeprav primer Irske (z dolgo zgodovino izseljevanja in vzpostavljenimi omrežji izseljencev, ki so nedavno postala strukturno in sistemsko povezana z domovino) kaže na pozitivne učinke mreženja (in stopnje mreženja v procesu izseljevanja) za prenos znanja z izseljencev na domovino, pa študija ne obsega analize podobnih učinkov v ostalih fazah procesa izseljevanja ali primerjave med državami v enaki stopnji izseljevanja (analizirane države se nahajajo na različnih stopnjah izseljevanja, pri čemer mnoge še ne dosegajo stopnje mreženja). Tako (procesna) analiza razvoja vpliva izseljencev na domovino in njen (gospodarski) razvoj prek prenosa znanja ostaja priložnost za nadaljnje raziskovanje.

Z razvojem izseljevanja se namreč spreminjajo tudi strukture na ravni domovine. Pred prvim Globalnim irskim gospodarskim forumom se je irska diaspora v večjem delu npr. organizirala sama s pomočjo katoliške cerkve, čeprav so organizacije in omrežja diaspor prejemale tudi podporo države – predvsem prek mreže veleposlaništev in konzulatov, pri čemer pa država ni upravljala z diasporo na pretirano determiniran način. Država je bolj proaktivna postala šele pred kratkim – z ustanovitvijo shem pomoči organizacijam irske diaspore: delovne skupine za politiko glede izseljencev (ang. *Task Force on Policy Regarding Emigrants*),²⁴² Podjetništva Irska (ang. *Enterprise Ireland*), Svetovalnega odbora Díon (ang. *the Díon Advisory Committee*)²⁴³ in enote za Irce v tujini na Ministrstvu za zunanje zadeve in trgovino. Te sheme financirajo in podpirajo posameznike in organizacije v tujini, ki skrbijo za irske državljane, a (še) niso bile razvite v strategijo diaspore, ki je eksplicitna politična iniciativa države v odnosu do razvoja odnosa z diasporo (Boyle in Kitchin 2008). Številne aktivnosti, ki so targetirale Irce v tujini, so bile v preteklosti implementirane na nestrukturiran način (Madden 2013):²⁴⁴ odnos Irske z diasporo je bil do nedavnega tipično enostranski (potekal je v smeri od diaspore do domovine) (Boyle in Kitchin 2008).

---

²⁴¹ Takšno merjenje učinkov bi državam prineslo pomembno podlago za informirano odločanje in oblikovanje strategij, povezanih z izseljenci.

²⁴² Od leta 2002 ne obstaja več, njena naslednica pa je enota za Irce v tujini, ki je odgovorna za vključenost diaspore (Madden 2013).

²⁴³ Svetovalni odbor irske vlade za blaginjo izseljencev (ang. *Irish government's Advisory Committee on Emigrant Welfare*), ki je bil osredotočen na podporo irskim izseljencem v Veliki Britaniji (Strateški načrt Díon 2007), je bil ukinjen pred desetimi leti, nadomestil pa ga je svetovalni odbor za izseljenske storitve (ang. *Emigrant Services Advisory Committee*). Odboru, ki vladi svetuje glede financiranja irske skupnosti (predvsem blaginje), predseduje član osebja irskega veleposlaništva v Londonu (Madden 2013; Smith 2013).

²⁴⁴ Ker je vključevanje dolgo potekalo nestrukturirano, Irska ni merila rezultatov ukrepov, povezanih z vključevanjem diaspore. Oktobra leta 2013 so na Irskem začeli revizijo aktivnosti in strategije, povezanih z

Če običajno strategije diaspore bodisi nudijo podporo diaspori bodisi jo skušajo 'izkoristiti' za gospodarski razvoj domovine, naj bi Irska v prihodnje z diasporo (svojo in tujo) oblikovala partnerski odnos (Boyle in Kitchin 2008). Globalni irski gospodarski forum predstavlja zametke oblikovanja strukture za aktivnosti, osredotočene na vključevanje diaspore (tudi) v gospodarsko rast in razvoj domovine.²⁴⁵ Več idej s foruma je npr. zajetih v Akcijskem načrtu za zaposlitve (ang. *Action Plan for Jobs*),²⁴⁶ saj je primarni cilj vlade zagotoviti, da forum doprinese oprijemljiv prispevek k irskemu gospodarskemu okrevanju prek: vključenosti v novo vizijo Irske, obnove mednarodnega ugleda države, ponovne povezave Irske s prijatelji in zavezniki v tujini ter ponovnega zagona (ang. *energising*) države in vključenosti v domač reformni proces (Gilmore 2012b). To (kot že navedeno) potrjuje tretjo hipotezo (H3) o pozitivni povezavi med jasno komunikacijo nacionalnih ciljev in pričakovanj od diaspore ter prenosom znanja z diaspore na domovino.

Čeprav želijo Irci z ukrepi preprečiti potrebo po gospodarskem izseljevanju, obenem zagotavljajo podporo tistim, ki se izseljujejo. Leta 2013 so irske organizacije, ki so nudile neposredno podporo irskim izseljencem, prejele 11,6 milijona evrov. Vlada izdatno financira tudi organizacije, kot so klubi galskih iger (ang. *Gaelic games clubs* – GAA), Londonski irski center (ang. *London Irish Centre*), Irski kanadski priseljski center v Torontu (ang. *the Irish Canadian Immigration Centre*) in podobne skupine v Avstraliji, poslovne mreže in omrežja diplomantov (Gilmore 2013).

Na Irskem je – podobno kot je med različna ministrstva razporejena odgovornost za diasporo – izseljenska problematika bolj celovito vpeta v različne dokumente: v Izjavo strategije za obdobje 2011–2014 (predvsem na ravni gospodarstva); v Akcijski načrt za zaposlitve iz leta 2012, ki vključuje iniciativo *Succeed in Ireland* – tj. strategijo povratka; v Inicijativo za delovna mesta iz leta 2011, kamor je vključena posebna iniciativa za irsko diasporo (ang. *Irish Diaspora Initiative*); v strategijo, ki se osredotoča na mednarodni študij, pri čemer je poseben strateški ukrep namenjen izboljššanju področja krepitev omrežij vpliva, kamor je vključen bolj strateški pristop k vzdrževanju odnosov z izobraženimi člani irske diaspore itd. Vsebina dokumentov je v povezavi z izseljensko problematiko podrobneje predstavljena v nadaljevanju.

---

diasporo (revizija naj bi bila zaključena sredi leta 2014 in jo izvaja Ministrstvo za zunanje zadeve in trgovino). Ni pa še kvantitativnih podatkov, saj metrika ni vzpostavljena in jo je težko razviti retrospektivno (Madden 2013).

²⁴⁵ Kot eno ključnih skupin koristi (visoko izobraženih članov) diaspore poleg njihove vključenosti in podpore mirovnemu procesu (ki je osnovna korist) Irska vse bolj prepoznava tudi gospodarske koristi: člani diaspore domovini nudijo znanje in čas ter podpirajo izvoz z Irske prek povratnih informacij o tujih trgih ipd. (Madden 2013). Prav tako pomemben rezultat aktivnosti, osredotočenih na diasporo, so oblikovana omrežja (Smith 2013).

²⁴⁶ Del akcijskega načrta je tudi iniciativa *Uspeti na Irskem* (ang. *Succeed in Ireland Initiative*) (IDA Ireland).

Osrednji dokument, ki vključuje odnos Irske do diaspore, je Izjava strategije Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino za obdobje 2011–2014 (ang. *Department of Foreign Affairs and Trade Statement of Strategy 2011–2014*). Ta (tudi) z diasporo, in sicer z Globalno mrežo Ircev, ki naj bi z Ministrstvom za zunanje zadeve in trgovino sodelovala pri mednarodni dimenziji irske gospodarske rasti, povezuje gospodarsko obnovo Irske (Gilmore v Izjavi strategije za obdobje 2011–2014).²⁴⁷ Cooney (v Izjavi strategije za obdobje 2011–2014) pojasni, da bo Irska vodila in koordinirala mednarodno dimenzijo svoje gospodarske obnove prav prek *izgradnje odnosov*: (tudi) prek spodbujanja vpliva in drugih virov irskih skupnosti in prijateljev Irske po svetu. *Konzulati in veleposlaništva* so pri tem vir tako za vlado kot za irske državljane in pomembno prispevajo k doseganju vladnih ciljev, pri čemer tesno sodelujejo z državnimi agencijami v tujini, vladnimi oddelki doma in nevladnimi organizacijami ter ostalimi interesnimi skupinami.²⁴⁸

Kljub temu da je v izjavi strategije, katere del je Podporni program za izseljence (ang. *Emigrant Support Programme*), sodelovanje z veleposlaništvom in konzulati naglašeno (Boyle in Kitchin 2008), se pojavlja vprašanje vloge diplomatsko-konzularne mreže v praksi. Telefonski pogovor z namestnikom vodje misije Veleposlaništva Republike Irske v Bruslju Fearghasom de Stokom (2013)²⁴⁹ je namreč pokazal, da veleposlaništvo zagotavlja (podobno ostalim veleposlaništvom analiziranih držav v Bruslju) predvsem konzularne storitve za Irce, ki živijo ali delajo v Belgiji oz. potujejo skozi državo.²⁵⁰ Ima kulturne in gospodarske stike z Irci v Belgiji in tistimi, ki po Belgiji potujejo, ter je vključeno v različne politične aktivnosti. Opravlja širši spekter nalog in tako ne targetira diaspore kot take: nima specifične strategije za diasporo ali posebne strategije prenosa znanja z izseljencev, saj gre – podobno kot v

---

²⁴⁷ Kot sedma strategija v Izjavi strategije Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino za obdobje 2011–2014 (10) je naveden prav »/t/esnejši odnos z diasporo in podpora vladnim političnim, gospodarskim in kulturnim prioritetam«, pri čemer sta indikatorja uspeha (1) implementacija rezultatov foruma leta 2011 ter (2) tesno aktivno sodelovanje s podpornimi gospodarskimi mrežami (predvsem z Globalno mrežo Ircev) in nadaljnji razvoj le-teh (oboje pod ciljem promocije irskih gospodarskih interesov v Evropi in mednarodno) (Izjava strategije Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino za obdobje 2011–2014).

²⁴⁸ Med šestimi cilji Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino za obdobje 2011–2014 na visoki ravni je naslednji cilj: »zagotavljanje konzularnih storitev /.../ za irske državljane in ohranjanje vezi z irskimi skupnostmi v tujini« (Izjava strategije Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino za obdobje 2011–2014, 7). V ta cilj je vključena tudi strategija koordinacije vladnega aktivnega sodelovanja z irsko skupnostjo v tujini in podpora le-tega (Izjava strategije Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino za obdobje 2011–2014).

²⁴⁹ Za povzetek pogovora glej Prilogo B.

²⁵⁰ Za slovensko veleposlaništvo velja podobno, kar lahko (kljub preusmeritvi intervjuja z veleposlaništva na Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu) trdim na podlagi opazovanja z udeležbo med dvomesečnim opravljanjem prakse na navedenem veleposlaništvu. Zapisnika zaradi zaupne narave dela nalogi ne morem priložiti. Pri tem velja opozorilo, da je Bruselj specifičen primer, kjer imajo lahko (podobno kot v primeru Irske) večjo vlogo od veleposlaništev na področju izseljenstva stalna predstavništva pri EU, ki lahko 'posežejo' predvsem v odnose z visoko kvalificiranimi in izobraženimi oz. uspešnimi izseljenci (tj. prevladujoče z uradniki) zaradi svoje funkcije.

estonskem primeru (op. I. K.) – za majhno (kadrovsko podhranjeno – op. I. K.) veleposlaništvo (de Stok 2013). Tudi med irskimi veleposlaništvi pa obstajajo razlike, saj kljub določenim skupnim navodilom, skladno s katerimi delujejo, veleposlaništva prav tako delujejo samostojno.²⁵¹ V preteklih nekaj letih je matična država od veleposlaništev vse bolj zahtevala oz. pričakovala tudi ekonomske prispevke. Tako so diplomatske aktivnosti postale bolj osredotočene na podjetja, pa tudi šport in blaginjo, ki je temeljni irski nacionalni cilj.²⁵²

Na blaginjo se prek ustvarjanja delovnih mest osredotoča tudi Akcijski načrt za zaposlitve iz leta 2012, katerega cilj je Irsko pretvoriti v majhno državo, najboljšo za poslovanje. Med več kot 270 ukrepi načrt vključuje iniciativo *Uspeti na Irskem* (ang. *Succeed in Ireland initiative*), ki naj bi bila komplementarna delu agencije IDA Ireland (ta Irski zagotavlja TNI prek nagrajevanja globalnega prebivalstva – tako članov diaspore kot tudi drugih oseb s povezavami z Irsko – za predstavitev ideje investiranja v Irsko potencialnim tujim investitorjem). Iniciativa prek spletne mreže napotitev ustvarja povezovanje, ki lahko vodi v nove službe na Irskem, za kar je posameznik, ki predstavitev med podjetjema izvede, finančno nagrajen (čez čas: ko so – trajnostne – zaposlitve realizirane). Za iniciativo je odgovorna IDA Ireland, ki pri tem sodeluje z ekipo *ConnectIreland* (povežimo Irsko), ki iniciativo izvaja (ConnectIreland).

Kot del irske iniciative za delovna mesta iz leta 2011 (ang. *Jobs Initiative May 2011*) irsko ministrstvo za finance navaja Iniciativo za irsko diasporo (ang. *Irish Diaspora Initiative*):²⁵³ ta je shema spodbud diaspori, da bi za Irsko iskala potencialne tuje investitorje, ki bi privedli do trajnostnega zaposlovanja na Irskem. Osredotoča se na MSP s potencialom hitre mednarodne rasti. Podrobnosti sheme so bile usklajene z Ministrstvom za javno porabo in reforme ter Ministrstvom za podjetništvo, zaposlitve in inovacije (Jobs Initiative May 2011).

Irška vlada ima tudi strategijo, ki se osredotoča na mednarodni študij, pri čemer je poseben strateški ukrep namenjen izboljšanju področja *krepitev omrežij vpliva*, kamor je vključen bolj strateški pristop k vzdrževanju odnosov z izobraženimi člani irske diaspore (Department of Justice and Equality). Prenos znanja posebej zagotavljajo tudi mreže strokovnjakov, ki jih

---

²⁵¹ To pa ne pomeni, da veleposlaništva delujejo v osami. Irška veleposlaništva so namreč v kontaktu z lokalnimi člani Globalne mreže Ircev, na katere se 'naslonijo' zaradi njihovega globljega poslovnega znanja. Vez z veleposlaništvi predstavljajo tudi združenja diaspore. Vse te entitete imajo prek sodelovanja večji doseg in učinek.

²⁵² Primaren vidik odnosa med vlado in diasporo bi moralo biti po mnenju Madden-a (2013) financiranje blaginje izseljencev, katerih položaj je slabši, pomembni pa sta tudi komercialna vključenost in kulturna osveščenost z dolgoročnim verižnim učinkom.

²⁵³ Iniciativa *Succeed in Ireland Initiative* pripelje kvalificirane ljudi na Irsko, medtem ko je iniciativa *The Irish Diaspora Initiative* osredotočena na privabljanje TNI na Irsko (Smith 2013).

država sicer podpira,²⁵⁴ niso pa (nujno) vladne iniciative: ena teh je Irska skupina tehnološkega vodstva (ang. *The Irish Technology Leadership Group* – ITLG), ki je osredotočena na promocijo tehnoloških povezav med Irsko in Silicijevo dolino, s čimer Irski lajša izkoriščanje novih tehnoloških priložnosti. ITLG ustvarja tako povezave med skladi tveganega kapitala (sploh za proizvajalce programske opreme) kot tudi mednarodne povezave s Silicijevo dolino nasploh. Ta zasebna iniciativa izvira iz leta 2007 in targetira diasporo – Irce iz Silicijeve doline, ki vračajo domovini prek seminarjev, konferenc na Irskem in mentorstev za podjetja (Irish Technology Leadership Group; Madden 2013).

S spreminjajočo se (za vključenost manj motivirano) diasporo je Irska tudi v praksi prešla s strategije povezovanja z njo na strategijo mobilizacije diaspore. Primeri tega prehoda so naslednje iniciative, osredotočene na diasporo:²⁵⁵

1. The Gathering Ireland: turistična iniciativa brez fokusa na prenos znanja (njen cilj je zagotoviti pritek ljudi v državo (Smith 2013));
2. NGen Ireland: platforma, namenjena vključevanju članov diaspore, starih med 22 in 33 let – tj. naslednje generacije irskih tvorcev sprememb; diasporo neposredno vključi kot partnerja v iniciativi, spodbuja izmenjavo znanja in ponuja programe mentorstva. Portal omogoča tudi povezanost diaspore z domovino ter mobilizacijo znanja (Russell 2012). Je zasebna iniciativa, pri kateri vlada ne igra nikakršne vloge (Madden 2013);
3. Succeed in Ireland: iniciativa, ki jo implementira zasebno podjetje ConnectIreland (Madden 2013): primer zgodnjih neposrednih investicij diaspore (ang. *diaspora direct investment*), oblikovan za ustvarjanje novih delovnih mest na Irskem prek mobilizacije globalnih družbenih omrežij. Ta *vladna iniciativa* nudi finančne nagrade osebam, ki povezave v tujini uporabijo za oblikovanje novih delovnih mest na Irskem prek povezovanja ključnih odločevalcev z ekipo ConnectIreland, ki nato razvije vključenost, katere rezultat so ustvarjena nova delovna mesta (Russell 2012). V praksi

---

²⁵⁴ Načini, na katere Irska podpira svojo diasporo, vključujejo podporna omrežja (ta zagotavljajo nasvete, informacije in socialno podporo), kanale, prek katerih se ohranja in izraža irska identiteta tudi izven teritorija države, sredstva za promocijo irske kulture in vzdrževanje kolektivnega spomina, družabne dogodke za skupnost diaspore, ekonomske mreže in poslovno pomoč, politične kampanje (posebej glede 'irskih vprašanj', pravic izseljencev ipd.), nakazila iz tujine, filantropijo in financiranje projektov socialnega in gospodarskega razvoja, financiranje mirovnih projektov in projektov sprave na Irskem ter povezave z irsko diasporo v drugih delih sveta (Boyle in Kitchin 2008).

²⁵⁵ Vse štiri iniciative so uspešne pri vključevanju oz. mobilizaciji diaspore, saj uspešno uporabijo: proces, participacijo in ljudi. V fazi procesa gre za povezovanje, pri katerem kapacitete diaspore domovina poveča prek izgradnje vozlišč (ang. *hubs*) družbene izmenjave, izmenjave ljudi in znanja, pri čemer mora upoštevati raznolikost diaspore in tako prek vključenosti mobilizirati različne segmente diaspore. V fazi sodelovanja gre za premik od povezovanja k mobilizaciji: pomembno je oblikovanje okolja, ki diaspori omogoča sodelovanje z domovino. Zadnja stopnja se nanaša na (mobilizacijo) ljudi: ključni so osebni odnosi, ki omogočajo trajnostno mobilizacijo diaspore (Russell 2012).

to pomeni, da Irci v raznih podjetjih za delovno mesto v domovini predlagajo Irce iz tujine – gre za strategijo povratka (Smith 2013); in

4. Mednarodni center irske diaspore (ang. *The Irish International Diaspora Centre*): vključenost irske diaspore spodbuja prek kulturne komponente irske identitete, pa tudi družbenih dosežkov Ircev (npr. akademskega in znanstvenega znanja). Cilj centra je spodbujanje prenosa znanja (Russell 2012). Je pilotna iniciativa, katere cilj je izgradnja centra akademskega raziskovanja in trga irske diaspore. Gre za zasebno in ne vladno iniciativo, ki pa je v prezgodnjih stopnjah za ugibanja o njenih morebitnih koristih za Irsko ali njeno vlado (slednja je sicer navdušena nad večanjem vključenosti diaspore, a se javna poraba nasploh manjša (Madden 2013), kar pomeni, da so manjša tudi sredstva za (odnos z) diasporo).

Irska posebne strategije, ki bi naslavljala le visoko izobražene člane diaspore (z izjemo strategije osredotočene na mednarodni študij), nima (Madden 2013) – to velja tudi za ostale analizirane države. Imajo pa člani diaspore pri prenosu znanja in gospodarski rasti Irske kljub temu med vsemi državami analize najvidnejšo (in tudi vladno vodeno) vlogo prek Globalne mreže Ircev. To pomeni, da so uspešni (a ne nujno najbolj izobraženi in visoko kvalificirani) izseljenci osrednji element gospodarske rasti domovine prek prenosa znanja. Pri tem država zagotavlja strukturo vključenosti, ki pa ni nujno vladno vodena (Madden 2013): posledice (vključno s prenosom znanja) so lahko naključne, a manj verjetno kot v ostalih analiziranih državah, kjer tovrstnih vladnih aktivnosti ni oz. so razdrobljene in tudi same pogosto naključne oz. posledica preferenc posameznih uradnikov. Irska je edina analizirana država, ki aktivno pristopa tudi k prenosu (strokovnih) znanj z izseljencev – ne zgolj prek akademskih izmenjav ipd., pač pa predvsem prek Globalnega irskega gospodarskega foruma, ki politični razpravi daje strukturo in jo usmerja skladno s potrebami države izvora, njene rezultate pa nato tudi sistematično vgradi v nacionalne strategije in/ali politike. Kot ostale države analize tudi Irska ostaja povezana s tistimi, ki želijo biti vključeni (to velja tako za enoto za Irce v tujini kot tudi za organizacijo Enterprise Ireland) (Madden 2013; Smith 2013), oz. s tistimi, ki so že vključeni v odnos z njo.²⁵⁶

V RS so migranti siva lisa – neizkoriščen potencial (za razliko od številnih drugih držav je povezovanje izseljencev z gospodarskimi koristmi v RS novost). Država namreč nima nacionalne strategije na področju razvoja družboslovja, kamor sodijo tudi narodnostna

---

²⁵⁶ Pomembno je, da posamezniki ostanejo vključeni. Stalna vključenost diaspore je obojestransko koristna (tako za diasporo kot za njeno domovino), vendar za zagotavljanje trajnostnega odnosa ni enotnega načina. Ključno je ohranjanje komunikacije, pravi Madden (2013).

vprašanja (tako tudi raziskovalci v svojih raziskavah ne morejo upoštevati nacionalnih strateških ciljev, saj teh ni: zaradi pomanjkanja finančnih sredstev je izginila tudi edina povezava družbenih sistemov z znanostjo – t. i. ciljno-raziskovalni programi – CRP-i),²⁵⁷ ali strategije gospodarskega sodelovanja in prenosa znanja z izseljencev na domovino. Tema je umeščena v širše področje kulture oz. znanja. Z njo se sicer ukvarja tudi ekonomska diplomacija, ki pa je bila dolgo vodena mimo Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (Lukšič-Hacin 2014), obenem pa niti nosilci in naloge ekonomske diplomacije v RS niso jasno opredeljeni (Jaklič 2014), kar otežuje vzpostavljanje (učinkovite) strategije diaspore.

Dolgoletno vodenje izseljenske politike oz. aktivnosti, povezanih z izseljensko problematiko, mimo Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (ter pred njegovim obstojem mimo Ministrstva za zunanje zadeve) dodatno nakazuje na zanemarjanje oz. neprepoznavanje vrednosti povezav med izseljenci, njihovim v tujini pridobljenim ali nadgrajenim znanjem in prenosom le-tega na domovino ter gospodarskim razvojem in rastjo v državi izvora. Vključevanje Slovencev po svetu v aktivnosti Urada in diplomatsko-konzularnih predstavništev je (še vedno) pogosto posledica preferenc posameznikov in ne posledica (nacionalne) strategije. Čeprav je zadnjih nekaj let posluh za področje slovenskega izseljenstva večji, je kontinuirano vzdrževanje odnosov z institucijami oteženo, saj je sodelovanje med njimi pogosto projektno (Lukšič-Hacin 2014).

Slovenija pa kljub temu med vsemi analiziranimi majhnimi državami izstopa po številu (strateških in zakonodajnih) dokumentov,²⁵⁸ ki obravnavajo izseljence (ne pa specifično diaspore – z izjemo Strategije ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020).²⁵⁹ Pri tem so izpostavljena področja sodelovanja kulturno, izobraževalno, znanstveno (npr. Akcijski načrt sodelovanja s slovenskimi znanstveniki in drugimi vrhunskimi strokovnjaki v tujini 2011b), pa tudi gospodarsko (npr. Strategija razvoja Slovenije, Program Vlade Republike Slovenije za spodbujanje internacionalizacije podjetij za obdobje 2010–2014). Da je povezovanje izseljencev z gospodarskimi koristmi v RS novost, je razvidno tudi iz izvzetosti

---

²⁵⁷ Tudi to nakazuje na vsesplošno nestratesko držo države.

²⁵⁸ Dokumenti (tudi zakonodajni akti) vključujejo le izseljence v ožjem pomenu, kar pomeni, da iz njih (in posledično vključevanja v domovino – op. I. K.) izpadejo druge skupine emigrantov (Lukšič-Hacin 2014).

²⁵⁹ Ta v okviru šeste smernice obsega tudi ukrep »/s/podbujanj/a/ uspešnih podjetnikov in potencialnih vlagateljev, pripadnikov slovenske diaspore, za začetek poslovnih aktivnosti v domovini« (Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020, 67–68). Tudi Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020 pa se osredotoča predvsem na priseljence, ki v Slovenijo prihajajo zaradi začasnega ali trajnejšega dela, zaposlitve ali samozaposlitve (ekonomski delovni migranti), ter – da bi privabili potencialne visoko usposobljene člane delovne sile – na tujce, ki v Slovenijo prihajajo zaradi študija, usposabljanja in raziskovalnega dela (Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020).

problematike izseljencev iz številnih z gospodarskim razvojem in prenosom znanja povezanih dokumentov oz. odsotnosti povezovanja izseljencev z gospodarskim razvojem in rastjo ali s prenosom znanja. Tudi dokumenti RS, vsebina katerih je podrobneje predstavljena v nadaljevanju, bolj kot prenos znanja ali naslavljanje dolgoročnih izseljencev izpostavljajo strategijo povratka.

To velja tudi za na osnovi 5. člena Ustave Republike Slovenije leta 2002 sprejeto *Resolucijo o odnosih s Slovenci po svetu (ReOSPS)*, ki poudarja predvsem pomen povratka tistih izseljencev in njihovih potomcev v Slovenijo, ki lahko doprinesejo k razvoju države.²⁶⁰ Vloga državnih organov je pri tem predvsem informacijska (Slovincem po svetu zagotavljajo informacije o vračanju v domovino ter izvajajo z zakonom predpisane olajšave – npr. poenostavitev postopkov v zvezi s pridobivanjem dovoljenj za prebivanje, delovnih dovoljenj, priznavanjem v tujini pridobljene izobrazbe; in pripravijo informativno brošuro) (ReOSPS 2002; Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020).

Cilj ReOSPS – resolucije, ki se nanaša na Slovence, ki živijo izven Republike Slovenije, razen na tiste, katerih položaj določa Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije (RePASM 1996), je tudi omogočanje in pospeševanje vsestranskega medsebojnega sodelovanja: s fokusom na že izpostavljenih kulturnem, izobraževalnem, znanstvenem in gospodarskem področju (ReOSPS 2002). ReOSPS (2002) določa tudi področja sodelovanja RS s Slovenci po svetu, pri čemer gre za aktivno vključevanje Slovencev po svetu v kulturno, znanstveno, informacijsko, gospodarsko, izobraževalno, športno dejavnost in druga področja delovanja slovenske družbe. Namen je ustvariti enoten slovenski prostor, katerega del so tudi Slovenci po svetu, ki naj bi bili dejavno vključeni v slovenski intelektualni, kulturni, gospodarski, znanstveni in družbeni potencial oz. njegov razvoj.

V ReOSPS (2002, tč. 4.3.) je zapisano, da: »Republika Slovenija posveča posebno pozornost krepitvi gospodarskega povezovanja ter sodelovanja na področju znanosti in razvoja novih tehnologij med Slovenci po svetu in subjekti v Sloveniji.« RS tovrstno gospodarsko sodelovanje pospešuje z ukrepi gospodarske politike ter odpravo različnih ovir. Poudarek je tudi na spodbujanju mreženja prek srečanj slovenskih gospodarstvenikov in slovenskih znanstvenikov iz tujine ter prizadevanj za krepitev stikov in projektne

---

²⁶⁰ Strategija vrnitve je tudi prioriteta *Programa reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji* (2005). Vendar pa dr. Marina Lukšič-Hacin (2014), predstojnica Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije, opozarja, da Slovenija (v praksi) nima strategije povratka. Podobno opaža dr. Zvone Žigon (2013a) z Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki pravi, da sta gospodarska kriza in visoka stopnja brezposelnosti v državi v nasprotju s tovrstno strategijo.

sodelovanja z vsemi slovenskimi znanstveniki v tujini (npr. prek ekspertnega vključevanja v bilateralne in multilateralne programe na pobudo RS, sodelovanja slovenskih izseljenskih znanstvenikov v domačih raziskovalnih projektih in na znanstvenih srečanjih ter prek programa Vlade RS o pritegnitvi in vključevanju mladih znanstvenikov slovenskega rodu v slovenske znanstvene institucije ali v redno sodelovanje z njimi) (ReOSPS 2002). Tudi RS (tako kot Irska) spodbuja mreženje, a na podlagi ugotovitev magistrskega dela niti za RS ne moremo trditi, katero stopnjo procesa izseljevanja je država dosegla in kakšni so bili učinki predhodnih stopenj z vidika prenosa znanja na domovino.

Leta 2006 je bil sprejet še *Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (ZORSSZNM)*,²⁶¹ s katerim sta bila ustanovljena Svet za Slovence v zamejstvu in Svet za Slovence po svetu – stalni posvetovalni telesi Vlade RS. Zakon uvaja poseben pravni status Slovencev brez slovenskega državljanstva, ki osebam s tem statusom daje pravico prednosti pri kandidiranju za prosto delovno mesto pred državljani tretjih držav pri vseh delodajalcih v Sloveniji. Poleg tega imajo ti posamezniki tudi pravico do ugodnejših vpisnih pogojev na visokošolske zavode, do enakopravnega nastopa na natečajih za znanstvene projekte, financirane z javnimi sredstvi, do javnih kulturnih dobrin in do lastninskih pravic na nepremičninah. Tudi Zakoni o tujcih, o zaposlovanju in delu tujcev in o državljanstvu dajejo določene prednosti tujcem slovenskega rodu (Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020). ZORSSZNM »določa dolžnost RS, da podpira sodelovanje med Slovenci v zamejstvu in po svetu ter subjekti v Sloveniji na področjih znanosti in razvoja novih tehnologij« (Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu).

Osrednji *strateški dokument* v RS pa je *Strategija razvoja Slovenije (SRS)*.²⁶² Podpora internacionalizaciji gospodarstva v SRS vključuje spodbujanje gospodarskega sodelovanja ter sodelovanja na področju tehnološkega razvoja s slovenskimi narodnimi skupnostmi v zamejstvu in s Slovenci po svetu ter spodbujanje mednarodne mobilnosti v sekundarnem in terciarnem izobraževanju ter raziskovalni dejavnosti v obe smeri – pa tudi spodbujanje mednarodnega uveljavljanja Slovenije kot prostora za mednarodno gospodarsko povezovanje. Strategija prav tako zajema vračanje oz. vključevanje slovenskih strokovnjakov iz tujine in zamejstva ter privabljanje kakovostnih strokovnjakov v državo s ciljem povečanja gospodarske učinkovitosti in obsega vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj, vključevanje

---

²⁶¹ ZORSSZNM ureja odnose RS s Slovenci, ki živijo zunaj njenih meja (vključno z narodnimi manjšinami oz. avtohtonimi narodnimi skupnostmi v sosednjih državah, zdomci in izseljenci (ZORSSZNM 2006, 2. čl.), in določa pristojnosti, ki jih imajo na tem področju organi RS, ureja pa tudi status Slovencev brez slovenskega državljanstva in repatriacijo (ZORSSZNM 2006, 1. čl.).

²⁶² Čeprav bi moral biti nov SRS na vladi obravnavan in sprejet že januarja leta 2013, strategija ni bila sprejeta niti januarja 2014, kar dodatno potrjuje vsesplošno pomanjkanje strateške usmerjenosti RS.

slovenskih predavateljev iz tujine in zamejstva ter privabljanje tujih predavateljev in študentov v Slovenijo za izboljšanje kakovosti izobraževanja in spodbujanje vseživljenjskega učenja (Strategija razvoja Slovenije 2006).

RS ima tudi posebno strategijo, ki se nanaša na Slovence izven teritorija RS, tj. *Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja*, ki podobno kot SRS v povezavi s prenosom znanja »določa izmenjavo znanja s slovenskimi znanstveniki na tujem« (Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu 2011c) – tako kot Irska torej tudi RS spodbuja prenos znanja z izseljencev, pri čemer pa je Slovenija omejena na znanstvenike in tako (za razliko od Irske) ne prepoznava vrednosti visoko kvalificiranih podjetnikov, političnih odločevalcev in drugih segmentov kvalificiranih izseljencev.²⁶³ Strategija temelji na določbah mednarodnopравниh instrumentov, ki v ospredje postavljajo varstvo kulturne raznolikosti, pravice manjšinskih skupnosti pa uvrščajo v sklop človekovih pravic do ohranjanja identitete, kulture in jezika. Bolj kot na vključevanje izseljencev v razvoj države je torej strategija osredotočena na dolžnosti, ki jih ima do izseljencev država izvora oz. na pravice izseljencev, pri čemer pa lahko gre tudi za 'mehke' prijeme motiviranja izseljencev za monetarne in nemonetarne investicije v domovino prek krepitve nacionalne identitete.

Ker je »Slovenija /.../ skupen projekt Slovencev doma in po vsem svetu; tudi Slovenci zunaj Republike Slovenije /pa/ so pomembni akterji razvoja Republike Slovenije/.../« (Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja), Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja vključuje tudi naslednja cilja:

- razvoj pogojev, ki omogočajo aktivno vključevanje Slovencev po svetu v družbeno in politično življenje v Republiki Sloveniji; ter
- podporo slovenskih skupnosti izven Slovenije v njihovem lokalnem okolju predvsem za doseganje sodelovanja pri sprejemanju lokalnih političnih odločitev, gospodarsko krepitev ter za znanstvenoraziskovalno in izobraževalno osmišljanje ter umeščanje skupnosti v njeno lokalno okolje in v skupni slovenski kulturni prostor (Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja).

Na politiki spodbujanja kroženja možganov²⁶⁴ utemeljen je *Akcijski načrt sodelovanja s slovenskimi znanstveniki in drugimi vrhunskimi strokovnjaki v tujini* (2011b), ki ga je pripravil

---

²⁶³ Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020 pokaže, da je prenos znanja z izseljencev omejen na strategijo povratka oz. vzpostavitev krožnih migracij. Podobno kot so na Irskem v pripravo strateških dokumentov vključeni uspešni izseljenci, so v RS v pripravo strateških usmeritev RS na različnih področjih vključeni znanstveniki in drugi vrhunski strokovnjaki.

²⁶⁴ Kadar mladi izobraženci odhajajo v tujino, je v interesu države, da jih poišče (sami se namreč ne prijavijo) in prek Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu poskuša vplivati na to, da se bodo povezali in ohranili stik z domovino. Če je ta stik aktiven in proaktiven, ustvari t. i. kroženje možganov. Doseganje slednjega v

Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Za povezanost z mladimi pripadniki slovenskih skupnosti izven RS pa je isti urad izdelal *Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovencem v zamejstvu in po svetu* (2011a) (Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu 2011c). Prvi od obeh načrtov se najbolj neposredno navezuje na prenos znanja z visoko izobraženih izseljencev (vključno z diasporo, čeprav ta v dokumentu ni posebej omenjena) na domovino. Cilji se osredotočajo na identifikacijo in mreženje slovenskih znanstvenikov in strokovnjakov. Mreženje naj bi se odvijalo tudi med znanstveniki, gospodarstveniki, predstavniki univerz, visokošolskih, vladnih in drugih institucij v RS s slovenskimi znanstveniki in drugimi vrhunskimi strokovnjaki v tujini: oblikovana naj bi bila mreža, ki bi povezovala vse navedene akterje (Akcijski načrt sodelovanja s slovenskimi znanstveniki in drugimi vrhunskimi strokovnjaki v tujini 2011b).

Vrhunski strokovnjaki in znanstveniki naj bi bili vključeni tudi v pripravo strateških usmeritev RS na različnih področjih, njihovo delo pa distribuirano oz. predstavljeno strokovnim in laičnim javnostim. Med cilje je vključeno tudi vračanje slovenskih raziskovalcev v RS (ob njihovi enakovrednosti z v RS živečimi raziskovalci) – ponovno je poudarjen pomen strategije povratka izseljencev. Prioriteta, izpostavljena v dokumentu, je tudi spodbujanje uveljavitve skupnega slovenskega znanstvenega prostora, ki pa vključuje zgolj območje RS in območje poselitve avtohtone slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah – vanj torej ne sodijo slovenski izseljenci.²⁶⁵ Slednji so opredeljeni kot del koherentnega skupnega slovenskega *intelektualnega* prostora, ki naj bi nastal prek (med)narodnega mreženja visoko kvalificirane delovne sile (Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020).²⁶⁶

Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovencem v zamejstvu in po svetu (2011a) je po drugi strani osredotočen na povezovanje mladih Slovencev v domovini in tujini (tudi s

---

praksi je naloga Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter univerz, inštitutov in raziskovalnih ustanov (Žigon 2013a).

²⁶⁵ Univerza v Ljubljani je aprila 2014 zaposlene pozvala k razpošiljanju vabila svojim slovenskim kolegom v tujini, da se včlanijo v mrežo slovenskih akademikov in raziskovalcev, kar kaže na to, da se zavedanje o vrednosti visoko kvalificiranih in izobraženih izseljencev zbuja tudi na nižjih ravneh – čeprav nostrifikacijski postopki ostajajo dolgi in negotovi (Jaklič 2014).

²⁶⁶ Ločeno od vlade je bilo konec leta 2013 s podobnimi nameni v RS ustanovljeno Društvo v tujini izobraženih Slovencev – t. i. *Društvo VTIS*. Društvo povezuje približno 300 slovenskih državljanov, ki se v okviru visokošolskega študija izobražujejo oz. so se izobraževali in/ali se ukvarjajo oz. so se ukvarjali z raziskovalno dejavnostjo na izobraževalno-raziskovalnih in drugih ustanovah zunaj meja Slovenije. Čeprav je društvo osredotočeno na zastopanje interesov svojih članov – tj. na lažje uresničevanje njihovih (individualnih – op. I. K.) potencialov bodisi v tujini bodisi v Sloveniji (to dosega predvsem prek mreženja – tudi s predstavniki gospodarstva in javnih ustanov), so njegove aktivnosti prav tako usmerjene k prenosu znanja z v tujini izobraženih Slovencev na domovino: društvo namreč med drugim stremi k sooblikovanju ugodnih pogojev za tovrsten prenos znanja ter s svojih članov (ter njihovih omrežij) na RS prenaša izkušnje in dobre prakse iz tujine s ciljem razvoja bolj kakovostnih izobraževalnih in raziskovalnih programov v domovini (Društvo VTIS; Nakrst 2014).

pomočjo spleta: mlajši izseljenci so namreč intenzivneje prisotni v virtualnih mrežah (Lukšič-Hacin 2014)). Naveden akcijski načrt ne vsebuje cilja, ki se eksplicitno nanaša na gospodarstvo. Omenjena je zgolj Strategija Vlade RS o sodelovanju med Slovenijo in slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah na področju gospodarstva do leta 2020, ki pa se nanaša zgolj na zamejske Slovence²⁶⁷ in ne na izseljence ali diasporo. Države, kjer pri povezovanju (mladih) Slovencev prevladuje (ali se sploh pojavlja) gospodarska komponenta, so redke, saj pri aktivnostih Slovencev v tujini nasploh prevladuje kulturna komponenta (npr. jezik).²⁶⁸ Kljub temu je v načrtu izpostavljena želja mladih po večji udeležbi na področju gospodarskega sodelovanja in ne zgolj izobraževanja (jezikovnega izobraževanja, študija, poletnih šol) ipd.²⁶⁹ Načrt nakaže, da se mladi tudi sami aktivirajo in gospodarsko angažirajo, kar pa se razlikuje po državah sprejema.²⁷⁰

Vendar aktivnosti v odnosu do mladih (visoko izobraženih) izseljencev niso koordinirane s strani države, pač pa se ti formalno povezujejo predvsem v (od države neodvisnih – op. I. K.) društvih.²⁷¹ Žigon (2013a) ocenjuje, da je pritegnitev mladih naloga društev v tujini samih, saj institucije v Sloveniji ne poznajo situacije posameznega društva tako dobro, kot jo pozna društvo samo, in posledično težav, povezanih z njim, ne morejo naslavljati tako uspešno. Žigon (2013a) pri tem opaza, da, kjer Slovenci niso uspeli prenesti upravljanja klubov na

---

²⁶⁷ Vlada RS je nasploh precej bolj kot na izseljence in diasporo osredotočena na odnose z avtohtono slovensko narodno skupnostjo (leta 2011 je sprejela Strategijo sodelovanja med RS in avtohtono slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah na področju gospodarstva do leta 2020) in s Slovenci v sosednjih državah (Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu 2011c). Pomenljivo je tudi poimenovanje Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki na prvo mesto med Slovenci v tujini postavlja zamejce. Podobno je bila šele leta 2013 znotraj Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu v medresorsko delovno skupino sodelovanja med RS in narodnimi manjšinami dodana strategija sodelovanja s Slovenci po svetu (Lukšič-Hacin 2014). Fokus na sosednje države je razviden tudi s seznama štirih največjih uspehov USZS leta 2011, kjer sta dva uspeha povezana z aktivnostmi urada na področju odnosov z Avstrijo in Italijo, medtem ko se preostala uspeha nanašata zgolj na pasivno vključevanje izseljencev v domovino (srečanje Slovencev iz zamejstva in sveta 'Dobrodošli doma' in oblikovanje baze znanstvenikov) (Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu 2011c). Osredotočanje na zamejce je posledica njihove številčnosti (precejšen delež slovenske populacije živi v sosednjih državah) in narave avtohtone slovenske skupnosti, ki je del slovenskega kulturnega prostora v širšem pomenu besede, govori slovensko in goji slovensko kulturo. V zamejstvu je tudi največ ustanov, ki so velike, močne (v smislu, da združujejo dovolj ljudi – so pomembne). Slovencev po svetu je po drugi strani sicer številčno gledano precej, vendar so zelo razpršeni, njihove potrebe pa so drugačne (Žigon 2013a). Žigon (2013a) pravi, da so manjšine bolj vitalno pomembne za RS (pa tudi za druge države) iz geopolitičnih razlogov (predstavljajo kulturno zaledje države zunaj njenih meja). Tako so kot pripadniki etničnih manjšin kljub podpori države, v kateri živijo, zamejci deležni tudi podpore Slovenije.

²⁶⁸ Slovenskih izseljencev se dotakne tudi *Osnutek Nacionalnega programa za kulturo 2014–2017*, ki pa je osredotočen na kulturno komponento povezovanja med njimi in ne na gospodarstvo ali prenos znanja.

²⁶⁹ Spodbude za povezovanje mladih z domovino potekajo na ravni seminarjev z različnih področij (študij, podjetništvo, jezik, kultura itd.), pripravništev, praks, dela (Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu 2011a).

²⁷⁰ V Kanadi je npr. večji interes za sodelovanje med mladimi podjetniki predvsem pri tržnih izmenjavah, izmenjavah idej in poslovnih priložnostih (Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu 2011a).

²⁷¹ »Društva promovirajo Slovenijo predvsem na področju kulture, jezika in turizma, manj pa na področjih znanosti, gospodarstva in politike« (Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu 2011c).

mlajše generacije oz. si zagotoviti navzočnosti mladih v društvih, prihaja do težav obstoja klubov v fizični obliki in delovanja klubov nasploh (Žigon 2013a).

Vloga diplomatsko-konzularnih predstavništev v odnosu z mlajšimi izseljenci ni izpostavljena. Prav pomanjkanje navedb aktivnosti veleposlaništev (omenjeno je zgolj veleposlaništvo v Berlinu kot pobudnik povezovanja mladih Slovencev prek družbenega omrežja Facebook in mesečnih srečanj na 'slovenski kavi' (Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu 2011a)) pa dodatno kaže na šibkost te komponente, ki je v najboljšem položaju za vzpostavljanje neposrednega stika med izseljenci in domovino, saj se DKP-ji nahajajo v enakem prostoru in dobro poznajo tudi državo sprejema (njeno kulturo, institucije ipd.).

Gospodarstvo in gospodarsko diplomacijo bolj poudarja pristojno ministrstvo (tj. Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo) v *Programu Vlade RS za spodbujanje internacionalizacije podjetij za obdobje 2010–2014*, kjer ministrstvo iskanje poslovnih priložnosti slovenskemu gospodarstvu prek Slovencev v zamejstvu in po svetu opredeli kot eno od nalog diplomacije. To jasno kaže na prepoznavanje osrednje vloge slednje pri vzpostavljanju, ohranjanju in spodbujanju odnosov med domovino in njenimi državljani v tujini na gospodarskem področju oz. pri spodbujanju gospodarskega razvoja in rasti domovine, pri čemer pa zaradi omejenih virov številnih veleposlaništev v praksi ta vloga ni nujno uspešno realizirana.²⁷²

Za okrepitev v mednarodnih merilih konkurenčnih človeških virov za raziskave in razvoj s ciljem dvigovanja konkurenčnosti inovacijskega sistema, poslovnega sektorja in celotne družbe RS – tj. za doseganje prenosa in nadgradnje domačega znanja – je vrsta ukrepov predvidena v *Strategiji ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020*: poleg privabljanja tujih strokovnjakov v državo in spodbujanja začasnih migracij slovenskih državljanov (z namenom študija ali raziskovanja) je izpostavljeno vključevanje znanstvenega in raziskovalnega potenciala slovenskih izseljencev. Prenos znanja oz. pridobivanje delovnih izkušenj sta v strategiji povezana predvsem z vračanjem izseljencev v domovino (vključno z reintegracijo). Tudi deveta smernica strategije se neposredno nanaša na pomen migracij za nacionalno gospodarstvo, in sicer na izboljšanje učinkovitosti upravljanja ekonomskih migracij, pri čemer je fokus na vzpostavitvi krožnih migracij, ki sicer lahko prinašajo učinkovitejši prenos znanja od stalnih migracij, a so po raziskavah sodeč težje dosegljive. Nekatere smernice (npr. tretja: priznavanje in vrednotenje v tujini pridobljenega

---

²⁷² Primerjalna analiza uspešnosti gospodarske diplomacije pri doseganju prenosa znanja z izseljencev na domovino ter gospodarske rasti in razvoja domovine prek le-tega predstavlja priložnost nadaljnega raziskovanja.

izobraževanja, spretnosti in znanj; ter četrta: spodbujanje mobilnosti in priseljevanja raziskovalcev in študentov) se bolj kot na slovenske državljane osredotočajo na priseljene tujce (Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020).

Med pomembnejšimi dokumenti Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (npr. v Programu za otroke in mladino 2006–2016 ter Programu ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007–2013) izseljencev ni. Podobno velja za večino z gospodarstvom povezanih strategij in drugih nacionalnih dokumentov. Načrt za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leti 2013 in 2014 ne vključuje izseljencev ali diaspore, medtem ko Dopolnjen program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013 izseljence omenja zgolj pri ukrepu oblikovanja instrumentov za spodbujanje prehoda naravoslovno-tehničnih raziskovalcev iz javnih raziskovalnih organizacij in iz tujine v gospodarstvo prek štipendiranja, subvencioniranja plač, davčnih olajšav in kreditov ter financiranja projektov izven javnega sektorja (podoktorski projekti); medtem ko so izobraževalne izmenjave in izmenjave raziskovalcev osredotočene na privabljanje tujih in ne izseljenih slovenskih strokovnjakov v Slovenijo. Tudi Bela knjiga o trgovini in investicijah (2007) gospodarskega ministrstva *ne* govori o izseljencih oz. slovenski diaspori.

V *Slovenski industrijski politiki (SIP)* (2013b) sta sicer kot slabosti slovenskega gospodarstva opredeljeni nizka stopnja mrežnega povezovanja v domačem okolju in sklepanja strateških zavezništav s tujimi partnerji, pa tudi pomanjkanje izkušenj v tujini, kljub temu pa prenos znanja z izseljencev na domovino ali mreženje izseljencev s tujci in z državljani v domovini nista prepoznana kot priložnosti – čeprav je kot grožnja prepoznani potencialni intenzivnejši beg možganov. SIP se namesto na prenos znanja osredotoča na (dražjo in zahtevnejšo – op. I. K.) zagotovitev lastne baze znanja prek prilagoditve sistemov izobraževanja in usposabljanja glede na potrebe v gospodarstvu. Prenos znanja je omenjen zgolj v kontekstu medgeneracijskega prenosa znanja in prenosa strokovnega znanja iz tujine v slovenska podjetja, ki pa v dokumentu ni eksplicitno povezan z izseljenci ali diasporo. V SIP je poudarjena tudi potreba po iskanju talenta v tujini, če je delovna sila v domovini premalo usposobljena (Slovenska industrijska politika 2013b). Gre torej za strategijo privabljanja tujcev (kot kratkoročen ukrep soočanja z nesorazmerji na trgu dela) ter ne (izseljenih) Slovencev in spodbujanja prenosa znanja z njih na domovino.

Čeprav so slovenski izseljenci deležni podpore Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (slednji dejavnostim izseljencev nudi (1) finančno podporo prek vsakoletnega javnega razpisa in (2) moralno podporo prek občasnih obiskov (Žigon 2013a), s katerimi daje

izseljencem vedeti, da so del slovenskega naroda) ter vključeni v številne nacionalne strateške dokumente, so v praksi precej prepuščeni samim sebi. V največji meri je od izseljencev samih odvisno, koliko uspejo kljubovati procesom asimilacije in iz generacije v generacijo prenašati zvestobo slovenstvu (pomembna je aktivacija in pritegnitev mladih, ki pa imajo drugačno življenjsko zgodbo od prve generacije izseljencev in Slovenije niso nujno niti obiskali – si jo zgolj predstavljajo) (Žigon 2013a).

Oblike in orodja združevanja slovenskih izseljencev so društva, katoliške misije oz. kulturno-verski centri, razne kulturne skupine (od folklornih do pevskih in gledaliških), mediji, šole, ponekod pa je bila ustanovljena določena vrsta gospodarskih zbornic, ki ni nikjer zares zaživela zaradi oteženega poslovanja s Slovenijo (predvsem za čezoceanske države). Prav tako je težava nizka raven poslovne kulture v Sloveniji. Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu želi spodbujati tudi gospodarsko sodelovanje, pri čemer povratek oz. koristi za državo izvora ovirajo percepcije v domovini, saj se lokalni ljudje počutijo bolj ogrožene, če v slovenska podjetja investirajo Slovenci iz tujine, kot če bi to počeli naključni (tuj) investitorji – Slovenci se jim (kot percepirani poznavalci slovenskega poslovnega okolja – op. I. K.) zdijo bolj nevarni (Žigon 2013a), kar dodatno potrди drugo hipotezo (H2) o večji pripravljenosti učenja od bolj oddaljenih tekmecev ter pozitivni povezavi med percepcijami izseljencev in njihovo vključenostjo v gospodarski razvoj domovine prek prenosa znanja. Strah pred domačimi investitorji iz tujine namreč v RS ustvarja preferenco do tujih investitorjev in ovira prenos znanja z izseljencev na državo izvora.

Slovenski izseljenci se v tujini pogosto *ne povezujejo*, kar je slabo tako z vidika vključevanja v novo okolje kot tudi z vidika vračanja domovini. Pri mreženju med Slovenci obstajajo medgeneracijske razlike,²⁷³ saj so mladi intenzivneje prisotni v virtualnih mrežah, medtem ko se starejše generacije izseljencev povezujejo v društvih ipd. Čeprav društva beležijo upad članov, pa to ne pomeni nujno, da so izseljenske skupnosti šibkejše. Klasična društva so namreč na udaru generacijskega konflikta – ljudje se lahko k njim vračajo šele v kasnejših obdobjih svojega življenja, poleg tega pa povezave s slovenstvom in drugimi Slovenci ohranjajo tudi na druge načine (npr. s pomočjo sodobnih tehnologij). Obstajajo pa tudi posamezniki, ki vzpostavljajo povezave s Slovenci doma in ne s tistimi v okolju, v katerem živijo. Ta način povezovanja je manj ulovljiv, saj ne gre za organizirano obliko

---

²⁷³ Tudi združevanje izseljencev je različno glede na generacijo, ki ji ti pripadajo – in sicer združevanje upada z generacijami; medtem ko oddaljenost niti nima vpliva na povezanost izseljenske skupnosti. Pomembni dejavniki povezovanja in vključenosti v domovino so tako način, vzroki in čas (bolj ali manj razpršenega) prihoda v državo sprejema, stopnja kvalificiranosti oz. izobrazbe migrantov itn., pa tudi okoliščine v državi sprejemnici (npr. naklonjenost priseljencem ali nasprotovanje priseljevanju) (Žigon 2013a).

povezovanja. Vse to kaže na (nenehne – op. I. K.) spremembe značaja izseljenstva (Lukšič-Hacin 2014).

Žigon (2013a) pravi, da je tudi pri prenosu znanja z izseljencev na Slovenijo problem v Sloveniji (navaja npr. birokratske ovire, ki preprečujejo vključevanje tudi že zanj motiviranim članom diaspore). Sistematičnega (tj. strateškega) prenosa znanja z izseljencev na domovino ne opaža, saj je vprašljivo, kdo je sploh pristojen zanj. Gre za kompleksna vprašanja, ki ne zadevajo samo Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, ampak tudi druga ministrstva. Urad prek medijev, ki igrajo pomembno vlogo pri osveščanju, in svoje navzočnosti sicer opozarja na potenciale izseljencev (npr. znanstvenikov in drugih uspešnih Slovencev po svetu), a Žigon (2013a) ocenjuje, da je sodelovanja s slovenskimi znanstveniki in uspešnimi podjetniki iz tujine malo. Prenos znanja oz. učenje od izseljencev – poleg nejasne opredelitve odgovornosti za področje – dodatno otežujejo tudi stereotipi in nepoznavanje problematike, ki jih Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu premaguje.²⁷⁴

Urad z namenom spodbujanja mreženja med izseljenci ureja poslovni imenik in imenik znanstvenikov. Ta sicer zajema zelo majhen del vseh izseljenih podjetnikov in znanstvenikov, saj jih je problem locirati (niti veleposlaništva nimajo podatkov o vseh Slovencih v tujini), mnogi pa niti nimajo interesa za povezovanje s Slovenci v tujini in doma (nekateri sploh nimajo stikov z organizirano slovensko skupnostjo) (Žigon 2013a), a kljub temu predstavlja korak k strateškemu naslavljanju teh skupin.²⁷⁵ Namen baze je »ustvarjati /.../ virtualno svetovno družino slovenskih podjetnikov, ki se lahko /s pomočjo baze/ tudi med seboj povezujejo /.../. /G/re /.../ za /.../ drugačen način povezovanja med Slovenci (drugačen od petja v slovenskem pevskem zboru ali obiskovanja slovenskih veselic)« (Žigon 2013a). Na ta način RS targetira tudi mlade, ki jih veselice in podobne aktivnosti ne pritegnejo.

Povezovanje (poslovno ali neposlovno) je koristno tako za izseljence kot tudi za državo. Korist za državo je npr. pomoč izseljencev (tj. podjetnikov) pri organizaciji gospodarskih delegacij: izseljenci namreč poznajo poslovni svet v državi sprejemnici bolj kot ekonomski svetovalci, ki v državi ostanejo krajše obdobje, poleg tega pa imajo izseljenci prijatelje, ki so podjetniki v državah sprejemnicah itn. in so lahko zato zelo koristni (izseljencem in posredno tudi njihovim državam izvora). Problem pri vključevanju izseljencev v gospodarsko rast in

---

²⁷⁴ Priložnost nadaljnega raziskovanja predstavlja diskurzivna analiza medijskega poročanja o migracijah (tako v domovini kot v državi sprejema) ter javnega mnenja o izseljencih v državi izvora za pojasnjevanje povezav med percepcijami oz. javnim mnenjem in gospodarskim vključevanjem migrantov v razvoj domovine.

²⁷⁵ Iskanje izseljencev za seznam naj bi potekalo po principu snežne kepe, ki pa ne deluje, ker mnogi kljub temu ne želijo sodelovati, ali pa informacija ne pride do njih, ker nihče ne ve zanje – niti drugi izseljenci ne (Žigon 2013a).

razvoj domovine predstavlja pomanjkljivo znanje o področju v RS. Urad pa kljub temu ne daje smernic pri raziskavah izseljenstva. Z izjemo spodbujanja pisanja diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog na temo Slovencev v zamejstvu in po svetu ne vpliva na raziskovalne teme (ne sodeluje pri opredelitvi raziskovalnega problema, katerega razrešitev bi bila za RS potencialno strateško pomembna), saj bi to po besedah Žigona (2013a) pomenilo poseganje v neodvisnost raziskovalne sfere in univerz. Raziskovalci²⁷⁶ so torej prepuščeni samim sebi, na nacionalne probleme pa jih urad opozarja zgolj posredno – prek javnih nastopov, kjer izpostavi aktualne prioritete (Žigon 2013a).

Iz analize strateških dokumentov, povezane z izsledki poglobljenih intervjujev, je razviden fokus držav izvora na strategiji povratka ali privabljanja tuje visoko izobražene oz. kvalificirane delovne sile in ne na prenosu znanja z dolgoročnih izseljencev na domovino. Če se Avstrija v svojih dokumentih sploh ne osredotoča na izseljence, pač pa več pozornosti namenja priseljencem v državo in do lastnih izseljencev v praksi ne pristopa aktivno (niti splošno niti v smislu prenosa znanja z njih na domovino), tudi Estonija, ki izseljence vključi v nekaj nacionalnih strateških dokumentov, bolj kot prenos znanja z izseljencev ali gospodarske koristi le-teh izpostavlja pomen ohranjanja estonskega jezika (identitetni element je lahko sicer ena prvih stopenj izgradnje nacionalne pripadnosti s (kasnejšim) ciljem doseganja gospodarskih koristi izseljencev za domovino, saj Estonija strategijo diaspore šele razvija). Estonija poudarja tudi strategijo začasnega izseljevanja in vrnitve ter privabljanja (tuje) visoko kvalificirane delovne sile v državo. Vendar pa diaspore država ne opredeljuje kot nacionalno prioriteto in je ne povezuje z nacionalnimi strateškimi cilji – prioriteta obravnava izseljencev tudi ni vključena v estonsko zakonodajo. Niti Avstrija niti Estonija tako nimata prave strategije diaspore oz. razvitih politik v odnosu do izseljencev nasploh, kar je skladno tudi z njunimi percepcijami diaspore oz. izseljenske skupnosti kot pasivne – državi ne prepoznavata vrednosti izseljencev za njiju. Tako sta Irska in Slovenija edini analizirani državi z zametki strategije ali z že izdelano strategijo diaspore, ki je tudi vključena v njune (številne) dokumente.

Pri tem študija primerov pokaže, da število strateških dokumentov, ki se neposredno ali posredno nanašajo na izseljence, oz. vključevanje izseljencev v nacionalno zakonodajo, ni (nujno) povezano s strateškim pristopom države k izseljencem v praksi ali sistematičnim (tj. strateškim) prenosom znanja z izseljencev na domovino. Irska, kot dolgotrajna neto država izseljevanja, ki prepoznavata vrednost in koristi diaspore za domovino, je strukturo za

---

²⁷⁶ Izseljenstvo raziskujejo izseljenska društva, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ter Inštitut za narodnostna vprašanja, fakultete in univerze itn. (Žigon 2013a).

vključevanje diaspore v razvoj domovine postavila šele pred kratkim (kot odziv na manjšo samomotiviranost diaspore za vključevanje) in posledično k izseljencem strateško tudi formalno pristopila po dolgi zgodovini sodelovanja diaspore z domovino (država je dvostranski odnos uvedla zaradi upada povezav izseljencev z domovino in posledično koristi zanjo). V praksi pa je država izvajala določene aktivnosti že pred zapisom teh v strategije. Slovenija po drugi strani k svojim izseljencem kljub vključevanju le-teh v številne nacionalne strateške dokumente (ki se večinoma ne ukvarjajo izključno z migracijami, pač pa obravnavajo širša področja – npr. gospodarstvo; izseljenci pa so vanje vključeni zgolj kot obrobna tema in še takrat v ožjem pomenu besede) in celo zakonski ureditvi področja v praksi ne pristopa strateško ali aktivno.²⁷⁷ Kljub obstoječim strukturam je (kot v Estoniji, ki teh struktur nima vzpostavljenih) tudi slovensko in irsko sodelovanje z izseljenci pogosto naključno, kar predstavlja oviro za optimalen izkoristek prenosa znanj – tj. prenosa znanj, ki so za državo izvora strateškega pomena in aplikativne v njej.

Ne glede na bolj ali manj strateški pristop k članom izseljenskih skupnosti vse analizirane države ostajajo povezane predvsem s tistimi izseljenci, ki želijo biti oz. so že aktivno vključeni v odnos z domovino in njen razvoj. Tako lahko kljub pomanjkanju sistematičnega pregleda uspešnejših strategij diaspore in pristopov posamezne države k diaspori sklepamo, da je (glede na poudarek vseh analiziranih držav na teh deležnikih) prenos znanja najbolj uspešen in učinkovit, če države naslavljajo v domovino že aktivno vključene in obenem uspešne (ne nujno najbolj izobražene in najbolj kvalificirane) člane izseljenske skupnosti. Gre za tiste posameznike ali skupine izseljencev, ki z državo izvora sami vzpostavljajo odnos oz. ga z njo želijo vzpostaviti, so motivirani za prispevek h gospodarskemu razvoju in rasti domovine ter imajo za to tudi sredstva (znanje, izkušnje, finančna sredstva ipd.). Vprašanje, kateri mehanizmi so pri tem najuspešnejši in najučinkovitejši ter kakšne so determinante uspeha in učinkovitosti prenosa znanja, pa z analizo zaradi pomanjkanja sredstev, kazalnikov in meritev v državah ostaja neraziskano.

Ker države svoje aktivnosti, osredotočene na izseljence in vključevanje teh v gospodarski razvoj, usmerjajo predvsem k uspešnim članom diaspore, ki so v odnos z domovino že aktivno vključeni (države so osredotočene na ohranjanje vključenosti in ne na motivacijo

---

²⁷⁷ Predvsem izvzetost izseljencev iz dokumentov, povezanih z izobraževanjem in trgom dela, ter celo odsotnost slovenskih izseljencev v Strategiji ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020 – strategiji, specifično namenjeni urejanju področja ekonomskih migracij (tj. priseljevanja in izseljevanja), kljub številnim drugim dokumentom, ki izseljevanje bolj ali manj neposredno obravnavajo, kaže na necelovito urejenost področja. Poleg tega analiza slovenskih strateških dokumentov pokaže, da je država bolj kot na izseljence in diasporo osredotočena na odnose z avtohtono slovensko narodno skupnostjo. Prav tako je fokus bolj kot na izseljencih, ki v tujini (bodisi v eni državi sprejemnici bodisi v več državah sprejemnicah) ostajajo na srednji ali daljši rok, na strategiji povratka in privabljanju tuje (izobražene in kvalificirane) delovne sile.

zanjo), lahko ob predpostavki, da države v praksi ohranjajo le aktivnosti, ki so po njihovih izkušnjah bolj uspešne, sklepamo, da držita obe tezi: (T1) uspešne strategije držav izvora za doseganje gospodarskega razvoja in rasti prek prenosa znanja med migranti posebej osredotočajo na diaspore (predvsem njihove kvalificirane člane) kot intrinzično motivirane za investicije v domovino in (T2) države izvora, ki naslavljajo diaspore, namesto v motivacijo diaspor za (monetarno in nemonetarno) investiranje v domovino vire vlagajo v omogočanje udejanjanja že obstoječe motivacije.

Za večjo uspešnost in učinkovitost nacionalnih strategij so tako potrebni: (1) identifikacija skupin, ki so zmožne investirati v domovino, (2) zagotavljanje (ohranjanja) motivacije za to in (3) zagotavljanje ugodnega okolja za proces vključevanja (to vključuje tudi komplementarnost strategij in pristojnih institucij). Država izvora mora targetirati skupine izseljencev, ki so zmožne in motivirane investirati v matico obenem (tj. uspešne visoko kvalificirane člane diaspor).

6 SKLEP

V t. i. obdobju mobilnosti predvsem mednarodna mobilnost *talenta* kot osrednji element učenja in razvoja (Kuznetsov in Sabel 2006; Bristol 2010) predstavlja potencial doseganja gospodarske rasti in razvoja ne le držav sprejemnic, pač pa tudi držav izvora izseljencev (Mill 1899; Katseli in drugi 2006a), in sicer prek prenosa (globalno razpršenega) znanja (Powell in drugi 1996; Doz in drugi 2001; Filipović in drugi 2012). Slednje je namreč sodobni vir konkurenčne prednosti, gonilnik uspeha ter gonilna sila ustvarjanja ekonomske in družbene vrednosti (Wikström 1996; Daniels in Svetličič 2001; Donaldson in O'Toole 2001; van den Hooff in de Leeuw van Weenen 2004; Vargo in Lusch 2004; Filipović in drugi 2012; Organisation for Economic Co-operation and Development 2012). Prav mednarodna konkurenčnost in mobilnost strokovnjakov v globalizirani ali transnacionalni ekonomiji znanja pa naj bi še povečali človeški kapital in izboljšali gospodarske rezultate (Romer 1986; Romer 1990; Lerner 2007).

Migracije lahko torej poleg monetarnih koristi (te npr. vključujejo TNI, nakazila iz tujine ipd.) državam prinašajo nemonetarne koristi (npr. socialna nakazila idej, praks, identitet in družbenega kapitala ter povečanje človeškega kapitala zaradi prenosa znanja, spretnosti in tehnologije), na katere se v magistrskem delu z vidika držav izvora osredotočim (tudi) zaradi pomanjkanja podobnih raziskav (Dustman in Kirchkamp 2002; Dos Santos in Postel-Vinay 2003; Pănescu 2004; Ionescu 2006; Wei in Balasubramanyam 2006; Meyer 2007; Nyberg Sørensen 2007b; Brinkerhoff 2009; Docquier in Rapoport 2012). Ker lahko migracije vodijo v t. i. beg možganov, ki nastopi ob prekinitvi vezi med matično državo in njenimi izseljenimi državljani z visoko vrednostjo človeškega kapitala (tj. visoko izobraženo in kvalificirano delovno silo) (Patterson 2006), posebno pozornost namenim strategijam držav izvora, s katerimi te (ponovno) vzpostavljajo in ohranjajo vezi z izseljenci, da bi beg možganov pretvorile v priliv znanja.

Ob spreminjajoči se naravi migracij in eksponentni rasti izseljevanja, pri čemer visoko izobraženi in visoko kvalificirani izseljenci (tj. nosilci – v domovini potencialno aplikativnih in uporabnih – znanj in spretnosti) predstavljajo precejšen delež sodobnih migrantov (Carrington in Detragiache 1999; Kapur 2003; Duncan 2008), strateški pristop držav izvora k njihovim diasporam oz. izseljenskim skupnostim, ki v tujini ostajajo dolgoročno, pridobiva osrednji pomen – sploh, ker so povratne migracije redke, pa tudi redko trajnostna praksa (Nyberg Sørensen 2007b; Ancien in drugi 2009; Esmann 2009). Za strateški prenos (pogosto tacitnega (Oddou in drugi 2009)) znanja z izseljencev na države izvora je potreben *aktiven* pristop držav do diaspore – prek t. i. strategij diaspore: tj. strategij, ki jih oblikujejo in

implementirajo države v odnosu do svojih diaspor za doseganje oz. vzdrževanje njihove (večje) povezanosti z državo izvora (Ancien in drugi 2009).

Vzdrževanje jasno opredeljene povezave z diasporo postane nacionalna prioriteta in se postopno razvija v pomembno dobrino – še posebej na gospodarski ravni (Dufoix 2003). Države so lahko pri tem v praksi bolj ali manj vpletene v odnos z diasporo (od popolne odsotnosti do neposrednega ustvarjanja ter vodenja iniciativ in omrežij diaspor (Ancien in drugi 2009)), ki je v odnosu z državo aktiven partner (Dufoix 2003; Dufoix 2008). Da bi utrdila svoj odnos z diasporo, lahko domovina implementira različne *politike*, ki vključujejo konzularne in diplomatske storitve; podporo poslovnim omrežjem diaspore; politično lobiranje v državah gostiteljicah; razširitev in spoštovanje državljanskih pravic; socialno pomoč diaspori v tujini; ustvarjanje, spodbujanje in negovanje družbenih omrežij diaspore in ustvarjanje ter spodbujanje informacijskih tokov in portalov; nagrajevanje pripadnikov diaspore, ki pomembno prispevajo k domovini, ter uvajanje ministrstev za izseljence in posebnih teles, ki se ukvarjajo s problematiko diaspor (Ionescu 2006; Ancien in drugi 2009). Programi za mobilizacijo diaspore z namenom doseganja razvoja pri tem niso nujno del unitarne, koordinirane strategije, ki bi ji bile vlade trajnostno zavezane (niti ni nujno, da je strategija diaspore oblikovana na ravni države). Diverzificirane (relativno nove) institucije, odgovorne za delo z diasporami, pa lahko ustvarjajo probleme interne koordinacije; medtem ko lahko relativno novi programi predstavljajo oviro za merjenje učinkov prispevka diaspor (Barré in drugi 2003; Gamlen 2006; Ionescu 2006; Ancien in drugi 2009; Brinkerhoff 2009), kar potrdi tudi primerjalna študija primerov, v katero so zajete štiri države: Avstrija, Estonija, Irska in Slovenija.

S slednjo zapolnim vrzel v raziskovanju potenciala izseljencev za gospodarsko rast in razvoj držav izvora prek prenosa znanja z njih na domovino. Le redke empirične študije se namreč osredotočajo na ocenjevanje odnosa med mobilnostjo delovne sile in tokovi znanja (Oettl in Agrawal 2008). Skladno z uvodoma zastavljenim ciljem v magistrskem delu podam sistematičen pregled obstoječih strategij in politik diaspor, s katerimi države izvora spodbujajo prenos znanja z diaspor na domovino ter te vključujejo v svoj razvoj in gospodarsko rast. Zaradi relativno nove teme (vsaj z vidika večine držav analize) in pomanjkljivih statističnih podatkov o izseljevanju pa najuspešnejši nacionalni pristopi niso identificirani. Analizirane države uspešnosti svojih pristopov ne vrednotijo ali spremljajo sistematično. Vse v empirično študijo zajete države so namreč majhne države z omejenimi viri – tudi za raziskave; zaradi česar se pojavi problem sledenja uspešnosti ukrepov. Kazalci uspešnosti politik in strategij diaspore v analiziranih državah niso razviti: niti v Estoniji, kjer

je problematika v ospredju šele zadnjih nekaj let (v primeru Estonije je pomanjkanje analiz tudi posledica pomanjkanja interesa države za izseljence in neprepoznavanja njihove vrednosti), niti na Irskem, ki se s področjem (čtetudi v preteklosti nestrukturirano) aktivno ukvarja že stoletja ter ki po stopnji in obsegu izseljevanja (tako splošni kot tisti visoko izobražene delovne sile) močno izstopa ne le med analiziranimi državami, pač pa tudi globalno (Organisation for Economic Co-operation and Development 2012). Analize ovira tudi težka ulovljivost izseljencev, ki se v domovini niso obvezani registrirati, poleg tega pa zaradi nejasnih definicij kategorij pripadnikov posameznega naroda (razlike obstajajo tako znotraj posamezne države kot tudi med državami, saj načini opredeljevanja narodnosti niso mednarodno poenoteni – pri popisih prebivalstva obstajajo razlike v parametrih) (Žigon 2013a) obstoječi podatki med seboj niso primerljivi.

Zaradi neobstoja kazalnikov uspešnosti strategij diaspor (oz. strategij v odnosu do izseljencev) in posledičnega pomanjkanja nacionalnih analiz učinkov izseljevanja študija zgolj delno odgovori na raziskovalno vprašanje, kako lahko (majhne) države izvora povečajo izkoristek prenosa znanja z diaspor na domovino za večjo gospodarsko rast in razvoj. Na podlagi primerjalne študije primerov lahko namreč sklepamo, da je (glede na poudarek vseh analiziranih držav na teh deležnikih) prenos znanja najbolj uspešen in učinkovit, če države naslavlja v domovino že aktivno vključene in obenem uspešne (ne nujno najbolj izobražene in najbolj kvalificirane) člane izseljenske skupnosti – tj. tiste posameznike ali skupine izseljencev, ki z državo izvora sami vzpostavljajo odnos oz. ga z njo želijo vzpostaviti, so motivirani za prispevek h gospodarskemu razvoju in rasti domovine ter imajo za to obenem tudi sredstva (znanje, izkušnje, finančna sredstva ipd.). Vprašanje, kateri mehanizmi so pri tem najuspešnejši in najučinkovitejši ter kakšne so determinante uspeha in učinkovitosti prenosa znanja, pa z analizo zaradi navedenih omejitev (pomanjkanja sredstev, kazalnikov in meritev v državah) ostaja neraziskano in priložnost za nadaljnje študije.

Poleg tega države analize diaspor ne razlikujejo od ostalih izseljenskih skupnosti (to velja tako za Avstrijo, Slovenijo in Estonijo kot tudi za dolgotrajno neto državo izseljevanja Irsko, ki termina uporabljajo kot sopomenki), kar predstavlja omejitev tudi za potrjevanje hipotez in preverjanje tez nasploh, saj te temeljijo na distinkciji med navedenima skupinama. Tako izpeljava zaključkov, predstavljenih v nadaljevanju, temelji na predpostavki, da so diaspore izenačene z ostalimi izseljenci, od njih pa se razlikujejo zgolj po aktivni vključenosti v odnose z domovino.

Primerjalna študija primerov pokaže, da lahko država pristojnosti, povezane z izseljensko skupnostjo in odnosi z njo, bodisi porazdeli med več državnih organov (kot to npr. počneta

Irska in Slovenija, pri čemer je primarna odgovornost v obeh državah jasno omejena na eno ministrstvo) bodisi jih povsem centralizira (Avstrija npr. dejavnosti, povezane z migranti, umesti med dejavnosti Ministrstva za zunanje zadeve oz. Zveznega ministrstva za evropske in mednarodne zadeve, pri čemer obstajajo indici za večjo urejenost področja na ravni zveznih dežel in ne države; v Estoniji pa je za odnose z diasporo primarno zadolženo Ministrstvo za izobraževanje in raziskave). Čeprav je vloga diplomatskih in konzularnih predstavništev kot ene izmed politik domovine za utrjevanje odnosa z izseljenci – diplomatsko-konzularna predstavništva imajo do izseljencev najbolj neposreden dostop – izpostavljena v dokumentih vseh analiziranih držav (v Avstriji sicer na podlagi odnosa države do priseljencev), pa v praksi predstavništva (vsaj tista v Bruslju, kjer je koncentracija visoko kvalificiranih in izobraženih izseljencev velika) *nimajo* vidnejše vloge pri spodbujanju prenosa znanja z izseljencev na domovino, kar kaže na pomanjkanje prepoznavanja koristi slednjega za domovino (izjema pri tem je Irska s posebnim forumom –tj. Globalnim irskim gospodarskim forumom; namenjenim prav sistematičnemu in strateškemu prenosu znanja z izseljencev na domovino ter mreženju med in z njimi).

Porazdelitev pristojnosti za izseljensko problematiko odraža tudi razlike med percepiranimi koristmi in vrednostjo izseljevanja ter percepcijami izseljencev kot takih: v Estoniji so dejavnosti, povezane z izseljenci, osredotočene na ohranjanje jezika (tj. na kulturno komponento nacionalne identitete), Avstrija kaže zametke prepoznavanja gospodarske (in znanstvene) vrednosti svojih izseljencev (vsaj v nekaterih državah sprejema), vendar pa potencialne gospodarske koristi izseljencev (na ravni države) niso naslovljene organizirano ali sistematično, medtem ko je od vseh analiziranih držav na gospodarske koristi izseljevanja najbolj osredotočena Irska, ki te koristi strateško naslavlja tudi v praksi (gospodarska komponenta je projektno izpostavljena tudi v Sloveniji).

Irska in Slovenija sta edini državi, pri katerih lahko govorimo o strateškem pristopu do izseljencev (kar je prav tako posledica oz. odraz percepcij izseljencev in prepoznavanja njihove vrednosti v obeh državah). Vendar pa njun pristop ni osredotočen na prenos znanja. V obeh državah se pri naslavljanju izseljenskih vprašanj (vladne in nevladne) institucije povezujejo med seboj. V RS so vladne institucije celo sistemsko (ne pa nujno sistematično ali operativno komplementarno) povezane z nevladnimi institucijami (te tudi finančno podpirajo), medtem ko na Irskem študija primera pokaže na komplementarnost vladnih in nevladnih iniciativ. Z integriranim pristopom k diaspori Irska k izseljenski skupnosti pristopa najbolj celovito med vsemi analiziranimi državami in je tudi edina analizirana država, ki

svojo strategijo diaspore (ne glede na manjše število dokumentov, ki se nanašajo na izseljensko problematiko) tudi izvaja v praksi.

Empirična študija tako potrjuje, da za bolj ali manj strateški pristop države k izseljencem v praksi število strateških dokumentov, ki se neposredno ali posredno nanašajo na izseljence, in vključevanje izseljencev v nacionalno zakonodajo, nista ključnega pomena. Irska je kot država z bogato zgodovino izseljevanja (in vključevanja izseljencev v svoj razvoj), ki prepoznava vrednost in koristi diaspore za domovino, strukturo za vključevanje diaspore npr. postavila šele pred kratkim (kot odziv na manjšo samomotiviranost diaspore za vključevanje) in posledično k izseljencem strateško (vsaj formalno) pristopila po dolgi neformalizirani praksi sodelovanja diaspore z domovino (dvostranski odnos je Irska uvedla zaradi upada povezav in koristi diaspore za državo). Država je torej v praksi izvajala določene aktivnosti že pred zapisom teh v strategije. Slovenija pa po drugi strani k svojim izseljencem kljub vključevanju le-teh v številne nacionalne strateške dokumente (ki se večinoma ne ukvarjajo izključno z migracijami, pač pa obravnavajo širša področja, kot je gospodarstvo; izseljenci so vanje vključeni zgolj kot obrobna tema – v ožjem pomenu besede) in celo zakonski ureditvi področja v praksi ne pristopa strateško ali aktivno; medtem ko primer Avstrije nakazuje na možnost obstoja strateškega pristopa k izseljenski skupnosti brez zapisa le-tega v strateške dokumente ali zakonodajo in obenem (za razliko od Irske) brez (širšega) komuniciranja aktivnosti v odnosu do izseljencev.²⁷⁸

Države izvora, vključene v empirično študijo, ne glede na bolj ali manj strateški pristop k svojim izseljencem svoje aktivnosti, osredotočene na izseljence in vključevanje teh v gospodarski razvoj, usmerjajo predvsem k v odnos z domovino aktivno vključenim uspešnim izseljencem (tj. uspešnim članom *diaspore*) in nato ta odnos zgolj še vzdržujejo in nadgrajujejo. Ker predpostavljam, da države v praksi ohranjajo le aktivnosti, ki so po njihovih izkušnjah bolj uspešne (in zanje predstavljajo manjše stroške), lahko sklepamo, da držita obe tezi: (T1) uspešne strategije držav izvora za doseganje gospodarskega razvoja in rasti prek prenosa znanja se med migranti posebej osredotočajo na diaspore (predvsem na njihove kvalificirane člane) kot intrinzično motivirane za investicije v domovino in (T2) države izvora, ki naslavljajo diaspore, namesto v motivacijo diaspor za (monetarno in nemonetarno) investiranje v domovino vire vlagajo v omogočanje udejanjanja že obstoječe motivacije. Za večjo uspešnost in učinkovitost nacionalnih strategij diaspore je torej potrebna identifikacija skupin, ki so zmožne investirati v domovino, sledi zagotavljanje (ohranjanja) njihove

---

²⁷⁸ Potrebna je nadaljnja analiza primera, ki vključuje metodo opazovanja.

motivacije za to in pogojev, v katerih je proces vključevanja lažji. Država izvora mora targetirati skupine izseljencev, ki so zmožne in motivirane investirati v matico obenem (npr. uspešne visoko kvalificirane člane diaspor).

Med hipotezami sta s študijo potrjeni tako druga (H2) kot tretja hipoteza (H3). Druga hipoteza (H2) pravi, da je izgradnja pozitivnih percepcij diaspore kot del strategije države izvora za vključenost diaspore v njen gospodarski razvoj pozitivno povezana s prenosom znanja z diaspore na domovino, saj so se državljani bolj pripravljeni učiti od oddaljenih tekmecev brez nakazanega cilja bližnje vrnitve v domovino. To kažeta tako primera Estonije, kjer so percepcije diaspore skrajno negativne in država ne spodbuja prenosa znanja ter ga tudi ne zaznava, in Irske, kjer je konstantno in konsistentno spodbujan pozitiven imidž diaspore kot akterja, ki prispeva k razvoju domovine, prenos znanja in posledične gospodarske koristi pa se odražajo tudi v praksi (npr. na ravni vključevanja priporočil članov diaspore v nacionalne strateške dokumente in rezultatov Globalnega irskega foruma, kjer prenos znanja poteka strateško in sistematično ter ne zgolj naključno, kot v večini drugih primerov, kjer vrednost izseljencev ni prepoznana in strateško naslovljena), kot tudi primer Slovenije, kjer strah pred domačimi investitorji iz tujine ustvarja preferenco do tujih investitorjev in tako ovira prenos znanja z izseljencev na državo izvora.

Potrjena je tudi tretja hipoteza (H3) o pozitivni povezavi med jasno komunikacijo nacionalnih ciljev in pričakovanj od diaspore ter prenosom znanja z diaspore na domovino. Če lahko prevlada naključnega prenosa znanja (ta prevladuje ne zgolj v Estoniji, ki strategije diaspore nima, pač pa tudi v ostalih analiziranih državah – strateškega prenosa znanja v večini primerov ni) v Estoniji kaže bodisi na samozadostnost izseljencev za spodbujanje prenosa znanja na domovino bodisi na pomanjkanje jasne komunikacije nacionalnih pričakovanj in ciljev v odnosu do izseljenskih skupnosti, se veljavnost tretje hipoteze toliko bolj odraža na primerih Irske, kjer je razprava udeležencev Globalnega irskega gospodarskega foruma strukturirana in usmerjena skladno s potrebami države izvora (cilji in pričakovanja države so udeležencem foruma jasno komunicirani), posledično pa so (doseženi pričakovani) rezultati (lahko) sistematično vgrajeni v nacionalne strategije in/ali politike, ter Slovenije, kjer se pojavlja očiten razkorak med pričakovanji Slovencev v domovini od izseljencev in zaznavami teh pričakovanj med izseljenci v tujini – pa tudi percepcijami pričakovanj Slovencev v domovini v odnosu do slovenskih izseljencev na ravni vlade. Neskladja med pričakovanji različnih skupin Slovencev in percepcijami njihovih pričakovanj implicirajo pomanjkljivo ali neuspešno komunikacijo vlade oz. oblasti bodisi s prebivalci Slovenije bodisi z izseljenci ali celo neprepoznavanje vrednosti izseljencev na ravni vlade.

Za večjo zanesljivost sklepa o veljavnosti tretje hipoteze bi bila kljub temu potrebna dodatna (diskurzivna in vsebinska) analiza (neposredne in posredne – tj. medijske) komunikacije med diasporo in državo (tj. vlado) ter anketni vprašalnik med člani diaspore in predstavniki nacionalnih vlad za primerjavo pričakovanj enih in drugih drug od drugega ter za ugotavljanje ujemanja razumevanja (in prenosa) želenih sporočil pri obeh ciljnih skupinah, in sicer v vseh analiziranih državah (ne zgolj v eni). Potencial nadaljnjega raziskovanja je tudi v analizi percepcij prebivalcev države izvora o izseljencih in njihovih pričakovanj od izseljencev ter (načina) prenosa teh pričakovanj na vladno raven in/ali na (potencialno samozadostne) izseljence. Naključen prenos znanja (tj. prenos, ki ni strateško – vladno – voden) lahko namreč implicira tudi samozadostnost izseljencev za spodbujanje prenosa znanja na domovino (tj. samozadostnost v odnosu države in njenih institucij, potrebno pa je partnerstvo z državljani, ki v domovini ostajajo in na katere se znanje prenaša). Komunikacija (nacionalnih strateških) ciljev torej ne poteka nujno na ravni države, pač pa se lahko odvija na mikroravni (na ravni posameznika oz. v odnosu med izseljenci in skupnostjo v domovini).

V povezavi s prvo hipotezo (H1), ki podaljševanje stopnje mreženja pozitivno povezuje z učinki prenosa znanja z izseljencev na domovino, študija primerov (predvsem analiza strateških dokumentov izbranih držav) potrди zgolj, da države prepoznavajo dodano vrednost mreženja, vendar pa slednjega spodbujajo nasploh in ne kot stopnjo izseljevanja samo. Hipoteze torej ne moremo niti ovreči niti potrditi, saj bi bila potrebna dodatna analiza, in sicer kontinuirano spremljanje učinkov prenosa znanja na domovino v različnih stopnjah izseljevanja (tj. uporaba zgodovinske raziskovalne metode), ki pa ga države same ne izvajajo in ki presega okvire magistrskega dela. Poleg tega se analizirane države nahajajo v različnih stopnjah izseljevanja, zaradi česar z vidika prve hipoteze niso primerljive (večina stopnje mreženja še ni dosegla). (Procesna) analiza razvoja vpliva izseljencev na domovino in njen (gospodarski) razvoj prek prenosa znanja tako ostaja priložnost za nadaljnje raziskovanje.

Na podlagi empirične študije poleg tega ugotovimo, da so strategije diaspor držav odraz njihovih percepcij diaspor (tako med prebivalstvom v državi izvora kot tudi med državnimi uradniki), pa tudi percepcij pričakovanih koristi oz. vrednosti odnosa med domovino in njenimi izseljenskimi skupnostmi (med prebivalstvom v državi izvora, državnimi uradniki in izseljenci): če diaspora ni prepoznana kot (legitimen) *aktiven* partner pri reševanju nacionalnih problemov, država nima strategije diaspore, saj je niti ne more imeti.

Na uspešnost in učinkovitost ustvarjanja znanja in učinek prelivanja – tj. učenja od diaspore – lahko prav tako pomembno vplivata struktura in vsebina (tj. lastnosti) omrežja (Rodan in Galunic 2004), vendar njuna analiza presega cilje magistrskega dela in v odnosu do

prenosa znanja predstavljata priložnost za nadaljnje raziskovanje. Kljub temu se vpliv strukture in vsebine omrežja pokaže tudi v magistrski nalogi, saj visok delež prekvalificiranih izseljencev zaradi njihove neumeščenosti v okolje, v katerem bi lahko sodelovali s svojimi strokovnimi 'vrstniki', od katerih bi lahko prevzeli pomembno znanje in ga z njimi razvijali, predstavlja pomembno oviro pri optimalnem razvijanju znanj in spretnosti izseljencev ter posledično pri prenosu teh na njihovo domovino. Ker visoko izobraženi izseljenci analiziranih držav večinoma zasedajo strokovna (tudi obrtniška in trgovska) delovna mesta in so le redko odločevalci (izjema so irski izseljenci, ki poleg strokovnih delovnih mest v največjem številu zasedajo delovna mesta zakonodajalcev, višjih uradnikov in menedžerjev), je tudi vpliv izseljencev v državi sprejema in nanjo – pa tudi na domovino – omejen (nimajo namreč povezav z odločevalci: niti v državi sprejema niti v domovini). Prav tako pomembni sta struktura in vsebina institucionalnih omrežij entitet, ki naslavljajo diaspore (in so tako tudi del njihovih omrežij). Nastavki slednjih so podani v nalogi s prikazom za izseljence pristojnih vladnih institucij, pri čemer bi nadaljnje raziskave lahko proučile tudi odnose med vladnimi institucijami in v raziskavo vključile še njihove (potencialno komplementarne) odnose z nevladnimi institucijami, ki se ukvarjajo z izseljenskimi vprašanji. Smotno je osredotočenje na eno omrežje in analizo vzrokov (ne)delovanja posameznih mehanizmov in/ali njihove kombinacije znotraj njega.

Študija potrди, da predvsem uspešni izseljenci (ki niso nujno tudi visoko izobraženi ali kvalificirani) predstavljajo pomemben potencial za gospodarsko rast in razvoj domovine prek prenosa znanja, spretnosti in tehnologij na domovino. Ker je prenos znanja z izseljencev na domovino v večini držav povsem naključen in nepovezan s številom strateških dokumentov, ki se nanašajo na izseljensko skupnost (pomembnejše od zapisanih nacionalnih strategij so strateško naravnane – komplementarne – vladne in nevladne dejavnosti, ki pa jih lahko sistematičen zapis dodatno utrdi), ob vse številčnejšem in kompleksnejšem izseljevanju strateško naslavljanje izseljenske skupnosti (predvsem segmenta uspešnih izseljencev) predstavlja neizkoriščen oz. premalo izkoriščen potencial gospodarske rasti in razvoja držav izvora. Magistrsko delo tako postavi pomembna izhodišča za razumevanje vrednosti izseljenske skupnosti za države izvora, obenem pa odpira številna nadaljnja raziskovalna vprašanja, ki ponujajo priložnosti za analizo ter bolj poglobljeno razumevanje odnosa med vladnimi in nevladnimi institucijami ter izseljensko skupnostjo, posledično pa tudi bolj strateško naslavljanje slednje, ki bo generiralo večje koristi izseljevanja (tudi) za domovino in ne zgolj državo sprejema – tj. doprineslo bo k bolj enakomerni porazdelitvi koristi razvoja človeškega kapitala med državami.

7 LITERATURA

Adamson, Fiona B. 2006. Crossing Borders: International Migration and National Security. *International Security* 31 (1): 165–199.

Adler, Paul S. in Seok-Woo Kwon. 2002. Social Capital: Prospects for a New Concept. *Academy of Management Review* 27 (1): 17–40.

Agunias, Dovelyn Rannveig, ur. 2009. *Closing the Distance: How Governments Strengthen Ties with Their Diasporas*. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Aharoni, Yair. 1966. *The Foreign Investment Decision Process*. Boston: Division of Research, Graduate School of Business Administration, Harvard University.

Ahern, Dermot. 2007. *Opening Address to the Conference on Ireland's Attitude to the Diaspora*, Dublin castle, 4. april. Dostopno prek: <http://www.dfa.ie/home/index.aspx?id=28531> (8. september 2013).

Akcijski načrt za zaposlitve – Action Plan for Jobs. 2012. Dostopno prek: <http://www.djei.ie/publications/2012APJ.pdf> (17. julij 2013).

Akcijski program Vlade Republike Estonije za obdobje 2011–2015 – Action Programme of the Government of the Republic 2011–2015. 2013. Dostopno prek: <http://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/en/government-office/growth-and-jobs/Estonia%202020%20in%202013/ENG%20Estonia%202020%20action%20plan%202011-2015.pdf> (29. maj 2013).

Alegre, Joaquín in Ricardo Chiva. 2008. Assessing the Impact of Organizational Learning Capability on Product Innovation Performance: An Empirical Test. *Technovation* 28 (6): 315–326.

Ancien, Delphine, Mark Boyle in Rob Kitchin. 2009. *Exploring Diaspora Strategies: An International Comparison. January 26th–28th 2009, NUI Maynooth Workshop Report*, junij. Dostopno prek: <http://www.nuim.ie/nirsa/diaspora/PDFs/Exploring%20Diaspora%20>

Strategies%20International%20Comparison.pdf (15. februar 2013).

Antal, Ariane Berthoin. 2001. Expatriates' Contributions to Organizational Learning. *Journal of General Management* 26 (4): 62–84.

--- in Jing Wang. 2006. Organizational Learning in China: The Role of Returners. *Journal of Asia-Pacific Business* 7 (1): 53–79.

Antsu, Gert. 2013. Intervju. Bruselj, 10. oktober.

Ardittis, Solon in Frank Laczko, ur. 2008. *Assessing the Costs and Impacts of Migration Policy: An International Comparison*. Geneva: EurAsylum/IOM.

Argote, Linda. 1999. *Organizational Learning: Creating, Retaining and Transferring Knowledge*. Norwell, MA: Kluwer Academic Publishers.

Austrian Federal Government, a Coalition of the Austrian Social Democrat Party (SPÖ) and the Austrian People's Party (ÖVP). 2008. *Program avstrijske federalne vlade za 24. zakonodajno obdobje – Programme of the Austrian Federal Government for the 24th Legislative Period*. Dostopno prek: <http://www.austria.gv.at/DocView.axd?CobId=33566> (26. julij 2013).

Axel, Brian Keith. 1996. Notes on Space, Cartography, and Gender. V *The Transmission of Sikh Heritage in the Diaspora*, ur. Pashaura Singh in N. Gerald Barrier, 45–72. New Delhi: Manohar Publisher and Distributors.

--- 2004. The Context of Diaspora. *Cultural Anthropology* 19 (1): 26–60.

Banka Slovenije. 2013. *Makroekonomska gibanja in projekcije, april 2013*. Dostopno prek: <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=5077> (10. avgust 2013).

Barbora, Sanjay, Susan Thieme, Karin Astrid Siegmann, Vineetha Menon in Ganesh Gurung. 2008. Migration Matters in South Asia: Commonalities and Critiques. *Economic and Political Weekly* 43 (24): 57–65.

Barré, Rémi, Víctor Hernández, Jean-Baptiste Meyer in Dominique Vinck. 2003. *Diasporas Scientifiques (Scientific Diasporas)*. Paris: IRD Editions.

Basch, Linda G., Nina Glick Schiller in Cristina Szanton Blanc. 1994. *Nations Unbound: Transnational Projects, Post-Colonial Predicaments, and De-Territorialized Nation States*. Langhorne, PA: Gordon and Breach.

Beine, Michel, Frédéric Docquier in Hillel Rapoport. 2001. Brain Drain and Economic Growth: Theory and Evidence. *Journal of Development Economics* 64 (2001): 275–289.

--- 2003. Brain Drain and LDC's Growth: Winners and Losers. *IZA Discussion Paper No. 819*, Institute for the Study of Labor. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCkQFjAA&url=ftp%3A%2F%2Frepec.iza.org%2FRePEc%2FDiscussionpaper%2Fdp819.pdf&ei=Co9vU7PfDdP3yAOP4oDgBA&usg=AFQjCNFVGs75A_UdLwtiW2sbi7KlutuY8g&bvm=bv.66330100,d.bGQ (11. februar 2014).

--- 2008. Brain Drain and Human Capital Formation in Developing Countries: Winners and Losers. *The Economic Journal* 118 (4): 631–652.

Bellak, Christian. 2001. The Contribution of (Large, 'Western') Multinationals to the Catching-up of (Small, 'Eastern') Countries. V *Small Countries in a Global Economy: New Challenges and Opportunities*, ur. Dominick Salvatore, Marjan Svetličič in Jože P. Damijan, 259–287. Chippenham: Palgrave.

Bender, Silke in Alan Fish. 2000. The Transfer of Knowledge and the Retention of Expertise: The Continuing Need for Global Assignments. *Journal of Knowledge Management* 4 (2): 125–137.

Berkovic, Svjetlan. 2012. Contemporary Diplomacy and the Foreign Affairs Service (Role, Significance, Transformation, Characteristics). *The Free Library*, 1. april. Dostopno prek: [http://www.thefreelibrary.com/Contemporary diplomacy and the foreign affairs service \(role,...-a0316796862](http://www.thefreelibrary.com/Contemporary+diplomacy+and+the+foreign+affairs+service+(role,...-a0316796862) (11. april 2013).

Bernal, Victoria. 2004. Eritrea Goes Global: Reflections on Nationalism in a Transnational Era. *Cultural Anthropology* 19 (1): 3–25.

Best-Citizenships.com. Dostopno prek: <http://best-citizenships.com/dual-citizenship-countries.htm> (22. september 2013).

Bhagwati, Jagdish in Koichi Hamada. 1974. The Brain Drain, International Integration of Markets for Professionals and Unemployment: A Theoretical Analysis. *Journal of Development Economics* 1 (1–2): 19–42.

Bhagwati, Jagdish. 2004. *In Defense of Globalization*. New Delhi: Oxford University Press.

--- 2012. Novi beg možganov. *Finance*, 13. marec. Dostopno prek: <http://www.finance.si/343692/Novi-beg-mo%C5%BEEganov> (14. maj 2013).

Bojinović, Ana. 2004. *Zahodni Balkan – priložnost Slovenije v Evropski Uniji*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Bojinović Fenko, Ana. 2013. Srečanje stažistov Veleposlaništva Republike Slovenije v Bruslju in Stalnega predstavništva Republike Slovenije pri Evropski uniji. Bruselj, 7. junij.

Bonache, Jaime in Chris Brewster. 2001. Knowledge Transfer and the Management of Expatriation. *Thunderbird International Business Review* 43 (1): 145–168.

Borjas, George J. 1989. Economic Theory and International Migration. *International Migration Review* 23 (3, Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's, Autumn): 457–485.

Boyle, Mark in Rob Kitchin. 2008. Towards an Irish Diaspora Strategy: A Position Paper. *NIRSA Working Paper Number 37*, maj, National Institute for Regional and Spatial Analysis (NIRSA). Dostopno prek: http://nuim.ie/nirsa/wp-content/uploads/2013/05/WP37_BoyleandKitchin.pdf (28. september 2013).

Brah, Avtar. 1996. *Cartographies of Diaspora: Contesting Identities*. London: Routledge.

Brinkerhoff, Derick. W. 2007. The Enabling Environment for Achieving the Millennium Development Goals: Government Actions to Support NGOs. V *NGOs and the Millennium Development Goals: Citizen Action to Reduce Poverty*, ur. Jennifer M. Brinkerhoff, Stephen C. Smith, Hildy Teegen, 83–101. New York: Palgrave MacMillan.

Brinkerhoff, Jennifer M. 2002. *Partnership for International Development: Rhetoric or Results?* Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

--- 2009. Creating an Enabling Environment for Diasporas' Participation in Homeland Development. *International Migration* 50 (1): 75–95.

Bristol, A. Marlon. 2010. Brain Drain and Return Migration in CARICOM: A Review of the Challenges. *Caribbean Studies* 38 (1): 129–146.

Brown, Mercy. 2000. Using the Intellectual Diaspora to Reverse the Brain Drain: Some Useful Examples. *Regional Conference on Brain Drain and Capacity Building in Africa*, Adis Abeba, Etiopija, 22.–24. februar. Cape Town: Economic Commission for Africa, International Development Research Centre, International Organization for Migration. Dostopno prek: <http://repository.uneca.org/bitstream/handle/10855/21489/Bib-69104.pdf?sequence=1> (12. marec 2013).

Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten. 2011. *Daten & Fakten*. Dostopno prek: <http://www.bmeia.gv.at/botschaft/auslandsoesterreicher/auslands-oesterreicher-innen/daten-fakten.html> (8. maj 2013).

Burt, Ronald S. 1992. *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Byfield, Judith. 2000. Introduction: Rethinking the African Diaspora. *African Studies Review* 43 (1, Special Issue on the Diaspora): 1–9.

Carrington, William J. in Enrica Detragiache. 1999. How Extensive is the Brain Drain? *Finance & Development: A Quarterly Magazine of the IMF* 36 (2). Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1999/06/carringt.htm> (14. marec 2013).

Castellani, Francesca. 2007. International Skilled Migration: The Caribbean Experience in Perspective. *Social and Economic Studies* 56 (4): 165–206.

Cervantes, Mario in Dominique Guellec. 2002. The Brain Drain: Old Myths, New Realities. *OECD Observer*, januar (230). Dostopno prek: http://www.oecdobserver.org/news/archivestory.php/aid/673/The_brain_drain:_Old_myths,_new_realities.html (17. maj 2013).

Chaloff, Jonathan in Georges Lemaitre. 2009. Managing Highly-Skilled Labour Migration: A Comparative Analysis of Migration Policies and Challenges in OECD Countries. *OECD Social, Employment, and Migration Working Papers* 79, 18. marec, OECD. Dostopno prek: <http://search.proquest.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/docview/189843110/fulltextPDF?accountid=16468> (21. februar 2013).

Chandrasekhar, C. P. 2006. Who Needs a »Knowledge Economy«: Information, Knowledge and Flexible Labour. *Social Scientist* 34 (1/2): 70–87.

Chaturvedi, Sanjay. 2005. Diaspora in India's Geopolitical Visions: Linkages, Categories, and Contestations. *Asian Affairs* 32 (3): 141–168.

Chen, Tain-Jy, Homin Chen in Ying-Hua Ku. 2004. Foreign Direct Investment and Local Linkages. *Journal of International Business Studies* 35 (4): 320–333.

Chesbrough, Henry William. 2003. *Open Innovation: The New Imperative for Creating and Profiting from Technology*. Boston: Harvard Business Press.

Clavin, Patricia. 2005. Defining Transnationalism. *Contemporary European History* 14 (4): 421–439.

Cohen, Robin. 1997. *Global Diasporas: An Introduction*. London: UCL Press.

--- 2002. *Global Diasporas: An Introduction*. London: Routledge. Dostopno prek: Google Books.

--- 2008. *Global Diasporas: An Introduction (Second Edition)*. London in New York: Routledge. Dostopno prek: Prodiaspora Romana.

ConnectIreland. Dostopno prek: http://connectireland.com/what_is_connectireland.aspx (26. november 2013).

Curtin, Philip D. 1984. *Cross-Cultural Trade in World History*. Cambridge: Cambridge University Press.

Damijan, Jože P. 1996. *Majhne države v svetovni trgovini*. Ljubljana: Krtina.

Daniels, John D. in Marjan Svetličič. 2001. Competitiveness of Small Countries. V *Small Countries in a Global Economy: New Challenges and Opportunities*, ur. Dominick Salvatore, Marjan Svetličič in Jože P. Damijan, 211–230. Chippenham: Palgrave.

Das Aussenministerium. Dostopno prek: <http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/startpage.html> (24. julij 2013).

Das Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz. Dostopno prek: <http://www.bmask.gv.at/> (26. julij 2013).

Das Bundesministerium für Finanzen. Dostopno prek: <https://www.bmf.gv.at/> (26. julij 2013).

Das Bundesministerium für Frauen und öffentlichen Dienst. Dostopno prek: <http://www.frauen.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=25457> (25. julij 2013).

Das Bundesministerium für Gesundheit. Dostopno prek: <http://www.bmg.gv.at/> (24. julij 2013).

Das Bundesministerium für Inneres. Dostopno prek: <http://www.bmi.gv.at> (26. julij 2013).

Das Bundesministerium für Justiz. Dostopno prek: <http://www.justiz.gv.at/> (25. julij 2013).

Das Bundesministerium für Landesverteidigung und Sport. Dostopno prek: <http://www.bmlv.gv.at/> (25. julij 2013).

Das Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Dostopno prek: http://www.bmukk.gv.at/enfr/min_en/index.xml (25. julij 2013).

Das Bundesministerium für Verkehr, Innovation und Technologie. Dostopno prek: <http://www.bmvit.gv.at/index.html> (24. julij 2013).

Das Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend. Dostopno prek: <http://www.en.bmwfj.gv.at/Seiten/default.aspx> (24. julij 2013).

Das Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung. Dostopno prek: <http://www.bmwf.gv.at/> (24. julij 2013).

Das Lebensministerium. Dostopno prek: <http://www.lebensministerium.at/> (24. julij 2013).

Dayton-Johnson, Jeff, Louka T. Katseli, Gregory Maniatis, Rainer Münz in Demetrios Papademetriou. 2007. *Gaining from Migration: Towards a New Mobility System.* Paris: OECD Publishing. Dostopno prek: http://www.migrationpolicy.org/pubs/gaining_from_migration.pdf (12. marec 2013).

De Bree, June. 2008. *Return Migration to Afghanistan: Monitoring the Embeddedness of Returnees.* Nijmegen: Radboud University Nijmegen in University of Amsterdam.

De Haas, Hein. 2005. International Migration, Remittances and Development: Myths and Facts. *Third World Quarterly* 26 (8): 1269–1284.

--- 2010. Migration and Development: A Theoretical Perspective. *International Migration Review* 44 (1): 227–264.

Delovni program avstrijske federalne vlade 2013–2018: Avstrija. Zgodba o uspehu – Work Programme of the Austrian Federal Government 2013–2018: Austria. A Story of Success. 2013. Dostopno prek: <http://www.austria.gv.at/site/3542/default.aspx> (1. september 2014).

Department of Agriculture, Food and the Marine. Dostopno prek: <http://www.agriculture.gov.ie/> (30. maj 2013).

--- 2012a. Minister Coveney Emphasises Economic Importance of Drinks Industry and of the US Market during this Trade Visit to the US. *Press Release*, junij. Dostopno prek: <http://www.agriculture.gov.ie/press/pressreleases/2012/june/title,63847,en.html> (18. oktober 2013).

--- 2012b. *Speech by Minister of State Mr. Shane McEntee T. D. at the Cattle Association Veterinary Ireland Conference*, oktober. Dostopno prek: <http://www.agriculture.gov.ie/press/ministersspeeches/speechesbyministerofstatemcentee/2012/october2012speechbyministerofstate/shanemcenteeatthecattleassociationveterinaryirelandconference2012/> (18. oktober 2013).

--- 2012c. Successful Conclusion to Weeklong Visit with Positive Opportunities for Agri/Food Sector: Progress on Beef Market Access and Export Opportunities in US Market. *Press Release*, junij. Dostopno prek: <http://www.agriculture.gov.ie/press/pressreleases/2012/june/title,63881,en.html> (18. oktober 2013).

Department of Arts, Heritage and the Gaeltacht. Dostopno prek: <http://www.ahg.gov.ie/> (30. maj 2013).

Department of Children and Youth Affairs. Dostopno prek: <http://www.dcy.gov.ie/> (30. maj 2013).

Department of Communications, Energy and Natural Resources. Dostopno prek: <http://www.dcenr.gov.ie/> (30. maj 2013).

Department of Defence. Dostopno prek: <http://www.defence.ie/> (30. maj 2013).

Department of Education and Skills. Dostopno prek: <http://www.education.ie/> (30. maj 2013).

Department of Finance. Dostopno prek: <http://www.finance.gov.ie/> (30. maj 2013).

Department of Foreign Affairs and Trade. Dostopno prek: <https://www.dfa.ie/> (30. maj 2013).

--- 2010. Minister Martin Announces Global Irish Economic Forum Initiatives in Asia. *Press Release*, 27. maj. Dostopno prek: <https://www.dfa.ie/news-and-media/press-releases/press-release-archive/2010/may/global-irish-economic-forum/> (30. julij 2013).

Department of Health. Dostopno prek: <http://www.dohc.ie/> (30. maj 2013).

Department of Jobs, Enterprise and Innovation. Dostopno prek: <http://www.enterprise.gov.ie/> (30. maj 2013).

Department of Justice and Equality. Dostopno prek: <http://www.justice.ie/> (30. maj 2013).

Department of Public Expenditure and Reform. Dostopno prek: <http://www.per.gov.ie/> (30. maj 2013).

Department of Social Protection. Dostopno prek: <http://www.welfare.ie/> (30. maj 2013).

Department of the Environment, Community and Local Government. Dostopno prek: <http://www.environ.ie/> (30. maj 2013).

Department of Transport, Tourism and Sport. Dostopno prek: <http://www.dttas.ie/> (30. maj 2013).

De Stok, Fearghas. 2013. Telefonski intervju. Bruselj, 15. november.

Docquier, Frédéric, B. Lindsay Lowell in Abdeslam Marfouk. 2009. A Gendered Assessment of Highly Skilled Emigration. *Population and Development Review* 35 (2): 297–321.

Docquier, Frédéric in Abdeslam Marfouk. 2006. International Migration by Educational Attainment (1990–2000). V *International Migration, Remittances and Development*, ur. Çağlar Özden in Maurice Schiff, 151–199. New York: World Bank in Palgrave Macmillan.

Docquier, Frédéric in Hillel Rapoport. 2007. *Skilled Migration: The Perspective of Developing Countries*, junij. *IZA Discussion Paper No. 2873; 2008 Industry Studies Conference Paper; World Bank Policy Research Working Paper No. 3382*. Dostopno prek: <http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3382> (4. maj 2014).

--- 2012. *Quantifying the Impact of Highly Skilled Emigration on Developing Countries*. V *Brain Drain and Brain Gain: The Global Competition to Attract High-Skilled Migrants*, ur. Tito Boeri, Herbert Brücker, Frédéric Docquier in Hillel Rapoport, 209–296. Oxford: Oxford University Press/Fondazione Rodolfo DeBenedetti.

Donaldson, Bill in Tom O'Toole. 2001. *Strategic Market Relationships: From Strategy to Implementation*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.

Dos Santos, Manon Domingues in Fabien Postel-Vinay. 2003. *Migration as a Source of Growth: The Perspective of a Developing Country*. *Journal of Population Economics* 16 (1): 161–175.

Doz, Yves L., José Santos in Peter Williamson. 2001. *From Global to Metanational: How Companies Win in the Knowledge Economy*. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.

Drahos, Peter in John Braithwaite. 2002. *Information Feudalism: Who Owns the Knowledge Economy?* London: Earthscan Publications Ltd.

Drucker, Peter. 1993. *Post-Capitalist Society*. New York: Harper Business.

Društvo VTIS. Dostopno prek: <http://www.drustvovtis.si/> (1. september 2014).

Dufoix, Stéphane. 2003. *Diasporas*. Berkley, Los Angeles, London: University of California Press.

--- 2008. *Diasporas*. Berkley in Los Angeles: University of California Press. Dostopno prek: Google Books.

Duncan, Natasha T. 2008. Brain Drains, Brain Gains and Migration Policies. V *Migration and Human Capital*, ur. Jacques Poot, Brigitte Waldorf in Leo van Wissen, 259–279. Cheltenham in Northampton: Edward Elgar Publishing Limited.

Dunlevy, James A. in William K. Hutchison. 1999. The Impact of Immigration on American Import Trade in the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries. *Journal of Economic History* 59: 1043–1062.

Dumont, Jean-Christophe in Georges Lamaître. 2005. Beyond the Headlines: New Evidence on the Brain Drain. *Revue économique* 56 (6, Localisation, migrations et institutions): 1275–1299.

Dustman, Christian in Oliver Kirchkamp. 2002. The Optimal Migration Duration and Activity Choice After Re-Migration. *Journal of Development Economics* 67 (2002): 351–372.

Eapen, Alex. 2012. Social Structure and Technology Spillovers from Foreign to Domestic Firms. *Journal of International Business Studies* 43 (3): 244–263.

Ellerman, David. 2006. The Dynamics of Migration of the Highly Skilled: A Survey of the Literature. V *Diaspora Networks and the International Migration of Skills. How Countries Can Draw on Their Talent Abroad*, ur. Yevgeny Kuznetsov, 21–57. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. Dostopno prek: Google Books.

Elo, Maria. 2014. *Predstavitev 'Diaspora Networks in International Business'*. Zentra Workshop Migration and Diaspora Entrepreneurship, University of Bremen, Bremen, 26. maj.

Entzinger, Han. 1985. Return Migration in Western Europe: Current Policy Trends and Their Implications, in Particular for the Second Generation. *International Migration* 23 (2): 263–290.

Esman, Milton J. 2000. Diasporas and International Relations. V *Ethnicity*, ur. John Hutchinson in Anthony D. Smith, 316–320. Oxford: Oxford University Press.

--- 2009. *Diasporas in the Contemporary World*. Cambridge: Polity Press.

Estonia.eu. 2013. *Citizenship*, 7 March 2014. Dostopno prek: <http://estonia.eu/about-estonia/society/citizenship.html> (13. april 2014).

Estonian Ministry of Education and Research. 2007. *Na znanju temelječa Estonija: Estonska strategija za raziskave in razvoj ter inovacije za obdobje 2007–2013 – Knowledge-Based Estonia: Estonian Research and Development and Innovation Strategy 2007–2013*. Dostopno prek: <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=6175> (6. oktober 2013).

--- 2009. *Razvojni načrt za estonsko izobraževanje odraslih 2009–2013 – Development Plan for Estonian Adult Education 2009–2013*. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hm.ee%2Findex.php%3Fpopup%3Ddownload%26id%3D9945&ei=4cCMU6GaKK6P4gSQ_YCQAw&usg=AFQjCNHagns54y1Pmvh0NzEurFNStI_fng&bvm=bv.68191837,d.bGE (8. oktober 2013).

European Commission. 2005. *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – Migration and Development: Some Concrete Orientations*, COM/2005/0390 final. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52005DC0390> (13. junij 2013).

European Values Study. Dostopno prek: <http://www.europeanvaluesstudy.eu/> (28. junij 2014).

Eurostat. 2013. Labour Force Survey: Foreign Citizens Accounted for 7% of Total Employment in the EU27 in 2012: Highest Employment Rate for Citizens of Another EU Member State. *News Release 88/2013*, 7. junij. Dostopno prek: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-07062013-BP/EN/3-07062013-BP-EN.PDF (15. december 2013).

Fandy, Mamoun. 1999. CyberResistance: Saudi Opposition between Globalization and Localization. *Comparative Studies in Society and History* 41(1): 124–147.

Fawcett, James T. 1989. Networks, Linkages, and Migration Systems. *International Migration Review* 23 (3, Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's, Autumn): 671–680.

Filipović, Jovan, Srečko Devjak in Goran Putnik. 2012. Knowledge Based Economy: The Role of Expert Diaspora. *Panoeconomicus* 3: 369–386.

Fisher, Dan in Scott Smith. 2011. Cocreation is Chaotic: What it Means for Marketing when no one has Control. *Marketing Theory* 11 (3): 325–350.

Fox, Tom, Halina Ward in Bruce Howard. 2002. *Public Sector Roles in Strengthening Corporate Social Responsibility: A Baseline Study*. Washington, DC: World Bank, Private Sector Advisory Services Department.

Freiling, Jörg. 2014. *Pozdravni nagovor*. Zentra Workshop Migration and Diaspora Entrepreneurship, University of Bremen, Bremen, 26. maj.

Freeman, Richard B. 2006. People Flows in Globalization. *The Journal of Economic Perspectives* 20 (2, Spring): 145–170.

Gamlen, Alan. 2006. Diaspora Engagement Policies: What are They, and What Kinds of States Use Them? *Centre on Migration, Policy and Society Working Paper No. 32*, University of Oxford, United Kingdom. Dostopno prek: http://www.academia.edu/1229730/Diaspora_Engagement_Policies_What_Are_They_and_What_Kinds_of_States_Use_Them_Centre_on_Migration (12. junij 2013).

--- 2011. Creating and Destroying Diaspora Strategies. *Working Papers: Paper 31*, april, International Migration Institute: University of Oxford.

Generalna skupščina Združenih narodov. 1966. *Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah*. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mzz.gov.si%2Ffileadmin%2Fpageuploads%2FZunanja_politika%2FMednarodnipakt_drzavljskih_politic

nih_pravicah.pdf&ei=Yu5tU4qaCYzN7AaW7YCQDQ&usg=AFQjCNF4MX1YFLWSV2O WYnJSvICIEr-RpQ&bvm=bv.66330100,d.ZGU (16. november 2013).

--- 2006. *International Migration and Development. Report of the Secretary-General*. A/60/871, 18. maj. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/44ca2d934.html> (11. maj 2014).

Gibson, John in David McKenzie. 2010. How Does High-Skilled Emigration Affect Small Countries? Microeconomic Evidence from Tonga. *Annals of Economics and Statistics/Annales d'Économie et de Statistique* 97/98 (Migration and Development): 167–185.

Giddens, Anthony. 1991. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Gillespie, Kate, Liesl Riddle, Edward Sayre in David Sturges. 1999. Diaspora Interest in Homeland Investment. *Journal of International Business Studies* 30 (3): 623–634.

Gilmore, Eamon. 2012a. Address Following the First Presidential Distinguished Service Awards for the Irish Abroad. *DFAT*, 15. november. Dostopno prek: <https://www.dfa.ie/news-and-media/speeches/speeches-archive/2012/november/presidential-distinguished-service-awards/> (20. avgust 2013).

--- 2012b. Tánaiste's Address to the Invest in Ireland Forum, New York. Speech. *DFAT*, 9. februar. Dostopno prek: <https://www.dfa.ie/news-and-media/speeches/speeches-archive/2012/february/address-to-the-invest-in-ireland-forum/> (18. avgust 2013).

--- 2013. Remarks by the Tánaiste at Global Diaspora Forum. *DFAT*, 14. maj. Dostopno prek: <https://www.dfa.ie/ie/nuacht-agus-na-meain/oraidi/speeches-archive/2013/may/remarksbythetanaisteatglobaldiasporaforum/> (12. februar 2014).

Girma, Sourafel in Zhihao Yu. 2002. The Link between Immigration and Trade: Evidence from the United Kingdom. *Review of World Economics (Weltwirtschaftliches Archiv)* 138 (1): 115–130.

Glas, Borut. 2003. *Multinacionalna podjetja: motor razvoja malih držav? Primer Finske in Nokie*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Global Commission on International Migration. 2005. Report of the Global Commission on International Migration. *Population and Development Review* 31 (4): 787–798.

Global Irish Forum. Dostopno prek: <https://www.globalirishforum.ie> (28. april 2013).

GlobalIrish.ie. Dostopno prek: <http://www.globalirish.ie/issues/how-many-irish-people-live-abroad-an-ean-factsheet/> (12. april 2014).

Goerzen, Anthony in Paul W. Beamish. 2005. The Effect of Alliance Network Diversity on Multinational Enterprise Performance. *Strategic Management Journal* 26 (4): 333–354.

Goetschel, Laurent. 1998. The Foreign and Security Policy Interests of Small States in Today's Europe. V *Small States Inside and Outside the EU: Interests and Policies*, ur. Laurent Goetschel, 13–31. Boston, Dordrecht, London: Kluwer Academic Publishers.

Gould, David M. 1994. Immigrant Links to the Home Country: Empirical Implications for U.S. Bilateral Trade Flows. *The Review of Economics and Statistics* 76 (2, May): 302–316.

Green, L. Nancy in François Weil, ur. 2007. *Citizenship and Those Who Leave: The Politics of Emigration and Expatriation*. Illinois: The Board of Trustees of the University of Illinois/University of Illinois Press. Dostopno prek: Google Books.

Gregersen, Hal B. in J. Stewart Black. 1995. Keeping High Performers after International Assignments: A Key to Global Executive Development. *Journal of International Management* 1 (1): 3–21.

Grieco, Elizabeth M. 1998. The Effects of Migration on the Establishment of Networks: Caste Disintegration and Reformation among Indians of Fiji. *International Migration Review* 32 (3): 704–736.

Gurak, Douglas. T. in Fe Caces. 1992. Migration Networks and the Shaping of Migration Systems. V *International Migration Systems: A Global Approach*, ur. Mary M. Kritz, Lin Lean Lim in Hania Zlotnik, 150–176. Oxford: Oxford University Press, Clarendon Press.

Hambrick, Donald C., Theresa Seung Cho in Ming-Jer Chen. 1996. The Influence of Top Management Team Heterogeneity on Firms' Competitive Moves. *Administrative Science Quarterly* 41 (4): 659–684.

Haridus- ja Teadusministeerium. Dostopno prek: <http://www.hm.ee/> (1. avgust 2013).

Harris, Nigel. 2003. Migration of Labour: Constructing Transnational Arrangements. *Economic and Political Weekly* 38 (42): 4464–4470.

Håkansson, Håkan in Jan Johanson. 2001. Business Network Learning: Basic Considerations. V *Business Network Learning*, ur. Håkan Håkansson in Jan Johanson, 1–13. Amsterdam, London, New York, Oxford, Paris, Shannon, Tokyo: Pergamon.

Hofmann, Eva, Erik Hoelzl in Erich Kirchler. 2008. A Comparison of Models Describing the Impact of Moral Decision Making on Investment Decisions. *Journal of Business Ethics* 82: 171–187.

Hoopes, David G. in Steven Postrel. 1999. Shared Knowledge, “Glitches,” and Product Development Performance. *Strategic Management Journal* 20 (9): 837–865.

Hõbemägi, Toomas. 2012. No-one Knows the Number of Estonians Living Abroad. *Baltic Business News*, 3. marec. Dostopno prek: <http://balticbusinessnews.com/article/2012/2/3/no-one-knows-the-number-of-estonians-living-abroad> (8. april 2014).

Hugo, Graeme. 2003. Circular Migration: Keeping Development Rolling? *Migration Information Source*, 1. junij. Dostopno prek: <http://www.migrationpolicy.org/article/circular-migration-keeping-development-rolling> (7. november 2013).

Hurrell, Anita. 2010. *Performance Politics: Building Public Confidence in Immigration Policy (Immigration and Political Trust) – Policy Network Seminar Report*. Dostopno prek: <http://www.policy-network.net/uploads/media/27/7297.pdf> (12. februar 2014).

IDA Ireland. Dostopno prek: <http://www.idaireland.com/ida-ireland/> (5. januar 2014).

Iniciativa za delovna mesta maj 2011 – Jobs Initiative May 2011. 2011. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.merriestreet.ie%2Fwp-content%2Fuploads%2F2011%2F05%2FJobs_Initiative_Booklet_10_May_2011.pdf&ei=7_CSU_HFGcG7ygPCrIF4&usg=AFQjCNErUb-1qe7Mq72BiK-1T4JArxCYBA&bvm=bv.68445247,d.bGQ (12. avgust 2013).

Inkson, Kerr, Michael B. Arthur, Judith Pringle in Sean Barry. 1997. Expatriate Assignment versus Overseas Experience: Contrasting Models of International Human Resource Development. *Journal of World Business* 32 (4): 351–368.

International Labour Organization. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/global/lang-en/index.htm> (30. avgust 2014).

International Organization for Migration. 2003a. *Migration in a World of Global Change: New Strategies & Policies for New Realities*. Dostopno prek: https://www.iom.int/jahia/webdav/shared/shared/mainsite/about_iom/en/council/86/Migration_change.pdf (16. november 2013).

--- 2003b. *Entrepreneurship and Local Economic Development: Programme and Policy Recommendations*. Pariz: OECD.

--- 2004. *International Legal Norms and Migration*. Geneva: International Organization for Migration.

--- 2005a. *World Migration 2005: Costs and Benefits of International Migration, No. 882-22*. Geneva: International Organization for Migration.

--- 2005b. *Results of the Survey "Engaging Diasporas as Agents of Development"*. Geneva: International Organization for Migration. Dostopno prek: https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/research/Diaspora%20questionnaire%20analysis.pdf (12. maj 2013).

--- 2010a. *World Migration Report 2010: The Future of Migration: Building Capacities for Change: Executive Summary*. Geneva: International Organization for Migration. Dostopno prek: http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR2010_summary.pdf (20. april 2013).

--- 2010b. *Background Paper WMR 2010: The Future of Diaspora Policy*. Geneva: International Organization for Migration. Dostopno prek: http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR2010_future_diaspora_policy.pdf (18. april 2013).

--- 2011. *World Migration Report 2011: Communicating Effectively about Migration*. Geneva: International Organization for Migration. Dostopno prek: http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR2011_English.pdf (20. april 2013).

--- in Gallup. 2011. *Gallup World Poll: The Many Faces of Global Migration*. Geneva: International Organization for Migration. Dostopno prek: <http://publications.iom.int/bookstore/free/MRS43.pdf> (11. december 2013).

Ionescu, Dina. 2006. *Engaging Diasporas as Development Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers*. IOM Migration Research Series, No. 26. Geneva: International Organization for Migration. Dostopno prek: http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/MRS26.pdf (12. marec 2013).

Irish Technology Leadership Group. Dostopno prek: <http://www.itlg.org/> (10. avgust 2014).

Ite, Uwem E. 2002. Turning Brain Drain into Brain Gain: Personal Reflections on Using the Diaspora Option. *African Issues* 30 (1): 76–80.

Ivlevs, Artjoms in Jaime De Melo. 2010. FDI, the Brain Drain and Trade: Channels and Evidence. *Annals of Economics and Statistics/Annales d'Économie et de Statistique* 97/98 (Migration and Development): 103–121.

Izjava strategije Ministrstva za zunanje zadeve in trgovino za obdobje 2011–2014–Department of Foreign Affairs and Trade Statement of Strategy 2011–2014. Dostopno prek: <https://www.dfa.ie/media/dfa/alldfawebstemedial/aboutus/dfat-statement-of-strategy-2011-2014-1.pdf> (21. junij 2013).

Jaklič, Andreja. 2013. Komentarji na prvi osnutek magistrskega dela. Ljubljana, 24. maj.

--- 2014. Komentarji na drugi osnutek magistrskega dela. Ljubljana, 29. april.

Jauhiainen, Signe. 2008. Regional Concentration of Highly Educated Couples. V *Migration and Human Capital*, ur. Jacques Poot, Brigitte Waldorf in Leo van Wissen, 97–110. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing Limited.

Jayet, Hubert in Hillel Rapoport. 2010. Migration and Development: New Insights. *Annals of Economics and Statistics/Annales d'Économie et de Statistique* 97/98 (Special Issue on Migration and Development, January/June): 5–12.

Johnson, Harry G. 1967. Some Economic Aspects of the Brain Drain. *Pakistan Development Review* 7 (3): 379–411.

Justitijsministerium. Dostopno prek: <http://www.just.ee/> (1. avgust 2013).

Kadende-Kaiser, Rose M. in Paul J. Kaiser. 1998. Identity, Citizenship, and Transnationalism: Ismailis in Tanzania and Burundians in the Diaspora. *Africa Today* 45 (3/4): 461–480.

Kaitseministeerium. Dostopno prek: <http://www.kmin.ee/> (1. avgust 2013).

Kanter, Rosabeth Moss. 1988. When a Thousand Fowers Bloom: Structural, Collective and Social Conditions for Innovation in Organizations. *Research in Organizational Behavior* 10: 162–211.

Kapur, Devesh. 2003. Indian Diaspora as a Strategic Asset. *Economic and Political Weekly* 38 (5): 445–448.

Karlgaard, Rich. 2003. Where to Get Rich. *Forbes*, 10. junij. Dostopno prek: http://www.forbes.com/free_forbes/2003/1006/039.html (10. maj 2014).

Katseli, Louka T., Robert E. B. Lucas in Theodora Xenogiani. 2006a. Effects of Migration on Sending Countries: What do We Know? *OECD Development Centre Working Paper No. 250*, Research Programme on: Economic and Social Effects of Migration on Sending Countries, DEV/DOC(2006)04. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/eu/37053726.pdf> (12. marec 2013).

--- 2006b. Policies for Migration and Development: A European Perspective. *OECD Development Centre Working Paper No. 30*, OECD. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/dev/37862315.pdf> (15. avgust 2013).

Keck, Margaret E. in Kathryn Sikkink. 1999. Transnational Advocacy Networks in International and Regional Politics. *International Social Science Journal* 51 (159): 89–101.

Keohane, Robert O. in Joseph S. Nye. 1974. Transgovernmental Relations and International Organizations. *World Politics* 27 (1): 39–62.

--- ur. 1981. *Transnational Relations and World Politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Keskkonnaministeerium. Dostopno prek: <http://www.envir.ee/> (1. avgust 2013).

Kessler, Alan E. in Gary P. Freeman. 2005. Public Opinion in the EU on Immigration from Outside the Community. *Journal of Common Market Studies* 43 (4): 825–850.

Kleemans, Marieke in Jeni Klugman. 2009. Understanding Attitudes towards Migrants: A Broader Perspective. *Human Development Reports Research Paper 2009/53*, United Nations Development Programme (UNDP). Dostopno prek: http://w.rrojasdatabank.info/HDRP_2009_53.pdf (12. februar 2014).

Koleša, Iris. 2011. *Medorganizacijsko mreženje v procesu internacionalizacije: primer slovenskih poslovnih klubov: Diplomsko delo.*

Koslowski, Rey. 2005. International Migration and the Globalization of Domestic Politics: A Conceptual Framework. V *International Migration and the Globalization of Domestic Politics*, ur. Rey Koslowski, 5–32. London in New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Kotkin, Joel. 1992. *Tribes: How Race, Religion and Identity Determine Success in the New Global Economy.* New York: Random House.

Kugler, Maurice in Hillel Rapoport. 2007. International Labor and Capital Flows: Complements or Substitutes? *Economics Letters* 94 (2). 155–162.

Kultuuriministerium. Dostopno prek: <http://www.kul.ee/> (1. avgust 2013).

Kuznetsov, Yevgeny. 2006a. Preface. V *Diaspora Networks and the International Migration of Skills. How Countries Can Draw on Their Talent Abroad*, ur. Yevgeny Kuznetsov, viii–x, Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. Dostopno prek: Google Books.

--- 2006b. Leveraging Diasporas of Talent: Toward a New Policy Agenda. V *Diaspora Networks and the International Migration of Skills. How Countries Can Draw on Their Talent Abroad*, ur. Yevgeny Kuznetsov, 221–237. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. Dostopno prek: Google Books.

--- in Charles Sabel. 2006. International Migration of Talent, Diaspora Networks, and Development: Overview of Main Issues. V *Diaspora Networks and the International Migration of Skills. How Countries Can Draw on Their Talent Abroad*, ur. Yevgeny Kuznetsov, 3–19. Washington, DC: The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank. Dostopno prek: Google Books.

Lane, Peter J. in Michael Lubatkin. 1998. Relative Absorptive Capacity and Interorganizational Learning. *Strategic Management Journal* 19 (5): 461–477.

Larner, Wendy. 2007. Expatriate Experts and Globalising Governmentalities: The New Zealand Diaspora Strategy. *Transactions of the Institute of British Geographers*, New Series 32 (3): 331–345.

Law, David, Murat Genç in John Bryant. 2013. Trade, Diaspora and Migration to New Zealand. *The World Economy* 36 (5): 582–606.

Leblang, David. 2009. Harnessing the Diaspora: The Political Economy of Dual Citizenship. *Working Paper*, University of Virginia.

--- 2013. *Harnessing the Diaspora: The Political Economy of Dual Citizenship, Migrant Remittances and Return*. University of Virginia. Dostopno prek: <http://personal.lse.ac.uk/RICKARD/david.pdf> (11. maj 2014).

Levitt, Peggy. 2001. *The Transnational Villagers*. Berkley in Los Angeles: University of California Press.

Lowell, B. Lindsay. 2005. *United Nations Expert Group Meeting on International Migration and Development: Policies and Regulations for Managing Skilled International Migration for Work*. New York: Population Division, Department of Economic and Social Affairs, 6.–8. julij, UN/POP/MIG/2005/03, 23. junij. Dostopno prek: <http://www.un.org/esa/population/meetings/ittmigdev2005/P03-LLowell.pdf> (27. november 2013).

Lucas, Robert E. B. 2005. *International Migration and Economic Development: Lessons from Low-Income Countries*. Stockholm: Expert Group on Development Issues (EGDI), Ministry of Foreign Affairs, Almkvist and Wiksell International.

Lukšič-Hacin, Marina. 2014. Intervju. Ljubljana, 17. januar.

Madden, Ciaran. 2013. Telefonski intervju. Bruselj, 4. december.

MacGaffey, Janet in Remy Bazenguissa-Ganga. 2000. *Congo-Paris: Transnational Traders on the Margins of the Law*. Oxford: James Currey.

Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. Dostopno prek: <http://www.mkm.ee/> (1. avgust 2013).

Malmström, Cecilia. 2013. *Keynote Speech at United Nations High Level Dialogue on Migration and Development*, New York, 3. oktober, Speech 13/777. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CB4QFjAA&url=http%3A%2F%2Feuropa.eu%2Frapid%2Fpress-release_SPEECH-13-777_en.pdf&ei=ci-tU9vgM4bpywPyxYDYAQ&usg=AFQjCNG2LmWZ3xdMyL0ysL1K-rG5nkY_Lw&bvm=bv.69837884,d.bGQ (27. junij 2014).

March, James G. 1994. *A Primer on Decision Making: How Decisions Happen*. New York: The Free Press.

Marchiori, Luca, Patrice Pieretti in Benteng Zou. 2010. Migration and Human Capital in an Endogenous Fertility Model. *Annals of Economics and Statistics/Annales d'Économie et de Statistique* 97/98 (Migration and Development, January/June): 187–205.

Massey, Douglas S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino in J. Edward Taylor. 1993. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review* 19 (3): 431–466.

Matsuura, Koichiro. 2007. Knowledge Sharing: A Powerful Tool in the Fight Against Poverty. *The Straits Times*, 27 (6. december).

McRae, Hamish. 1994. *The World in 2020: Power, Culture and Prosperity*. Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press.

Menon, Tanya, Leigh Thompson in Hoon-Seok Choi. 2006. Tainted Knowledge vs. Tempting Knowledge: People Avoid Knowledge from Internal Rivals and Seek Knowledge from External Rivals. *Management Science* 52 (8): 1129–1144.

Meyer, Jean-Baptiste, Jorge Charum, Dora Bernal, Jacques Gaillard, José Granés, John Leon, Alvaro Montenegro, Alvaro Morales, Carlos Murcia, Nora Narvaez-Berthelemot, Luz Stella

Parrado in Bernard Schlemmer. 1997. Turning Brain Drain into Brain Gain: The Colombian Experience of the Diaspora Option. *Science, Technology and Society* 2 (2): 285–315.

Meyer, Jean-Baptiste in Mercy Brown. 1999. Scientific Diasporas: A New Approach to the Brain Drain. *Management of Social Transformations – MOST, Discussion Paper No. 41*. Prepared for the World Conference on Science, UNESCO – ICSU, Budimpešta, Madžarska, 26. junij–1. julij. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/most/meyer.htm> (28. februar 2013).

Meyer Jean-Baptiste, David Kaplan in Jorge Charum. 2001. Scientific Nomadism and the New Geopolitics of Knowledge. *International Social Science Journal* 53 (168): 309–321.

Meyer, Jean-Baptiste. 2007. Towards Sustainable Knowledge Diasporas: Implementing an Equitable Brain Circulation. *Scientific and Intellectual Diaspora in Europe: South-North Mobility of Highly Qualified Persons*, A symposium organized by RAMSES 2, Network of Excellence on the Mediterranean in collaboration with the University of Joensuu and the Academy of Finland, Joensuu, Finska, 4.–6. junij. Dostopno prek: <http://issuu.com/observatoriodiasporas/docs/presentation-jb-meyer> (20. april 2013).

Michelson, Grant, Nick Wailes, Sandra van der Laan in Geoff Frost. 2004. Ethical Investment Processes and Outcomes. *Journal of Business Ethics* 52 (1): 1–10.

Mill, John Stuart. 1899. ***Principles of Political Economy: With Some of Their Applications to Social Philosophy***. New York: Colonial Press. Dostopno prek: Internet Archive.

Miller, Chet C., Linda M. Burke in William H. Glick. 1998. Cognitive Diversity among Upper-Echelon Executives: Implications for Strategic Decision Processes. *Strategic Management Journal* 19 (1): 39–58.

Milliman, John, Mary Ann von Glinow in Maria Nathan. 1991. Organizational Life Cycles and Strategic International Human Resource Management in Multinational Companies: Implications for Congruence Theory. *The Academy of Management Review* 16 (2): 318–339.

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2006. *Program za otroke in mladino 2006–2016*. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/>

dokumenti__pdf/pom2006_2016_splet_241006.pdf (18. julij 2013).

--- 2007. *Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007–2013*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/apz_2007_2013.pdf (18. julij 2013).

--- 2013. *Načrt za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leti 2013 in 2014*. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCIQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mddsz.gov.si%2Ffileadmin%2Fmddsz.gov.si%2Fpageuploads%2Fdokumenti__pdf%2Fword%2Fzaposlovanje%2FAPZ_2013_2014.doc&ei=WmOTU6KELcje7Abvy4DwBA&usg=AFQjCNEJIRnX9OAVKzIucqcYplKF73Wcxw&bvm=bv.68445247,d.bGQ (24. junij 2013).

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si/> (16. junij 2013).

Ministrstvo za finance. Dostopno prek: <http://www.mf.gov.si/> (16. junij 2013).

Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. Dostopno prek: <http://www.mgrt.gov.si/> (14. junij 2013).

Ministrstvo za gospodarstvo. 2007. *Bela knjiga o trgovini in investicijah*. Dostopno prek: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DEOT/BELA_KNJIGA_koncna_verzija.pdf (20. junij 2013).

--- 2010. *Program Vlade Republike Slovenije za spodbujanje internacionalizacije podjetij za obdobje 2010–2014*. Dostopno prek: <https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.izvoznookno.si%2FDokumenti%2FAKTUALNO%2F2010%2FProgram%2520internacionalizacije%25202010%2520-2014.pdf&ei=dwuTU92zOcbNygPUioIw&usg=AFQjCNGiQQURUNZLooMh2D8BuP6T4TShcw&sig2=T1HlkNXBDx7WeThoD58bJA&bvm=bv.68445247,d.bGQ> (17. julij 2013).

Ministrstvo za infrastrukturo in prostor. Dostopno prek: <http://www.mzip.gov.si/> (16. junij 2013).

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Dostopno prek: <http://www.mizs.gov.si/> (14. junij 2013).

Ministrstvo za kmetijstvo in okolje. Dostopno prek: <http://www.mko.gov.si/> (16. junij 2013).

Ministrstvo za kulturo. Dostopno prek: <http://www.mk.gov.si/> (14. junij 2013).

--- 2014. *Osnutek Nacionalnega programa za kulturo 2014–2017.* Dostopno prek: http://nsk-slo.si/images/uploads/01_gradivo_osnutek_NPK_2014-2017.pdf (9. julij 2013).

Ministrstvo za notranje zadeve. Dostopno prek: <http://www.mnz.gov.si/> (16. junij 2013).

Ministrstvo za obrambo. Dostopno prek: <http://www.mo.gov.si/> (16. junij 2013).

Ministrstvo za zdravje. Dostopno prek: <http://www.mz.gov.si/> (16. junij 2013).

Ministrstvo za zunanje zadeve. Dostopno prek: <http://www.mzz.gov.si/> (13. junij 2013).

Ministry of Foreign Affairs Estonia. 2010. Report Puts Worldwide Population of Estonians at 1.06 Mln. *Eesti Ringvaade (ang. Estonian Review)* 20 (25), 9.–15. julij. Dostopno prek: http://www.vm.ee/sites/default/files/ER_25_2010_0.pdf (19. avgust 2013).

Ministry of Foreign Affairs of Ethiopia. Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.et/> (11. april 2014).

Mishra, Prachi. 2006. Emigration and Brain Drain: Evidence from the Caribbean. *IMF Working Paper*, WP/06/25. Dostopno prek: http://books.google.si/books?id=9H58ovVspowC&pg=PP1&lpg=PP1&dq=mishra:Emigration+and+Brain+Drain:+Evidence+from+the+Caribbean,+IMF+WP/06/25.&source=bl&ots=igq0S7jlmD&sig=b1802A19J3JG4FPeeAseOIgsEZk&hl=sl&sa=X&ei=oIRvU_XnH4PqygP5rYG4BQ&ved=0CD4Q6AEwAw#v=onepage&q=IMF%20WP%2F06%2F25&f=false (17. marec 2014).

Mohan, Giles in A. B. Zack-Williams. 2002. Globalisation from Below: Conceptualising the Role of the African Diasporas in Africa's Development. *Review of African Political Economy* 29 (92, Africa, the African Diaspora and Development, June): 211–236.

Morehouse, Christal in Matthias Busse. 2013. Unblocking the Lifeline of Talent. *Spotlight Europe* 2013 (05 – December 2013): 1–8.

Morrison, Andrew R., Maurice Schiff in Mirja Sjöblom, ur. 2007. *The International Migration of Women*. Washington, DC: World Bank in Palgrave Macmillan. Dostopno prek: RRojas Databank.

Mountford, Andrew. 1997. Can a Brain Drain be Good for Growth in the Source Economy? *Journal of Development Economics* 53 (2): 287–303.

Mukkala, Kirsi. 2008. Knowledge Spillovers: Mobility of Highly Educated Workers within the High Technology Sector in Finland. V *Migration and Human Capital*, ur. Jacques Poot, Brigitte Waldorf in Leo van Wissen, 131–149. Cheltenham in Northampton: Edward Elgar Publishing Limited.

Mutume, Gumisai. 2003. Reversing Africa's Brain Drain: New Initiatives Tap Skills of African Expatriates. *Zambia Daily Mail*, 23. julij. Dostopno prek: <http://www.queensu.ca/samp/sampresources/migrationdocuments/commentaries/2003/drain.htm> (11. december 2013).

Mwagiru, Makumi. 2006. Issues, Problems, and Prospects in Managing the Diplomatic Services in Small States. *The Fletcher Forum of World Affairs* 30 (1): 193–206.

Myrdal, Gunnar. 1958. *Economic Theory and Under-Developed Regions*. London: Gerald Duckworth and Co Ltd.

Nakrst, Katja. 2014. Vsestranski mladenič, ki povezuje v tujini izobražene Slovence. *Siol.net*, 1. september. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/junaki_za_jutri/2014/08/igor_cesarec.aspx (1. september 2014).

Nelson, Richard R. in Nathan Rosenberg. 1993. Technical Innovation and National Systems. V *National Innovation Systems: A Comparative Analysis*, ur. Richard R. Nelson, 3–22. Oxford: Oxford University Press.

Newland, Kathleen in Erin Patrick. 2004. *Beyond Remittances: The Role of Diaspora in Poverty Reduction in their Countries of Origin: A Scoping Study by the Migration Policy Institute for the Department of International Development*. Washington, DC: Migration Policy Institute.

Niimi, Yoko, Caglar Ozden in Maurice Schiff. 2010. Remittances and the Brain Drain: Skilled Migrants do Remit Less. *Annales d'Economie et de Statistique* 97/98: 123–142.

Nielsen, Tjai M. in Liesl Riddle. 2010. Investing in Peace: The Motivational Dynamics of Diaspora Investment in Post-Conflict Economies. *Journal of Business Ethics* 89 (Supplement 4: Peace through Commerce: A Multisectoral Approach): 435–448.

Nonaka, Ikujiro in Hirotaka Takeuchi. 1995. *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. New York: Oxford University Press.

Nyberg Sørensen, Ninna. 2007a. An Introduction. V *Living Across Worlds: Diaspora, Development and Transnational Engagement*, ur. Dina Ionesco, 1–15. Geneva: International Organization for Migration.

--- 2007b. Conclusion – Thoughts for Policymakers and Practitioners. V *Living Across Worlds: Diaspora, Development and Transnational Engagement*, ur. Dina Ionesco, 197–206. Geneva: International Organization for Migration.

Nye, Joseph S. in Robert O. Keohane. 1971. Transnational Relations and World Politics: An Introduction. *International Organization* 25 (3, Transnational Relations and World Politics): 329–349.

Oddou, Gary. 2002. *Repatriate Assets and Firm Performance: Toward a Model*. Paper presented at the Annual Meeting of the Academy of Management, Denver, CO.

--- Joyce S. Osland in Roger N. Blakeney. 2009. Repatriating Knowledge: Variables Influencing the "Transfer" Process. *Journal of International Business Studies* 40 (2): 181–199.

Oettl, Alexander in Ajay Agrawal. 2008. International Labour Mobility and Knowledge Flow Externalities. *Journal of Business Studies* 39 (8): 1242–1260.

O'Neill, Aine. 2009. *Diaspora Knowledge Networks*. Presentation at Exploring Diaspora Strategy Workshop, 27. januar. Dostopno prek: <http://nuim.ie/nirsa/wp-content/uploads/2013/05/aioneoneill.pdf> (26. junij 2013).

Organisation for Economic Co-operation and Development. 2000. *OECD Science, Technology and Industry Outlook*. Paris: OECD Publishing.

--- 2001. *International Mobility of the Highly Skilled*. Paris: OECD.

--- 2002. *International Mobility of the Highly Skilled: Policy Brief*. Paris: OECD. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCMQFjAA&url=http%3A%2F%2Fdownload.ei-ie.org%2Fdocs%2FIRIS%2FDocuments%2FEducation%2FOECD%2520Conference%2F2007-00026-01-E.pdf&ei=9tuqU6eYKILbywOnnYGYDg&usg=AFQjCNHyKB2cXr9ugXr3-QU_bEt5QUs5VA&bvm=bv.69620078,d.bGQ (15. februar 2013).

--- 2003. *Entrepreneurship and Local Development Programmes and Policy Recommendations*. Paris: OECD Publishing.

--- 2007. *Policy Coherence for Development: Migration and Developing Countries, Development Centre Perspectives*. Paris: OECD Publishing.

--- 2012. *Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas*. Paris: OECD Publishing.

Osland, Joyce Sautters. 1995. *The Adventure of Working Abroad: Hero Tales from the Global Frontier*. San Francisco: Jossey-Bass.

Ovsenik, Ana. 2014. Dolžnost Slovencev, ki živijo v tujini, je pomagati Sloveniji. *Siol.net*, 24. junij. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/slovenija/2014/06/pomoc_diaspore.aspx (24. junij 2014).

Patinkin, Don. 1968. A 'Nationalist' Model. V *The Brain Drain*, ur. Walter Adams, 92–108. New York: Macmillan.

Patterson, Tiffany Ruby in Robin D. G. Kelley. 2000. Unfinished Migrations: Reflections on the African Diaspora and the Making of the Modern World. *African Studies Review* 43 (1, Special Issue on the Diaspora): 11–45.

Patterson, Rubin. 2006. Transnationalism: Diaspora-Homeland Development. *Social Forces* 84 (4): 1891–1907.

Pärnsalu, Tuuli. 2013. Intervju. Bruselj, 10. oktober.

Pănescu, Cătălina Andrea. 2004. *Brain Drain and Brain Gain: A New Perspective on Highly Skilled Migration*. Bucharest, Romania: Diplomatic Academy, Ministry of Foreign Affairs, Policy Documentation Center. Dostopno prek: http://pdc.ceu.hu/archive/00003399/01/brain_drain_brain_gain.pdf (20. april 2013).

Pellerin, Hélène in Beverley Mullings. 2013. The 'Diaspora Option', Migration and the Changing Political Economy of Development. *Review of International Political Economy* 20 (1): 89–120.

Peteet, Julie. 2007. Problematizing a Palestinian Diaspora. *International journal of Middle East Studies* 39 (4): 627–646.

Petrič, Ernest. 2010. *Zunanja politika: Osnove teorije in praksa*. Ljubljana: Center za evropsko prihodnost in Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Phillips, Chris. 2008. Tapping Into the Next Talent Generation. *Strategic HR Review* 7 (3): 26–31.

Podporni program za izseljence – Emigrant Support Programme. Dostopno prek: <https://www.dfa.ie/our-role-policies/the-irish-abroad/emigrant-support-programme/> (20. avgust 2013).

Poot, Jacques, Brigitte Waldorf in Leo van Wissen. 2008. Migration in a Globalised World: A New Paradigm. V *Migration and Human Capital: Regional and Global Perspectives*, ur. Jacques Poot, Brigitte Waldorf in Leo van Wissen, 3–25. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Poročilo projektne skupine za politiko, povezano z izseljenci, ministru za zunanje zadeve g. Brianu Cowenu, T.D. – Report of the Task Force on Policy regarding Emigrants to the Minister for Foreign Affairs Mr. Brian Cowen, T.D. 2002. Dostopno prek: <https://www.dfa.ie/media/dfa/alldfawebstemedi/ourrolesandpolicies/TaskForceReport.pdf> (4. avgust 2014).

Porter, Michael E. 1990. *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press.

Portes, Alejandro, William Haller in Luis E. Guarnizo. 2001. *Transnational Entrepreneurs: The Emergence and Determinants of an Alternative Form of Immigrant Economic Adaptation* (WPTC-01-05). Dostopno prek: <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/WPTC-01-05%20Portes.pdf> (12. november 2013).

Powell, Walter W., Kenneth W. Koput in Laurel Smith-Doerr. 1996. Interorganizational Collaboration and the Locus of Innovation: Networks of Learning in Biotechnology. *Administrative Science Quarterly* 41 (1): 116–145.

Powell, Walter W. in Kaisa Snellman. 2004. The Knowledge Economy. *Annual Review of Sociology* 30: 199–220.

Põllumajandusministeerium. Dostopno prek: <http://www.agri.ee/> (1. avgust 2013).

Rahandusministeerium. Dostopno prek: <http://www.fin.ee/> (1. avgust 2013).

Ramamurti, Ravi. 2004. Developing Countries and MNEs: Extending and Enriching the Research Agenda. *Journal of International Business Studies* 35 (4): 277–283.

Rana, Kishan S. 2011. *21st Century Diplomacy: A Practitioner's Guide*. London in New York: The Continuum International Publishing Group.

Rauch, James E. 2001. Business and Social Networks in International Trade. *Journal of Economic Literature* 39 (4): 1177–1203.

--- in Vitor Trindade. 2002. Ethnic Chinese Networks in International Trade. *The Review of Economics and Statistics* 84 (1): 116–130.

Rebernik, Miroslav. 2014. *Predstavitev podpornega okolja za podjetništvo: izsledki GEM študije*. Dvodnevni dogodek »Skupaj do Strategije pametne specializacije«, Kreativni center Poligon, Ljubljana, 16.–17. april.

Renshon, Stanley A. 2000. *Dual Citizens in America: An Issue of Vast Proportions and Broad Significance*. Washington, DC: Centre for Immigration Studies Backgrounder.

Republika Slovenija. 2005. *Program reform za izvajanje Lizbonske strategije v Sloveniji*. Dostopno prek: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DPK/SI_NRP_2005_SLO_kon__na_verzija__28.10.2005.pdf (17. julij 2013).

Resolucija o odnosih s Slovenci po svetu (ReOSPS). Ur. l. RS 7/2002. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=20027&stevilka=359> (22. november 2013).

Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije (RePASM). Ur. l. RS 35-2280/1996. Dostopno prek: http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/Resolucija_o_polo__aju_avtohtonih_slovenskih_manj__in_v_sosednjih_dr__avah_in_s_tem_povezanimi_nalogami_dr__avnih_in_drugih_dejavnikov_Republike_Slovenije.htm (22. november 2014).

Richmond, Anthony H. in Ravi P. Verma. 1978. The Economic Adaptation of Immigrants: A New Theoretical Perspective. *International Migration Review* 12 (1): 3–38.

Riddle, Liesl. 2008. Introduction to Part II. V *Diasporas and Development: Exploring the Potential*, ur. Jennifer M. Brinkerhoff, 91–98. Boulder, CO: Lynne Reinner Publishers.

Roberts, Joanne. 2009. The Global Knowledge Economy in Question. *Critical Perspectives on International Business* 5 (4): 285–303.

Rodan, Simon in Charles Galunic. 2004. More than Network Structure: How Knowledge Heterogeneity Influences Managerial Performance and Innovativeness. *Strategic Management Journal* 25 (6): 541–562.

Rodrigues, Maria João. 2003. *European Policies for a Knowledge Economy*. Cheltenham, UK in Northampton, MA: Edward Elgar Publishing.

Romer, M. Paul. 1986. Increasing Returns and Long-Run Growth. *The Journal of Political Economy* 94 (5): 1002–1037.

--- 1990. Endogenous Technological Change. *The Journal of Political Economy* 98 (5, Part 2: The Problem of Development: A Conference of the Institute for the Study of Free Enterprise Systems): S71–S102.

Rose, Jim in Wayne Stevens. 2004. Global Connectedness and Bilateral Economic Linkages: Which Countries? *New Zealand Treasury Working Papers 04/09*. Dostopno prek: <http://www.treasury.govt.nz/publications/research-policy/wp/2004/04-09/twp04-09.pdf> (18. oktober 2013).

Rosenzweig, Mark R. 2005. *United Nations Expert Group Meeting on International Migration and Development: Consequences of Migration for Developing Countries*. New York: Population Division, Department of Economic and Social Affairs, 6.–8. julij, UN/POP/MIG/2005/08, 30. junij. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/population/meetings/ittmigdev2005/P08_Rosenzweig.pdf (11. junij 2013).

--- 2006. Global Wage Differences and International Student Flows. V *Global Wage Differences in International Student Flows (with Comments and Discussion)*, ur. Mark R.

Rosenzweig, Douglas A. Irwin in Jeffrey G. Williamson, 57–96. Brookings Trade Forum, Global Labor Markets.

--- Douglas A. Irwin in Jeffrey G. Williamson, ur. 2006. *Global Wage Differences in International Student Flows (with Comments and Discussion)*. Brookings Trade Forum, Global Labor Markets.

Rowley, Tim, Dean Behrens in David Krackhardt. 2000. Redundant Governance Structures: An Analysis of Structural and Relational Embeddedness in the Steel and Semiconductor Industries. *Strategic Management Journal* 21 (3): 369–386.

Rupel, Dimitrij. 2011. Galerija večjih slik (slovenska državnost, zunanja politika in diplomacija). V *Diplomacija med teorijo in prakso*, ur. Boštjan Udovič, Milan Brglez, Dimitrij Rupel, Iztok Simoniti, Milan Jazbec, Jožef Kunič, Janja R. Avguštin, Zvone Žigon, Nataša Bergelj, Marko Smole in David Brozina, 49–75. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Rusinovic, Katja. 2008. Transnational Embeddedness: Transnational Activities and Networks among First- and Second-Generation Immigrant Entrepreneurs in the Netherlands. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 34 (3): 431–451.

Russell, Martin. 2012. Mobilizing Ireland's Diaspora. *International Diaspora Engagement Alliance*, 10. oktober. Dostopno prek: <http://diasporaalliance.org/mobilizing-irelands-diaspora/> (28. september 2013).

Safran, William. 1991. Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies* 1 (1): 83–99.

Salvatore, Dominick. 2001. The Economic Performance of Small Versus Large Nations. V *Small Countries in a Global Economy: New Challenges and Opportunities*, ur. Dominick Salvatore, Marjan Svetličič in Jože P. Damijan, 71–90. Chippenham: Palgrave.

Sawyer, Malcom C. 1989. *The Challenge of Radical Political Economy: An Introduction to the Alternatives to Neo-Classical Economics*. London: Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf.

Saxenian, AnnaLee. 1999. *Silicon Valley's New Immigrant Entrepreneurs*. San Francisco, CA: Public Policy Institute of California. Dostopno prek: Public Policy Institute of California.

--- 2005. From Brain Drain to Brain Circulation: Transnational Communities and Regional Upgrading in India and China. *Studies in Comparative International Development* 40 (2): 35–61.

--- 2006. *The New Argonauts*. Cambridge: Harvard University Press.

Science Foundation Ireland. Dostopno prek: <http://www.sfi.ie/about/> (28. oktober 2013).

Séguin, Béatrice, Leah State, Peter A. Singerin Abdallah S. Daar. 2006. Scientific Diasporas as an Option for Brain Drain: Re-Circulating Knowledge for Development. *International Journal of Biotechnology* 8 (1/2): 78–90.

Sharma, Rajendra K. 2007. *Demography and Population Problems*. New Delhi: Atlantic Publishers and Distributors. Dostopno prek: Google Books.

Sheffer, Gabriel. 1996. Israel Diaspora Relations in Comparative Perspective. V *Israel in Comparative Perspective: Challenging the Conventional Wisdom*, ur. Michael N. Barnett, 53–85. Albany: State University of New York Press/SUNY Press.

--- 2003. *Diaspora Politics: At Home Abroad*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo: Cambridge University Press. Dostopno prek: Google Books.

--- 2006. *Diaspora Politics: At Home Abroad*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.

Sinha, V. C. in E. Zacharia. 2009. *Elements of Demography*. New Delhi: Allied Publishers Private Limited. Dostopno prek: Google Books.

Sirmon, David G. in Peter J. Lane. 2004. A Model of Cultural Differences and International Alliance Performance. *Journal of International Business Studies* 35 (4): 306–319.

Siseministerium. Dostopno prek: <https://www.siseministerium.ee/> (1. avgust 2013).

Slovensko gospodarsko in raziskovalno združenje. 2013. Pogovor. Bruselj, 14. oktober.

Smith, Evelyn. 2013. Intervju. Bruselj, 7. oktober.

SOPEMI. 2001. *Trends in International Migration*. Paris: OECD.

Sotsiaalministerium. Dostopno prek: <http://www.sm.ee/> (1. avgust 2013).

Spilimbergo, Antonio. 2012. Comments. V *Brain Drain and Brain Gain: The Global Competition to Attract High-Skilled Migrants*, ur. Tito Boeri, Herbert Brücker, Frédéric Docquier in Hillel Rapoport, 297–301. Oxford: Oxford University Press/Fondazione Rodolfo Debenedetti.

Stark, Oded, Christian Helmenstein in Alexia Prskawetz. 1997. A Brain Gain with a Brain Drain. *Economics Letters* 55 (2): 227–234.

Stark, Oded. 2004. Rethinking Brain Drain. *World Development* 32 (1): 15–22.

Statistični urad Republike Slovenije. 2013. Selitveno gibanje, Slovenija, 2012 – končni podatki. *Statistični urad Republike Slovenije*, 30. julij (Prva objava). Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=5635 (15. januar 2014).

Strategija za višjo izobrazbo za obdobje 2006–2015 – Higher Education Strategy 2006–2015. 2006. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fplanipolis.iiep.unesco.org%2Fupload%2FEstonia%2FEstonia-Higher-Education-Strategy-2006-2015.pdf&ei=Br2MU8jkH8iX7Qby0IHQBw&usg=AFQjCNGbJIP6z4_H2OXu75Jz6gX40xRtGg&bvm=bv.67720277,d.ZGU (8. oktober 2013).

Strateški načrt Díon – Díon Strategic Plan. 2007. Dostopno prek: <http://www.irishconsulateshanghai.cn/uploads/documents/Irish%20Communities%20Abroad/dion%20english%20text.pdf> (10. avgust 2014).

StudyinEstonia. 2010. *Program za sodržavljane – Compatriots' Programme*. Dostopno prek: <http://www.studyinestonia.ee/study/scholarships/compatriots-programme> (28. november 2013).

Svetličič, Marjan. 2004. *Sodobni trendi in izzivi globalizacije*. Gradivo s konference Statistični dnevi 2004 Statističnega društva Slovenije in Statističnega urada Republike Slovenije, Radenci. Dostopno prek: https://www.stat.si/radenci/program_2004/VR1-SVETLICIC.doc (26. november 2014).

Sykes, J. B., ur. 1979. *The Concise Oxford Dictionary of Current English*. Oxford: Clarendon Press.

Tejada, Gabriela, Vitalie Varzari in Sergiu Porcescu. 2013. Scientific Diasporas, Transnationalism and Home-Country Development: Evidence from a Study of Skilled Moldovans Abroad. *Southeast European and Black Sea Studies* 13 (2): 157–73.

Tesar, Linda L. in Ingrid M. Werner. 1995. Home Bias and High Turnover. *Journal of International Money and Finance* 14 (4): 467–492.

The Pew Global Attitudes Project. 2002. *How Global Publics View: Their Lives, Their Countries, the World, America*. Washington, DC: The Pew Research Center for the People & the Press. Dostopno prek: <http://pewglobal.org/files/pdf/165.pdf> (14. februar 2014).

Thurow, Lester. 1992. *Head to Head: The Coming Economic Battle among Japan, Europe, and America*. New York: William Morrow and Company, Inc.

Transatlantic Trends. 2010. *Transatlantic Trends: Immigration 2010*. Dostopno prek: <http://trends.gmfus.org/immigration/> (14. februar 2014).

Udovič, Boštjan in Marjan Svetličič. 2007. Majhne države v novih teorijah mednarodne trgovine. *Teorija in praksa* 44 (1–2): 29–48.

United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESA). 2004. *World Economic and Social Survey 2004: Part 2, International Migration*. E/2004/75/Rev. 1/Add. 1,

ST/ESA/291/Addl. New York: United Nations. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.un.org%2Fen%2Fdevelopment%2Fdesa%2Fpolicy%2Fwess%2Fwess_archive%2F2004wess_part2_eng.pdf&ei=gDWUU6q1J8PY7Ab6sICABQ&usg=AFQjCNHaY-afaG-8pjpI6OOUwu9wvjchNw&sig2=oHI8UP6jSzE3rjOYKLe1DA&bvm=bv.68445247,d.ZGU (18. maj 2013).

--- 2009. *Trends in International Migrant Stock: The 2008 Revision*, POP/DB/MIG/Stock/Rev. 2008. New York: UN DESA, Population Division. Dostopno prek: http://www.un.org/esa/population/publications/migration/UN_MigStock_2008.pdf (24. marec 2013).

--- 2010. *World Population Policies 2009*, ST/ESA/SER.A/293. New York: United Nations. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCkQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.un.org%2Fesa%2Fpopulation%2Fpublications%2Fwpp2009%2FPublication_complete.pdf&ei=_NBjU_7SDqyWyQPO3oCYDw&usg=AFQjCNF3AOz8eMkxd3lkXr_mjyIQDHlvtg&bvm=bv.65788261,d.bGQ (12. februar 2014).

--- 2013. 232 Million International Migrants Living Abroad Worldwide – New UN Global Migration Statistics Reveal. *Press Release*, 11. september. Dostopno prek: <http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.htm> (12. maj 2014).

United Nations Development Programme. 2009. *Human Development Report 2009 – Overcoming Barriers: Human Mobility and Development*. New York: United Nations Development Programme (UNDP)/Palgrave Macmillan. Dostopno prek: UNDP Human Development Reports.

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Dostopno prek: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/> (6. julij 2014).

United Nations Population Division. 2002a. *Populations Database*. New York: United Nations.

--- 2002b. *International Migration Report 2002*. New York: United Nations. Dostopno prek: https://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCQQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.un.org%2Fesa%2Fpopulation%2Fpublications%2Fimmig2002%2F2002ITTMIGTEXT22-11.pdf&ei=sUKUU_CACIOR7AaBj4DoAg&usg=AFQjCNFdJuHCnDTcPrUCazqLTXnz3FIL5A&sig2=DdICUg3Z_8MPpSX_DS95OQ&bvm=bv.68445247,d.ZGU (11. junij 2013).

Uphoff, Norman. 2005. Analytical Issues in Measuring Empowerment at the Community and Local Levels. V *Measuring Empowerment: Cross-Disciplinary Perspectives*, ur. Deepa Narayan, 219–246. Washington, DC: The World Bank.

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. 2005. *Strategija razvoja Slovenije*. Dostopno prek: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_StrategijarazvojaSlovenije.pdf (23. februar 2013).

Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Dostopno prek: <http://www.uszs.gov.si/> (13. junij 2013).

--- *Strategija sodelovanja med Republiko Slovenijo in avtohtono slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah na področju gospodarstva do leta 2020*. Dostopno prek: <http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/Tina.Romih-strategija.doc> (13. junij 2013).

--- 2011a. *Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu*. Dostopno prek: http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/AKCIJSKI_NACRT_MLADI_prva_dopolnitev_28.01.2011.doc (21. november 2013).

--- 2011b. *Akcijski načrt sodelovanja s slovenskimi znanstveniki in drugimi vrhunskimi strokovnjaki v tujini*. Dostopno prek: <http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/Tina.Romih-ZNANSTVENIKI.doc> (22. junij 2013).

--- 2011c. *Pregled dela Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu (USZS) v letih 2009–2011*. Dostopno prek: <http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/novinarska.konferenca.18102011.doc> (16. oktober 2013).

Ustava Avstrije – Austria Constitution. 1920. Dostopno prek: http://www.servat.unibe.ch/icl/au00000_.html (15. september 2013).

Ustava Irske – Constitution of Ireland. 1937. Dostopno prek: <http://www.irishstatutebook.ie/en/constitution/index.html> (15. september 2013).

Ustava Republike Estonije – Constitution of the Republic of Estonia. 1992. Dostopno prek: <http://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/> (15. september 2013).

Ustava Republike Slovenije (URS). Ur. l. RS 33/91. Dostopno prek: http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/PoliticniSistem/URS/UstavaRepublikeSlovenije/besedilo!/ut/p/b1/vZLdboJAEefxQfQ_UZ2WbhECgjKivyocGO0NkYUbWpjI09fmpg0NjHeNMxeTfKdPZnZZQXLU4aQ4JwMzhasOK4uu-3qc3c6rg4_faEvR_4kMQdkwfAkwwafIEiqJCYFoAnkTGKhY-COPAE8BfoSp64VSs01xz09McuFnmse1MIVn4cY_CCDDM37O8sHtEjwoC8-GCFixW1e9r9eqhx6XXBdC75PJDSmFFCxvePmI96CzIC3Al0I5fffrfR2XdTxWpUPpiwpRzoIEdazWDkJzo5L9leCAVHYYPY5Q53KKs0qjzSzOBpbtRg7f_hUCzWL9YaoFdgDNUFrLQhdtC_ttC6lt4f-_4d0nBvVBgmByE8RJJ4PNbaaGp-qNVcXBHV-78Yf4PRer0_kG26BhWQ!!/dl4/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/ (15. september 2013).

Vabariigi Valitsus. Dostopno prek: <http://valitsus.ee/en/government/engagement-practices> (14. september 2013).

Van den Hooff, Bart in Femke de Leeuw van Weenen. 2004. Committed to Share: Commitment and CMC Use as Antecedents of Knowledge Sharing. *Knowledge and Process Management* 11 (1): 13–24.

Vargo, Stephen L. in Robert F. Lusch. 2004. Envolving to a New Dominant Logic for Marketing. *The Journal of Marketing* 68 (1): 1–17.

Välisministeerium. Dostopno prek: <http://www.vm.ee/> (1. avgust 2013).

Vemuri, Ram. 2014. *Predstavtev 'Diaspora Entrepreneurs: A Case Analysis of Northern Territory of Australia'*. Zentra Workshop Migration and Diaspora Entrepreneurship, University of Bremen, Bremen, 26. maj.

Venaik, Sunil, David F. Midgley in Timothy Michael Devinney. 2005. Dual Paths to Performance: The Impact of Global Pressures on MNC Subsidiary Conduct and Performance. *Journal of International Business Studies* 36 (6): 655–675.

Venturini, Alessandra. 2012. Comments. V *Brain Drain and Brain Gain: The Global Competition to Attract High-Skilled Migrants*, ur. Tito Boeri, Herbert Brücker, Frédéric Docquier in Hillel Rapoport, 302–307. Oxford: Oxford University Press/Fondazione Rodolfo Debenedetti.

Vertovec, Steven. 1999. Three Meanings of 'Diaspora', Exemplified by South Asian Religions. *Diaspora* 6 (3): 277–300.

Vidal, Jean-Pierre. 1998. The Effect of Emigration on Human Capital Formation. *Journal of Population Economics* 11 (4): 589–600.

Vietor, Richard H. K. in Robert E. Kennedy. 2001. *Globalization and Growth: Case Studies in National Economic Strategies*. Fort Worth, TX: Harcourt College Publishers.

Vlada Republike Slovenije. 2008. *Strategija odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja*. Dostopno prek: <http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/173svStrategija.doc> (16. marec 2013).

--- 2009. *Dopolnjen program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013*. Dostopno prek: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DPK/Dopolnjen_Program_ukrepov___15.10.2009.doc (24. junij 2013).

--- 2010. *Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/Strategija_ekonomskih_migracij-2010-2020.pdf (27. februar 2013).

--- 2013a. *Sestava Vlade*. Dostopno prek: http://www.vlada.si/o_vladi/organiziranost_in_pristojnosti/sestava_vlade/ (13. julij 2013).

--- 2013b. *Slovenska industrijska politika*. Dostopno prek: http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/DPK/SIP/SIP_uradno_130207.doc (6. julij 2013).

Von Hayek, Friedrich August. 1945. The Use of Knowledge in Society. *American Economic Review* 35 (4): 519–530.

Vonhoff, Isabelle. 2013. Elektronsko sporočilo zaposlene na Predstavništvu mesta Dunaj. Bruselj, 22. oktober.

Wagner, Don, Keith Headin John Ries. 2002. Immigration and the Trade of Provinces. *Scottish Journal of Political Economy* 49 (5): 507–525.

Wahlbeck, Östen. 1998. *Transnationalism and Diasporas: The Kurdish Example*. Paper presented at the International Sociological Association XIV World Congress of Sociology, Montreal, Kanada, 26. julij–1. avgust. Dostopno prek: <http://www.transcomm.ox.ac.uk/working%20papers/wahlbeck.pdf> (10. november 2013).

Warum, Wolfgang. 2013. Pisni odgovor avstrijskega ministrstva za evropske in mednarodne zadeve (Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten, Abteilung IV.3 (Auslandsösterreicher; Staatsbürgerschaftsangelegenheiten; Vermögensfragen; Sozial-, Arbeits- und Gesundheitsbelange), prejet po elektronski pošti, 5. november.

Wayland, Sarah. 2004. Ethnonationalist Networks and Transnational Opportunities: The Sri Lankan Tamil Diaspora. *Review International Studies* 30 (3): 405–426.

Wei, Yingqi in V. N. Balasubramanyam. 2006. Diaspora and Development. *The World Economy* 29 (11): 1599–1609.

Weil, Patrick. 2002. Towards a Coherent Policy of Co-Development. *International Migration* 40 (3): 41–56.

Werbner, Pnina. 1998. Diasporic Political Imaginaries: A Sphere of Freedom or a Sphere of Illusions. *Communal/Plural* 6 (1): 11–31.

Wescott, Clay in Jennifer M. Brinkerhoff, ur. 2006. *Converting Migration Drains into Gains: Harnessing the Resources of Overseas Professionals*. Manila: Asian Development Bank. Dostopno prek: Asian Development Bank.

White, Roger. 2007. Immigrant-Trade Links: Transplanted Home Bias and Network Effects. *Applied Economics* 39 (7): 839–852.

Wickramasekara, Piyasiri. 2002. Policy Responses to Skilled Migration: Retention, Return and Circulation. *Perspectives on Migration Paper 5*. Geneva: ILO.

Wikström, Solveig. 1996. The Customer as Co-producer. *European Journal of Marketing* 30 (4): 6–19.

Wint, Alvin G., Archibald A. Campbell in Lou Anne Barclay. 2005. FDI and Financial Sector Stabilisation in Jamaica and Latin America. *Social and Economic Studies* 54 (2): 1–27.

World Bank. 2005. *Transforming Brain Drain into Brain Gain: Diaspora Networks of Highly Skilled for the Benefits of Countries of Origin*. Workshop for Public and Private Sector Leaders. Buenos Aires, Argentina, 26.–27.april.

--- 2006. *Global Economic Prospects: Economic Implications of Remittances and Migration*. Washington, DC: World Bank. Dostopno prek: The World Bank Open Knowledge Repository.

--- 2007. *Concept Note: Mobilizing the African Diaspora for Development*. Washington, DC: Capacity Development Management Action Plan Unit (AFTCD), Operational Quality and Knowledge Services Department (AFTQK).

--- 2011. *Leveraging Migration for Africa*. Washington, DC: World Bank.

World Values Survey. Dostopno prek: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp> (28. junij 2014).

Zaheer, Akbar in Geoffrey G. Bell. 2005. Benefiting from Network Position: Firm Capabilities, Structural Holes, and Performance. *Strategic Management Journal* 26 (9): 809–825.

Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (ZORSSZNM). Ur. l. RS 43/2006. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200643&stevilka=1836> (18. marec 2013).

Žigon, Zvone. 2013a. Intervju. Ljubljana, 16. december.

--- 2013b. Elektronsko sporočilo. Ljubljana, 29. november.

PRILOGE

Priloga A: Povzetek intervjuja z Evelyn Smith, menedžerko bruseljske pisarne Enterprise Ireland

Intervju je bil izpeljan 7. oktobra 2013 ob 15.00 v prostorih Enterprise Ireland (Chaussée d'Etterbeek 180, 1040 Bruselj).

Opomba: Intervju z go. Smith je bil izpeljan na predlog g. Fearghasa de Stoka, namestnika vodje misije na Veleposlaništvu Irske v Bruslju (Chaussée d'Etterbeek 180, 1040 Bruselj), ki je ocenil, da so vprašanja preveč tehnične narave za njegovo ekscelenco g. Eamonna Mac Aodho, veleposlanika Republike Irske v Bruslju.

Iris Koleča: Ireland has a highly educated population (31% of the Irish are highly educated) and high emigration rate among both the general population (with 16% Ireland has the highest emigration rate in OECD area) and the highly educated (the emigration share of these is 18%). A strong wish among its citizens (among 19% of the total population and 32% of young Irish) to leave the homeland on a long-term basis is also present. Are these numbers in accordance with your statistics? What are the recent statistics of emigration rates for highly educated nationals?

Evelyn Smith: The numbers seem to be okay – they are probably still similar to the ones you have. They might have dropped a bit (but not significantly) after the financial and economic crisis in 2008 (*guessing*).

Iris Koleča: Ireland has developed an elaborate strategy addressed at its diaspora, including several initiatives. What is the difference between The Irish Diaspora Initiative, which is a part of the Action Plan for Jobs from 2012 (i.e., a scheme of diaspora incentives for the diaspora to search for FDI for sustainable employment), and the Succeed in Ireland initiative, which aims to complement the work of IDA Ireland – the Government Agency responsible for securing FDI to Ireland?

Evelyn Smith: The Succeed in Ireland initiative brings qualified people into Ireland, while the Irish Diaspora Initiative – as you have it (*checking the list*) – is focused on attracting FDI to

Ireland. The main initiative, however, is GIN (the Global Irish Network), which stems from the Global Irish Economic Forum at Farmleigh. The network includes some of the most influential and successful Irish from all over the world as its members. It works on a voluntary basis: we ask individuals if they would be willing to engage and try to include them in our activities. We connect these individuals to companies. For instance, if an Irish company would wish to enter the Belgian market, we would connect it to a successful Irish person living there. GIN with the Global Irish Economic Forum thereby acts as a think-tank. If (when GIN initially started) we used to address mainly businesses, the network now also includes academia – which we address through alumni.

Iris Koleča: Could you comment on the Gathering Ireland 2013 (based on the Scotland's 2009 Homecoming initiative, which increased tourism revenues in Scotland for £53.7 million)? What are the goals and outcomes of this initiative?

Evelyn Smith: Well, this is just a tourism initiative implemented by Tourism Ireland – for social and cultural aims – and has nothing to do with knowledge transfer. Its main goal is to get the flow of people in the country.

Iris Koleča: What about the Irish International Diaspora Centre? Its goal is achieving knowledge transfer. It is linked to engagement through culture and identity, social achievements of the Irish (knowledge). How does it work? What are the results?

Evelyn Smith: I am sorry, but I am not familiar with it.

Iris Koleča: Do you know NGen Ireland – a platform for engaging with young diaspora members (22–33 years old)? It is a mentorship scheme, focused on mobilization and transfer of knowledge. How does it work in practice? Are you familiar with its results?

Evelyn Smith: No, I don't know this initiative.

Iris Koleča: ConnectIreland.com is a diaspora FDI scheme, trying to achieve job creation (the goal is to open 5.000 new jobs in five years) through financial incentives/rewards for each job created. 300 suggested businesses are cited as one of the results. Could you tell me more about how this works?

Evelyn Smith: Anyone can recommend somebody (an Irish overseas) for a job in Ireland. The Irish at home work as a 'recruitment agency'. Let's say, for instance, that Google is opening a company in Ireland and you (its employee) know a successful friend (an Irish living abroad) appropriate for the job. You refer them for the job, but they then need to go through the normal procedures as all other candidates, of course. It is assumed, though, that this friend of yours is similar to you (likeminded), who are already integrated into a company's culture, and would hence also fit in with Google. It is a return strategy.

Iris Koleša: There is also a Global Irish Contacts Programme: an EI/DFAT mentoring scheme for Irish companies, that connects diaspora to international companies aiming for international growth. How is it different to ConnectIreland? What are its results?

Evelyn Smith: Here we connect successful Irish businessmen abroad with Irish companies wishing to internationalize (e.g., move into the Belgian market). Irish people are placed to foreign markets (e.g., it works particularly well in the Gulf region): we connect two Irish companies to benefit from knowledge and technology transfer – information exchange.

Iris Koleša: Farmleigh Fellowship Programme in Asia enables Irish PhD students to work in Asian companies. Why is it limited to Asia? Are you thinking of an expansion?

Evelyn Smith: These are scholarships for students: a girl (I can't remember her name) got it and she was at the last GIN forum. It is in Asia because it started with a very specific, particular aim. It is part of Ireland's strategy for Asia. I don't see why it could not be replicated to other continents as well.

Iris Koleša: How do the Irish Technology Leadership Group & the Irish Innovation Centre work, what are their objectives and outcomes?

Evelyn Smith: The Irish Innovation Centre works purely on domestic basis and connects businesses to universities in order to generate knowledge transfer; it works in Ireland, but we are looking into possibilities of how to implement it at a European level.

Iris Koleša: Which of the mentioned activities are the most effective and efficient in achieving (economic) growth and development through knowledge transfer (in general or with a certain target group)?

Evelyn Smith: Difficult to say... Some of the outcomes are intangible, but all are invaluable for Ireland – especially the networks.

Iris Koleša: Ireland chose an inclusive approach to the diaspora, implemented by most of its government's departments (all except for Department of Health). Why is diaspora strategy not centralized? What is the role of the Task Force on Policy Regarding Emigrants compared to the Irish Abroad Unit of the Department of Foreign Affairs?

Evelyn Smith: The Task Force on Policy Regarding Emigrants²⁷⁹ falls under the Department of Equality, Reform and Justice.²⁸⁰ I would say that the diaspora strategy is becoming more centralized under the Department of Foreign Affairs and Trade (ever since trade became part of the department). The latter is taking a lead in the diaspora strategy. Maybe it is so dispersed because relationships are personal and each department and service has its own network, its own contacts.

Iris Koleša: What is the High Level Group to produce a strategy for Ireland's enhanced performance in the area of international education's role/relationship to the other two bodies?

Evelyn Smith: I believe it is focused on the universities and technology. But for a more precise reply on the differences between these departments' and units' roles I suggest you refer to the Department of Foreign Affairs and Trade.

Iris Koleša: The Global Irish Economic Forum is emphasized greatly – along with the Global Irish Network. Last weekend²⁸¹ the Third Global Irish Economic Forum was held in Dublin

---

²⁷⁹ Začasno enoto je konec leta 2001 ustanovilo takratno Ministrstvo za zunanje zadeve, ki je delovalo kot koordinator navedene medresorske projektne skupine. Ta je ministrstva, vladne in nevladne agencije povezala z namenom razvoja koherentnega dolgoročnega političnega pristopa k izseljevanju in potrebam izseljencev (Poročilo projektne skupine za politiko, povezano z izseljenci, ministru za zunanje zadeve g. Brianu Cowenu, T.D. 2002).

²⁸⁰ Department of Justice and Equality and Defence and Department of Public Expenditure and Reform.

²⁸¹ Tretji Globalni irski gospodarski forum je potekal 4. in 5. oktobra 2013.

Castle. The overall focus of the Forum was on creating the right conditions for job creation. What were the outcomes?

Evelyn Smith: I believe they should already be published on the Department of Foreign Affairs and Trade's website, so have a look there.

Iris Koleša: Other relevant institutions... organisations include Enterprise Ireland, IDA (Industrial Development Agency) Ireland, the Díon Advisory Committee. How do you cooperate (among each other and with the government – especially with the embassies)?

Evelyn Smith: Enterprise Ireland is focused on internationalization of Irish companies, IDA on attracting FDI to Ireland (so it works with businesses just like we do), there is also Science Foundation Ireland (SFI), which invests in research, while I have never heard of the Díon Advisory Committee – it probably does not exist or is irrelevant. SFI, Enterprise Ireland and IDA are three sister agencies, whereby diaspora acts as a connector. In Brussels, for instance, we work a lot with the Irish from the European Commission and the European Parliament – there are many and they act as sources of information and introductions: they establish contacts and relationships.

Iris Koleša: What is the role of chambers of commerce and the Irish embassy in Brussels? Do you cooperate? How?

Evelyn Smith: Chambers of commerce (IBEC) are multipliers: we address them when we want to reach greater numbers of businesses, since they work on the basis of membership (unlike Enterprise Ireland). The embassy? It would be best to ask them directly.

Iris Koleša: What is the role of diaspora associations?

Evelyn Smith: They act as a communicator. We work with them to reach diaspora members. In every country we include country business associations (such as IBBA²⁸² in Belgium), and for the young we have YIP – the Young Irish Professionals platform, which focuses on networking and provides contacts for jobs. Diaspora works as a connector.

---

²⁸² IBBA stands for Ireland Belgium Business Association.

Iris Koleša: I have noticed a recent shift in the Irish strategy due to a weakened motivation of diaspora to engage with the homeland (because of factors such as globalisation, ageing membership in traditional emigrant associations, and end of the Irish peace process). How has this shift been conducted? Have there already been some results? Would you say that the number of diaspora members is declining and the number of other emigrant groups (less motivated for engagement) is on the rise?

Evelyn Smith: No, I do not think the diaspora is in decline. We have two types of diaspora members: those who left the country ten years or more ago and were successful, so they are grateful to Ireland and wish to repay it somehow (they are happy to give back), and those who left in the past five years due to unemployment and economic crisis – these resent Ireland, they did not wish to leave and are less inclined, motivated to cooperate or invest in the country.

Iris Koleša: Do you address the diaspora community as a whole or its individual members? What works better?

Evelyn Smith: We (Enterprise Ireland) always address individuals – everything works on a one-on-one basis (that is through personal contacts), since it is more reliable, but also, we cannot involve more people and promise them something only one of them would get in the end. For instance, we also 'use' people from the EU institutions, who work as connectors and source of information.

Iris Koleša: What approach do you have towards younger (relationship with the Young Leaders network) – besides NGen Ireland – and what to older (active or inactive) diaspora members? What about in terms of seniority (length of time a member of diaspora has been abroad)? Do you make any differences?

Evelyn Smith: This is a question for DFA.²⁸³

---

²⁸³ Department of Foreign Affairs.

Iris Koleča: Which members of the highly educated diaspora do your strategies address (businessmen, scientists, other...) and which communities do you try to link to each other and/or their counterparts at home? What is the role of diaspora members in the latter case?

Evelyn Smith: Enterprise Ireland does not establish networks unless we benefit from them. Universities have their alumni and also companies are looking into setting up their own alumni nowadays. Diaspora is gathering momentum – it is dispersed. We used to address mainly businessmen (to get a good basis), but we are now trying to include scientists and academia in these networks as well – mainly through alumni. Businesses are starting to create their own alumni: people who have worked for them for two years, for example, have a certain loyalty, so it is beneficial to stay in touch with them. They might prove useful for their business once they work for another company or institution as well.

Iris Koleča: What factors influence the success of a certain technique of addressing the highly qualified diaspora members? What are the main facilitators and what the obstacles in knowledge transfer?

Evelyn Smith: It is always about people – and relationships. Drivers of success are the people (some are very good at managing relationships). We always do follow-up (it depends when and how often – it is done on need basis).

Iris Koleča: How do you ensure that the knowledge strategically needed in the home country is being transferred? How do you define and recognize mechanisms of knowledge transfer that you could tap into in order to benefit from knowledge transfer from the diaspora onto the homeland?

Evelyn Smith: This is a question for someone else.

Iris Koleča: Is there resistance by the citizens that stay at home to learn from the diaspora?

Evelyn Smith: No!

Iris Koleča: How are you managing the perceptions of the diaspora at home?

Evelyn Smith: Perceptions might be negative among parents who lost a child due to migration, but if they feel their child succeeded and is giving back or that knowledge is coming back, they feel proud.

Iris Koleča: Do you conduct research regarding diaspora or consult with its members when preparing diaspora strategies? How does that work?

Evelyn Smith: Again, you should ask the DFA.

Iris Koleča: How (if at all) do you link the diaspora (especially its highly educated members) to national strategic goals?

Evelyn Smith: The DFA and the Taoiseach might have an answer to this question.

Iris Koleča: I know diaspora is included in the Irish constitution, but are there any laws that are related to diaspora?

Evelyn Smith: They are in the constitution? What does it say?

Iris Koleča: That Ireland will treasure the relationship with its diaspora or look after it – something like this.

Evelyn Smith: I'm not sure our diaspora would agree.

Iris Koleča: Why? I've read you have social programmes, etc., targeted at the diaspora.

Evelyn Smith: I think they feel neglected (as I see from newspapers): as if Ireland abandoned them? But we do have several programmes: especially those in England seem to be working quite well. People who left to London in 50s and 60s are being recognized by the government. About the legislation, though, you should ask the Irish Department of Justice and Equality.

Iris Koleča: In India consultations with diaspora have shown that dual citizenship promotes investments, trade, tourism, and philanthropic contributions to India. Do you think this is the case in Ireland as well?

Evelyn Smith: I could imagine it to be the case where we have the option, but I don't know if anyone measures it. Maybe you could ask the DFA and the Department of Justice and Equality again.

Iris Koleča: Why do you focus on return so much?

Evelyn Smith: People always return eventually.

Priloga B: Telefonski pogovor z namestnikom vodje misije Veleposlaništva Republike Irske v Bruslju Fearghasom de Stokom

Pogovor je bil izpeljan 15. novembra 2013 ob 10.55 po neodgovoru irskega veleposlaništva na vprašanja, posredovana prek elektronske pošte 29. oktobra 2013, in sicer kot dopolnitev informacij, pridobljenih od Enterprise Ireland.

I. Vprašanja za irsko veleposlaništvo, kot so bila veleposlaništvu po elektronski pošti poslana 29. oktobra 2013

1. What activities (if any) do the Irish embassies perform in order to implement the national diaspora strategy? Are there general guidelines for communicating with diaspora and nurturing the relationship between its members and the homeland that apply to all embassies coming from the Irish government or are there differences between embassies? What are the specifics in Belgium?
2. Which activities do you as an embassy carry out in order to achieve knowledge transfer from the (highly educated and qualified) diaspora onto the homeland? Do you differentiate between diaspora members based on to their age, seniority (length of time spent abroad), education level, occupation/sector, etc.? How? What works best in addressing the highly educated and qualified members of diaspora to achieve knowledge transfer according to your experience?
3. Which members of the highly educated diaspora do your strategies address (businessmen, scientists, and academia, other...) and which communities do you try to link to each other and/or their counterparts at home? What is the role of diaspora members in the latter case and what the embassy's?

4. How do you assess the return on investments – that is investments in the relationship with the diaspora that the government and the embassy make in order to achieve greater engagement of diaspora members in national economic growth and development through knowledge transfer? What benefits from highly educated diaspora members for Ireland are you noticing in Belgium?
5. In your opinion, what should the ideal relationship between a homeland and the diaspora be like? What is the role of the diaspora from the homeland's/Irish government's point of view?

II. Povzetek telefonskega pogovora z g. Fearghasom de Stokom

Iris Koleča: Hello, this is Iris Koleča calling regarding the research I'm conducting about diasporas and we've already been in touch about. I've sent you some more specific questions for your Ambassador on 29 October and was wondering whether you have received them and whether I can expect a reply.

Fearghas de Stok: Yes, I recall your e-mail. We have been discussing it, but there is nothing more we can add to what Enterprise Ireland has told you.²⁸⁴

Iris Koleča: But it was Ms Smith from Enterprise Ireland who redirected me toward you again regarding the questions about the embassy's activities related to the Irish diaspora. Are you not doing anything in this respect at all?

Fearghas de Stok: Well, we are in charge of the relations with Belgium, so we mainly provide consular services for Irish people here and those travelling through Belgium. Of course we have cultural and economic contacts with the Irish here and the Belgians, but we also are involved in various political activities. We manage a broader spectrum of things, and hence don't target the diaspora as such – we do not have a specific strategy for diaspora. You have been at Enterprise Ireland and could see we are a small embassy.

Iris Koleča: So you don't differentiate the diaspora from other emigrants?

---

²⁸⁴ Nihče z veleposlaništva ni bil prisoten na intervjuju z Evelyn Smith z Enterprise Ireland, zaradi česar osebe veleposlaništva ni moglo vedeti, kaj natančno je povedala ga. Smith in ali so bile podane informacije popolne.

Feorghas de Stok: How would you define diaspora?

Iris Koleša: Well very simplistically as those members of the emigrant community with a more emotional attachment to the homeland – more intrinsically motivated and inclined to engage with it and contribute. They are usually abroad for a longer period of time, but not necessarily. You might have a strategy targeting those not living abroad for a long time yet, but want to spark their attachment with the homeland. Do you?

Feorghas de Stok: We do not distinguish emigrants in such a way – we treat everyone equally.

Iris Koleša: Do you nevertheless have a strategy to achieve knowledge transfer from emigrants in general then?

Feorghas de Stok: No. But have you been speaking to the Irish Abroad Unit? They would be the best source for you.

Priloga C: Povzetek telefonskega intervjuja z g. Ciaranom Maddenom z irskega ministrstva za zunanje zadeve in trgovino (enota za Irce v tujini)

Intervju je bil izpeljan 4. decembra 2013 ob 10.00.

Iris Koleša: I suggest we go through the questions I've sent you by e-mail, but just as a quick reminder about the topic of my thesis let me first say I am looking into the ways small countries are engaging their emigrants in order to achieve economic growth and development through knowledge transfer onto the homeland. Ireland has developed an elaborate strategy addressed at its diaspora, including several activities listed in my questionnaire. Could you explain their main goals, outcomes (Are you measuring them at all?), and differences between them? We can start with the Global Irish Economic Forum and the Global Irish Network.

Ciaran Madden: The first Global Irish Economic Forum was held in 2009 in the context of Ireland's economic difficulties. Several activities, targeted at the Irish abroad, have been implemented in an unstructured way long before that and engagement of Irish abroad has been mainly implemented in the peace process and not so much in terms of economic

engagement. There have been three forums so far: one in 2009, the second in 2011, and the last one in 2013. The first gathered around 100 distinguished Irish for policy discussions. The network has now expanded to about 300 members, located in 37 countries. These include mainly Irish who moved overseas, but also some people from the second and third generation of migrants. There hasn't been any commitment for another forum in 2015: it works on the basis of natural rollover.

Iris Koleša: Can you tell me more about the Irish Diaspora Initiative and Succeed in Ireland initiative? What is the difference between the two?

Ciaran Madden: I am not familiar with the two initiatives in detail, so I cannot comment on them.

Iris Koleša: What about the Irish International Diaspora Centre? Its goal is knowledge transfer.

Ciaran Madden: This is a pilot initiative by Dún Laoighaire. The aim is to build a centre of academic research and a monument for the Irish diaspora (a museum). It is a private initiative by the Dún Laoighaire Harbour Company and not a government initiative. It is too far away from the end results to talk about how the initiative might be beneficial for Ireland or the Irish government. There is a comprehensive brochure on the harbour's website.²⁸⁵ The government is enthusiastic for increasing diaspora engagement, the public expenditure is decreasing, however.

Iris Koleša: Can you tell me what NGen Ireland is about?

Ciaran Madden: This again is a private initiative in which the government plays no role. I am not familiar with the details, but the initiative focuses on engaging the young Irish abroad (i.e., those under 35).

Iris Koleša: What is the difference between ConnectIreland.com and the Global Irish Contacts Programme?

---

²⁸⁵ Brošura je dostopna na naslednji povezavi: http://www.irishinternationaldiasporacentre.ie/irish_international_diaspora_centre_booklet.pdf.

Ciaran Madden: It is the same thing. ConnectIreland is an international brand: it is a private company provider that implements Succeed in Ireland initiative; while the Global Irish Contacts Programme is a separate initiative run by the Department of Foreign Affairs and Trade and Enterprise Ireland (our SMEs development body). It incentivises the Irish to make connections abroad: that is connections that last for more than two years. For example, an Irish living in Palo Alto meets someone who wants to start a business in Europe. That in turn creates jobs in Ireland.

Iris Koleša: Can you tell me something more about Enterprise Ireland and the Global Irish Network?

Ciaran Madden: Enterprise Ireland is linking Irish SMEs and GIN. The latter provides knowledge, trust and referrals. GIN make themselves available. They provide knowledge and time free of charge. There is a need and GIN provides the capacity to meet the need. It is unclear where the initiative came from. It is a government initiative. David MacWilliams is very active in it as well.

Iris Koleša: Ms Smith mentioned something about a possibility that the Farmleigh Fellowship Programme in Asia might be expanded (her comment was 'why not'). Have there been talks at the department's or government's level about this?

Ciaran Madden: Well, Ms Smith must know something I don't. The initiative came out of the first GIN, where a number of people from Singapore, who thought an academic program for Asia-ready graduates would be beneficial, were present. The program is conducted by the University College Cork and the Nanyang Technological University in Singapore. The program is creating a cohort of Asia specialists and although government is providing some funding it is not their initiative. Hence, expansion is up to others. Government does not own the initiative and can therefore just offer support. The program provides 25 students per year an opportunity to get involved in an exchange. It is a 2-year program: a full study program in Ireland with a goal of establishing long-term business links between Ireland and Asia.

If we proceed to the Irish Technology Leadership Group from your list of questions: this group creates links between venture capital funds (especially for software producers) and international links with Silicon Valley. There are some high-profile Irish there. It is another

private initiative from 2007 targeting diaspora: the Irish in Silicon Valley are giving back through holding seminars and conferences in Ireland, providing mentoring for companies.

Iris Koleča: Which of the mentioned activities are the most effective and efficient in achieving (economic) growth and development through knowledge transfer (in general or with a certain target group)?

Ciaran Madden: There is no global measurement of results. Engagement has been unstructured for a long time (there are around 27 to 30 million people just in the USA that claim some form of Irish heritage). The diaspora had an important role before there was structure (it had a role in the advisory board for Taoiseach, when he went to USA in 1990s; the Irish also played an important role in the peace process: e. g. O'Neill, Mitchell, etc.). A review of the activities and strategy towards diaspora started in October 2013 and is scheduled to be finished by half of 2014. The review is being done by the Department of Foreign Affairs and Trade. There are no quantities though, since no metrics have been established yet. It is also difficult to do it in retrospective, but we might do it for the future.

The main task of the Irish Abroad Unit is to support Irish people and companies abroad. In the UK reintegration is also a major part of our activities. There is no way to track migrants, though. It all depends on how people define themselves. Also measurements vary in different countries. We only have a census, while reporting migrations is not required, there is no taxation of migrants, nor are they allowed to vote. Reporting back to the homeland is on a voluntary basis (Embassies would engage with communities through local emigration estimates, for example). We do not measure success in percentage, nor do we have a clear definition of success. How do you measure success?

Iris Koleča: Ireland chose an inclusive approach to the diaspora, implemented by most of its government's departments. Why is diaspora strategy not centralized? What is the role of the Task Force on Policy Regarding Emigrants compared to the Irish Abroad Unit of the Department of Foreign Affairs?

Ciaran Madden: Task Force on Policy Regarding Emigrants ceased to exist in 2002 with a report being published. The Irish Abroad Unit is the main unit in charge of diaspora engagement – it is a successor of the previously mentioned task force.

Iris Koleša: What is the role of chambers of commerce, the embassies, and diaspora associations in relation to knowledge transfer from diaspora and in implementing the Irish diaspora strategy?

Ciaran Madden: Chambers of commerce's role varies from country to country, but they all deal strictly with business. For instance Irish business network in Dubai would organise meetings between established Irish sectors and new ones coming (for knowledge transfer). There is no one-size-fits-all. The embassies engage with local members of GIN: they lean on the latter due to deeper business knowledge. Diaspora associations are very important and also establish a link with embassies. An example, where – through joint effort – these entities have the greatest reach, is St. Patrick's day. All these institutions jointly organise the celebrations: they come together to create a critical mass – to create an enhancing effect... Community-, business-, culture-, etc., based diaspora associations all work together.

Iris Koleša: Staying with the activities of your embassies: are there any general guidelines for communicating with diaspora and nurturing the relationship between its members and the homeland from the Irish government that apply to all embassies or are the activities implemented left to the embassies themselves?

Ciaran Madden: I would say it is somewhere between the two. We have GIN for example, but it is left to the local embassies to make useful connections. For the last four to five years the embassies have been asked to make economic contributions, so their activities have become more singular: they are focused on business, but also include sport and welfare, which is the main goal. There is a social aspect to the embassies' activities.

Iris Koleša: Are there any specifics in Belgium... due to institutions in Brussels, etc.?

Ciaran Madden: Not really. Some very senior Eurocrats are also GIN members. You can look at the list of attendees of the forums and find them there. Links with institutions are implemented by the permanent representation to the EU, but these do not really fit the standard diaspora model.

Iris Koleša: Which activities do embassies carry out in order to achieve knowledge transfer from the (highly educated and qualified) diaspora onto the homeland? Do you differentiate

between diaspora members based on to their age, seniority (length of time spent abroad), education level, occupation/sector, etc.? How? What works best in addressing the highly educated and qualified members of diaspora to achieve knowledge transfer according to your experience?

Ciaran Madden: We have had waves of emigration since the 1840s, but do not have a clear definition of new emigrants and the diaspora. There is no disaggregation, no set definitions. However, the nature of emigration has changed: there are more commuters nowadays, since development makes travelling and communication much easier. It is important for individuals to engage. We stay engaged with those who want to be engaged.

Iris Koleša: Which members of the highly educated diaspora do your strategies address (businessmen, scientists, and academia, other...)?

Ciaran Madden: Broadly speaking, we address them all in the same way. GIN includes mainly businessmen, but also people from academia. In the context of the forum, we do focus discussion nevertheless: it is broken down in working groups (18 this year, including commercialization of research).

Iris Koleša: How do you assess the return on investments – that is investments in the relationship with the diaspora that the government and the Embassy make in order to achieve greater engagement of diaspora members in national economic growth and development through knowledge transfer? What benefits from highly educated diaspora members for Ireland are you noticing in Belgium?

Ciaran Madden: Main benefits are in the first place diaspora engagement and support for the peace process (this is a fundamental benefit). Secondly, there are economic benefits: diaspora members offer their knowledge and time. More than 90% of what we produce is exported. Diaspora supports this through feedback about markets, etc.

Iris Koleša: In your opinion, what should the ideal relationship between a homeland and the diaspora be like? What is the role of the diaspora from the homeland's/Irish government's point of view?

Ciaran Madden: This is too complex. I would not be able to draw a single model – neither realistic nor ideal. The Irish diaspora includes somewhere between four and 70 million people. The primary facet of the relationship between the government and the diaspora should be funding welfare of those emigrants less well-off. Commercial engagement and cultural awareness with a long-term knock-on effect are also relevant. Consistent engagement benefits both sides. There is no single way to make such a relationship sustainable. It is essential to maintain communication.

Iris Koleča: Other relevant institutions/organisations dealing with diaspora include Enterprise Ireland, IDA (Industrial Development Agency) Ireland, SFI (Science Foundation Ireland), and the Díon Advisory Committee. What is the role of the latter? Does it even exist? How do these agencies cooperate among each other and with the government – especially with the embassies?

Ciaran Madden: Díon Advisory Committee was abolished 10 years ago and replaced with Emigrant services advisory committee. It is chaired by a member of staff at the Irish embassy in London and advises government on funding decisions regarding the Irish community (mainly welfare).

Iris Koleča: I've noticed a recent shift in the Irish strategy due to a weakened motivation of diaspora to engage with the homeland (because of factors such as globalisation, ageing membership in traditional emigrant associations, and end of the Irish peace process). How has this shift been conducted? Have there already been some results? Have you noticed a decline in the number of diaspora members with an increase of numbers of other Irish emigrant groups (less motivated for engagement)?

Ciaran Madden: I don't know if I would agree. I think it is becoming more mainstreamed and not centralized. The Department of Foreign Affairs and Trade would like to see other departments involved: be an integrated part of policy making. I also don't agree the motivation is weakened. Structures have remotivated people, they have given focus to engagement and made it more possible. Technology provides a new environment and the possibility to engage with families.

Iris Koleča: Is there a special strategy addressing just the highly educated members of diaspora?

Ciaran Madden: No. GIN brings together the successful – and not necessarily the more educated.

Iris Koleča: What is the role of diaspora members in knowledge transfer and/or economic growth in Ireland?

Ciaran Madden: Involvement – an on-going consistent role (through GIN for example). They are a central part of economic growth through knowledge transfer.

Iris Koleča: How do you ensure that the knowledge strategically needed in the home country is being transferred? How do you define and recognize mechanisms of knowledge transfer that you could tap into in order to benefit from knowledge transfer from diaspora onto the homeland?

Ciaran Madden: It is demand-driven and focused on connecting people with relevant people. We put structure to engagement (not necessarily by government, but also relevant).

Iris Koleča: Is the knowledge gained abroad even applicable in the homeland?

Ciaran Madden: Yes. However, government is not intermediary in everything, directing it all. A lot is linked to mobility and adaptability of people. For instance, the Irish Technology Leadership Group brings people software knowledge. Government provides support but it is all demand-led.

Iris Koleča: How are you managing perceptions of diaspora at home?

Ciaran Madden: There is a combination of feelings towards diaspora. In times of increased emigration of young people (who move not only by choice but also out of necessity) there is sadness; however, if they succeed, huge pride prevails. In the last few years they (the Irish abroad) have been increasingly recognized as a resource for Ireland due to structure put into place.

Iris Koleša: How are you influencing perceptions of diaspora in their countries of residence to enhance the members' integration into the foreign community – if at all?

Ciaran Madden: This is not part of the structure. The Irish have a strong relationship between themselves as well as with institutions: they try to be on the same side. For instance they encourage the Immigration reform in the USA (for those without papers). We address specific issues.

Iris Koleša: Do you conduct research regarding diaspora or consult with its members when preparing diaspora strategies? How does that work?

Ciaran Madden: No, the government does not conduct such research. We do fund some by universities (University college Dublin and Cork – emigrees programme), for example. Research is based on project/grant applications. We are about to embark consultations.

Iris Koleša: How (if at all) do you link diaspora (especially the highly educated members) to national strategic goals?

Ciaran Madden: Structure setting is the main activity. Program of the GIN forum and its 18 working groups were drawn from the Action Plan for Jobs – built around national goals. Seniors are discussing it.

Iris Koleša: The Irish diaspora is included in your constitution. Are there also any laws related to diaspora in Ireland?

Ciaran Madden: No. Constitutional convention was formed at the end of September for revision of the constitution. One of the recommendations was to enable voting by the Irish abroad. They cannot vote at all at the moment.

Iris Koleša: Have you noticed whether dual citizenship (where applicable) influences investments, trade, tourism, and philanthropic contributions made by the diaspora to Ireland? How?

Ciaran Madden: I believe it does, but couldn't give you an example. It is impossible to link such decisions of emigrants to this reason. Have you heard of the Gathering? Well this brings synergy to Ireland – those who left or have never been to Ireland visit. Chuck Feeney, for example, contributed billions.

Priloga Č: Povzetek intervjuja z njegovo ekscelenco g. Gertom Antsujem, veleposlanikom Republike Estonije, in go. Tuuli Pärnsalu, zadolženo za konzularne in gospodarske zadeve na Veleposlaništvu Republike Estonije v Bruslju

Intervju je bil izpeljan 10. oktobra 2013 ob 14.30 v prostorih Veleposlaništva Republike Estonije v Bruslju, ki je akreditirano za Belgijo, Luksemburg in Švico (Rue Guimard 11/13, 1040 Bruselj).

Iris Koleča: As you've probably read in my e-mail, I am researching how countries of origin are engaging with their diaspora in order to generate economic growth and development at home through knowledge transfer. I am focusing on knowledge transfer from the highly educated and qualified diaspora in particular.

I was thinking that we could maybe just go through the questions I've sent. I know that you have a quite highly educated population (with 27% of highly educated) and, although the emigration rates are quite low and you have a smaller diaspora, the highly educated are the ones that are mainly leaving. I've seen that your focus is on return strategies and attracting foreign highly educated workforce, but I was wondering whether you have an approach to your own diaspora as well.

Gert Antsu: Well, it would have been nice, if I were able to tell you that we have a great strategy and we are implementing it really well, but actually we do not. There are two reasons for this: because many others – the Poles famously – spotted people leaving as soon as possible or slightly before that, but Estonians: when I was still in Estonia, let's say... five years ago... the figure we used in everyday communications was maybe 20.000 people, which is very little obviously. And now one talks about maybe 100.000 Estonians in Finland, and it gained in other places as well, but it's still rather recent.

We had a campaign a couple of months ago – it came from a public body, not the government as such – to bring talents back home, which was widely publicized, I think, most people in Estonia were aware of the campaign (perhaps the Estonian expatriates as well), but I think the net results could have been like six people returning to the country, some nice articles in the newspapers, interviews with those people, who might have wanted to return anyway. Generally you might say there wasn't much impact.

A week ago there was a discussion among ambassadors connected to the topic. There is more and more understanding that – yes, one should do something and that there should be a policy, but the responsibility... well this belongs to the ministry of education, it is not the job of the embassies. So, basically one has to say that there isn't much of a policy.

Iris Koleča: I've also read that the wish to move abroad among Estonians is quite widely present (21% of citizens in general and 41% of youth would like to move from Estonia if they had a chance). Do you encourage emigration or do you try to prevent it, as you've mentioned, with a return strategy?

Gert Antsu: Well we certainly don't encourage it. I wonder: I think Estonians still like living in Estonia. You know, it's a fine country: plenty of space and possibilities to pursue a career. So I think most Estonians who would go abroad or want to go abroad, see it as a temporary solution – learning something or acquiring new experience and then coming back. So, we certainly do not encourage it, but to do something opposite is to create good conditions at home as much as possible. At some point we had a really high unemployment level, with youth unemployment coming at 25% or something like that. That's the main reason for emigration, but now we are one of the countries with the lowest unemployment rates in Europe, so that should help emigration. But of course salaries are still rather low. Compared to Slovenia for example, we have a bit lower GDP, but the salaries are twice lower than those in Slovenia or something like that.

Iris Koleča: But can you see some advantages of emigration of highly educated as well? Have there in the past been any benefits from those who had emigrated?

Gert Antsu: I don't think so. Well, maybe I should go – before answering that – a step back. You know, we benefited from re-immigration or immigration 20+ years ago, when we

regained our independence. Young people, young Estonians, expatriates who were born in Canada or in the States came to Estonia. They contributed something to Estonian foreign service for example. We also have four expat Estonians working at European External Action Service (EEAS) and are benefiting from them – their experience and education, which we didn't have in Estonia at the time.

Iris Koleča: But that is a coincidence and not a national strategy...

Gert Antsu: Yeah, well exactly, they were young masters, doctors of political science and emotional links – and then career opportunities as well – motivated them to be engaged. It's a good opportunity for them as well, but not a government strategy, no. Regarding benefits: It's been difficult, for example nurses, doctors going to Norway, Finland... The country is paying for the training and then they are leaving abroad... the opposite of that.

Iris Koleča: But you do encourage PhD students to go abroad for short term periods.

Gert Antsu: Sure.

Iris Koleča: Have you seen a trend of these PhD students then staying abroad or do they return?

Gert Antsu: Hu, hu, hu. For those questions, if you want good answers, contact attaché at the ministry for education. Maybe she could give better answers.

Iris Koleča: I have read about a special Governmental Expatriates Programme, Compatriots Programme, the Migration Foundation, and the Council of Expatriates, but I haven't been able to find anything about these online, so I was wondering whether they exist. Compatriots Programme: I've read that it provides scholarships for young expatriate Estonians that have been abroad for more than 10 years, so this, I guess, exists, but the other three I haven't been able to find (they are mentioned in some academic literature).

Gert Antsu: Hm... Maybe someone from the ministry for education could answer that, but if I wouldn't know,²⁸⁶ that means it is not very significant – not widely known.

Iris Koleča: Who is in charge of diaspora or being in contact with diaspora? Do you have certain activities as an embassy as well?

Gert Antsu: Yeah, but there is no policy. It's up to every embassy itself basically. I'm covering three countries here: Belgium, Luxembourg and Switzerland, for instance, where the numbers of Estonian diaspora members are quite significant: close to 3.000 in Belgium, 400 something in Luxembourg, and 500 in Switzerland. So of course we are trying to assist Estonian societies and their activities. If we can, we lobby for more support, for example for Estonian school in Luxembourg. This is how we are trying to be helpful. The consul for instance: her job is 90% geared towards the Estonian diaspora here (if they want to get their passports or legal documents, to do something in Estonia, etc.).

Iris Koleča: What would you say is your return on investment for those activities? Are there some benefits? Do Estonians get involved more with the country as well?

Gert Antsu: Yeah, well I must start by saying that Estonians are rather involved anyway, compared to some other nations. It's such a tiny country, you know, compared to Poland, for example. In our case people do not get lost that easily: every person is important in a way. We in Brussels are also a special case – with the diaspora being very highly educated and many of them working for the institutions... So it's probably different than your average Polish plumber. But, of course, it is fashionable to measure the returns, which we try to do once in a while. I myself, I certainly feel it is a very good return on investment because we don't have too much money to spend on it. We cannot do more than help along here and there, and then lobby for them or invite the management board of Estonian society in Luxembourg for dinner once a year, and that increases their incentive to do it, that in turn increases the possibilities of Estonian diaspora to get involved with the Estonian country, so it is good.

Iris Koleča: But do you also connect them to Estonians back home, to businesses or *vice versa* businesses to Estonians back here to help them?

---

²⁸⁶ Op.: kot veleposlanik in predstavnik vlade.

Gert Antsu: Not really. I mean, again, they would be mostly working for the institutions, and would not be so active and involved.

Iris Koleša: Within which ministry would they fall – the diaspora?

Gert Antsu: The ministry of education.

Iris Koleša: But they get involved mainly on the language level. What about economy?

Gert Antsu: There is no link. Intellectually I would be short for ideas. I mean, what could you do with economy as a government, as an embassy in terms of diaspora? Any ideas what one could do?

Iris Koleša: I'm trying to find out. I've read a lot about the Irish strategy as well, but as I have been talking to them, they also don't seem to have it very specifically laid out. What they do, for instance, is: they link companies and Irish here in Brussels or the scientists, but they are also focusing more on return strategies.

Gert Antsu: Well in the case of Irish, obviously...

Iris Koleša: ...they are very specific.

Gert Antsu: Millions of them around, which means that thousands of them must be entrepreneurs. In the Estonian case, with so few, those that there are, they are approached, engaged in one way or another. They would never go unnoticed. It might not be a government decision, but... There is a venture capitalist in the States, who similar ventures in Estonia are trying to learn from: they try to bring him over, get him to do presentations or something similar. There is also a major Brazilian fashion designer – successful owner of a fashion company. Well, those few cases that are important or prominent are approached to tap into their knowledge and experience, but this again is not a government strategy in a sense to bring them over to contribute to Estonian fashion industry or something like that. But they will not be lost at least.

Iris Koleša: But who contacts them? Businesses themselves?

Gert Antsu: I wonder...

Iris Koleča: What about the role of chambers of commerce, diaspora associations and other institutions such as Enterprise Estonia? Do you cooperate with them as an embassy? How does it work?

Gert Antsu: Sure. We cooperate, but then again it is not related to diaspora at all. If they notice Belgium as a country, that's already good enough: that it exists or if they show any interest towards it.

Iris Koleča: You've mentioned there is no strategic document that defines diaspora as a national priority or a law that would relate to diaspora?

Gert Antsu: No. There was an article sent around, I will try to check in what language it is... maybe it would be of interest.²⁸⁷ It's in Estonian, sorry. It's by a colleague, who is now secretary general at the ministry. She was born in Toronto and then came back at the beginning of our independence. She writes that what the government expects from the diaspora and also what the diaspora expects from the government hasn't yet been defined. It is not clear what to do with them. It's in an early phase basically.

It's changing: she points out that in the 90s, there was the idea that if you lived abroad, you did not exist for Estonia so the benefits were really few; and even today if one reads the comments in the newspapers, people's posts are still very negative towards those leaving the country: saying they are traitors. So there is no positive public pressure to do something about it.

Iris Koleča: Do you do something about those perceptions? How do you influence them? Perceptions of the diaspora at home I mean.

Gert Antsu: I think the perception campaigns, bringing people back, and success stories about Estonians who emigrated in the media are one thing. But it is difficult: it is a narrow minded part of the population, re-education of which is somewhat unlikely.

---

²⁸⁷ Išče članek v e-poštnem nabiralniku.

Iris Koleča: Do you link emigrants in general or diaspora in particular to national strategic goals at all?

Gert Antsu: I don't think it's been done. Again, previously it was such a tiny part, that it wasn't really interesting: it was Estonian girls traditionally getting married to German and Finnish men. You wouldn't have a huge national strategy directed towards them. Now, when they are more numerous, it's becoming more interesting. For instance in the Swiss case: young Estonian photographers, or people my age working in financing... they are not your typical old diaspora.

Iris Koleča: Do you even distinguish (strictly) between diaspora members and other emigrants in your activities?

Gert Antsu: You mean?

Iris Koleča: As in diasporas – the more attached to homeland; and then emigrants in general.

Gert Antsu: No, not really. One distinction that is obviously taking place in Belgium is between the old and the new diaspora. Traditionally we have in Estonia a term that can be translated into a foreign Estonian, which can imply that this is not the real Estonian (living in the capitalist West during the communist era in Estonia). The first group are those Estonians who moved abroad until 5 years ago. They came to Estonia as children – to the West. The Estonian society in Belgium is in charge of them. And now there is a new generation taking over, with the previous generation getting old and dying out. There has been a change of paradigm: of who a foreign Estonian is (it is constantly changing). It is not those old people, having a nice car, who are much richer, but it's people like us, who have gone away like 10 years ago: younger professionals my age.

Iris Koleča: In the context of foreign policy the cooperation with emigrants is – or seems to be at least – limited to supporting Estonian entrepreneurs, and then it is also focused on easier and faster communication with homeland regardless of the country of residence. This I found in some documents – national documents.

Gert Antsu: Huh... How much can you do for communication? For the government and foreign policy the diaspora was useful during the Cold War era, especially when those in the USA were reminding the US government not to recognize the annexation of Estonia. But I guess all that has diminished importance.

Iris Koleča: I've read the Action programme of your Government for 2011–2015 and it states the importance of contact between Estonia and Estonians living and working abroad, but also (again) the only component emphasized is language (and the ministries responsible for this action are the Ministry of Education and Research, Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Culture). Do you think this could be expanded to economics as well and what is the target exactly because this is very broad?

Gert Antsu: In Brussels we have one teacher of Estonian language, for example, sent by the ministry of education to teach Estonian kids here – the language being a basis of our national identity. Culture... that's what one would think about when talking of diaspora. The whole economic aspect is not included.

Iris Koleča: What would you say is the main role of diaspora from the government's point of view or from the national point of view?

Gert Antsu: Main role... I would say it's a negative role: reducing the number of work-engaged people available in Estonia. Perhaps we really haven't gotten around to defining it in a more positive sense. You might say people living abroad and being accustomed to say good food upon returning to Estonia might demand the same level of food quality – the choice would be enhanced; or maybe we develop a more liberal understanding of the world – the ethnic relations in Estonia as well. Companies could gain from technology transfer, for example, but that's all rather common sense, but I don't think as a government – as a country – we have gotten around to defining it.

Iris Koleča: What would you say a relationship between a country and its diaspora should be like ideally?

Gert Antsu: Uf hu... Now that's a very difficult question. It's a small country. That means that the means are rather limited. But saying that, it is a different world than 20 years ago:

with the internet, with the possibility to set up satellites, all the books, reading newspapers online... 20 years ago we were sending hard copies of newspapers once a week. Nowadays there are a lot of possibilities to travel back home as well. So it's difficult. I would come again back to the country and think of what the government could do: perhaps encourage the return of its emigrants, the embassies should try to facilitate – when there are no active Estonian associations in a country of residence, embassies should facilitate these (suggest opening them and support their activities, if there is one). I wonder...

Well of course we have Facebook these days: the Swiss Estonian association's page has 100 people on it already. A year ago, when we were thinking of having a consular mission there, it was very difficult to find contacts for the consul, coming over to take their fingerprints so that they wouldn't have to travel to Estonia, but now that there is this platform: technology helps. The consul will go with me, when I go there in November, when we have a reception there, so we can immediately post it on Facebook. This makes contacting Estonians in Switzerland much easier. The article of the secretary general suggests to inform them better, to organise courses with an overview of Estonia (goals in different fields) and increase knowledge about Estonia. Well, I wonder what would be ideal. Well, an Embassy could rent a lecture hall and have someone lecture them about Estonia. In Brussels again, the diaspora members mostly work in institutions. Maybe inviting all Estonians home for a visit... I wonder.

Iris Koleča: Which factors have the biggest influence on achieving knowledge transfer from the highly qualified diaspora members or at least engagement of the diaspora?

Gert Antsu: You mean?

Iris Koleča: For them to be involved with Estonia's activities, try contributing to achieving national goals...

Gert Antsu: The main national goal of course is that they wouldn't forget Estonian, for their kids to speak Estonian. That's the only thing. But even here in Brussels, where there is a teacher of Estonian (unlike in several other countries): how to really ensure, that if there is a mixed family, for example, they would speak Estonian as well? Via schooling, a Sunday school or... But then again: you need a concentration of Estonians for activities to work, but this varies – it is easier to have it in a smaller country like Belgium. Difficult...

Iris Koleša: When you do address Estonians abroad, do you differentiate between scientists, academia, businessmen, youth, emigrants according to the time spent abroad (as you've said there are two different generations of diaspora)? Do you address them in a different way or do you have a general approach toward everybody?

Gert Antsu: The older generation is still addressed in a different way. Last year I hosted a reception for Estonians before Christmas where we had the management board of the Estonian Association, and the older diaspora members all got invited – regardless of their education and career background – just because they were the real foreign Estonians (the real diaspora from Soviet time). There is a different sentiment toward the newer diaspora: they receive fewer automatic favours. Sure one differentiates. We had a national day celebration in Antwerp and invited an Estonian lady pianist for example. These are the kind of people that you engage more likely with.

Iris Koleša: Have you noticed that a certain strategy or a certain type of activity is more effective and efficient when it comes to highly educated emigrants?

Gert Antsu: There hasn't been enough time to try out different strategies. One does really what one can. We are only two diplomats covering three countries, so from an embassy's point of view (and also from the government's) the government doesn't have much of a strategy yet. Everything is *ad hoc*, it is very much in a testing phase, discussion phase – very initial.

Iris Koleša: Can you tell me more about the discussions that are being held regarding diaspora? What are you trying to achieve, what is being emphasized the most?

Gert Antsu: Again, I think it's in a very initial phase. Our ambassadors' discussions started because – I don't remember who and why – there was something in Latvia, the ambassador in Riga reported back: they had activities, strategy, whatever regarding the diaspora, and then we started: oh, we don't have any and we should. Yes, we should. But what then, yes, we should?

Iris Koleša: Are you thinking of including diaspora in the talks as well? In forming the strategy?

Gert Antsu: Yeah, I wonder. I'm a bit away from the formal side of it all. Maybe I should invite my consul over because her husband is the president of the Estonian association here in Belgium. Maybe there are a few questions which she could answer, how she feels they are being approached by the government. They were all invited back to Estonia last year, I think... I will check.

Mrs Tuuli Pärnsalu joins the conversation.

Gert Antsu: What do you think? Is there a government policy toward the diaspora?

Tuuli Pärnsalu: Ah, the issue itself has been in the spotlight for a few years now because we are talking more and more about the Estonians who are moving away from Estonia – and it would be nice to engage all those Estonians somehow. As far as I know, certainly the foreign ministry has been one of those who are trying to find ways to work with Estonian associations all over the world and it has been one of the issues that we had to report, for example, back to our ministry (what we have done), to participate in events, to cooperate, to organise some events together maybe with the Estonian association... So embassies especially have been in this framework – and it has been one of the tasks for embassies to at least know what is going on in a country and to help associations as much as possible, so it can be considered as a governmental strategy. Or not?

Gert Antsu: Yes, but a rather mild one and within one's limited means of personnel resources.

Tuuli Pärnsalu: But we haven't thought about this until recently and there have been some researchers who have been trying – also through embassies – to reach those communities: to find out why they left, how they are doing, are they integrated into local societies, what their thoughts about coming back to Estonia are... So this process has been going on, but not more than three years.

Iris Koleša: Do you know any findings of these researchers as well?

Tuuli Pärnsalu: Yes, yes, of course, because in some countries consuls even try to reach the communities through Facebook, through the websites they invite people to participate in this research. I think a book was published, wasn't there?

Gert Antsu: I wonder...

Tuuli Pärnsalu: It wasn't long ago. I'm trying to recall who initiated this report: at least one of them. I think there have been several.

Gert Antsu: I found it. It's talking about Estonian language in diaspora: I mean language being one of the main focuses. For every chapter there is a short summary in English. Would it be of interest to you?

Iris Koleša: If it is focused on language, no (unfortunately). I am focused on the highly educated diaspora and how to engage them in knowledge transfer and in turn economic development and growth. Have you had any research done about that in Estonia as well?

Tuuli Pärnsalu: I don't know if there was some kind of research. But there was a return campaign.

Gert Antsu: Yes, but this campaign only had limited results. Six Estonians returning, I mean...

Tuuli Pärnsalu: I think it had more impact.

Gert Antsu: There is this book that was published in 2013 – a very recent book – in Estonian. It was based on responses of Estonian consuls working and participating from 43 countries.

Iris Koleša: So this is the research you are trying to base your national strategy on?

Gert Antsu: It is personal stories of people (talking about their experience).

Tuuli Pärnsalu: There is a programme for Estonian youth. For teenagers who are from Estonian or mixed families living abroad they have summer camps and one of the reasons for organising that is also to help young people to keep the link with Estonia alive and think to maybe come to Estonia for studies. I think it's quite important because my daughter, who is graduating next spring – she has been going to English language school for seven years... It's quite difficult for her if there is no external help for her to make her think about going back to

Estonia. It would be really difficult for her. But I think these camps help a lot because there are other teenagers who are in the same situation; they interact, they discuss and it's a big encouragement for them to come to Estonia for studies.

Gert Antsu: Have you had a look at this briefing from home?

Tuuli Pärnsalu: The countries? Yes, I've seen it.

Gert Antsu: I haven't had a look myself before, but they have mapped 814 talents, 14 of them living in Belgium, two in the United Arab Emirates... I wonder, I wonder ... It's a start.

Iris Koleča: Do you know the name of the programme that is trying to bring the young Estonians home?

Tuuli Pärnsalu: HeadEst... I think this is the organisation. And there is governmental support – financial; and I think the ministry of education and... cultural ministry are all participating in this programme.

Gert Antsu: You are not going to Paris by any chance?

Iris Koleča: No.

Gert Antsu: The representative of the Ministry of education at the OECD – she is, I think, rather knowledgeable on the topic. She is more involved in all that.

Iris Koleča: Do you perhaps have a contact, so that I could e-mail her or...

Gert Antsu: Sure, sure. No, I think Heli Aru would be a useful person and most likely a rather helpful one as well.

Iris Koleča: Okay, thank you very much. I've also read about engagement and participation practices at your government's website and I don't know whether they are also applied when it comes to diaspora members?

Gert Antsu: You mean?

Iris Koleča: There is a special slot, I think, for engagement and participation practices.

Gert Antsu: Oh, no. That's a bad idea. That's even worse: it gives all the people with bad ideas a possibility to present them. Nothing much good has come out of it. We had it for about two years – this portal and all this; and it has all ended with a couple proposals, but no, no... But actually, the government, some things which we are doing for the diaspora – it's kind of not on purpose. For example: the fact that you can now declare your income on the internet takes you a couple of minutes, or we've started today e-voting for the local elections in Belgium. So that helps to keep the society together – even with people living abroad.

Iris Koleča: So e-government?

Gert Antsu: Yeah.

Iris Koleča: I've also read that dual citizenship promotes investments, trade, tourism, and philanthropic contributions.

Gert Antsu: Uh...

Iris Koleča: You don't have that option, but do you think this could also help diaspora engagement?

Gert Antsu: We do *de facto*.

Iris Koleča: You do?

Gert Antsu: You could say it is not allowed to have double citizenship.

Tuuli Pärnsalu: It's declared, yeah, but our constitution states that whoever has at least one parent with Estonian nationality, they have Estonian nationality by birth and it cannot be taken away. The only option is for the person to give it away themselves.

Gert Antsu: So there are plenty of people who hold the Estonian citizenship and at the same time American, Canadian, Swiss or whatever.

Iris Koleša: Does that help with the relationship with the diaspora or not really? Is there a difference between those that don't keep that identity as much?

Gert Antsu: I think it's rather the same difference we talked about earlier: the old diaspora who went through the Cold War, the Second World War, who became American or Canadian citizens, and then the new ones, who don't even aim for that. Some of them might, but... It's more a generational issue in this sense.

Iris Koleša: Would you have something to add? This was my final question, so if there is something that I've missed, something very important that you are doing.

Gert Antsu: Well as you could have gathered probably, we are not doing that much with diaspora. Hopefully in 5–10-years time it could be different.

Priloga D: Vprašanja za Avstrijo in odgovor avstrijskega ministrstva za zunanje zadeve

Opomba: Na Avstrijskem veleposlaništvu v Bruslju (avs. Österreichische Botschaft Brüssel) je uslužbenka prek telefona na prošnjo za intervju z veleposlanikom oz. osebo, ki skrbi za odnose z diasporo, odgovorila, da je prenos znanja prespecifičen in da na veleposlaništvu opravljajo enostavnejše storitve za izseljence, kot je izdajanje potnih listin ipd. Napotila me je na Avstrijsko Ministrstvo za zunanje zadeve, in sicer na oddelek, ki se ukvarja z vprašanji Avstrijcev v tujini (gre za Zvezno ministrstvo za evropske in mednarodne zadeve, sektor IV.3, katerega vodja je dr. Brigitta Blaha). Ta oddelek (natančneje mag. Wolfgang Warum) je na vprašanja tudi odgovoril.

Po namigu Slovenskega gospodarskega in raziskovalnega združenja (SGRZ) v Bruslju, da z bazo Avstrijcev v Bruslju razpolaga Predstavništvo mesta Dunaj oz. Dunajska poslovna agencija v Bruslju, ki s temi Avstrijci tudi aktivno sodeluje, sem se za pomoč obrnila na obe predstavništvi, ki pa sta odgovorili, da se s temo magistrskega dela ne ukvarjata in ne razpolagata s podatki, ki bi bili za analizo uporabni. Tudi ti pisarni sta me napotili na

ministrstvo za zunanje zadeve ali na Avstrijsko agencijo za mednarodno sodelovanje v izobraževanju in raziskavah (ang. OeAD-GmbH – the Austrian Agency for International Cooperation in Education in Education and Research).

I. Vprašanja za avstrijsko ministrstvo za zunanje zadeve, kot so bila ministrstvu po elektronski pošti poslana 9. oktobra 2013

1. Programme of the Austrian Federal Government for the 24th Legislative Period is focused mainly on foreign immigrants to Austria. Neither diaspora nor a return strategy is mentioned. Do you have a **national diaspora strategy**?
2. Is there a **strategic document** that defines diaspora as a national priority?
3. How (if at all) do you **link the diaspora to national strategic goals**?
4. What is the **role of diaspora members** in knowledge transfer and/or economic growth in Austria?
5. Do your strategies distinguish between diaspora members and other emigrants?
6. Are there any **national laws** that include or relate to diaspora members directly?
7. I have found that Austria promotes international exchange of highly qualified emigrants (i.e., short term migrations in the form of academic mobility) within the Ministry for Education, Arts and Culture and Ministry of Science and Research. What are the goals of this and what are the outcomes in terms of knowledge transfer and economic growth and development? Do you encourage long term emigration as well? If so: why, how, and among which target groups?
8. **Who** (which body/department/ministry) implements your diaspora strategy? Do you have a special department or staff in charge of communication with diaspora or diaspora relationship management?
9. What is the role of the Embassies, chambers of commerce, diaspora associations, as well as other institutions in relation to knowledge transfer from the diaspora and in implementing the diaspora strategy? Do you cooperate? How?
10. Is there a **special strategy** addressing just the **highly educated** members of diaspora?
11. Which **activities** do you implement in order to generate knowledge transfer from diaspora to Austrian citizens at home? Which are the **most effective and efficient** in achieving (economic) growth and development?

12. What **factors** influence the success of a certain technique of addressing the highly qualified diaspora members? What are the main facilitators and what the main obstacles in knowledge transfer? Can you provide examples?
13. How do you address specific highly educated diaspora target groups (scientists, academia, businessmen, youth, senior highly educated emigrants, emigrants differentiated according to the length of time living abroad, etc.)? Do you address groups or their individual members? What works better? Do you also intertwine these target groups (try to connect them to each other)? Why and how?
14. How do you ensure that the knowledge strategically needed in the home country is being transferred? How do you define and recognize mechanisms of knowledge transfer that you could tap into in order to benefit from knowledge transfer from the diaspora onto the homeland?
15. Is the knowledge gained abroad even applicable in the homeland?
16. Do you conduct research regarding diaspora or consult with its members when preparing diaspora strategies? How does that work?
17. How are you **managing perceptions** of the diaspora at home?
18. How are you influencing perceptions of the diaspora in the countries of residence to enhance the integration of its members into the foreign community – if at all?
19. In India consultations with diaspora have shown that **dual citizenship** promotes investments, trade, tourism, and philanthropic contributions to India. Do you think this would be the case in Austria if it had this option?

II. Odgovor avstrijskega ministrstva za zunanje zadeve, prejet po elektronski pošti

Bundesministerium für europäische
und internationale Angelegenheiten

As the main authority to promote Austrian interests abroad, the Federal Ministry for European and International Affairs operates under the motto "worldwide at your service". The Ministry provides services and support to Austrian travellers, business companies and Austrians living abroad. For Austrian embassies and Consulates General, the support of Austrians abroad constitutes a core task in their daily work. They provide services in passport, citizenship, and electoral affairs, just to name a few.

Austrian residents living permanently outside of Austria contribute considerably to Austria's image in the world. Therefore, they are often referred to as "ambassadors". Austrians abroad build connections between their home country and the society they live in, with the Austrian missions often acting as facilitators.

Austria, by the way, does not use the term diaspora in this context, but simply speaks of Austrians abroad. Austria sees its population abroad as an asset and a "business card" to transport its values and enhance the positive image of Austria in the world.

The term Austrians abroad has to be understood in a broad sense. Not only are holders of Austrian passports included in the term's general meaning, but "Austrians at heart" (Herzensösterreicher) – former Austrian nationals or family members of Austrian nationals, who maintain close ties with Austria – also complement the Austrian community abroad.

Legal provisions in some Austrian laws take the specific situation of Austrians abroad into account, like voting rights by absentee ballots for Austrian elections and referenda.

The Austrian government reaches out to all Austrians abroad. A specific fund was established to grant financial support to Austrians abroad in need.

In addition, several Austrian States established communication networks with their citizens living abroad to exchange experiences and knowledge.

A special programme is in place regarding Austrian scientists and scholars in North America. The Office of Science & Technology (www.ostina.org) at the Austrian embassy in Washington, DC serves as a strategic interface in the sciences, research, and research policy between Austria and North America. Many Austrians abroad are renowned experts in their field of work. Austria thus tries to establish cooperation projects between the Austrian communities and its population abroad with the aim to integrate their expertise into the society in Austria. Thus many successful architectural projects, for example, were realized.

The Ministry also supports and cooperates with the Association of Austrians abroad, the Auslandsösterreicher-Weltbund, an umbrella organisation of Austrian associations abroad (www.weltbund.at). They also operate a community platform and global network (austrians.org).

Priloga E: Povzetek intervjuja z dr. Zvonetom Žigonom

Intervju je bil izpeljan 16. decembra 2013 ob 09.00 v prostorih Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu (Erjavčeva 15, 1000 Ljubljana).

Opomba: Intervju z dr. Žigonom je bil izveden na predlog Veleposlaništva Republike Slovenije v Bruslju.

Iris Koleša: Predlagam, da greva čez vprašanja, ki sem vam jih poslala po elektronski pošti. Prvo je zelo statistično, saj nikjer nisem našla podatka o deležu Slovencev, ki živijo v tujini.

Dr. Zvone Žigon: Deležu od česa?

Iris Koleša: Celotnega prebivalstva oz. vseh oseb s slovenskim državljanstvom.

Dr. Zvone Žigon: Problem je, da ni jasne definicije Slovenca. Zunaj meja Slovenije živi in dela okrog 500.000 Slovencev – tj. 500.000 oseb slovenskega porekla; kar pa je zgolj približek približkov. Podatek ni oprijemljiv, saj se zatakne že pri definiciji Slovenca. Odprta ostaja vrsta vprašanj kot npr.: kdo so bili Slovenci, ki so se v preteklosti izseljevali iz Slovenije; kaj je bila Slovenija ipd. Slovenija kot samostojna država namreč obstaja šele od leta 1991, Slovenci pa so se s tega območja izseljevali že pred tem: ko je bila Slovenija del Avstro-Ogrske, kraljevine SHS in Jugoslavije, ko je njen del sodil pod Italijo itn. V vseh obdobjih, ko so se Slovenci izseljevali in se nekam naselili (npr. v Argentino, Ameriko ali kam drugam), so jih uradniki države sprejema spraševali o t. i. 'nacionalidad' ali 'nationality' (gre za izraz oz. termin, ki lahko pomeni narodnost, pa tudi državljanstvo – oz. ga izseljenci enačijo z državljanstvom). Le redki izseljenci so se razglasili za Slovence: mnogi so odgovorili, da so Avstrijci, Italijani ipd. Šele na vprašanje o jeziku, ki ga uporabljajo, so nekateri odgovorili, da je to slovenščina, drugi pa so rekli, da govorijo srbohrvaško ali nemško. Ljudje, ki so izseljence šteli (sistematičnega spremljanja izseljevanja pravzaprav nikoli ni bilo), so imeli s tem vedno velike težave.

Prvo težavo torej predstavlja opredelitev Slovenca, drugo pa pripadnost narodu tistih potomcev, ki izhajajo iz mešanih družin. Naj navedem primer: Slovenec, ki se je izselil s slovenskega etničnega teritorija v neko drugo državo, se npr. poroči s prebivalko ali

prebivalcem ZDA. Ta oseba je lahko hčerka Nemca in Irke, mož pa je (če se lahko tako izražamo) 100-odstotni Slovenec. Če ima ta par otroka, se postavi vprašanje, kateremu narodu pripada on. Koliko 'odstotkov krvi' je dovolj, da lahko rečemo, da je to še Slovenec? Tu se zelo zapletemo.

Po mojem mnenju največ povedo popisi prebivalstva oz. cenzusi, ki v vprašalnik vključijo tudi vprašanje: »Naštejte ali obkrožite prve tri/štiri narodnosti, ki jih upoštevate kot vaš etnični izvor.« Pri tem je pomembno, da lahko posameznik te narodnosti tudi razvršča glede na pomembnost (jih rangira). Pri narodnosti gre namreč za stvar samoopredelitve, kar zelo lepo ponazori primer Amerike, ko se je za Slovence po izvoru v popisu prebivalstva leta 1990 (tj. pred osamosvojitvijo Slovenije) izreklo dobrih 125.000 oseb, na naslednjem cenzusu leta 2000 pa je ta številka narastla na dobrih 175.000. Razlika 50.000 oseb je bila torej posledica zgolj preimenovanja države iz Jugoslavije v Slovenijo. Pred osamosvojitvijo se namreč mnogi Slovenci v Ameriki niso identificirali z Jugoslavijo iz političnih razlogov, poleg tega pa jim ni bilo povsem jasno, kakšna je razlika med Slovenijo in Jugoslavijo. Vedeli so, da je Slovenija del Jugoslavije, ter se opredelili kot Jugoslovani in ne kot Slovenci.

Na vprašanje o deležu Slovencev, ki živijo in delajo v tujini, glede na celotno število Slovencev je izjemno težko odgovoriti. Podatke o številu oseb s slovenskim državljanstvom (tudi tistih v tujini) beleži Ministrstvo za notranje zadeve, a je državljanstvo povsem druga kategorija od narodnosti. Ministrstvo za notranje zadeve ima torej bolj točne podatke o tem, vendar se tudi za polovico ljudi s slovenskim državljanstvom, ki živijo zunaj meja Slovenije, ne ve, kje se nahajajo. Znano je le, da so slovenski državljani in da živijo izven Slovenije, ne pa tudi, kje imajo stalno prebivališče in kje živijo. Mnogi – to poznam iz prakse, ker sem bil sam v tujini kot konzul – živijo 40 ali 50 let nekje v tujini, pa imajo stalno prebivališče še vedno prijavljeno v Sloveniji, ker tega uradno niso nikoli spremenili.

Tako so vsi podatki in evidence izjemno nehvaležna stvar. Težko je reči, kakšen je delež Slovencev zunaj meja Slovenije. Tistega pol milijona je res groba ocena, do katere smo prišli s seštevanjem približkov, ki so jih raziskovalci izračunali skozi leta raziskovanj. Najbolj neeksaktno je spremljanje izseljencev npr. v ZDA. Tam je po popisu sodeč, kot sem rekel, okrog 175.000 Slovencev. Nekje sem zasledil tudi številko 192.000, ocene raziskovalcev in govorice pa se povzpnejo celo do 300.000. Ampak teh govoric ne moremo potrditi. Bi si pa upal število oseb slovenskega izvora v ZDA oceniti na okrog 200.000 – toliko jih je sigurno,

saj o tem obstajajo cenzusi in je podatek dejansko preverljiv. V Avstraliji je bilo npr. po zadnjem cenzusu 17.500 Slovencev, ampak vsi trdijo, da to število v resnici dosega 25.000. Marsikdo v cenzusu namreč ne označi svoje narodnosti ali pa ima na voljo zgolj eno možnost in obkroži, da je npr. Nемеc, čeprav je eden od njegovih staršev npr. Slovenec. Razlike se pojavljajo tudi, ker niso vsi registrirani: v ZDA je registriranih mogoče 2.000–3.000 Slovencev, v Buenos Airesu pa npr. več, ker so bolj narodno zavedni. Razlike so tudi v volilni udeležbi izseljencev, ki je npr. v Beogradu višja, v ZDA pa nižja.

Številke so tako res približki. Vse statistike so relativne in ne odražajo pravega stanja.

Iris Koleča: Gledate pa samo cenzuse tistih držav, kjer je največ Slovencev?

Dr. Zvone Žigon: Jaz že dolgo nisem gledal nobenih cenzusov, ker to za moje delo ni bistveno vprašanje. Jaz vem, kakšna je praksa na terenu. Število Slovencev, do katerega se dokoplješ, je eno, drugo pa je funkcionalna plat: tj. koliko izseljencev je aktivnih (tistih, ki se pojavljajo na dogodkih in srečanjih ipd.). Velika večina je namreč vedno takih, ki jih nikjer ne vidiš – jih ni. Na prireditve jih pride odstotkovno gledano zelo malo. V Clevelandu, kjer sem bil generalni konzul, je npr. na prireditve prišlo tudi po 1.000 ljudi, ampak če pomislimo, da je uradno število slovenskih izseljencev v Ohiu skoraj 50.000, neuradna ocena pa navaja število blizu 80.000, to pomeni, da se dogodkov udeležuje le slab odstotek izseljencev. Bistvena razlika je torej med statistikami o izseljencih in številom tistih članov izseljenske skupnosti, ki so dejansko aktivni.

Iris Koleča: Na kakšen način pa angažirate te bolj aktivne izseljence? Verjetno se na njih bolj osredotočate?

Dr. Zvone Žigon: Da bi jih mi angažirali direktno? Jih ne moremo in ne smemo, ker so subjekti in ne objekti. Vedno se srečujemo s tem vprašanjem: tako mi kot oni. Naša finančna pomoč izseljencem je vedno simbolnega pomena. Izseljenci oz. njihove ustanove so samostojni subjekti. Izseljenci se lahko organizirajo na različne načine: lahko imajo društvo, ki se sreča enkrat na nekaj mesecev, lahko jih povezuje katoliška misija (po Evropi ali pa tudi drugje, kjer imajo npr. svoje centre frančiškani, ki odpirajo predvsem kulturno-verske centre – ti imajo poleg verske funkcije tudi več drugih funkcij), razne kulturne skupine (od folklornih do pevskih in celo gledaliških), mediji (ti so sploh posebna kategorija), ponekod imajo zelo

dobro organizirane šole (šole so zelo pomembne oblike povezovanja) ipd. Mi bi radi spodbujali tudi druge stvari.

Jaz sem zadolžen za spodbujanje gospodarskega sodelovanja. Na tem področju so bile v nekaterih krajih ustanovljene tudi neke vrste gospodarskih zbornic: slovensko-kanadska ali slovensko-latinskoameriška gospodarska zbornica itn. Vendar pa te niso nikoli nikjer zares zaživele. Težavo predstavlja poslovanje s Slovenijo, ki ni tako enostavno in predvsem za čezoceanske države predstavlja velik strošek (podjetniki se težko odločajo za sodelovanje s čezoceanskimi partnerji). Tudi poslovna kultura pri nas ni ravno na visoki ravni, kar je dodatna ovira za gospodarsko sodelovanje s tujino. Poznam primere, ko so se delegacije iz Slovenije vrnile povsem navdušene, čez štirinajst dni pa ni bilo več nobenega glasu o ničemer. Obstajali so tudi primeri, ko je kdo investiral v Slovenijo ali v Sloveniji, pa je prišlo do neke vrste nesporazuma: investitor je imel previsoka pričakovanja (mislil je, da ga bo čakala kar rdeča preproga – da bo deležen privilegijev), ki niso bila uresničena, nekateri pa so bili deležni tudi 'polen pod noge' iz čistega ljubosumja. Lokalni ljudje so se bali za svojo tovarno ali rezultate in so se na nek način počutili bolj ogrožene, če je vanjo investiral Slovenec iz tujine, kot če bi v Slovenijo prišel nek naključen investitor. Slovenec se jim je zdel bolj nevaren. Povedano velja predvsem za leta kmalu po osamosvojitvi.

Dejavnosti, na podlagi katerih se izseljenci združujejo in na osnovi katerih delujejo, je kar precej. Naš urad jih podpira na različne načine. En od teh je seveda finančna podpora. Vsako leto objavimo javni razpis in razdelimo določena sredstva prijavljenim izseljencem oz. izseljenskim skupnostim. Ta sredstva so ponekod dovolj visoka, da omogočijo preživetje izseljenskih skupnosti oz. ohranjajo njihove aktivnosti. Precej na pamet lahko rečem, da je tako predvsem v bivših republikah Jugoslavije, kjer so izseljenci nova kategorija Slovencev zunaj meja Slovenije (včasih zanje nismo vedeli, saj so bili v Jugoslaviji, ki je bila ista država, in se jih ni uvrščalo med izseljence, zdaj pa ugotavljamo, da obstajajo in da je tudi njim v interesu biti povezani s Slovenijo – lahko iz emocionalnih, pa tudi materialnih vzrokov: ker imajo državljanstvo lahko npr. pričakujejo lažji vstop v Evropsko unijo). Več razlogov je za to, da želijo izseljenci ohraniti vez z domovino, ampak sam še vedno mislim, da gre v večji meri za emocionalno zvestobo koreninam.

Poleg finančne podpore izseljencem nudimo tudi moralno podporo v obliki občasnih obiskov, kjer je to le možno.

Skratka, pomagati jim poskušamo na različne načine, še vedno pa je v največji meri od njih samih odvisno, koliko uspejo kljubovati procesom asimilacije oz. koliko uspejo iz generacije v generacijo prenašati zvestobo slovenstvu. Kako uspešni so pri tem, je zelo pomembno, saj prve generacije umirajo in se lahko njihovi potomci, kjer mladih niso uspeli motivirati oz. jih pritegniti k sodelovanju (govorim o Severni Ameriki, Avstraliji, pa tudi deloma o Južni Ameriki – o tistih, ki so tja prišli pred vojno), povsem brez sledu porazgubijo. Mogoče se še identificirajo s Slovenijo in to tudi napišejo, ampak je to tudi vse, kar ostane od njihovega slovenstva.

Mi poskušamo mlade čim bolj aktivirati oz. pritegniti, spodbujamo njihovo vključevanje in govorimo o tem. Problem pa je, da imajo mladi drugačno življenjsko zgodbo, kot jo ima prva generacija. Prva generacija se še spomni Slovenije, njeni pripadniki so skupaj prišli v tujino, imajo domove, klube, ki na nek način zanje predstavljajo fizično domovino, imajo svojo glasbo (polko) itn. – otroci tega nimajo. Otroci izseljenih Slovencev so Američani, Argentinci itd., ki so po izvoru Slovenci. Za njih je Slovenija nekoliko pravljica: o njej poslušajo, ampak, če je ne začutijo fizično oz. dokler je ne začutijo fizično – dokler ne pridejo v Slovenijo na obisk; ne vedo, kako naj si jo predstavljajo (vsi smo taki: vemo, kakšna je Sahara, vemo, da je tam pesek, ampak enkrat biti tam je pa nekaj drugega). Mi zato tudi spodbujamo in podpiramo obiske skupin v Sloveniji (npr. če se s šolami odločijo za obisk Slovenije, se mi zelo trudimo to podpreti).

Iris Koleča: Opažate tudi pri izgradnji identitete kakšne pozitivne povezave z gospodarskimi koristmi in prenosom znanja na Slovenijo?

Dr. Zvone Žigon: Prenos znanja na Slovenijo? Pred dvema letoma smo imeli odbor za znanost, ki pa je imel samo en sestanek: potem je vse skupaj malo zamrlo. Jaz sicer poskušam to oživiti, ampak na drugačen način. Takrat je bil predsednik odbora akademik: profesor dr. Boštjan Žekš, ki je bil tudi minister. Vsi pred njim ali za njim ne morejo biti enako uspešni, saj nimajo tako bleščečih nazivov in med znanstveniki težje uveljavljajo svojo avtoriteto. Problem pri prenosu znanja je pogosto v Sloveniji. Marsikdo bi bil pripravljen narediti marsikaj. Slovenci v zamejstvu in po svetu, kolikor to sam zaznavam, bi bili pripravljeni sodelovati, ampak obstaja za to preveč ovir. Naletimo npr. na vprašanja birokratske narave. Nekdo, ki bi rad predaval v Sloveniji, potrebuje vse možne nostrifikacije in druga potrdila, tako da v tem dolgotrajnem postopku izgubi voljo in v Slovenijo ne pride.

Mislilim pa, da, čim bi neka ustanova hotela nekoga povabiti k sodelovanju (npr. koga od slovenskih raziskovalcev), bi večina Slovencev bila pripravljena sodelovati, če bi bil odnos le pošten. Sicer nimam vpogleda v to, koliko tega sodelovanja dejansko je, mislim pa, da ga ni ravno veliko – razen nekaterih redkih izjem. Urad poskuša tovrstno sodelovanje s slovenskimi raziskovalci in strokovnjaki zunaj meja Slovenije spodbujati tudi tako, da temo veže na pristojno ministrstvo. Pri gospodarstvu poskuša vplivati na Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT) ter na gospodarsko zbornico in jim pomaga v tem videti neko korist. Podobno je z znanstveniki, vendar pa je naša funkcija omejena.

Jaz oblikujem oz. sem že oblikoval poslovni imenik in imenik znanstvenikov, ki pa verjetno zajema zelo majhen delček slovenskih znanstvenikov in podjetnikov v tujini, ker je nemogoče vedeti, kje se ti nahajajo. Mnogi niti nimajo interesa biti locirani, saj so šli v tujino služiti denar, tam živijo (dokaj) mirno življenje in se s težavami v Sloveniji ne obremenjujejo. Zakaj bi se? Nekateri niti nimajo stikov s slovensko skupnostjo – vsaj ne s tisto organizirano. Tudi veselice jih ne zanimajo. Če so zelo uspešni, se običajno (to so moja ugibanja) ob njihovem prihodu v slovenski klub zgodi, da jih vsi prosijo za sponzorstva itd. Nismo pa delali raziskav, kdo in zakaj ne pride k skupnosti. Za te posameznike namreč pogosto niti ne vemo, da obstajajo – težko jih je najti. Kako bi jih pa lahko našli? Sicer o tem vprašamo veleposlaništva, ampak tudi ta ne vedo za vse Slovence v tujini. Slednji se niso dolžni nikomur prijaviti oz. povedati, kje se nahajajo. Tako eni to naredijo, mnogi pa tudi ne.

Iris Koleča: Na kakšen način pa 'iščete' Slovence v tujini za vaš seznam?

Dr. Zvone Žigon: Občasno pošljem po elektronski pošti tistim, ki jih že imam na seznamu, veleposlaništvom in našim medijem za izseljence pismo, v katerem prosim, da se Slovincem v tujini posreduje povezava do obrazca (*pokaže primer*), s katerim se ti lahko prijavijo v bazo. Potem čakam in upam, da se bodo posamezniki odzvali in obrazec izpolnili. Počasi sem le napredoval: od prvih naslovov, ki sem jih imel (teh imam sicer precej več, kot jih je vpisanih v bazo), do dovoljenj za objavo (ta so tisto, kar je pomembno), je bil proces precej zahteven. Od prvotno nekaj več kot 100 ljudi sem uspel v bazo vključiti okrog 240 Slovencev. Počasi – ampak res počasi – z delom napredujem. Celoten proces naj bi sicer temeljil na principu snežne kepe, vendar temu ni tako. Mnogi namreč ne želijo sodelovati ali pa informacija (še vedno) ne pride do njih, ker zanje ne ve nihče (niti drugi izseljenci ne). Na to problematiko

opozarjam tudi naše medije v Sloveniji, a oddaje za Slovence po svetu spremlja le malo ljudi in je tako k zadevam, povezanim z njimi, težko pristopiti.

Iris Koleča: Kakšen pa je namen te baze? Je objavljena na spletu in potem ...

Dr. Zvone Žigon: Tako, baza je objavljena na spletu v Excelovi tabeli: v zelo preprosti obliki in ne dopušča interaktivnosti. Slednja bi bila sicer sama po sebi super, ampak se sam s tem ne ukvarjam: prvič iz kadrovskega razlogov, ker bi lahko v tem primeru res počel samo to in čisto nič drugega (če bi bil vedno jaz posrednik ipd.); drugič, ker biti neke vrste gospodarska zbornica ni naše delo ... Mi na uradu ne delamo stvari, ki sodijo med pristojnosti Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ), univerz in inštitutov idr. Urad tudi ne izvaja komercialnih dejavnosti (npr. predvsem na LinkedIn-u je ogromno ponudb za zaposlitev, promocij podjetij itd.). To ni naše delo. Tako bo tisti, ki ga naš imenik zanima, v njem našel spletno stran osebe ali podjetja v tujini in se z njim povezal sam.

Namen tega je ustvarjati neko virtualno svetovno družino slovenskih podjetnikov, ki se lahko tudi med seboj povezujejo s pomočjo imenika: lahko zgolj na ravni narodnostne pripadnosti (tj. kot Slovenci), lahko pa tudi poslovno. Če npr. obstaja nek slovenski podjetnik, ki v ZDA proizvaja tetrapake (ta dejansko obstaja), in ga zanima, kaj počnejo drugi Slovenci v tujini, lahko pogleda imenik in tam najde nekoga, ki se npr. v Kanadi ukvarja z isto panogo ali pa lahko njegovo dejavnost dopolnjuje (npr. proizvaja stroje, ki jih podjetnik, ki proizvaja tetrapake, potrebuje). V tem primeru se bo z njim mogoče poslovno povezal. Tako pripomemo k temu, da je sklenjen posel, ki brez baze informacij o Slovencih v tujini morda ne bi bil sklenjen. To je profitna komponenta povezovanja, lahko pa gre tudi za nek drug način povezovanja med Slovenci (drugačen od petja v slovenskem pevskega zboru ali obiskovanja slovenskih veselic). Upam, da bomo na ta način pritegnili predvsem mlajše člane izseljenske skupnosti; tj. tako tiste, ki so se šele pred kratkim izselili, kot tudi tiste, ki so potomci slovenskih izseljencev, jih veselice absolutno ne zanimajo in se na tak malo bolj sodoben način vendarle povezujejo. Mogoče tako ustvarijo tudi koristi, ki so lahko v prid tudi Sloveniji, ne moremo pa nanje preveč računati.

Poleg tega so Slovenci zunaj državnih meja lahko pomembna opora pri organizaciji gospodarskih delegacij v tujini, ki jih pripravljajo razne gospodarske zbornice in drugi. Sploh če v ciljni državi ni slovenskega veleposlaništva (pa tudi če je), lahko organizatorji iz

Slovenije dobijo veliko oporo pri naših podjetnikih, če so vsaj malo organizirani in pripravljeni sodelovati z njimi. Pred kratkim je npr. Gospodarska zbornica Slovenije (GZS) organizirala gospodarsko delegacijo v Kanado. Po vrnitvi v Slovenijo me je poklical direktor centra za mednarodno sodelovanje na GZS in rekel, da je bil navdušen nad rezultati. Povedal je, da brez Slovencev, ki v Kanadi živijo in delajo, ter častnega konzula, ki je prav tako Slovenec, tam delegacija ne bi imela kaj početi. Tako pa so šli v njihova podjetja, na sejme itn. Gre za povsem otipljivo korist, ki izhaja iz tega, da ima Slovenija v Kanadi neko bazo – odskočno desko, da nekam pride. Ljudje, ki tam delajo in živijo, namreč poznajo poslovni svet države sprejema bolje kot naši ekonomski svetovalci v isti državi: ekonomski svetovalec pride v neko državo, je tam štiri leta, ko se ravno dobro navadi živeti v tistem poslovnem okolju, pa že odide, medtem ko Slovenci, ki so tam rojeni ali pa tam živijo že desetletja, poznajo stvari do potankosti, imajo prijatelje, ki so v tej državi podjetniki itn.

Problem je v tem, da se tudi pri nas o tem malo ve. Zato tudi organiziramo poslovne konference. Za njihovo organizacijo sem zadolžen jaz in sem že organiziral kakšne tri. Na njih poskušamo soočiti oz. povezati podjetja in podjetnike iz različnih regij v Sloveniji ter naše gospodarske ustanove iz zamejstva, podjetnike iz zamejstva in iz sveta. Delujemo kot neke vrste 'ženitna posredovalnica' za podjetja. Če je konferenca blizu italijanske meje, nanjo npr. povabimo slovenske podjetnike iz Italije. Nazadnje smo imeli na programu bivšo Jugoslavijo, na konferenci pa so bili prisotni predvsem naši ekonomski svetovalci, prišla pa sta tudi častni konzul iz Novega Sada, ki je Slovenec po rodu, in predsednica slovensko-makedonskega poslovnega kluba, pa tudi Slovenci, ki so podjetniki na tem območju.

Iris Koleča: Namen tega je bolj matchmaking ali posvetovanje z njimi?

Dr. Zvone Žigon: Matchmaking. Mi nismo strokovno telo za podjetništvo, mi nismo gospodarska zbornica, ampak lokalne gospodarske in obrtne zbornice zberemo na enem mestu, da se ena drugi predstavijo na plenarnem delu, potem pa sledi še matchmaking: ljudje se posedejo in pogovarjajo – gre za druženje. Namen tega je, da se čim več medsebojno povezujejo. Navadno so udeleženci zelo zadovoljni, saj jim odpremo neko novo obzorje. Če govorim o slovenskih podjetnikih: mnogi si ne upajo (upravičeno ali neupravičeno) iti v tujino. V Italijo ne odhajajo npr. zaradi ogromnega števila birokratskih preprek – teh je tam mogoče več kot marsikje drugje; če pa se lahko obrnejo na slovensko deželno in gospodarsko zvezo iz Trsta, ki je profesionalna ustanova z več deset zaposlenimi, jim lahko njena pomoč

olajša odločitev za poslovanje v Italiji. Gre namreč za (skoraj) celo gospodarsko zbornico, ki dela tako za slovenska podjetja v Italiji kot tudi za italijanska podjetja (mislim, da ima zveza okrog 1.000 članov) in je na nek način idealni posrednik. Če si želi podjetnik iz Slovenije poslovati v Italiji, ga zveza 'pelje' skozi vso birokracijo. Tako ga opozori na vse potrebne korake in prepreči, da bi podjetnik plačeval kazni oz. bil zaradi nepoznavanja italijanskega poslovnega okolja v prekršku. To lahko nekomu zelo veliko pomeni.

Iris Koleča: Omenili ste, da večinoma na konference vabite zamejce. Tudi večina strategij, povezanih s Slovenci v tujini, se po moji analizi sodeč bolj osredotoča na zamejce kot na Slovence po svetu, pa me zanima zakaj oz. če se ta fokus spreminja.

Dr. Zvone Žigon: Že povsem številčno gledano precejšen delež slovenske populacije v tujini živi v sosednjih državah. Oni so avtohtona (nekateri sicer temu izrazu oporekajo) slovenska skupnost. Slovenci živijo v pasovih ob slovenski meji: v Furlaniji-Julijski krajini, na Koroškem, Štajerskem, v Porabju in tudi na Hrvaškem. Tam so že stoletja: od nikoder se niso preselili, ampak so tam in sestavljajo slovenski kulturni prostor v širšem pomenu besede. V zamejstvu se govori slovenski jezik, se goji slovenska kultura – ne zato, ker so se tja Slovenci priselili in so se za to odločili, ampak zato, ker tam od nekdaj so. Zaradi geopolitične zgodovine so se znašli zunaj meja formalne države Slovenije. Seveda Sloveniji je v interesu, da to vez ohranja, spodbuja. Tam je navsezadnje tudi največ ustanov, ki so velike, močne (tj. združujejo dovolj ljudi): slovensko gledališče v Trstu, Primorski dnevnik itd. – to so velike ustanove. Tam so tudi osnovne in srednje šole, slovenske glasbene šole, cel kup (na stotine) raznih kulturnih društev, pevskih zborov ipd.

Kot pripadniki etničnih manjšin so zamejski Slovenci sicer deležni podpore matične države (ta jim je podpora tudi dolžna nuditi), so pa deležni tudi naše podpore, ki jih pogosto celo rešuje (ker npr. pride do zamud pri plačilih – posebej v Italiji). Pojavljajo se lahko določene težave, zaradi česar na nek način gojimo tudi bilateralne odnose: naš urad sodeluje v mešanih – bilateralnih – komisijah (npr. v madžarsko-slovenski), kjer poskušamo določene probleme reševati oz. doseči napredek. Podporo poskušamo nuditi torej tudi pri bilateralnih vprašanjih.

Kar se tiče Slovencev po svetu, je le-teh sicer številčno gledano precej, ampak so zelo razpršeni, njihove potrebe pa so vseeno malo drugačne. Manjšine so bolj vitalno pomembne za nas – čisto iz geopolitičnih razlogov, ker predstavljajo kulturno zaledje za Slovenijo zunaj

njenih meja. Mislim, da enako ravnajo vse države, ki imajo svoje manjšine v sosednjih državah. To je pač neka naravna stvar.

Iris Koleča: Kakšen pa je pristop do tistih izseljencev, ki v tujini ostajajo dlje? Večinoma se slovenske strategije osredotočajo na vračanje in na tuje priseljence. Ali obstaja kakšna posebna strategija za izseljence, ki ostajajo v tujini – posebej za visoko izobražene, visoko kvalificirane (se kakšen ukrep osredotoča nanje)?

Dr. Zvone Žigon: To je to, o čemer vam govorim: imamo imenike, spodbujamo ustanavljanje združenj (npr. gospodarskih združenj), spodbujamo mlade ter njihovo večjo vključenost itd. Temu lahko rečemo naša strategija. Za strategijo vračanja jaz ne vem. Ne vem, kaj sploh obstaja na tem področju – sploh v trenutni situaciji, ko se ukvarjamo s težavami brezposelnosti v Sloveniji sami. Ne vem, kako bi lahko država vabila ljudi, naj se vrnejo v Slovenijo, če po drugi strani govorimo, v kakšni krizi smo in kako ni denarja. Tega sicer ne govorim uradno, a gre pač za povsem logično razmišljanje. Moje osebno mnenje (in verjetno ne samo moje) je, da bi bilo definitivno potrebno več narediti za to, da bi bilo tistim, ki bi se želeli vrniti, to lažje, kot je to trenutno. Gre predvsem za birokratske ovire, ki so v Sloveniji precej prisotne: v primerjavi z drugimi državami je v Sloveniji vendarle precej težko ustanoviti podjetje. Nekdo, ki se odloči, da bo prišel v Slovenijo, je lahko precej razočaran nad tem, kako počasi se vse odvija in koliko težav je lahko povezanih z vrnitvijo. To velja predvsem za tiste povratnike, ki hočejo v Sloveniji tudi delati, če prihajajo domov samo v pokoj (v svojo hišo), pa jih pri tem nihče ne ovira.

Osebno se zavzemam za to, da bi se ustanovila posebna pisarna, ki bi nekoga, ki prihaja iz tujine, usmerjala na pristojne službe – mu pomagala 'zavrteti prave telefone' in mu dala osnovne podatke, ki jih potrebuje za vrnitev. Takšne pisarne za enkrat nimamo. Urad o teh stvareh (o pridobivanju državljanstva, urejanju zavarovanja itd.) sicer stalno in redno obvešča javnost: predvsem z objavami v revijah za Slovence po svetu (v reviji Moja Slovenija so npr. na zadnjih straneh prav informacije o državljanstvu, zavarovanju itn.). Informacije so torej dostopne. Tisti, ki se odločajo za povratek, lahko precej informacij dobijo tudi na veleposlaništvih, tako da imajo na razpolago več možnosti. Za obstoj odločitve oz. ciljne usmeritve, s katero bi se prav strateško na nacionalni ravni zavezali, da bomo v Slovenijo v enem letu vrnili določeno število ljudi, pa ne vem. Poslanstvo naše vlade je predvsem spodbujanje ohranjanja tistega, kar nekje že obstaja: to so slovenske skupnosti, ki na

določenem območju pač so. Če nekdo pride v Slovenijo, pa v trenutku, ko prestopi prag države, ni več naša 'stranka'. Urad namreč sodeluje s slovenskimi društvi, klubi, šolami itd. v tujini in jim pomaga, da se ohranjajo kolikor toliko dobro in kolikor dolgo je to možno.

Iris Koleča: Imate posebno strategijo za diasporo – drugačno od tiste za ostale izseljence? Ali pa je strategija enotna?

Dr. Zvone Žigon: Kakšna je definicija diaspore?

Iris Koleča: To so tisti izseljenci, ki so bolj navezani na domovino, gojijo z njo močnejšo čustveno vez, so že sami bolj motivirani ...

Dr. Zvone Žigon: Ko govorim o izseljencih, sam mednje štejem vse izseljenske skupine, čeprav mi to nekateri oporekajo. Ampak jaz pravim, da je tisti, ki se je izselil, izseljenec. Nekateri se sicer samo-opredeljujejo kot zdomci, ker se bodo vrnil domov (to poudarja politična migracija), drugi se imajo za begunce, spet tretji so misijonarji (tudi o tem sem več pisal), diplomati, ekonomski izseljenci (t. i. 'gastarbajterji') ipd. Na Ministrstvu za notranje zadeve izseljence in zdomce razlikujejo tako, da so kot izseljenci opredeljeni tisti, ki imajo stalno prebivališče v tujini, kot zdomci pa tisti, ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji. Gre za edini primer, da sta ti kategoriji ločeni. Beseda diaspora se v Sloveniji uporablja samo občasno. Jaz si ne bi upal postavljati meje na način, da bi rekel: »ti si član diaspore, ker čutiš nekaj do slovenstva, ti pa ne in si izseljenec.« Bi me vsi začudeno gledali. Jaz izseljencev ne bi razločeval na ta način, je pa to vaša odločitev. Jaz pomena besede diaspora pač ne dojemam tako močno: zame je izseljenec izseljenec.

Drži pa, da so nekateri izseljenci ali zdomci bolj povezani v izseljenske skupnosti, medtem ko so drugi z njimi povezani manj. Povezovanje upada z generacijami, z oddaljenostjo od domovine pa pravzaprav niti ne. Pomembnejši vpliv od fizične distance imajo način, vzroki in čas prihoda v tujino. Če pogledamo primer povojne politične migracije iz Argentine, je šlo za begunstvo, saj so šli izseljenci najprej v taborišča, potem so se vrnil, bili so pobiti, tisti, ki so ostali, pa so bili že v taboriščih izjemno organizirani in so vso to organizacijo prenesli v Argentino podobno kot na Noetovi barki. Tako so v Argentini že takoj v prvih mesecih priseljevanja Slovenci ustanovili svoje šole, gledališča itd. Znotraj skupnosti so imeli ogromno inteligence in tako so ostali zelo dobro ohranjeni. Slovenska skupnost v Argentini je

še danes fenomen (jaz sem o njih pisal doktorat): so zelo dobro ohranjeni, strukturirani in institucionalizirani – so država v malem, samo svoje policije nimajo. Drugi izseljenci so bili pri samoohranitvi manj uspešni. Tisti, ki so prišli v Argentino pred vojno (npr. Primorci) so bili manj izobraženi (bili so delavci ali kmetje), v državo so prišli razpršeno (ne skupaj kot tisti po vojni, ki so prišli vsi naenkrat z le nekaj ladjami – bilo jih je med 5.000 in 6.000), selili so se, opravljali fizična, zelo naporna dela in niso imeli veliko časa za povezovanje. Prišli so v okolje, ki je bilo neprijazno, kar je zelo pomemben dejavnik. Govorim o odnosu do priseljencev: označeni so bili kot 'Polaco di merda' (to pomeni 'usran Poljak'). V Argentini je bilo v tistem obdobju namreč veliko Poljakov in, ker so vse Slovane označili kot eno skupino, je bilo prisotno tudi podcenjevanje priseljenih Slovencev. Če v šoli niso govorili špansko (oz. angleško v Severni Ameriki), to ni bilo dobro sprejeto. Zato se izseljenci marsikje tudi sami niso hoteli pogovarjati z otroki slovensko. Bali so se namreč, da otroci posledično v šoli ne bodo znali špansko ali angleško, in tako je slovenski jezik počasi izginil. Precej dejavnikov sloni na tem, koliko je nekdo povezan s slovenstvom ali s Slovenijo.

Iris Koleča: Kakšna pa bi bila po vašem mnenju idealna vloga izseljencev s stališča države in vlade? Kakšen bi bil idealen odnos med državo in izseljenci?

Dr. Zvone Žigon: To je pa zelo zanimivo vprašanje. Kakšna bi bila idealna vloga izseljencev med državo in temi stvarmi?

Iris Koleča: Kakšna je njihova vloga s stališča države?

Dr. Zvone Žigon: Ne vem, če prav razumem vprašanje. Najboljša vloga je ta, da imamo Slovenca, ki je častni konzul: on predstavlja Slovenijo kot državo in pomaga na vse možne načine, ampak nikoli ne bodo vsi častni konzuli, tako da je tu težko postavljati neke ideale. Ne vem, če si točno predstavljam, kaj bi s tem vprašanjem radi izvedeli.

Iris Koleča: Kaj naj bi kdo komu dal v tem odnosu.

Dr. Zvone Žigon: To vprašanje je precej neoprijemljivo. Slovenija si seveda želi, da bi imela ljudi, ki so zavedni Slovenci, so redno povezani s Slovenijo in Sloveniji pomagajo v vseh možnih pogledih. Pri tem si na uradu ne želimo, da bi nam ti Slovenci pomagali finančno – to ni njihova konkurenčna prednost. Želimo si (to lahko trdim zase) da bi s Slovenijo sklepali

posle, in sicer t. i. 'fair business' (tj. pravično poslovanje), ko nihče nikomur po opravljenem poslu ni ničesar dolžen – ne oni Sloveniji ne Slovenija njim. Želimo si, da bi se za poslovanje s Slovenijo odločili, ker so tudi oni Slovenci in kljub temu da so določeni pogoji popolnoma enaki kot nekje drugje (ne slabši ali boljši). Ne govorim torej o privilegijih, ampak o tem, da se Slovenci, ko se odločajo npr. med Slovenijo in Slovaško, ob enakih pogojih odločijo za prvo. To pa je stvar politike: gospodarske in socialne politike, politike narodnosti ali izobraževanja itd. Gre za vprašanje, koliko prijazni smo do vseh, ki prihajajo v Slovenijo – vključno s Slovenci.

Iris Koleča: Gledala sem tudi statistike o deležu mladih, ki se želijo izseliti iz Slovenije. Ta je 31-odstoten, kar je skoraj dvakratnik deleža tistih, ki se želijo izseliti, med celotnim prebivalstvom, pa tudi izseljevanje visoko izobraženega prebivalstva presega splošno stopnjo izseljevanja. Zanima me, če Slovenija spodbuja oz. podpira izseljevanje nasploh in izseljevanje visoko izobraženega prebivalstva? Kakšen je odnos do mladih? Analize namreč kažejo, da naj bi polovica mladih ostala v tujini in da naj bi bilo vse več tudi izseljenih slovenskih znanstvenikov. Se v Sloveniji spodbuja izseljevanje in ostajanje v tujini na srednji ali kratek rok – mogoče tudi dolgoročno – in se potem na ta način izseljence vključuje v razvoj države na daljavo? Se bolj spodbuja, da se izseljenci vračajo? Kakšne so te strategije?

Dr. Zvone Žigon: V imenu Slovenije jaz ne morem govoriti – lahko govorim le v svojem imenu in eventualno v imenu urada. Naš urad ne spodbuja ničesar od navedenega. Ne vem, kdo bi kaj takega spodbujal. Morda bi morali vprašati Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter potencialno Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, ampak mislim, da vam nihče ne bo rekel, da spodbujamo izseljevanje, in tudi dvomim, da res kdorkoli kaj spodbuja. To so pač neki naravni demografski procesi – vsaj jaz to kot njihov opazovalec tako razumem. Seveda so vedno povezani z nekim trenutnim stanjem v določeni državi, ampak jaz nikakor ne bi rekel, da mi ljudi podimo iz države – sploh pa ne naš urad. Mi nismo urad za izseljevanje in tudi ne urad za priseljevanje. Isto velja za Tio.²⁸⁸

Kadar prihaja do tega, da mladi izobraženci odhajajo v tujino, je v našem interesu, da te Slovence poiščemo (ker se oni seveda sami ne bodo prijavili) in da, tam kjer so, poskušamo vplivati na to, da se bodo povezali in ohranili stik z domovino. Če je ta stik aktiven in

---

²⁸⁸ TIA je Javna agencija za tehnološki razvoj Republike Slovenije, ki deluje pod okriljem SPIRIT-a.

proaktiven, ustvarimo t. i. kroženje možganov. Tako beg možganov, kot pogosto razumemo zadeve, pretvorimo v kroženje v smislu, da se ljudje vračajo ali vsaj aktivno sodelujejo s Slovenijo na svojem področju. Kako to doseči? Tu se pristojnosti našega urada končajo in pridejo na vrsto Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter univerze, inštituti, raziskovalne ustanove, ki to v praksi izvajajo. Naša naloga oz. naše možnosti v okviru urada so zgolj, da poskušamo vplivati (kolikor je to možno) na ohranjanje povezav med Slovenci izven meja države in Slovenijo. Ampak, kot pravim, niti ne moremo vedeti, da so posamezniki zapustili Slovenijo in prišli v določeno državo sprejema, če tega nikjer ne prijavijo. Verjetno imate vi veliko bolj natančne podatke o številu ljudi, ki so se odselili oz. odšli študirati v tujino letos ali pa lani, kot jih imamo mi. Na uradu se s tem namreč sistematično ne ukvarjamo, ker bi tako presegali svoje pristojnosti (tj. če bi imeli izseljevalno ali priseljevalno politiko).

Iris Koleča: Opažate kakšne posebne koristi izseljevanja visoko izobraženega, kvalificiranega prebivalstva za Slovenijo? Če ne, kako bi se lahko to spremenilo?

Dr. Zvone Žigon: Na to sem že odgovoril.

Iris Koleča: Po dokumentih sodeč sta primarno odgovorna za odnose z izseljenci na državni ravni Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Komisija za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu. To drži?

Dr. Zvone Žigon: Da. V Državnem zboru je komisija tista, ki je neke vrste nadzorno in zakonodajno telo. Komisija je tudi pred leti sprejemala in potrdila strategijo ter sprejela resolucijo in zakon. Ima tudi poseben odbor, ki se občasno sestane in obravnava problematiko s tega področja. Urad je po drugi strani izvajalec, izvršno telo in tisti, ki je s strani vlade odgovoren za Slovence izven Slovenije – ne za priseljevanje in odseljevanje, pač pa za to da lahko Slovenci v tistih skupnostih živijo, kot živijo.

Iris Koleča: Kakšno pa je sodelovanje z drugimi ministrstvi, npr. z Ministrstvom za gospodarski razvoj in tehnologijo, Ministrstvom za zunanje zadeve?

Dr. Zvone Žigon: To sodelovanje je (v narekovajih) projektno. Z Ministrstvom za gospodarski razvoj in tehnologijo (jaz sem tisti, ki sodeluje z njimi) imamo npr. skupno

delovno telo. Najbolj smo povezani prav s tem ministrstvom, saj le-to financira poslovne klube zunaj Slovenije, med drugim pa tudi gospodarske ustanove v Trstu in Celovcu (tj. v zamejstvu). Ko organiziramo konference, sem jaz vedno povezan z Ministrstvom za gospodarski razvoj in tehnologijo ter z gospodarskimi zbornicami; z Ministrstvom za kulturo je sodelovanje interesno, ga pa bolj slabo poznam. Seveda se naša področja občasno prekrivajo oz. interesno gotovo obstajajo usklajevanja in stiki, ampak o tem, koliko stikov je, ne morem govoriti, saj nisem minister in tega ne poznam – nihče mi ni dolžen poročati o teh stvareh, tako da težko karkoli rečem, ampak stiki definitivno so. Urad poskuša pri tem igrati svojo vlogo. Dolgo je bil urad del Ministrstva za zunanje zadeve na čelu z državnim sekretarjem, ki je urad (ta se je v preteklosti imenoval drugače, imel različne funkcije in statuse – bil je tudi samo sektor) vodil. Sodelovanje (še posebej z Ministrstvom za zunanje zadeve in našimi predstavništvi v tujini) je redno in konstantno, še najbolj otipljivo pa je z DKP-ji – tj. z diplomatsko-konzularnimi predstavništvi: redno obveščanje o naših zadevah, nagradnih natečajih, razpisih ipd. – vse to poteka prek veleposlaništev oz. konzulatov.

Iris Koleča: Ko ste ravno omenili DKP-je: ali ti tudi zagotavljajo informacije vam – gre za dvosmeren odnos; ali je njihova vloga res samo informacijska (s tem mislim prenos informacij izseljencem)?

Dr. Zvone Žigon: Ne, ne: gre za sodelovanje. Ko podeljujemo priznanja kakšnim pomembnim Slovencem ali ustanovam, slovenskim društvom itn., informacije (npr. katero društvo praznuje 50. obletnico) dobimo od veleposlaništev; ko gre ministrica na službeno pot, je veleposlaništvo ali konzulat tisti, ki pripravi oz. vsaj formalno poskrbi za obisk (za sprejem na letališču in vse ostale formalnosti), največkrat pa poskrbi tudi za organizacijo samega obiska operativno v sodelovanju z našimi sodelavci, ki skrbijo za določeno področje. Sodelovanje je obojestransko.

Iris Koleča: Na kakšen način pa potem veleposlaništva spodbujajo sodelovanje? Dobijo navodila od vas (tj. od urada) ali Ministrstva za zunanje zadeve?

Dr. Zvone Žigon: Načeloma predstavništva vedo, kakšne zadolžitve in dolžnosti ima vsak DKP. Pomembna zadolžitev, ki jo ima vsak DKP, je tako tudi sodelovanje s slovensko skupnostjo, če v državi sprejema ta skupnost obstaja. Kako močno je to sodelovanje, je odvisno od tega, kako velika in močna je ta skupnost in v katerem kraju se nahaja

veleposlaništvo. V Buenos Airesu je seveda to sodelovanje z (veliko) izseljensko skupnostjo obsežen in pomemben del aktivnosti tamkajšnjega DKP – tega sicer ne morem vedeti, ampak ocenjujem, da je temu tako. Canberra v Avstraliji (tam sem bil skoraj leto dni kot začasni odpravnik poslov na veleposlaništvu RS) ima skupnost, ki sicer ni zelo velika, gre pa kljub temu za širšo skupnost. Navsezadnje ima Slovenija konzulat v Clevelandu izključno zaradi tamkajšnje slovenske skupnosti – če te ne bi bilo tam, bi bil konzulat v Chicagu ali pa ga sploh ne bi imeli. DKP-ji morajo skrbeti tudi za konzularno dejavnost, kar pa ni povezano z našim uradom. So pa kljub temu DKP-ji vsekakor na nek način naša podaljšana roka. Čeprav niso dolžni upoštevati naših navodil, kot so npr. dolžni upoštevati tista od svojega lastnega ministrstva (tj. Ministrstva za zunanje zadeve), vsi vemo, da smo v isti državi in tako vsi delamo zanjo. Tudi mi na Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu pošiljamo depeše – smo priključeni na informacijski sistem, ki je tehnično gledano del zunanjega ministrstva, in smo tako na nek način podaljšana roka zunanjega ministrstva (ali pa oni naša glede na vsebino). Absolutno gre za obojestransko sodelovanje.

Iris Koleča: Če ostaneva pri veleposlaništvih: ali se dejavnosti po veleposlaništvih razlikujejo – npr. če so nekje prisotne institucije (kot je to npr. v Bruslju z evropskimi institucijami ali pa na Dunaju in v Washingtonu) ipd.? Je kakšna razlika v komuniciranju s temi izseljenci: tj. s slovenskimi uradniki v institucijah? Ne vem, če jih sploh opredeljujete kot del izseljenske skupnosti?!

Dr. Zvone Žigon: Te v Bruslju?

Iris Koleča: Da.

Dr. Zvone Žigon: Ti v Bruslju so malo izjema. To je vprašanje, ki je deloma povezano z Ministrstvom za zunanje zadeve. Vi ste delali tudi na veleposlaništvu, mar ne?

Iris Koleča: Tako je.

Dr. Zvone Žigon: Za nas – jaz sicer ne pokrivam Evrope, tako da podrobnosti ne poznam (morda bi o tem lahko povedal kaj več sodelavec) – to ni neka posebnost. Če se Slovenci v tujini združujejo ali če imajo kakršne koli dejavnosti in se prijavijo na naš razpis, mi to ocenimo. Če sta njihovo povezovanje in delovanje koristna, smo vsekakor veseli, da se nekaj

dogaja. Če je poleg tega na območju določeno število Slovencev, ki imajo neko skupnost, se ve zanje in niso popolnoma razpršeni, je to pozitivno znamenje. Poleg starih izseljenskih skupnosti, med katere sodi tudi tista v Maasmechelenu, je skupnost v Bruslju zelo specifična. Kljub temu pa težko rečem, da bi kakršne koli izseljence bistveno drugače obravnavali. Mi tudi ne pišemo nekih dopisov – to je stvar, ki mora naravno zrasti.

Iris Koleča: Omenili ste, da se večinoma naslavlja aktivni del izseljencev. To pomeni, da naslavljate aktivne posameznike ali skupnosti, morda društva, ki ste jih bolj omenjali? Kakšne so razlike v komunikaciji in ali obstajajo tudi razlike v uspešnosti le-te?

Dr. Zvone Žigon: Glavne stvari se vedno pošiljajo na organizirane ustanove oz. v medije, ki so potem tisti s poslušalci, gledalci in bralci. To so lahko ustanove ali posamezniki. Urad s posamezniki (da bi npr. pisali vsakemu Slovencu posebej) ne dela, ker bi tako iz komunikacije takoj izpustil 90 % ljudi. Na našem uradu komuniciramo predvsem z ustanovami in z mediji – to je zelo pomembno; ter z veleposlaništvu. S posamezniki komuniciramo le izjemoma oz. odvisno od posameznega primera – tj. od teme, o kateri govorimo. Jaz, kadar pišem elektronska sporočila podjetnikom, pišem vsem posameznikom – vsem s seznama.

Iris Koleča: Omenili ste tudi starejšo skupnost, pa me zanima – glede na to da večino stvari verjetno pošiljate prek elektronske pošte – kako se komunicira s starejšimi generacijami, ki npr. nimajo dostopa do interneta?

Dr. Zvone Žigon: Prek medijev in društev.

Iris Koleča: Medijev v državah sprejemnicah?

Dr. Zvone Žigon: Slovenskih medijev. To so predvsem naše radijske postaje, tudi glasila.

Iris Koleča: To pomeni, da so Slovenci po svetu naročniki – ali imate baze kontaktov, po katerih pošiljate te publikacije?

Dr. Zvone Žigon: Ne, nimamo baz. Mi informacije pošljemo uredništvu, ki jih objavi (*išče primere glasil*). Tako, saj jih je ogromno: ta publikacija izhaja v Kanadi, tudi to je slovenska

revija (*kaže primere: Zarja – The Dawn, glasilo SNPJ idr.*) ... Poleg tega obstaja tudi veliko spletnih strani, Stičišče avstralskih Slovencev, pojavila se je nova organizacija The Slovenian, ki precej objavlja intervjuje ... V Clevelandu imajo poleg časopisa štiri radijske oddaje, nekaj tovrstnih oddaj pa je tudi drugod (sploh po Avstraliji in Argentini – tu imajo celo televizijsko oddajo). Tega je ogromno in tisti, ki hočejo biti informirani, v glavnem vedo za slovenske postaje in jih poslušajo. Mladi sicer ne ... več. Tako poskušamo čim več objavljati prek interneta. Spiska Slovencev po svetu pa mi nimamo.

Iris Koleča: Imate mogoče kakšne podatke o nakladi in o tem, kakšen doseg imajo te revije?

Dr. Zvone Žigon: Težko rečem. To je vprašanje, ki mu nisem kos, bi bilo pa dobro, če bi poznal odgovor. Recimo to revijo (glasilo *SNPJ*) dobijo vsi člani – vsaj tako si predstavljam. *SNPJ* (tj. Slovenska narodna in podporna enota) ima okrog 40.000 članov, ne vem pa, če ima tudi tako naklado. Mogoče bi jih bilo to dobro vprašati – bi tudi jaz rad vedel ta podatek. Oni so zadruga oz. kreditno-zavarovalniška oblika, ki je pri nas ne poznamo (člani imajo tudi svoje kreditne kartice), ki pa je narodnostno obarvana: večinoma so to še vedno Slovenci – potomci, ki imajo nekatere svoje dejavnosti. Te sicer nimajo skoraj nič več s slovenstvom (tudi jezika skoraj ne poznajo več).

Publikacije so različne: ena ima lahko npr. 27.000 potencialnih bralcev, medtem ko *Slovenian American Times* (vsaj tako mislim) nima tako veliko izvodov – nekje od 1.000 do 2.000, pa še ti so razširjeni predvsem v Clevelandu, kjer je zgoščena večina Slovencev, in mogoče malo v njegovi bližnji okolici.

Iris Koleča: Ampak to (če prav vidim) niso brezplačne publikacije. Kje se jih po navadi prodaja?

Dr. Zvone Žigon: Različno: ta (*American Times*) stane 4 ameriške dolarje, ta (*SNPJ*) je zastonj in se financira s članarino, ta z naročnino, spet drug časopis pa precej z donacijami (kot vsi), raznimi osmrtnicami itn. Vsak se znajde po svoje. Tudi nas (tj. urad) bi lahko zaprosili za denar, pa od navedenih nihče ne zaprosi za finančno podporo. *SNPJ* so npr. povsem profitna (formalno sicer neprofitna) ustanova – delajo z denarjem in ga imajo dovolj; drugi so npr. preveč ponosni, da bi nas prosili za pomoč, oz. se bojijo, da bi bili potem od nas

odvisni, ker so nekoliko bolj političnega izvora (imajo svoje sponzorje, donatorje, dobrotnike) itd.

Iris Koleča: Kako pa ocenjujete donosnost naložb dejavnosti urada in vseh investicij v odnos z izseljenci? Se mogoče meri uspešnost?

Dr. Zvone Žigon: To ni merljivo. To je tako, kot da bi rekli, ali Ministrstvo za kulturo posluje s profitom ali ne. Mi nismo podjetje – smo državna ustanova. Npr. revija Moja Slovenija ne bi več obstajala, če bi gledali njen profit, tako da na to vprašanje ne moremo odgovarjati na ta način.

Iris Koleča: Tudi v neotipljivih koristih ne? Se to beleži?

Dr. Zvone Žigon: Kako?

Iris Koleča: Kot doseganje ciljev?

Dr. Zvone Žigon: Kako bi zabeležili uspešnost? Dobro, malo se da. Če v nek projekt vlagamo 10.000 ali 20.000 evrov letno, pa se čisto nič ne dogaja, vemo, da naložba nima smisla, če pa so organizirani dogodki, razstave, ali pa npr. posledično deluje nek muzej, klub ali pevski zbor, ki potuje po svetu, lahko govorimo o rezultatih. Kar se nas tiče, je merljivo to, da nekdo, ki mu damo denar prek javnega razpisa, ta denar porabi v skladu z merili oz. razpisnimi pogoji – to je za nas bistveno. Ključno je tudi to, da ima aktivnost nek smisel in pritegne druge Slovence v tujini (npr. mlade). Predstavljajmo si naložbo 10.000 evrov za gostovanje neke folklorne skupine iz Argentine ali pevskega zbora iz ZDA v Sloveniji. Kako uspešna je naložba, je v tem primeru pravzaprav napačno vprašanje. Uspešna je lahko v smislu, da so imeli nastopajoči dovolj gledalcev ali poslušalcev, glavni uspeh pa je pravzaprav ta, da krepimo zavedanje med Slovenci v Sloveniji o obstoju Slovencev po svetu, ki niso zgolj pravljica, temveč so živi ljudje, ki čutijo slovenstvo ipd. Bistveno je tudi, da bodo ti ljudje (tj. nastopajoči izseljenci), ko se bodo vrnil v tujino, navdušeni in bodo Slovenijo 'nosili v sebi'. Tako bodo v prihodnosti imeli stike z domovino in bodo morda s Slovenijo celo poslovali ali znanstveno sodelovali. To meriti na kakršen koli način je težko. Možne so subjektivne oz. opisne ocene. Če neka skupina urad zaprosi za denar in gre v tujino – nek pevski zbor recimo – in ima tam polne dvorane, so vsi navdušeni in se družijo, je potem to zelo uspešno. Če pa

vemo, da smo poslali v tujino nekoga, ki ni pritegnil nikogar ali pa je počel neumnosti, je naša naložba neuspešna. To meriti je težko.

Iris Koleča: Ali imate posvete s Slovenci po svetu, ko oblikujete cilje in ukrepe?

Dr. Zvone Žigon: Pri Vladi RS obstajata Svet za zamejce in Svet za Slovence po svetu. V teh svetih so predstavniki obeh skupin Slovencev zunaj državnih meja, ki enkrat na leto povedo, kar želijo, v družbi ministra in predsednika ali predsednice Vlade. Običajno gre na srečanjih za mešanico poročanja in problematiziranja stvari. Sicer se pa stvari tako in tako stalno sproti razjasnjujejo oz. kažejo v komunikaciji z veleposlaništvom in *ex post* posredno ali neposredno z našim uradom. Precej Slovencev nas v poletnih dneh obišče na uradu. Enkrat na leto imamo v parlamentu tudi vseslovensko srečanje, ki se ga udeležijo tisti Slovenci iz zamejstva in sveta, ki so na dopustu v Sloveniji ali pa so prišli že na sejo vlade (oba dogodka sta namenoma združena – tj. časovno usklajena: organizirana sta znotraj enega tedna).

V Sloveniji imajo Slovenci, ki živijo in delajo zunaj državnih meja, več možnosti javno izražati svoje mnenje (kritike, pohvale in predloge). Navedena načina (sveta Vlade za zamejce in Slovence po svetu ter vseslovensko srečanje v Državnem zboru) sta najbolj formalno ali vidno prisotna. To poteka vsako leto, tako da imajo najmanj takrat izseljenci možnost javnega izražanja mnenja, če tega ne storijo že vmes na raznih posvetih itd. Naš urad financira tudi štiri nevladne ustanove v Sloveniji, ki se ukvarjajo s tem vprašanjem: oni so na nek način, če malo karikiram, naši podizvajalci. To so Slovenska izseljenska matica, Svetovni slovenski kongres (SSK), Slovenija v svetu in Rafaelova družba, ki je sicer ustanova rimsko-katoliške Cerkve in je najstarejša organizacija od vseh navedenih (je sorazmerno majhna, a obstaja in se prijavlja na razpise urada). Te štiri ustanove dobivajo od urada določena sredstva. Imajo enega do tri zaposlene in predstavljajo na nek način kontaktno točko, na katero se obračajo Slovenci.

Iris Koleča: Omenjali ste že gospodarske zbornice po državah sprejemnicah. Kaj pa Gospodarska zbornica Slovenije (GZS)? Kakšna je njena vloga in vloga poslovnih klubov, civilnega gibanja Svetovni slovenski kongres, Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in drugih ustanov? Kakšno je sodelovanje med vami?

Dr. Zvone Žigon: ARRS? Agencija za raziskovalno dejavnost? Njihovih dejavnosti ne morem komentirati, saj jih ne poznam dovolj natančno. Vem, da so bili v preteklosti tudi Ciljni raziskovalni programi (CRP-i), naravnani na to problematiko, letos pa CRP-ov sploh ni, tako da težko govorim o čemer koli. Glede GZS sem vam že povedal, kako sodelujemo. S poslovnimi klubi sodelujemo na podoben način, ko organiziramo konference; jaz pa se nanje obračam tudi s prošnjami za podjetja, ki bi se lahko pridružila v naš poslovni imenik. Svetovni slovenski kongres sodi v četvorko, ki sem jo omenil prej: gre za nevladno organizacijo, ki je sicer financirana z naše strani, ampak je samostojen subjekt (in ne objekt). Vedno, ko kaj organizira, SSK povabi na dogodek tudi nas in mi se, če se le da, na vabilo odzovemo: bodisi z navzočnostjo bodisi s kakšnim nagovorom. S štirimi nevladnimi ustanovami je sodelovanje redno, stalno in ustaljeno. Z ARRS-jem pa naš urad ni močno povezan, ker gre za agencijo za znanost. Z njimi nimamo (vsaj jaz ne vem za to) kakšnih posebnih stikov. Vam pa priporočam, da se glede teh vprašanj obrnete tudi nanje, ker jaz zdaj govorim eno stran zgodbe, oni pa bodo mogoče stvari kako drugače razumeli oz. vedeli več – sploh o področjih, s katerimi se ukvarjajo.

Iris Koleča: Kaj pa je z Razvojno poslovnim svetom za Slovence iz sveta? Bil je ustanovljen, pa v praksi naj ne bi nikoli zaživel.

Dr. Zvone Žigon: To je mrtvo.

Iris Koleča: Torej ne obstaja ... sploh?

Dr. Zvone Žigon: Ne, jaz ne vem zanj. Ustanovljen je bil pred kakšnimi petimi vladami.

Iris Koleča: In tudi nima nobenega potenciala, da bi ga ponovno obudili?

Dr. Zvone Žigon: Mogoče bi se to dalo oživiti, a na kakšen način? Takrat svet ni zaživel. Namen in ideja sta bila sicer zelo dobra, ampak ne vem, če je kdaj Razvojno poslovni svet za Slovence iz sveta dejansko zaživel. Tako bi morali proučiti, kaj se je zgodilo in zakaj ni prišlo do njegove realizacije – to je moja naloga. S tem se bomo ukvarjali. Najprej je potrebno razjasniti ta vprašanja in izboljšati pogoje za poslovanje v Sloveniji, da se bodo tudi Slovenci zunaj državnih meja lažje odločali za sodelovanje – čeprav obstajajo ljudje, ki so pripravljeni oz. bi bili pripravljeni v nekem takem svetu sodelovati. Mislim, da ni problem v ustanovitvi

takega sveta, pač pa je težko zagotoviti njegovo kontinuirano delovanje in finančna sredstva zanj ter mu dati smisel. Ali bo ta svet sploh kdo poslušal? Ali je bolje, da delamo bolj konkretno (npr. tako kot jaz organiziram konference, kjer na nek način dejansko ustvarjam posel: združujem podjetnike, ki nato sami sklepajo posle)? Bojim se, da bodo pri izdelavah raznih strategij le redki hoteli poslušati te ljudi. Potreben bi bil razmislek o tem, ali bi se dalo na tem področju kdaj kaj narediti, ampak za enkrat tega ni.

Iris Koleča: Število registriranih članov društev izseljencev in delež mladih v strukturi članstva naj bi se manjšala, interes slovenskih izseljenskih društev za združevanje naj bi bil premajhen, društva pa imajo tudi probleme s plačevanjem stroškov za najem dvoran ipd. Ali se urad ukvarja s temi problemi? Kako jih naslavlja? Verjetno tudi z razpisi ...

Dr. Zvone Žigon: Da, s temi problemi se ukvarjamo. Asimilacija je proces, ki terja svoj davek. Tam, kjer Slovenci niso uspeli prenesti upravljanja klubov na mlajše generacije in si zagotoviti navzočnosti mlajših v klubih, prihaja do težav obstoja posameznega kluba v fizični obliki (ni doma oz. stavbe, v kateri se klub nahaja) in delovanja kluba nasploh. Tu se vedno postavlja vprašanje, do kakšne mere naj naš urad pomaga. Pomagati nekomu samo zato, da ohranimo neko hišo, v kateri se ne dogaja nič, nima smisla. Po drugi strani pa, če izgine tudi prostor povezovanja, dejansko ne vemo, če bo kjerkoli kdorkoli sploh še kaj na tem področju počel. Zdi se, da bi bilo najbolj uspešno navdušiti mlade za sodelovanje, ampak to je stvar društev in izseljenskih skupnosti samih. Mi ne moremo 'pametovati' iz Slovenije (tj. na daljavo), saj se situacije razlikujejo (vsak ima svoje sinove, hčerke in vnuke, ter drugačne vzroke, zaradi katerih teh ni uspel zainteresirati za vključenost v skupnost).

Ni pa povsod situacija slaba: obstajajo tudi primeri renesanse, ko se mladi organizirajo. Trenutno imamo tak primer v Melbournu, ko se je v dveh klubih pojavila skupina mlajših 'prebujenih', ki so stvari vzeli v svoje roke. V Argentini so dovolj dobro organizirani, da to deluje že dlje časa, medtem ko vključevanje mladih predstavlja problem v Severni Ameriki. Tam je tudi nekaj novih izseljencev, ki so se priselili kasneje. Nahajajo se v Silicijevi dolini in so aktivni predvsem v okolici San Francisca (povezujejo se med seboj, organizirajo filmske večere, občasno se povezujejo tudi s starejšimi generacijami izseljencev: uspeli so ustvariti pozitivno vzdušje in so svetla izjema).

Pomanjkanje angažiranosti mladih je lahko velik problem, ker je bilo v delovanje združenj vloženi veliko sredstev (navadno niti ne s strani Slovenije, ampak s strani izseljencev samih). Poznam nekaj klubov v Ameriki, katerih stavbe bi že zdavnaj prodali, če bi jih lahko, pa jih ne morejo, ker se nahajajo v slabih mestnih četrtih in jih nihče noče kupiti. Najmanj dva taka kluba se nahajata v Clevelandu, kjer so člani stari 75–80 let ali več. To ni perspektivno, a gre za stvari, ki jih jaz vidim kot naravni proces (čeprav mi nekateri tudi glede tega oporekajo). Ta proces lahko sicer zaviramo, tendenca pa bo vedno vodila k izginjanju skupnosti, ki ga je možno na neki točki ustaviti. Tile (*SNPJ*) so npr. izginjanje ustavili na neki točki, ker so uspeli ohraniti članstvo (tudi mladi, ki sicer o Sloveniji ne vedo prav dosti – so Američani – so njihovi člani; so pa v tem združenju in ne kje drugje: niso v kitajski družbi, pač pa v slovenski). Gre pa za bistveno drugačno raven povezovanja od tiste, pri kateri govorimo o ohranjanju slovenskega jezika itn.

Iris Koleča: Kot posebno obliko ohranjanja slovenske povezanosti naj bi Slovenija spodbujala turizem, gospodarsko in kmetijsko sodelovanje ter trgovanje z gospodarskimi družbami slovenskih izseljencev in njihovih potomcev ter zamejcev tudi na tretjih trgih (to je zapisano v Strategiji odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja). Kako poteka ta proces poleg konferenc in delegacij? Kakšna je pri tem vloga vašega urada, veleposlaništev?

Dr. Zvone Žigon: Mislim, da sem na to bolj ali manj že odgovoril skozi moje kompleksne odgovore. Gre za spodbujanje prek razpisa, poslovnih klubov, poslovnega imenika, obiskov itd.

Iris Koleča: Kako pa se to odraža na kmetijskem in turističnem sodelovanju – bolj specifično?

Dr. Zvone Žigon: Glede kmetijskega sodelovanja bi vam težko odgovoril. Vem, da obstajajo čezmejni projekti in podobne stvari, ampak jaz področja ne spremljam ali poznam podrobno. Vem, da imamo nekje celo vzorčno kmetijo. Za to vprašanje bi vam svetoval, da se obrnete na g. Vladimirja Čeligoja z Ministrstva za kmetijstvo in okolje. To ministrstvo sicer dela bolj z zamejci in na nekoliko drugačne načine kot mi na uradu, ampak ne morem reči, da ne – čeprav je tega v primerjavi z vsemi ostalimi dejavnostmi ministrstva razmeroma malo. Kar se turizma in kmetijstva tiče, bi vam lahko mogoče več povedal tudi g. Aleš Cantarutti.

Iris Koleča: Kako (če sploh) se izseljence povezuje z nacionalnimi strateškimi cilji?

Dr. Zvone Žigon: Kako se izseljence povezuje z nacionalnimi strateškimi cilji?

Iris Koleča: Tako, kako se sodelovanje z izseljenci povezuje z uresničevanjem nacionalnih strateških ciljev ali pa s pripravo, pisanjem strateških ciljev, strategij?

Dr. Zvone Žigon: To je pa kompleksno vprašanje. Ali s tem mislite na to, kako mi usklajujemo sodelovanje z ostalimi? To je pač proces. Naša ministrica je članica vlade in če je karkoli potrebno usklajevati (pa tudi na splošno) pošiljamo gradiva na vlado. Te zadeve vlada sprejme, pri čemer gre za konstanten proces usklajevanja. Nobena stvar ne gre v javnost, ne da bi bila usklajena na vladni ravni (to velja tudi za predloge zakonov) – tj. s strani celotne vlade. Kot sem rekel: mi sodelujemo, imamo delovno telo spremljanja strategije gospodarskega sodelovanja s Slovenci v zamejstvu (tudi Vladimir Čeligoj je njegov član), ki se dvakrat letno sestane in pogleda, kaj je kdo delal, naredi načrte za prihodnost in pripravi gradiva za na vlado, da se slednja seznanijo z njimi. Bi si pa jaz osebno želel tega sodelovanja več – še posebej na področjih, ki ste jih omenili vi: sodelovanje z našimi znanstveniki, vračanje podjetnikov v Slovenijo oz. poslovno sodelovanje (želim si, da bi imeli boljše pogoje zanj). Žal nekatere stvari presegajo naše želje glede Slovencev po svetu: gre za širše strategije, ki niso strategije urada, pač pa Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo, oz. so stvar javne uprave itd. Mi npr. težko vplivamo na to, kakšna bo davčna stopnja. Ne moremo preprosto reči: znižajte davčno stopnjo, da bo prišlo v Slovenijo več Slovencev. To ni to.

Iris Koleča: Kako pa se zagotavlja, da je znanje, preneseno s članov izseljenske skupnosti, tisto, ki ga Slovenija strateško potrebuje? Dobimo tisto znanje, ki ga rabimo? Zagotavljate, da se ne prenaša zgolj naključno znanje, ampak da gre za bolj sistematičen prenos?

Dr. Zvone Žigon: Torej, sistematičen prenos jaz težko vidim. Sedaj sprašujete o tem človeka, ki ni pristojen za te stvari. Postavlja se pravzaprav vprašanje, kdo sploh je pristojen zanje. Ta vprašanja so zelo kompleksna in vseobsegajoča. Če bi vam jaz znal odgovoriti na vsa, bi bil že predsednik vlade ali celo kaj več, če je to sploh možno. Gre pač za kompleksen proces, ki nikoli ne bo našel enega zadovoljivega in dokončnega odgovora. Mogoče bodo vaši izsledki prispevek k temu, da bomo stvari boljše reševali. Zadeve so odprte. To so kompleksna vprašanja, ki ne zadevajo zgolj našega urada (ki je absolutno prinašalec ali prenašalec novih želja itn.), ampak so pomembna tudi za druga ministrstva. Težko bi pričakovali, da bo vlada,

le ker bomo mi rekli, da bi radi več sodelovanja s Slovenci v tujini, spreminjala celotno zakonodajo samo zaradi teh Slovencev. Lahko pa mi pomagamo in vplivamo na ta način, da prek medijev in naše navzočnosti opozarjamo na te potencialne: 'kažemo s prstom' na naše (uspešne) znanstvenike po svetu prek medijev ipd. Mislim, da mediji tu igrajo zelo pomembno vlogo in z veseljem ugotavljam, da se zadnje čase v naših medijih precej pojavljajo slovenski strokovnjaki iz sveta (od Antona Mavretiča – sem videl celo plakat – ki se ukvarja s problemi vesolja; pa do Jureta Leskovca, računalniškega strokovnjaka in profesorja za računalništvo na Stanfordu v Kaliforniji).

Iris Koleča: Govorila sva tudi o percepcijah, medijih. Omenili ste, da včasih obstaja odpor do slovenskih investitorjev iz tujine. Ali obstaja tudi odpor do učenja od izseljencev? Kako upravljate s percepcijami o izseljencih doma (ne v tujini)?

Dr. Zvone Žigon: Prav z vsem, kar počnemo tukaj v Sloveniji. Poleg konferenc, ki sem jih omenil, in sodelovanja z mediji nasploh (z njimi smo dokaj pogosto v stikih) spodbujamo navzočnost slovenstva iz tujine v naših medijih ter (kolikor imamo mi možnost spodbujati in vplivati na to) navzočnost tematik s področja zamejstva in izseljencev v naših učnih načrtih. Na uradu bi si seveda želeli, da bi bilo tega čim več, ampak saj je tega že kar precej. Glede odpora do učenja: seveda so še vedno navzoči določeni stereotipi, pri čemer ne govorim o uradnih stereotipih, ampak o tistih med ljudmi. Nekdo bo, ko bo slišal besedo izseljenec, npr. rekel, »to so pa tisti domobranci«, medtem ko bo nekdo drug ob poslušanju o teti iz Amerike to povezal s pošiljanjem denarja iz tujine sorodnikom (to sicer morda drži, vendar ta teta pogosto pošlje en dolar, ker misli, da v Sloveniji jemo kruh in vodo, nimamo tople vode ipd. – še vedno namreč obstajajo ljudje, ki so ohranili spomin na državo, kakršna je ta bila, ko so jo zapustili). Predvsem je uradu v interesu, da se stereotipi in nepoznavanje premagujejo. Poznavanje problematike namreč manjša število preprek. Pri poslovnem sodelovanju bi težko kogarkoli česarkoli obtožil, saj ne poznam primera. So se pa skozi leta že nekateri pritožili, ker so imeli težave, ko so hoteli investirati, pa so bili pogoji za to slabi. Ampak pri teh stvareh je težko realno oceniti stanje, saj ne vemo, kakšna so pričakovanja posameznega investitorja (morda celo misli, da bo investiral in v Sloveniji ne bo imel konkurence). Ne moremo vedeti, ali je šlo pri posameznem primeru dejansko za nagajanje. Jaz verjamem, da je resnica vedno nekje vmes: mogoče je na strani investitorja nekoliko preveč pričakovanj, kaj vse bo Slovenija naredila zanj, po drugi strani pa je v Sloveniji prisotnega nekaj tistega strahu pred slovenskimi investitorji – tako pri znanstvenikih kot tudi pri gospodarstvu.

Iris Koleča: Zanima me tudi, kakšno je raziskovanje izseljencev. Dajete vi kakšne smernice?

Dr. Zvone Žigon: Smernic ne smemo dajati. Mi smo vladna ustanova. Tisti, ki raziskujejo izseljenstvo, so izseljenska društva, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ter Inštitut za narodnostna vprašanja (INV), fakultete, univerze itd. Če bi dajali smernice, bi to pomenilo, da bi posegali v neodvisnost raziskovalne sfere in univerz.

Iris Koleča: Tudi če vi opazite neko potrebo, problem, ne opozorite raziskovalcev na to? Kaj pa v obliki CRP-ov, razpisov?

Dr. Zvone Žigon: CRP-ov zdaj tako ni: niso bili razpisani, ker zanje ni denarja. Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu spodbuja pripravo diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog na temo Slovencev v zamejstvu in po svetu. Pred leti – tj. okrog leta 2000 – smo pisali strategijo, ki sem jo tudi jaz soustvarjal, ker sem takrat delal na Inštitutu za slovensko izseljenstvo in migracije, a se ne spomnim primera, ko bi prav naročali določene tematike. Seveda pa pri vseh svojih nastopih javno povemo, kaj so naše prioritete: to vsi slišijo, si zapomnijo in potem delajo raziskave na to temo. Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ter INV vam lahko o tem povesta kaj več. Na INV-ju je bilo npr. precej govora o ženskih podjetnicah v zamejstvu (imeli so projekt na to temo) in o vplivu jezika na poslovanje.

Iris Koleča: Obstajajo statistike, da naj bi dvojno državljanstvo promoviralo investicije, trgovino, turizem in filantropske prispevke diaspore domovini. Ali podoben pozitiven učinek opazate tudi tam, kjer ta možnost obstaja, za Slovenijo?

Dr. Zvone Žigon: Jaz ne poznam nobene raziskave, ki bi to potrjevala ali ovrгла. Dejstvo, da je nekdo slovenski državljan, bi jaz označil kot subjektivno oz. kot emocionalno pripadnost. Glede na pogoje (npr. zaposlovanja) pa to, ali nekdo ima državljanstvo ali ne, ni bistven dejavnik – vsaj jaz tega ne vidim tako (razen v redkih izjemah). Je pa res, da mi podpiramo to, da ljudje želijo imeti slovensko državljanstvo. Naš urad poda mnenje Ministrstvu za notranje zadeve, ki odloča o dodeljevanju državljanstva Slovincem, ki so potomci in zaprosijo za državljanstvo po 13. členu Zakona o državljanstvu Republike Slovenije (tj. na podlagi tega da so njihovi predniki slovenskega rodu, sami pa izkažejo aktivnosti v slovenski skupnosti, kar pomeni, da lahko, kljub temu da nimajo drugih možnosti, zaprosijo za slovensko

državljanstvo s tega naslova). Teh posameznikov je precej: zelo prisotni so med izseljenci v bivšo Jugoslavijo, kjer želijo imeti slovensko državljanstvo, pri čemer ga nekateri (vsaj tehnično) že imajo: če so njihovi starši državljani RS, so namreč slovenski državljani tudi njihovi potomci, ki se (če še niso registrirani) zgolj registrirajo: zaprosijo za registracijo oz. evidenco, saj državljanstvo že imajo. Mi podpiramo nove slovenske državljane in smo jih veseli. Nimam pa podatkov ali mnenja, da bi to, ali nekdo je državljan ali ne, bistveno vplivalo na to, ali bo posloval s Slovenijo ali pa sodeloval s Slovenijo kot znanstvenik. Ne vidim, da bi državljanstvo pri tem igralo vidno vlogo – vsaj pri večini primerov je ne igra.

Iris Koleča: Zadnje vprašanje: Koliko je zaposlenih na uradu in ali sem kaj takega, kar bi želeli še dodati, izpustila?

Dr. Zvone Žigon: Zaposlenih na uradu je 16 z ministrico vred.

Iris Koleča: Je kaj takega, kar sem izpustila, pa bi bilo zelo pomembno?

Dr. Zvone Žigon: Sva bila zelo izčrpna. Iz vaših vprašanj je razvidno, da zadeve sicer poznate, ampak tudi, da ste bili v Bruslju, ne pa npr. v Ameriki, in tako stvari poznate na določen način (ne pa npr. na način, kot jih poznam sam iz Amerike). Ne gre za to, da je en način boljši ali slabši – je drugačen. Jaz bi vam svetoval iti še na oba inštituta in tudi tam dobiti mnenja vsaj o delu vaših vprašanj. Mogoče boste dobili odgovore, ki bodo v čem drugačni, ki bodo izhajali iz boljšega poznavanja določenega dela izseljenske problematike (mogoče tudi ARRS-a) in manj iz stvari, ki jih delamo na uradu.

Priloga F: Povzetek telefonskega intervjuja z dr. Marino Lukšič-Hacin, predstojnico Inštituta za slovensko izseljenstvo in migracije

Intervju je bil izpeljan 17. januarja 2014 ob 9.00.

Iris Koleča: Slovenija je v večini svojih strateških dokumentov, ki se nanašajo na izseljence oz. diasporo, osredotočena na strategijo povratka izseljencev v domovino ter privabljanje tuje visoko izobražene in kvalificirane delovne sile v državo. Poleg tega se bolj kot na izseljence osredotoča na manjšine. Zakaj? Ali opazate, da se ta fokus spreminja?

dr. Marina Lukšič-Hacin: Slovenija strategije povratka sploh nima. To je zelo problematično pri mladih, ki v tujino odhajajo na študijske izmenjave in prakse, nato pa se v Slovenijo ne vrnejo. Kar se tiče fokusa na manjšinah, je bila leta 2013 znotraj Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu v medresorsko delovno skupino sodelovanju med RS in narodnimi manjšinami dodana strategija sodelovanja s Slovenci po svetu – tudi na področju gospodarstva, kjer je bila začetnica Breda Mulec.

V Sloveniji imamo več strategij, ki pa medsebojno niso skladne. Stališče našega inštituta glede izseljenske skupnosti ni sprejeto. Zadeva je v državi nereflktirana: gospodarska diplomacija je bila dolgo vodena mimo Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu ... mimo Ministrstva za zunanje zadeve. Diplomatsko-konzularna predstavništva (t. i. DKP-ji) imajo sicer kot obvezni del nalog opredeljeno tudi skrb za Slovence v tujini, pri čemer pa je bila raven angažmaja do danes odvisna od posameznika. Ni sistematičnega strateškega pristopa Ministrstva za zunanje zadeve k iskanju sinergij, kaj šele da bi ta vključeval vojaške, mirovne in druge misije. Pogosto niti državni sektorji ne vedo za Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Niti ni strateških mrež na ravni države. Isto velja za gospodarstvenike. Če povzamem: strategij in reflektiranih shem za izseljenstvo ni. Migranti so siva lisa – potencial, ki bi ga Slovenija lahko uporabila.

Iris Koleča: Kakšen pa je državni pristop do tistih slovenskih izseljencev (predvsem visoko izobraženih in kvalificiranih članov diaspore), ki v tujini ostajajo dlje (tudi če se selijo v različne države)?

dr. Marina Lukšič-Hacin: Glede pristopa do dolgoročnih izseljencev naj najprej poudarim, da na Inštitutu za slovensko izseljenstvo in migracije ne uporabljamo klasičnih kategorij izseljencev, temveč govorimo o populaciji slovenskih migrantov. Pri uporabi termina izseljenci se namreč del slovenske populacije v tujini izgubi. Tako kot izseljenska skupnost nasploh tudi diaspora zajema diverzificirano populacijo: trajno in začasno izseljene osebe (npr. zaradi kariere), ki pa se pogosto v tujini ne družijo drug z drugim. To je slabo z vidika njihovega vključevanja v novo okolje, pa tudi vračanja domovini – gospodarskega in kulturnega vračanja ter vračanja na ravni izobraževanja. Brez povezovanja ni sinergij. Diplomatsko-konzularna predstavništva in Ministrstvo za zunanje zadeve so začeli razmišljati o povezovanju prek ekonomske in gospodarske diplomacije. Več je povezovanja z DKP-ji in mrežami slovenske diaspore v posameznih državah, vendar pa je ta dejavnost v zametkih.

Leta 2008 smo objavili članek na temo diplomatov, ki sami sebe različno opredeljujejo: opravili smo intervjuje, s katerimi smo ugotavljali, če se sploh opredeljujejo kot migranti. Gre za članek 'Diplomati kot začasno delo v tujini v primežu patriarhalne dihotomije', izdan leta 2009 v zborniku, ki smo ga uredili Jazbec, Pirnat, Stefanovič-Kajzer in jaz.

Iris Koleča: Omenili ste že, da terminologija na področju ni poenotena. Ali diasporo v raziskavah na inštitutu razlikujete od ostalih izseljencev? Kako pa opredeljujete izseljence v državah, kjer so sedeži institucij? Ali uradnike in diplomate na predstavništvih na Dunaju, v Bruslju, Washingtonu ipd. obravnavate kot zdomce, diasporo?

dr. Marina Lukšič-Hacin: Migranti so segmentirani: vključujejočasne in trajne migrante, prav tako med migrante uvrščamo mirovne oz. vojaške misije, diplomate kot specifično kategorijo migranta (o tem sva se razpisala z dr. Jazbecem), premožnejše sloje – ti so pogosto opredeljeni kot mednarodna poklicna mobilnost (pri pojmu migracija gre za termin, ki je postopno rezerviran za delavce, torej gre za obliko diskurzivnega rasizma – neokolonialistično držo znotraj diskurza, ki jo na inštitutu poskušamo razbijati); itd. Tudi humanitarna dejavnost je obravnavana v kontekstu migracij. Migrant je oseba, ki zapusti okolje za določen čas (dovolj dolgo, da se njegova identiteta spremeni – kar se lahko zgodi že v obdobju 1–3 mesecev). Znotraj tega pa nato ločimo več kategorij.

Inštitut diasporo obravnava v klasičnem pomenu besede (npr. židovska diaspora): gre za ljudi, ki jim je bila odvzeta državnost in ponovno vzpostavljajo suverenost. Nekateri termin

uporabljajo kot sinonim za izseljence po svetu. V Sloveniji je to poimenovanje rahlo ponesrečeno, saj nimamo ene besede, ki bi zajela vse skupine. Izraz izseljenec je zamejen in se nanaša na stalne izseljence. V tujini termina '*emigration*' in '*immigration*' pokrijeta vse. Ker so statistične in ekonomske raziskave izseljence zamejile kot eno skupino, se termin diaspora ponuja kot rešitev. Obstajajo razlike v uporabi terminologije. Jaz zagovarjam revizijo oz. redefinicijo pojma izseljenstva (izraz izseljenec ali diaspora bi se uporabljal za vse – kot krovno ime; nato pa bi znotraj tega opredelili različne kategorije: politične migrante, begunce, zdomce ...).

Iris Koleča: Kakšna je po vašem mnenju vloga diaspore in izseljencev nasploh s stališča države izvora oz. njene vlade? Kakšne koristi diaspore oz. izseljencev opazate za Slovenijo?

dr. Marina Lukšič-Hacin: S tem vprašanjem se na primeru Balkana ukvarja dr. Boštjan Udovič, ki pa gospodarske diplomacije ne poveže z migracijami. Govori o poklicnih migracijah v bivšo Jugoslavijo. Prav tako sva področje raziskovala z dr. Mitjo Durnikom. Opravljeni so bili intervjuji z DKP-ji, delno pa tudi z gospodarstvom in slovenskimi društvi na Balkanu. Za druge dele sveta podobne raziskave nimamo, se pa naš inštitut pri raziskovanju tovrstnih vprašanj vse bolj povezuje s Fakulteto za družbene vede. V Sloveniji je tema precej neraziskana in ideja o povezovanju migracij z gospodarskimi koristmi za državo izvora inovativna, medtem ko imajo druge države (tudi mimo klasične židovske politične diaspore) že razvite modele gospodarskega, kulturnega in znanstvenega povezovanja med državo izvora in sprejemnico.

Iris Koleča: Ali opazate kakšne koristi izseljevanja visoko izobraženega in kvalificiranega prebivalstva iz RS za domovino? Bi se lahko to spremenilo?

dr. Marina Lukšič-Hacin: Nekateri že iščejo preseke (npr. dr. Milan Jazbec, dr. Zvone Žigon). Dr. Zvone Žigon (nekdanji konzul v Clevelandu) je po povratku v Slovenijo prvi začel povezovati gospodarsko in ekonomsko diplomacijo ter Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Lani je tako npr. organiziral dogodek, osredotočen na etnično ekonomijo in slovensko podjetništvo. Organizirali so ga Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, Inštitut za narodnostna vprašanja in dr. Žigon z Urada Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Od dogodka dalje projekt vodi dr. Žigon. Gre za fokus na praksi (matchmakingu) in ne na teoriji. Povezuje pa podjetja iz regije s podjetji na drugi strani

državne meje (pri čemer ni omejen le na sosednje države – čeprav je poudarek še vedno na zamejstvu). Jeseni 2013 je bilo povezovanje organizirano za Dolenjsko, leta 2012 za Idrijo in Cerkno. Vključevanje Slovencev po svetu pa je ponovno individualna preferenca dr. Žigona in ne posledica (nacionalne) strategije. Vzporedno s projekti sicer potekajo raziskave in izražanje mnenj državnih uradnikov s področja na vladni ravni, a področje ni financirano – prepuščeno je trgu.

Strategije za prenos znanja nimamo – to je v povojih. Izjema so morda le poslovni klubi.

Iris Koleča: Ko ste ravno omenili raziskave ... Kakšne raziskave diaspore oz. izseljenske skupnosti prevladujejo? Se o raziskovalnih problemih posvetujete z vlado oz. posameznimi ministrstvi?

dr. Marina Lukšič-Hacin: Celotna znanost je prepuščena tržni stihiji. Ni strategije za srednjeročen in dolgoročen razvoj znanosti. Vse je odvisno od recenzentov: če prepoznajo aktualnost teme, se zadeva premakne naprej, sicer pa ne. Ponovno je vse odvisno od posameznika in tega, koliko pozornosti ta nameni državnim potrebam. Vse je odvisno od njegovega interesa – gre za odločitev posameznika. Vsak projekte prijavlja po lastni presoji, nato je posameznik dejavnik tudi v evalvacijskem postopku. Ocenjevalec je lahko npr. nepoznavalec slovenskega okolja (novost je, da prijave ocenjujejo tujci – evalvacije so odprte), prijavljenih tem ipd. Tako lahko po nesrečnem naključju nerealizirani ostanejo za državo potencialno koristni projekti. Prijave so panelno obravnavane. Dinamika na vseh področjih poteka brez kakršnih koli strategij. Prepoznavanje projekta kot aktualnega ali uporabnega je povsem naključno. Za znanost ni proračunske postavke, na ARRS ni nobenih strategij razvoja znanosti. Včasih smo imeli ciljne raziskovalne programe (t. i. CRP-e), ko je ministrstvo evidentiralo potrebo, zadnji dve oz. zadnja tri leta pa jih ni, saj zanje ni denarja. Še ta – edina – povezava družbenih sistemov z znanostjo je izginila. Ni razvoja: neoliberalističen, stihijski pristop je za znanost poguben.

Iris Koleča: Omenili ste, da strategije pravzaprav ni. Ali vaše raziskave kljub temu kažejo, da so katere od aktivnosti v Sloveniji s ciljem doseganja prenosa znanja z diaspore oz. izseljencev nasploh na domovino oz. za ohranjanje odnosa z izseljenci posebej uspešne in učinkovite? Katere? Ali opazate, da so določeni mehanizmi pri prenosu znanja z izseljencev na domovino uspešnejši in bolj učinkoviti?

dr. Marina Lukšič-Hacin: Strategije gospodarskega sodelovanja ni. Je pa tema umeščena v širše področje kulture oz. znanja. Imamo Strategijo odnosov Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja, Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja ... S temo se ukvarjata gospodarska in ekonomska diplomacija. Imamo mehanizme, problem pa je, da dokumenti vključujejo le izseljence v ožjem pomenu besede (tj. stalno izseljene), kar pomeni, da izpadejo druge skupine emigrantov. Nove populacije so selivci – gospodarskega značaja. Zakon bi moral izhajati iz pojma, ki zajame vse populacije in šele nato znotraj tega uvaja posebne člene za posamezne kategorije, če je to potrebno.

Iris Koleča: Ali sodelujete z institucijami (GZS, ARRS, poslovnimi klubi) in organi, ki so v Sloveniji odgovorni za odnose s Slovenci po svetu? Kako?

dr. Marina Lukšič-Hacin: Inštitut seveda sodeluje z drugimi institucijami. Sama poznam star pristop k izseljenski skupnosti, ko je inštitut, najprej še kot sestavni del SAZU in pozneje ZRC SAZU, pripravil strategijo za skrb za kulturno dediščino, kamor so bili zajeti tudi registri o izseljenskih društvih, odnosi z društvi (npr. s Slovensko izseljensko matico, z Rafaelovo družbo – Cerkev ima še vedno močne povezave). Iz teh časov so nam ostale mreže, ki jih danes ne bi uspeli nikoli oblikovati oz. identificirati. Naš inštitut se povezuje z arhivi – v Sloveniji in v tujini; in sicer prek društvenih organizacij. Med DKP-ji obstajajo razlike: z nekaterimi je sodelovanje odlično, z drugimi ne. Večji posluš za področje slovenskega izseljenstva je zadnja leta, je pa kontinuirano vzdrževanje odnosov z institucijami težko, če ni zadaj nekega projekta. Še enkrat poudarjam: področje je stihijsko uravnavano. S slovenskimi poslovnimi klubi sodelujemo manj, razmišljamo pa o tem zadnja tri leta. Irska je lahko na tem področju napajališče: oni imajo to sistematično urejeno. Vse je pa povezano s financami, saj o prioritetah idr. odločajo ljudje s pozicije moči. Koncepte imajo razvite npr. v nekaterih afriških državah, v Italiji, Švici ...

Iris Koleča: Ali so uspešnejše aktivnosti (tj. aktivnosti, vodene iz Slovenije), ki naslavljajo diasporo oz. izseljensko skupnost kot celoto, ali tiste, ki naslavljajo njene posamezne člane? Kako pa je z mreženjem med Slovenci v tujini in tistimi doma?

dr. Marina Lukšič-Hacin: Za svoje potrebe uspešnost verjetno spremlja Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, ko npr. spreminja način financiranja – npr. financira zveze namesto nečesa drugega. To je bolj vprašanje za urad. Smo pa delali analize aktivnosti na

Švedskem, kjer so način komunikacije migrantov med seboj društva. Za kandidiranje na razpisih na zvezni, lokalni ali regionalni ravni je pomembno, da so društva med seboj povezana: jugoslovanska so bila v preteklosti organizirana v mrežo, ki je segala od lokalne do zvezne ravni (na lokalni ravni so imeli društva po logiki etničnosti, na regionalni in zvezni ravni pa so se med seboj povezovali prek koordinacij v zvezo), od razpada države pa imajo Slovenci, Hrvati, Bošnjaki itd. na Švedskem svoja društva, ki so od lokalne do zvezne ravni etnično zavezana. Švedska namreč financira le ta način povezovanja in ko je Jugoslavija propadla, so slovenska društva vzpostavila svojo zvezo po logiki mreže zaradi črpanja finančnih sredstev. To se je izkazalo za učinkovito. Isti sistem najdemo tudi drugod po Evropi. V Nemčiji obstajajo podobne zveze društev. Praksa s terena kaže, da se države odločajo za poti, ki so učinkovite. Kjer obstajajo povezave, so najbrž ugotovili, da je to koristno – da so rezultati tako boljši. V takšnih primerih ima boljše rezultate kot naslavljanje posameznikov naslavljanje zvez. V Argentini je izseljenska skupnost bolj razdeljena, zato je potrebno naslavljanje levo in desno usmerjeno skupnost ali pa posameznike. Pomembno je, da način naslavljanja izseljencev izhaja iz terena oz. konteksta. Vse je odvisno tudi od tega, katero populacijo želimo doseči (gospodarstvenike, podjetnike ...). Izhajati moramo iz razmer.

Kar se tiče mreženja, obstajajo medgeneracijske razlike. Urad Vlade RS je npr. vzpostavil internetni portal, saj so mladi intenzivneje prisotni v virtualnih mrežah (pomen interneta za slovensko skupnost v tujini je proučeval Jure Gombač), kar je povsem drugače od klasičnih – starejših generacij – izseljencev. Povezovanje pogosto poteka prek interneta. Obstajajo številne platforme: Stičišče avstralskih Slovencev, platforme katoliških misij ... To dobro pozna Jure Gombač: njegov projekt se nanaša na internet in Slovence po svetu. Pojavlja pa se vprašanje kaj je Slovenec. Tradicionalni izseljenci se povezujejo v kulturno-družbenih institucijah, gospodarska diaspora pa z DKP-ji (zaradi potreb) in ne med sabo. Prek DKP se vzpostavljajo tudi povratne povezave s Slovenijo. Delno se v to vpenjajo slovenski poslovni klubi.

Značaj izseljenstva se spreminja. To, da imajo društva manj članov (res beležijo upad), pa ne pomeni nujno, da so izseljenske skupnosti manj močne. Klasična društva so namreč na udaru generacijskega konflikta. V najstniških letih lahko ljudje razvijejo celo sovraštvo do države izvora, če je okolje, v katerem živijo, diskriminatorno; če pa jih privilegira (v državah bivše Jugoslavije je biti Slovenec prestiž), cenijo povezovanje v društvih. Mladi se v določenem

življenjskem obdobju umaknejo od družine in društev, se pa pogosto vračajo k slednjim, ko se upokojijo (tak primer je ženska zveza v ZDA). Ni pa nujno, da povezovanje izumre, če mladih ni več v društvih – sicer ni množično, ampak obstajajo številne alternative, ko etničnost živi po novih, inovativnih poteh (s pomočjo sodobne tehnologije). Obstajajo tudi posamezniki, ki vzpostavljajo povezave s Slovenci doma in ne v okolju, kjer živijo. Ta način je manj ulovljiv – ni organizirana oblika.

Iris Koleša: Ali morda poznate število Slovencev v tujini – statistike?

dr. Marina Lukšič-Hacin: Ni analiz o številu izseljencev ali njihovi izobrazbi. Izmenjave beležijo univerze, a je težko slediti mobilnosti študentov. Statistični urad RS (SURS) tega ne beleži, ker področje ni prepoznano kot pomembno. Šole ne smejo beležiti etnične pripadnosti učencev, zaradi česar ni možno ocenjevati diskriminacije ... Za raziskovalce na področju obstaja ogromno ovir.

Iris Koleša: Pa se za trenutek vrniva k raziskavam izseljenstva. Kako v proces vključite izseljensko skupnost oz. člane diaspore?

dr. Marina Lukšič-Hacin: V ozadju naših projektov je vedno terensko delo. Večinoma gre za kvalitativne raziskave, opravljamo pa tudi kvantitativne raziskave (npr. ankete ipd.). Vedno imamo nek stik z opazovanimi. Identifikacija izseljencev običajno poteka po principu snežne kepe. V projektu poklicne migracije Slovencev v prostor nekdanje Jugoslavije smo poklicno identifikacijo izvedli s pomočjo okroglih miz oz. fokusnih skupin. Uporabljamo tudi postmoderne pristope, ko so sogovorniki tudi sami subjekti (so)interpretacije. Stvari jim dajemo v preverbo – predvsem v poznejših fazah, včasih pa že pri identifikaciji problema (teren ga identificira). Mi opredelimo raziskovalno vprašanje, nato pa prek projektnih vprašanj na fokusnih skupinah ljudje nizajo probleme in dobro prakso. Iščemo etnične podjetnike, pri čemer njihova dinamika primarno poteka z DKP-ji. Povezovanja slovenskih podjetnikov (izjema je povezovanje v okviru slovenskih poslovnih klubov) ni, medtem ko se z DKP-ji povezujejo. Nekatere podružnice dajejo prednost pri zaposlovanju sonarodnjakom.

Iris Koleša: Ali pri opredeljevanju raziskovalnih problemov izhajate iz nacionalnih strateških ciljev? Kako?

dr. Marina Lukšič-Hacin: Ker ni nacionalne strategije na področju razvoja družboslovja, na katerega sodi raziskovalno področje 'narodno vprašanje', nacionalnih strateških ciljev ni mogoče upoštevati. Inštitut opozarja, da rabimo strategijo ter srednjeročne in dolgoročne cilje. Včasih je vsako področje/resor sugeriral(o) področja z razpisi, imeli smo raziskovalna jedra. Na panelih leta 2005/2006 smo sprejeli kompromise glede srednjeročne strategije – tega danes ni.